

LAISVE

1918 — 1958

ADOLFAS DAMUŠIS:

Technikiniai mokslai

ZENONAS IVINSKIS:

Istorijos mokslų pažanga

STASYS YLA:

Dorinė religinė padėtis

ANTANAS MACEINA:

Europinis baltų uždavinys

JULIUS VIDZGIRIS:

Nepriklausomybės idėja

JONAS PUZINAS:

Archeologija Lietuvoj

KAZYS PAKŠTAS:

Lietuvos fizinė geografija

VYTAUTAS VAITIEKŪNAS:

Bendruomenės seimas

T u r i n y s

Liudijimo žodžiai iš Sibiro	1
Adolfas Damušis: Techniniai mokslai laipsniškai ved Lietuvos pažangi ateit	2
Zenonas Ivinskis: Mokslai, iš kuri tavo s n s te stipryb semia	9
Stasys Yla: D l dorin s religin s pad ties Lietuvoje	21
Juozas Brazaitis: Trys liudytojai apie nepriklausomos Lietuvos gyvenim ir k ryb	27
Antanas Maceina: Balt emigracijos europinis uždavinys	41
Iš Sibiro poezijos	58

DARBAI IŠ ID JOS: Anapus: Ar pasisek sunaikinti nepriklausomybės id j n dien je Lietuvoje (Julius Vidzgiris), Žvilgtelėjus dabartin s Lietuvos archeologijos darbus (Jonas Puzinas), Lietuvos fizin geografija (Kazys Pakštas), Vieneri met kult rinis gyvenimas Lietuvoje (Me ys Musteikis); Tremtyje: Pasaulio lietuvi bendruomen s seimas (Vytautas Vaitiek nas), Biurokratijos ir demokratijos susid rimas Alte, Balfas pažangos kelyje, Europos Bi iuli penktoji studij savait , Amerikos-Kanados studij savait . Pasauly: Kur Lietuvai durys atviros (Stasys Ba kis), Kai vykiai pradeda ried ti (J. B.), Dar apie Lietuvos ap jim Briuselio parodoje, Bjaurusis amerikonas, Ateities mokslai ir žmogaus asmuo (V.B.). Id jos spaudoje: Diskusija d l k rybos nuosmukio, D l demokratijos, D l nepriklausomybės id jos nusavinimo, D l visuomenin s grupi reikšm s, D l pasaul ži ros ir politikos, D l kolonijos Hond re, D l jaunesn s kartos vertinim ; Laiškai: Fausto Kirbos, Juozo Mikuckio, kun. J. Velu io; Vardai vykiuose 60-126

LAISV BENDRADARBAI: V. V. Adamkavius, dr. K. Ambrozaitis, dr. M. Anysas, R. Ba kis, kun. K. Bal ys, dr. A. Baltinis, St. Barzdukas, K. Brazauskas, dr. Z. Brinkis, K. Bružas, kun. V. Dabušis, dr. A. Damušis, St. Daunys, A. V. Dundzila, A. Ge iauskas, dr. J. Grinius, A. Grinien , dr. Z. Ivinskis, V. Jonikas, P. Jurkus, V. Jurkuvien , kun. St. Yla, dr. J. Kazickas, kun. D. Kenstavius, F. Kopryva, A. Krišk i nait , dr. A. Ku as, K. Kudžma, dr. A. Maceina, dr. V. Maci nas, A. Mažiulis, dr. A. Musteikis, M. Musteikis, P. Narutis, dr. K. Pakštas, A. Pocius, L. Prapuolenis, dr. J. Puzinas, dr. A. Ram nas-Paplauskas, inž. A. Sabalis, V. Sidzikauskas, K. Skrupskelis, S. Sužied lis, A. Šal ius, R. Somkait , Ed. Turauskas, V. Vaitiek nas, dr. V. Vardys, B. Vaškėlis, dr. J. Vidzgiris, dr. V. Vygasdas.

LIUDIJIMO ŽODŽIAI IŠ SIBIRO

LIETUVOS nepriklausomybės 40 metų sukaktį baigiame, sustodami prie netikėtai dovanos iš Sibiro: trys mergaitės atsiuntė savo darbo maldaknygą — poras coli pločio, trijų coli ilgio, juodai aptaisytą, su piešiniais pirmame puslapyje, tekstas rėpatingai ranka surašytas. Maldos įpate individualizuotos pagal pergyvenimus Sibiro ištrėmime.

Imame nuo pat pradėios maldas, kuriomis pradeda ir baigia kieto darbo diena :

DANGAU, PALAIMINKI VARGO DIENĄ

Išaušo sunki darbo diena.

Šv. Trejybė, noriu Tave pagarbinti kantrybė ir pagarba savo bendradarbiams.

Duok mums išminties ir įėjgę ramiai iškėsti visus nesusipratimus, paniek ir neapykantą .

Palaimink mano mylimuosius ir visą mano Tautą , o ypate Tėvynę su Gynėjais, našlaičiais ir visus kenčiančius už Tiesą .

Sujunkite mus visus vienybės gyvū tik įjimu, nepalaužiama viltimi ir nežinančia riba meile. Amen.

Mūsų Tautos Kankiniai, išmelskite stiprybę su sumanumu ir vienybę su mūsų Tautos darbuotojais, išmelskite tikrai šviesą amžinai poilsą galvų paguldžiusiems už savo žemę .

VIEŠPATIE, LAIMINKI MANO MIEGĄ

Diena užsimerk , mano akis nuovargis merkia, jausmai išblėso, įėjgę išseko...

Viešpatie, dkoju už visas šios dienos malones: už sveikatą , įėjgę, už sielą ir kuo maistą , už kiekvieną gerą žodį , už

LIUDIJIMAI APIE NEPRIKLAUSOMOS

TECHNIKINIAI MOKSLAI LAIPSNIŠKAI VED LIETUVOS PAŽANGI ATEIT

*1. KOK TECHNIKINI MOKSL PERSONAL ATSIK -
RUSI LIETUVA TUR JO, KIEK JO UŽTEKO UNIVERSITETUI
IR PRAKTINIAM GYVENIMUI, KIEK BUVO PAGAMINTA
SAV SPECIALIST ?*

1918 metais Lietuva paveldėjo labai negaus technikin personal , apytikriai skai iavimu tarp 150-200 žmoni , bet jie buvo labai ryžtingi ir nebijojo darbo. Labai daug d -

*kiekvien malonum , už vilt , už savo gimt j kalb , kuri sve-
ioj šaly girdžiu...*

*D koju ir už skausm , neapykant , už visus tr kumus, ku-
riais mane bandei.*

Viešpatie, maldauju ramaus poilsio sau ir saviškiams. Amen.

*Šv. Šeima, saugoki ir globoki m s nam ramyb ir veržim -
si tikr j Ties , apsaugoki m s Tautos r m nuo visokio
blogio, o mums vargo vaikams, leiski nors sapne pab ti T -
vyn s žem je su saviškiais. Amen.*

Ar gali b ti tikresnis liudijimas kaip tie maldos žodžiai? Liudijimas apie pergyvenimus ir nusiteikimus t , kurie anuos žodžius sud jo.

Tai liudijimas, kokios didžios dvasios asmen buvo išaugi-
nusi nepriklausoma Lietuva.

LIETUVOS PAŽANGOS EIG

ADOLFAS DAMUŠIS,

Detroit, Mich.

mesio ir energijos jie skyr švietimui, kaip pa iam svarbiausiam uždaviniui. J pastangomis buvo sukurtas Lietuvos universiteto technikos fakultetas, kelios aukštesniosios technikos mokyklos Kaune, v - liau Vilniuje, kult rtechnik mokykla K dainiuose. Daug gamtos moksl specialist su - m ir matematikos gamtos fakulteto organizavimas su fizikos, chemijos, biologijos ir geologijos skyriais. Dotnuvos žem s kio akademija irgi tur - t b ti tam tikra dalimi skaitoma technikin personal ruošian i mokykl grup .

Be abejo, šis d mesio nukreipimas švietim buvo teisingas. Buvo ruošiamasi atei aiai. Praktiniam pramon s darbui nedaug laisv j g beliko. Tod l pramon s intensyvus augimas pa ioje Nepriklausomyb s gyvenimo pradžioje buvo nu -

delstas. To priežastis buvo nepakankamas specialist skai - ius. steigtos mokyklos buvo pilnos student , bet laisvojo gyvenimo pabaigoje techniki - ni specialybi mokyklos buvo pl ste užpl stos.

Sav specialist paruošimo laikas buvo trumpas, bet vis - d lto per šešis šimtus diplo - muot inžinieri , apie 1.200 inžinieri iš aukšt. technikos mokykl buvo paruošta. Prie - to dar reikia priskaityti apie por šimt chemik iš mate - matikos gamtos fakulteto bei tok pat skai i agronom iš Dotnuvos žem s kio akademi - jos, kurie efektingai jung si gamyb , ypatingai žem s kio žaliavas perdirban ioje pramo - n je. *Taip kad prieš laisvojo gyvenimo ..pabaig ..pramon s pl timo suintensyv jimas ..bu - vo labai ryškiai juntamas.*

2. *KIEK CHEMINIAI, TECHNOLOGINIAI IR KITI TECHNIKINIAI MOKSLAI PADAR LIETUVOJE PAŽANGOS; KIEK JIE RADO PRITAIKYMO PRAKTIKOJE IŠPLEIANT TECHNOLOGIN AR CHEMIN PRAMON IR KURIOSE B TENT ŠAKOSE?*

Po pirmo pasaulinio karo prisik lusi Lietuva iš okupant rus gavo labai menk pramonin palikim . Od pramon Šiauliuose ir Vilniuje buvo išpl tota, nes tarnavo Rusijai. Didesn s metalo mon s buvo paliktos Kaune ir Vilniuje, o taip pat vokie i okupuotoje Klaip doje. Medžio pramon klest jo Klaip doje, tada dar ne Lietuvos teritorijoje, o tuo tarpu tos mon s perdirbo Lietuvos miško medžiag . Visoje Lietuvoje tada vos tebuvo 3144 mon s ir mon l s iki 5 darbinink . Iš to skai iaus 151 mon su 6603 darbininkais buvo Kaune. Iš j tiktai viena tur jo per 1000 darbinink , dvi per 600 darbinink , dvi per 200, dvi per 100, ir dvylika per 50 darbinink kiekviena.

Atsik rusi Lietuva tur jo pad ti daug pastang organizuoti b tniausi reikmen gamyklas. 1939 metais jau buvo 16,131 mon . Pirmavo maisto pramon su 347 mon m, po jos sek medžio perdirbimas su 238 mon m ir po to tekstil su 84 mon m, bet tre ioji darbinink skai iumi. Po to

akmens ir keramikos pramon , r b ir avalyn s gamyklos, metalo ir mašin pramon , chemins laboratorijos ir fabrikai ir tt.

Žem s gamini pramon s augimas buvo spartus. Padengdama vis vidaus paklaus , ji taip pat sudar 75 nuošim ius eksporto.

M sos pramon eksporte buvo viena iš stambiausi ir tai tiktai tod l, kad nepriklausomos Lietuvos laikais buvo pastatyti šeši modern s m sos paruošimo ir konservavimo fabrikai Kaune, Šiauliuose, Panev žyje, Taurag je, Klaip doje, j prie Lietuvos prijungus, ir v liau atgautame Vilniuje. Bendrov "Maistas" apjung šias visas mones. 1939 metais m sos gamini eksportuota užsienius už 71,7 milijonus lit (tai sudar 35 nuošim ius viso eksporto) ir vidaus rinkoje parduota už 18,8 milijonus lit .

1939 metais Lietuva jau tur jo sirengusi 185 pienines su moderniais pieno perdirbimo rengimais ir 2105 pieno nu-

griebimo punktus. Metin Pienocentro gamyba siek 67,745,000 lit , iš kuri sviesto buvo eksportuota už 43,739,000 lit ir kiaušini už 8,196,000 lit . Tas sudar 23 nuošimius viso eksporto.

Trys nauji cukraus rafinavimo fabrikai buvo pastatyti — Marijampol je 1931, Panev žyje 1935, Paventyje 1939. 1939 metais žem s kis augino 22,250 akr cukraus runkeli . 1938 metais dar tiktai du cukraus fabrikai pagamino 28,700,000 kg. cukraus. Tas skai ius v liau 50 nuošim i padid jo prisid jus tre iajam fabrikui.

1930 metais cukraus dar buvo importuota iš užsienio už 3,17 milijon lit , o jau 1937 metais vos už 0,14 milijon lit .

Daug veiklumo prad ta rodyti šalutini pramon s šak gamyboje, konservuojant vaisius, grybus, paruošiant dribsnius ir t.t. ia ypatingai pažym tina b-v "Sodyba".

Spariais šuoliais augo lin pluošto gamyba ir ypatingai eksportas. 1939 metais eksportuota 20,000 ton lin pluošto už 30,4 milijonus lit ir lin aliejaus už 4,2 milijonus lit . Toms medžiagoms rinkos paklausa buvo didel , ir ši pramon buvo labai intensyviai ple iama. Kaip pluošto, taip

ir aliejaus kokybei atmosferin s Lietuvos s lygos yra palankios. Ir ateityje ši pramon gal s b ti ple iama.

ia reikia iškelti Lietuvos kininko sugeb jim spar iai persijungti iš gr d kio pramonin žem s k .

Tas buvo ryšku ir kitose srietyse. Kur buvo planingai veikiama, pažanga buvo daroma.

1939 metais buvo prad tas statyti pirmasis cemento fabrikas Skirsnemun je. Taip pat buvo iširtos žaliavos ir paruošti planai antrajam dvigubai didesniai cemento fabrikui Akmen s-Papil s srityje, Mažeiki apskrityje, kur kalkiniai klodai praktiškai buvo neišsemiami. *Šios pramon s išpl timas import b t sumažin s mažiau sia 12-15 milijon lit .*

Intensyviai vyst si smulkioji chemin pramon . Buvo pastatytos stambios gumos perdirbimo mon s. M rin s Lietuvos planas buvo ple iamas plytini tinklais. Pagal plan kas dvidešimt kilometr tur jo b ti stambi molio ar silikatini plyt gamykla. Šis planas jau buvo vykdomas kasmet statant 6-8 stambias plytines. Atgavus Klaip d , prasid jo daugiau stambiosios neorganin s pramon s moni kaip sieros r gšties ir superfosfato fabrikai, taip

pat ir celiuliozės bei kiti stambūs cheminiai fabrikai.

Žuvakis buvo intensyviai pramoninamas. Kelios stambios metalo perdirbimo dirbtuvės buvo rengtos.

Pagal energijos komiteto sudarytą projektą elektros energijai perduoti tinklas buvo dalimis tiesiamas, kelios stambios elektros jėgainės buvo užprojektuotos ir viena iš jų Vilniaus srityje statoma, užtvinkiant ir vartojant Nerios vandens energiją. Esamos šiluminės elektros jėgainės buvo plečiamos didinant jų pajūgum keliskart.

Lietuvos pramoninime neabejotina pažanga buvo daroma.

3. AR ESANT LAISVAJAME PASAULYJE GALIMA PASTEBėti, KIEK ŠIOS R. ŠIES PAŽANGOS PADARYTA DABAR PAVERGTOJE LIETUVOJE?

Kiekvienas iš spaudos žinome kad pvz. daug kur statomos rajoninės elektros jėgainės, bet ypatingai daug kalbama apie Petrašiūnų jėgainę, kuriai bus naudojamas užtvinktas Nemunas. Yra pastatytas cemento fabrikas Akmenės-Papilės srityje, esu tikras, kad ir kitose pramonės srityse taip jau viskas nestovi vietoje, bet jūda jūda pirmyn, gal būt ne tokia

Ar ji buvo pakankama? Be abejo, ne. Lietuvoje dar buvo labai daug galimybių pramonei, dar vis trūkavo žmoniai, paruoštam darbui. Bet reikia sutikti su An. Simuio knygoje "The Economic Reconstruction of Lithuania" patiektu industrinės gamybos indeksu, kuris rodo, kad viso pasaulio gamybos indeksas nuo 100 1929 metais tepakilo iki 128,7 1939 metais, tuo tarpu Lietuvoje nuo 100 1929 m. jis pakilo iki 354.2 1939 metais.

Sugebėjimo ir energijos parodyta daug, bet reikia ruošti sumaniai ir ..intensyviai daug didesniam progresui ir lietuvi tautos ekonominiam lygiui kelti.

sparta, kaip tas vyko prieš pat pirmyn, gal būt ne tokia sparta, kaip tas vyko prieš pat laisvojo gyvenimo pabaigą. Kiekvienam darbui reikia netiktai sugebėjimo, bet dar daugiau meilės, o tas vadinamasis "vyresnysis brolis" jos neturi. Bet kiek gobšus imperialistas jis bebūt, esu tikras, kad lietuviai inžinieriai, kuri Lietuvoje yra apsiai, labai stengia-

si padaryti visk, kas galima, kad pramonė būtų plečiama. Duok, Dieve, kad jiems sekt šis darbas; sivaizduoju su kokiais sunkumais jie susiduria.

Seku profesinį spaudimą, turiu apytikrą vaizdą, kokių mastų vyksta Sovietų Sąjungos industrializacija varioje, ypač reikšmingai chemijos pramonės sri-

tyse. Tas progresas šio krašto dar neaplenkia, bet šio krašto takais seka, vienur labiau, kitur mažiau atsilikdamas. Tai neabejotinai turi takos ir Lietuvos pramonės augimui bei lietuvių specialistų pažangumui. Tikiu, kad jie turės sėgėjimo ir energijos pasinaudoti ta pažanga, kuri visiems išspaudos yra prieinama.

4. KIEK LIETUVOJE PARUOŠTI TECHNIKINI MOKSLŲ ŽMONIŠKUMŲ JO GYVENAMOJO KRAŠTO GYVENIMUI IR GAUNA PASIREIKŠTI SAVO DARBAIS?

Lietuviai inžinieriai daugumą dirba savo specialybėje. Bet kelias nebuvo lengvas ir nėra lengvas. Kaip ten bebūtų, jų patyrimas didelis, geri darbo metodai pasisavinami. *Išmokstame intensyviai dirbti ir, sudėrinus tai su iš Lietuvos atsivežtu mokymu tiksliai dirb-*

ti, ateityje galima tikėtis vaisingų darbo rezultatų. Lietuvoje gyty žini lobynų dauguma tinkamai naudojasi, o šia žinioms papildyti, naujoms žinioms pasisavinti, ir iš viso progresuoti yra labai daug progų.

5. AR AMERIKOJE TECHNIKINI MOKSLŲ SPECIALISTAI GALI LENGVAI PRIDERINTI SAVO ŽINIAMS KITO KIOMS LIETUVOS GYVENIMO SLYGOMS IR KITOKIEMS TEN MASTABAMS?

Visai neabejoju, kad galės būti sunkumai. Net priešingai, Lietuvoje bus daugiau galimybių ir net geresnės sąlygos akty-

viau pasireikšti, kuriant varias pramonės šakas. Varioje pramonės srityse galimybių bus labai daug. Kokios sritys ypa-

tingai vertos d mesio?

Pirmoje eil je, many iau, atomin energija, kuri bus prineama tokiems kraštams, kaip Lietuva. Po to kiekviena pramon s šaka, kuri vartoja žem s kio gaminius kaip žaliav .

O ši sritis lie ia netiktai maisto gaminius, bet vis eil stambiosios ir smulkiosios organinis pramon s šak .

Plastik gamyba sudarys labai stambi pramon s šak , tam tikra dalimi bus s lyg sintetisk gamybai.

Vaistažoli auginimas ir gyduoli gamybos laboratorijos tur s atramos visur ten, kur bus paruošt tam darbui specialist .

Azotini medžiag gamybai tereikia elektros energijos ir oro, o ji tarp kitko užpildys reikaling azotini tr š sprag . Prie to prisijungs smulkioji neorganin pramon , kaip šarm , r gš i , karbido gamybos.

Statybos medžiag gamyba, tekstil s pramon neabejotinai pl sis kaip vietin s pramon s šakos.

Taigi galimyb s yra ir dar ilgai bus neišsemiamos. Mums reikia siekti, kad mažiausia 50-60 nuošim i dirban i j gy-

vent ateities Lietuvoje iš pramon s ir tiktai 30 nuošim i iš žem s kio.

Paruoštas ir sugebantis žmogus dabar yra pats svarbiausias pramon s augimo veiksnys - faktorius. Tod l ia studijuojan ius reikia raginti, kad nesitenkint paprastu diplomu, bet siekt magistro laipsnio ir dar geriau - tie, kurie paj gia, siekt daktaro laipsnio. Jaunimas turi veržtis kaip pramon , taip ir tyrimo laboratorijas ir turi nevengti v liau, mokslus baig s, naudotis vairiais specialiais kursais bei stengtis pasisavinti naujus mokslinius laim jimus. Savo prot kaip studijuojant, taip ir v liau reikia laikyti atvir nesiliaujan iai pažangai.

Kaip visuomen je, taip ir studijuojan iame jaunime reikia ugdyti švent susipratim , kad šalia tiksli j moksl b - tinai reikia idealizmo ir aukos dvasios pašven iant gytas žinias aukštesniam tikslui. Turime sitikinti, kad k limas savo tautos ekonominio gyvenimo lygio per tiksluosius mokslus yra aukštas ir šventas uždavinys. Reikia ugdyti jaun žmog sugebant apvaldyti gamt ir turint idealizmo tarnauti ir savai tautai.

MOKSLAI, IŠ KURI ... TAVO S N S TE STIPRYB SEMIA

ZENONAS IVINSKIS, Roma,

KLAUSIMUS APIE ISTORIJOS MOKSLUS NEPRIKLAUSOMOJE LIETUVOJE

1. Tautinis susipratimas kito drauge su d mesiu Lietuvos istorijai, kuri tyr ir populiario daugiausia istorijos m g - jai patrijotai. O kiek nepriklausoma Lietuva išaugino istorijos specialist ?

Iš ties tautin lietuvi s - mon vyst si ir stipr jo, kai jie, vis labiau ap iuop savos praeities didyb , m ja žav - tis ir idealizuoti garsingus didži j kunigaikš i laikus. Kaip retas kuris 19-jo amžiaus galo patriotas savo tautiniam susipratimui reikšti nesigriebdavo eiliuot posm , taip dažnas j vis imdavosi ir Lietuvos istorijos tem . Juk ir "Aušros" romantik pagrindin tema buvo pristatyti senosios Lietuvos didyb . Reik jo tad laukti, kad

šitokioje dvasioje prisik lusi Lietuva duos žym skai i jaunoli užsideg li , kurie ims sav istorij tirti. Taip dar lenkai magnatai ir bajorai iai nuo antros 19-to amžiaus pus s, prad j Lenkijos ir Lietuvos istorijos šaltinius leisti ir nuosekliai Jogailai i valstyb tyrin ti. Ta iau Lietuvoje ilgai iš romantiško m g jiškumo nebuvo išeita. Kai 1922 buvo kuriamas Lietuvos un-tas, svetur nuosekliai istorijos studijas jusieji tebuvo pirštais skai iuojami, ir jiems patiems gyvenimas neleido pilnai atsid ti savo sri iai. Taip jau buvo lemta, kad ir v liau Lietuvos aukštosios mokyklos negal jo paruošti žymesnio skai iaus Lietuvos istorijos tyrin toj . Jeigu neskaityti apie dešimties universitetini d stytoj , *Lie-*

tuva teisąugino vos kelet Lietuvos istorijos specialist, savarankiškai tyrinjan i ir besireiškian i moksle. Skai ius nepaprastai mažas! Kod l taip vyko? Priežas i reikia ieško-ti pa iam un-te ir šalia jo.

Lietuvos ir visuotin istori-j normaliai iki 1940 okupaci-jos buvo galima studijuoti dvie-juose fakultetuose. Teologijos filosofijos f-to filosofijos sky-riuje buvo visuotin s istorijos katedra, kur buvo galima Lietu-vos istorij pasirinkti ir pa-grindine šaka. Platesniu mastu istorijos studijos buvo išvysty-tos humanitarini moksl f-te, nes ten, šalia visuotin s isto-rijos katedros, dar buvo Lie-tuvos istorijos katedra su ke-liais d stytojais.

Kai valdžia padar Vytauto D. un-to statuto reform ir la-bai susiaurino teol.-fil. f-to fi-losofijos skyri, pastatydama j "apgultos tvirtov s" pad-t, tame skyriuje sumaž jo stu-dent skai ius. Pasišvent li istorijos student beliko pustu-zinis, juo labiau, kad istori-jos studijos buvo laikomos ga-na sunkios, ir kas pasirinkda-vo pagrindine šaka Lietuvos istorij, tur davo, be privalo-mos lotyn ir kokios nors vak. Europos kalbos, išlaikyti dar egzaminus iš rus, lenk ir vi-durini amži vokie i kalbos.

(Humanitarai šios kalbos egza-mino nereikalaudavo). Apskritai studentai kalb egzamin ne-m gdavo, juo labiau juos at-baidydavo Lietuvos istorijos studijoms b tini egzaminai sla-v kalb, kurias dažnai reik-davo mokytis nuo pat pradžios. Bet tam tikro istorijos pam gi-mo, ypa visuotinosios, b ta. Štai Vytauto D. un-to antrojo penkme io (1927.2.10-1932.9.1.) apyskaitoje iš 65 baigusi hu-manitarini moksl f-t, isto-rijos diplom buvo gav 42 a-kademikai, kurie, pagal fak-to reguliamin, buvo studijav ir Lietuvos istorij. Per tre i j penkmet (iki 1939), ne ma-žiau istorik iš jo iš humani-tarinio f-to. O okupacij me-tais iki 1943, kad ir nenorma-liomis s lygomis vis dar buvo duodami diplomai.

Iki un-to statuto reformos kelios dešimtys istorik baig ir teolog. f-to fil. skyri. Iš s raš formaliai yra sunku nu-statyti to f-to baigusius isto-rikus, nes visi filosofijos sky-riaus studentai gaudavo filoso-fijos diplom. Kiek iš patiek-t s raš kartu studijavusiam yra matyti, per 1927-32 m. bai-g 38 istorikai, pasirinkdami pagrindine šaka visuotin ar Lietuvos istorij. Tad per ant-r j penkmet iš Kauno un-to iš jo 80 istorik.

Visus tris penkme ius (1927, 1932, 1939) suvedus draug n ir prid jus dar trejus ..okupacij metus, apytikriai ..galima skai iuoti, jog Lietuvos un-tai (Kaune ir Vilniuje) yra išleid per 200 un-to diplom - gijusi istorik . Skai ius, palyginti, ne mažas! Dalis istorik “nutrup jo”, nes likosi toliau valdininkauti, kaip buvo dar studentaudami. O didžioji j dalis tur jo nueiti gimnazijos mokytojus, kuriems provincijoje jau nebebuvo joki s lyg Lietuvos istorija užsiimti. (Kai 1936 vasar švietimo ministerija suruoš istorijos mokytojams kursus, buvo surinkti per 90 klausytoj , kuri absoliuti dauguma buvo paruošti Lietuvos un-to).

Jeigu iš dviej šimt istorik tiek mažai j tegal jo pasilikti prie mokslinio darbo, priešiš i reikia jieškoti pirmiausia pa ioje Lietuvos mokslinio darbo organizacijoje. Užsiimti Lietuvos istorijos tyrin jimo darbu s lyg paprastai teatsirasdavo tik vienam ant-ram, kurie patekdavo universiteto mokom j personal . Lietuvai buvo visai nežinoma “privataus mokslininko” (“Privatgelehrte”) s voka, nes niekas negal jo ryžtis, pasilik s netoli lituanistika gausingos Kau- no un-to bibliotekos, priva iai

užsiimti mokslin mis studijomis. Reik jo iš ko nors gyventi, o vien iš istorijos mokslo gyventi nebuvo galima... Šalia un-to Lietuva ilgai nebuvo suk rusi joki kit valstybini mokslo staig (apie priva ias k ir bekalb ti!), kur, un-to diplom gav ir gabumais pasižym j istorikai b - t gal j Lietuvos istorijos tyrime reikštis. Tokiem reik davo “nusk sti” kur nors mokykloje, ar kurioje staigoje, su Lietuvos istorija nieko bendra neturin ioje. Man težinomas tik vienas atvejis, kur gimnazijos mokytojas, provincijoje mokytojaudamas, sigijo dr. phil. laipsn Kauno un-te, paraš s iš Lietuvos istorijos disertacij (A. Ku inskas). Bet jo darb lengvino, kai jis po ranka tur jo senosios Lietuvos istorijos studijoms svarbi marijon bibliotek Marijampol je. Per v lai (1939) buvo - kurtas Lituanistikos Institutas, kur daugiausia su jo pedagoginiu ir kt. darbai perkrauti un-to d stytojai. Tokiu b du galin i k nors rašyti istorik b relis - su keliomis išimtimis - susiredukavo universiteto d stytojus, kartais labai apkrautus akademinu paskait ruošimo darbu.

Jau Lietuvoje atvej ..atvejais buvo keliamas ..prieauglio

klausimas. Ypa lituanistiniuose moksluose tinkamo mokslinio "atžalyno" paruošimas tapo svarbi tema, kuri nebuvavo laiku užtenkamai kreipiama d mesio. Kai kiti kraštai užsien ir jo archyvus bei bibliotekas si sdavo ir dabar tebesiun ia daug jaun tyrin toj bei stipendinink , Kauno un-to fakultetai tetur jo po vien stipendij ruošti kandidatams profes r . O pati švietimo ministerija, vis d l l š stokos ir biudžeto karpym , labai šykš iai užsienines stipendijas tedalino. (Žymiai laimingesn tuo atžvilgiu buvo krašto apsaugos ministerija, bet nuo to Lietuvos istorijos - net ir karo istorijos - tyrin jimai nepager jo). *Tad paradoksališ kai skamb jo, kad pirmas lietuvis istorikas Vatikano archyv pastovesn ms studijoms teatvyko tik tada, kai jis buvo iš un-to (teol.-fil. f-toj d l amžiaus ribos atleistas, švietimo ministeriui specialiai užsispyrus nebepraileiginti jam d s-tymo teis s (prof. dr. J. Totoraitis).*

Pasisekimas išsiauginti prieaugl mokslui, žinoma, iš dalies priklauso ir nuo t "šiltnamio" s lyg , kuriomis jaun entuziast kuriai nors sri iai apsupa d stytojai ar pati staiga. Negali b ti didelio paskato, kai

d stytojo ryšys su savo studentu su paskaitos pabaiga nutr ksta. Kai kurie d stytojai, patys netur dami mokslo laipsni ir savo moksl j Rusijos un-tuose, su nepasitik jimu ži r davo iš vakar un-t at-sivežtas disertacijas. Buvo ieškoma prikibti, nepraleisti. Toje srityje man yra pasilik galvoje du ryšk s faktai. Vieno žymaus istoriko tez s gynimas, išreikalavus iš jo naujo darbo, buvo ilgai vilkinamas. O kitam f-to taryba atmet dizertacij . Šitoji svarbi Lietuvos istorijos tema v liau prof. L. Karsavino buvo išspausdinta istorijos skyriaus žurnale "Senov je", ir ji susilauk kit istorik pozityvaus vertinimo, kai doktorantas paraš ir išspausdino savo nauj darb jau iš visuotin s istorijos. Taip dar ir daugelis student istorik , rinkdamiesi savo pagrindine šaka visuotin istorij , nes jos d stytojas L. Karsavinas buvo asmeniškai prieinamesnis ir patrauklesnis. Un-t baigdavo nemaža istorik , bet didel dalis j nebetur jo v liau progos Lietuvos praeitimi užsiimti. B kime atviri ir teisingi: *Laisvosios Lietuvos un-tas jau nebesugeb jo studentams kv pti tokios Lietuvos praeities meil s ir savo krašto istorijos pam gimo, ko-*

k gaudavo prieš šimt met iš Lelevelio ir Onacevi iaus Vilniaus un-to klausytojai po rus jungu.

2. Kiek lietuviai istorikai nusileido Lietuvos istorijos šaltinius, kiek ir keno tie šaltiniai buvo ištirti, ar privaia iniciatyva, ar valstyb s bei universitet organizuotu b du?

Lietuvos istorijos mokslui labiausiai atstovavo universitetiniai d stytojai, ypa vyresnioji karta. Jie dav ir "ton". Tiesa, pats d stymas ir r pestingas paskait paruošimas atimdavo daug laiko, ta iau reik jo laukti, kad pašauktieji istorikai duos kritišk ir stambi tyrin jim , juo labiau, kad savo paskaitose jie rod ger šaltini pažinim (Ign. Jonynas, J. Y as). Bet taip jau nutiko, kad ne istorikai jos specialistai, bet teis s ir literat - ros istorijos tyrin tojai paskelb svarbi tyrin jim iš Lietuvos kult ros ir teis s istorijos (Mykolas ir Vaclovas Biržiškos, Augustinas Janulaitis). Buvo išleista vertingas šaltinis 16-to a. Inventoriai ir paskelb-

tos šaltini ištraukos apie lietuviškus žodžius senosios Lietuvos raštini kalboje (Kostas Jablonskis). Šit svarb leidin dar 1941 sp jo išleisti Lietuvos istorijos draugija.

Lietuvoje istorik nusistatymas buvo eiti kritiškai pirmuosius šaltinius. Siekta atsikratyti nuo prieš I pasaulin kar pasireiškusio m g jiško diletantizmo ir naivi romanti ni galvojim bei svarstym . Vis bandant eiti ad fontes, nor ta Lietuvos istorij atpalaiduoti nuo svetim j tak , kurias buvo jos praeities s skaiton pareišk kaimyn tyrin tojai. Pats un-tas tur jo savo žurnalus, abu fak-tai leido mokslinius leidinius, ta iau Lietuvos istorijos tyrimo srityje reik jo laukti daugiau. Ger pradži buvo beparod s Lituanistikos Instituto istorijos skyrius su savo stambiu žurnalu "Lietuvos Praeitis" (du s siuv.) ir išleistu K. Avižonio "Bajorai Lietuvos valstybiniame gyvenime Vaz laikais" (dar parašyta, kai autorius buvo tik gimnazijos mokytojas). Veržlios priva ios iniciatyvos parod savo darbais dr. Juozas Stakauskas ir dr. Jonas Matusas. Pirmasis buvo pla iu mastu užsi moj s surinkti šaltinius lietuvi spaudos draudimo laikotarpiui ir dav plaiai dokumentuot veikal apie lietuvi

kalbos keli kunig seminarijas.

3. *Kuo išaiškinti fakt , kad per 40 met Lietuva liko be savo rašytos istorijos, jei neskaitysim sutelktinio darbo, redaguoto dr. A. Šapokos?*

Atsakymas labai trumpas! Senieji istorikai, perkrauti visokiais kitais darbais (Ilg. Jonynas, pvz., 1922-1929 buvo užsieni reikal ministerijoje departamento direktorius), Lietuvos istorijos neraš , o jaunesnieji ilgai neišdr so, nes nesijaut gal k nors nauja pasakyti, juo labiau, kad reik jo pirma "surasti lietuvius Lietuvos istorijoje" (Šapoka, "Naujoji Romuva" 1932, 482 p.). Atsimenu, 1934 m. žiem prel. Bl. snys buvo gav s iš vieno Aukštai i klebono, didelio Lietuvos istorijos m g jo, konkret pasi lym . Šis romantiškas Lietuvos praeities myl tojas, koki Lietuvoje tada dar labai daug buvo, sutiko finansuoti Lietuvos istorijos parašym ir išleidim , tam reikalui

skirdamas stambi lit sum . Pas B. sn susirink s "jaun j istorik b relis" (taip mes ilgai buvome vadinami, nors paskui jau ir paausiai žilo...) pri jome išvad , jog dar per anksti rašyti Lietuvos istorij , nes tr ksta daug tyrin jim , yra visa eil sprag , ypa 17-tam — 18-tam a. Ir toji sutelktin ir švietimo ministerijos leista Lietuvos istorija tikrai b t nepasirodžiusi. Jeigu švietimo viceministeris K. Masilinas neb t buv s paslankus pasinaudoti S. Sužiedelio paskata ir paved s A. Šapokai imtis sunkios naštos. Reikia pasakyti, jeigu senieji Lietuvos istorikai b t pasiryž , jeigu jie b t prisivert , kaip rod j rankraš i teis mis multiplikuoti universitetiniai Lietuvos istorijos kursai, b t gal j duoti originali , lietuviškos minties apjungt tautos istorij . Bet taip jau buvo "lemta": nors un-te, pvz., pastoviai buvo skaitomas Lenkijos istorijos kursas, ta iau "redaguojant Lietuvos un-to ord. prof. dr. Jonui Y ui", Ant. Kasakaitis išvert iš lenkiško Vlad. Smolensko lenk tautos istorij (1924 išleido švietimo m-ja). Nors jubil jiniiais Vytauto Didžiojo metais pla iai buvo užsimota visomis pus mis, ta iau išskyrus kai ku-

riuos vertingus straipsnius periodikoje (keli j tilpo Istorijos draugijos žurnale "Praeityje"), v l "Lietuvos un-to prof. Jonui Y ui redaguojant", J. Talmantas švietimo m-jai iš vokiško išvert J. Pfitznerio monografij apie Vytaut . si-dr sin s "jaun j istorik b -relis" tada iš jo pirm kart su sud tine monografija apie Vytaut (išleido Sakalas), 1935 m. su kita monografija - apie Jogail . Pagaliau buvo iš-leista ir min toji sud tin Lie-tuvos istorija, deja, vyresn s kartos istorik nepalankiai, ar-ba gana kritiškai sutikta. Y-pa vienas un-to istorikas smar-čiai puol autori , kuris raš 19-t amži .

4. Atgimstan ios Lietuvos istorijos m g j d mesys bu-vo nukreiptas Lietuvos poli-tin istorij ..ir jos herojik . Kiek nepriklausomoj Lietuvoj išaugusi istorik karta pakeit j istorijos nušvietim ir paro-d Lietuvos istorijoje ..naujus horizontus?

Nepriklausomyb s laikotar-pis buvo per trumpas, kad b t

buv galima atlikti bent ger dal tos r šies uždavinį . Ne-sp jo nusistatyti ir išsivystyti bendra, aiški paži ra pagrindi-niais Lietuvos istorijos klausimai. Nebuvo aptarta, kokia tur t b ti Lietuvos istorijos tyrimo programa. Kadangi ne-atsirado vienos pranašesn s ir autoritetingos galvos, sugeban- ios nustatyti bent kokiam de-šimtmė iui *Lietuvos istorijos* keli , nebuvo matyti ir plano tyrin jimuose. Iš periodikos straipsni ir studij atrod , jog dažnai, tik atsitiktinai užkliu-vus už kokio domaus klausimo, buvo pasiliekiama tyrin ti. Taip pat buvo pasigendama ir savos istorijos filosofijos.

Iš aušrinink paveld ta Lie-tuvos istorijos koncepcija aka-demin se paskaitose bluko, nes vyresnieji Lietuvos istorikai (ypa Ign. Jonynas ir 1930 mi-r s kan. A. Alekna) kritiškai ži r jo šaltinius ir kriticizm kv p savo mokiniams. Vieto-je senojo ir daugel žavin io Lietuvos istorijos paveikslo su dievai i olimpu, su Gedimino sapnu, su romantišku Birut s ir K stu io susitikimu ir tt. ir tt., reik jo k nors nauja duo-ti. Iš kitos pus s reik jo ati-taisin ti kit klaidas ir tenden-cijas. Iš Lietuvos ir lietuvišku poži riu vertinant daug kas, žinoma, tur jo kitaip atrodyti.

Net ir labai garsiais svetimais mokslininkais lietuvius istorikas negal jo pasitik ti. Šituo keliu eidami, pvz., rimtus tyrin jimus apie poliublinin Lietuv dav A. Šapoka ir K. Avižonis, atpalaiduodami savo išvadas nuo subjektyvi lenkišk patriotini prejudicij .

Lietuvoje buvo imta labiau dom tis kult riniais, socialiniais bei kiniais ir teisiniais klausimais, paskelbiant eil studij ir straipsni . Bet m soji istorija dar nebuvo visiškai išsilaisvinusi iš šilto romantizmo prieglobs io. Ji dar vis švystel davo su pragmatika - didaktika. 19-to a. praeities m g jai

Lietuvos istorij buvo j perd m aktuali laiko interes vedami. Tada buvo uoliai pabr žiama ir renkama viskas, kas tik buvo randama apie lietuvi separatizm , nes reik jo atsiskirti nuo lenk . Tad Vytautas buvo garbinamas, nes jo kovos ir siekimai (ypa pastangos kar nuotis!) sutapo su tautin mis v lyb palikuoni aspiracijomis. O Jogailai nieko nenor ta atleisti, ir jis buvo kaltinamas už Lietuvos - statym (per "unij ") klaiding keli . *Neprikl. Lietuvos istorikai m atsargiau ži r ti anuos laikus, ir Jogailai jie m reikalauti vertinimo mastu, pasiimtu iš anos pa ios epochos. Apskritai buvo bandoma*

Lietuvos istorij nešti blai vaus kriticizmo.

Prisik lusioje tautoje sava istorija vaidino didel rol . Dažnai j žvalgantis, tautos smonei vis buvo pristatomi reikšmingieji praeities vaizdai. Daug d mesio buvo skiriama istoriškoms sukaktims, ir spauda, kariuomen , mokyklos, organizacijos, ypa šauliai, populi arindavo praeit . Tokiais atvejais ir istorikai, "nulip " nuo savo katedr , tur davo imtis populi arizacij , iš dalies gr žti prie romantikos.

5. Kurie pagrindiniai Lietuvos istorijos momentai yra dabar perdažomi sovietin s okupacijos takoje? ..O ar tokios perdažymo manijos buvo rod ar dabar rodo vokie i istorikai?

Užimtuose kraštuose sovietai skuba naujai "perrašyti" vietini taut istorij . Ir Lietuvoje, stipriai suniekin vad. "buržuazin " istoriografij , komunistiniai istorikai ne tik patiekia, pagal dialektinio marksizmo reikalavimus, žinom schem Lietuvos istorijai aiškinti, bet jie, partijai reikalaujant, stengiasi pa i rus

taut pristatyti, kaip vyresn lietuvi tautos brol, jos geradar, aukl toj, kuris su lietuviiais bendradarbiau s nuo pat seniausi laik (žr. "Laisv" 1957 Nr. 12, 13 p.). *Nušviesiti "istorine lietuvi tautos draugyst su didži ja rus tauta" tapo ..svarbiausias š kis, kuris ver ia Lietuvos istorij falsifikuoti.* Net 1795 padalinimas ir Lietuvos prijungimas prie Rusijos ir politiniu, ir ekonominiu, ir kult riniu atžvilgiu yra vaizduojamas kaip "pažangus istorinis vykis". Tokiu b du ir 1863 sukilimas prieš rus jung išvirsta valstie i maišt prieš dvarininkus(!).

Labiausiai perfabrikuojama naujausioji istorija. Nepriklausomos Lietuvos atstatymas te s s buv s, pvz., tik imperialist angl ir amerikie i pagalba vykdytas teis tos tarybin s valdžios sužlugdymas. K tik išleistas (1958) "Lietuvos TSR istorijos šaltini" III-ias tomas ir vaizduoja, kaip es Lietuvos darbo žmon s kovoj d l taryb valdžios 1917-19 metais.

Vokie iai Lietuvos istorijon yra atneš tendencij po I pasaulinio karo, kai atsirado Klaip dos krašto klausimas, kai buvo imta iš pagrind aiškintis Maž. Lietuvos gyventoj autochtoniškumo problem . Tos tendencijos labiausiai išryšk jo

nacionalsocialistinio režimo laikais, kai, pvz., ir miestus, kurie tik Didž. Lietuvos kuni-gaikštijoje buvo gav autonomin savivald (vad. Magdeburgo teises), buvo perd tai ži rima, kaip ryški vokie i kult ros apraišk .

Ir po II pas. karo tam tikr tos r šies tendencij pasi-liko net grynai moksliniuose veikaluose (žr. G. Rhode: Die Ostgrenze Polens, 1.1955). Bet yra ir visai nauj ženkl . Federalin je Vokietijoje yra sudaromos s lygos *patiems baltams* (estams, latviams ir lietuviams) tirti savo praeit, kalb literat r, etnografij ir kt. ir skelbti savo darbus. Tam reikalui suorganizuotas mokslinis balt institutas yra jau išleid s 4 tomus studij Commentationes Balticae. Iš pa i lietuvi dabar laukiama, kad jie duot ir Lietuvos istorij, nes jos vokieškai n ra. O vokie iai ne nuo šiandien labiausiai iš vakar kaimyn domisi praeitimi tos tautos, kuri kryžiuo i ordinui prie Nemuno ryžtingai pastojo keli ir riteri j g paskandino Tannenbergo kraujo upeliuose.

6. K Lietuvos istorijai yra dav tremtyje atsid r lietuviiai istorikai?

Jeigu kas bandyt suvesti balans hiperkriškai, kaip kartais m suose yra daroma, ir jeigu imt ieškoti daugiatomi šaltini leidini ar stambi tyrimai, tai balansas neišeit aktyvus. Bet, nors m s istorijos mokslas bei tyrimai yra sunkiose tremties s lygose, yra šis tas daroma. Juk vieniems ger pasirušim turintiems istorikams reikia redaktoriauti (A. Šapoka, S. Sužiedlis), kitiems tenka kolegijose dirbti ir un-tuose ne lietuviškas materijas d styti (A. Kuas, A. Vasys, K. Avižonis), treti savo gausios šeimos labui turi plieno fabrike prakaituoti (J. Jakštas) ir tt. O mokslo darbui, beto, reikia bibliotek ir ypa šaltini, kuri plaioje Amerikoje Lietuvos praeiai šiek tiek tegali bti randami keliuose punktuose. Juk šiaip jau anglosaks ir Amerikos istorikai Pabaltijo istorijai niekad nerod ir nerodo tokio susidomjimo, kokis, pvz., sutinkamas vidurio Europoje. Tai taip pat yra reikšminga aplinkyb, ir ji neprisideda prie skatinimo.

Šiaur. Amerikos kontinente gyvenantieji m s istorikai sijung vietos lietuvi istorijos darb. Kai po ranka yra ne-

tolimos praeities lietuvi emigrant šaltiniai, yra tiriama Amerikos lietuvi katalik istorija. Atsirandant mecenat ir leidj, iki šiol turime bene penkis apystorius tomelius, gražiai apipavidalint ir stilingai parašyt vietini istorij, lieian i kat. organizacij, vien vienuoli seser kongregacij, dvi parapijas, vien kunig veikj. Darbas atliktas poros istorik specialist (S. Sužiedlis, A. Kuas), kurie normalen mis s lygomis b t galj išarti žymiai *platesn* Lietuvos istorijos dirvon, juo labiau, kad dabar Lietuvos istorijos studij ar straipsni, net silpnokai pulsuojan ioje m s perijodikoje tur t bti žymiai daugiau. Bet reikia džiaugtis, kad ir šaltini neturdami ir dažnai kitu darbu užimti, keli istorikai pastoviai bendradarbiauja Lietuvi Enciklopedijoje. O paskutinieji keli LE tomiai patiekia net 9 istorik pavardes. *J tarpe yra gero prieauglio Lietuvos Bažny ios istorijai (kun. R. Krasauskas), vienuolyn istorijai (dr. V. Gėdži nas O.F.M., Step. Matulis, M.I.C.), meno istorijai (dr. P. R klaitis).* Talkininkauja ir Gregorijanos un-te pagalbinis istorijos mokslus d st s dr. P. Rabikauskas, S.J. Žinoma, to atžalyno per maža! Bet vienas

kitas dar studijuoja istorij , ir reik t tik link ti, kad jie a- teit talk Lietuvos istorijos srityje. Malonu taip pat, kad Lietuvos Bažny ios istorijos sritin ateina j g su pla iu a- kademiniu pasiruošimu (St. Y- la, J. Vaišnora, M.I.C.).

Kai palygini tuos gausius lei- dinius svetimomis kalbomis, kurie yra po II pas. karo pa- sirod apie Pabaltijo, ypa apie Lietuvos praeit , darosi li dna, kad tremtyje atsid r lietuviai istorikai dažnai s lyg mokslui neturi. Užtat, kai esamomis s - lygomis pasirodo kokia knyga ar studij l žurnale iš Lietuvos praeities, reikia j sveikinti. Vcl. Biržiškos Sen j lietuviš- k knyg istorija, A. Šapokos Vilnius Lietuvos gyvenime yra vis akivaizd s liudininkai pa- stang nenutraukti ryši su Lietuvos praeitimi. Atskiro - vertinimo tur t susilaukti, nors ir labai skubotai rašyta ir dar skubo iau išleista (už- tat techniškai su dideliais tr - kumais) dr. V. Daugirdait s - Sruogien s Lietuvos istorija. Pa daryt darb galima kritikuoti, vairi priekaišt jam padary- ti, bet reikia vertinti vienos pa ios autor s pastangas trem- tyje duoti beveik t kstan io psl. istorij , kurioje yra ir ori- ginaliai ir gražiai parašyt sky- ri .

ZENONAS IVINSKIS

Biografin s žinios

Gim 1908.5.25 Kauš n k. Plung s v. Gimnazij , baig Telšiuose 1925. Kauno universi- tete istorij baig 1929. Studi- jas gilino Miuncheno ir Berly- no un. 1929-30. Už disertacij apie "Lietuvos valstie i luomo išsivystym " daktaro laipsnis Berlyne 1932.

D stytojas Kauno ir paskiau Vilniaus un. nuo 1934. Kaune filosofijos fak. dekanas ir fa- kulteto organizatorius 1941-42. Kitose mokslo staigose - ka- talik mokslo akademijos na- rys nuo 1933, lituanistikos in- stituto narys nuo 1929, mokslo akademijos narys nuo 1941, Balt instituto Bonnoje narys ir vienas iš organizatori 1953. Tarptautin se istorik konfe- rencijose dalyvavo su praneši- mais Rygoje, Ziuriche, Romoje. Pastarojoj demaskavo Soviet politinius siekimus, pridengtus mokslu.

Visuomeniniame veikime - a- teitininkuose nuo 1924, dabar vyriausios tarybos narys, "XX amžiaus" dienraš io kolektyvo narys ir formalus viceredaktori- us iki bolševikam dienraš uždarant 1940; " Laisv " dienraš io 1941 birželio 24 pats pirmasis redaktorius ir laikino- sios vyriausyb s nuolatinis ry- šininkas su vokie i karin mis staigomis; Vokietijoje Berly- ne "Savišalpos' draugijos pir- mininkas 1944-45, L. raudonojo kryžiaus vald. narys 1945-47, Lietuvi Fronto paskutinis at- stovai Vlike 1952.

Atskir skyri tur t sudary- ti ne istorik darbai iš Lietu- vos istorijos bei jos kult ros

istorijos srities. Po dideli katastrof ar koki staigi gyvenimo l ži paprastai tautoje žymieji žmon s daro vairi apžvalg , rašo atsiminim . Myk. Biržiškos dviej tom Lietuvi tautos kelias buvo gera pradžia. Prasid jo memuar serija. Atsiminimai aukšt pareig n (St. Raštikis), ar žymi veik j (St. Kairys) bus naujau siai Lietuvos istorijai svarbus šaltinis ten, kur dokumentai tyli, arba j visai n ra. *Jeigu vieniems atrodo, kad memuar rašymas, kuri dar daugiau pasirodys (plk. Žukas, K. Bielinis, V. Pož la ir kt.), yra tik ženklas, kad jau "begyvenama tik praeitimi" ir nieko nauja nebekuriama, tai istorikas .. juos ži ri, kaip šaltin, dažnai padedant išnarplioti neaiškius klausimus arba bent parodant žymaus autoriaus (memuar) požir .*

*

Objektyvus ..ir ..nevaržomas Lietuvos istorijos ir jos tyrin jimo darbas šiandien ..b ra manomas tik laisvose demokratinio gyvenimo s lygose, ta iau tremtyje. Vadinasi, nepavergtas lietuvis turi rašyti apie savo tautos praeit , nebetur damas po kojomis n p dos gimtos žem s. Šita tragiška aplinkyb negali nedaryti tokos patiems tyrin jimams, nes trem-

tyje Lietuvos istorikas savo darbuose ir metodiškai turi taikytis prie naujos situacijos. Pirmiausia jis turi tenkintis tik tuo, kas laisvame pasaulyje jam prieinama, kol kelias t vyn je likusius archyvus, muz jus, bibliotekas ir rinkinius yra uždaras.

Argi galima ta iau nuleisti rankas ir nustoti rašyti ir tyrin ti, vis laukiant pasyviai, kol pa ioje t vyn je išauš normalaus mokslinio darbo s lygos? Žinoma, jokiu b du *negalima delsti*. Pagaliau, kas dabar gal t pasakyti, ar daug kas negand metais nebus sut taip reikalinga m s praeities nesupolitintiems ir nesupartintiems tyrin jimams.

Akivaizdoje tokios pad ties su žymiai didesniu r pestingu mu ir pakelta energija reikia surinkti iš daugelio prieinam archyv ir bibliotek taip labai išblaškyt Lietuvos istorijos medžiag . Yra svarbu, kad tremties istorikai, kiek tai yra manoma, paruošt Lietuvai "krait ". Kai ateis toji reikšminga diena, kada prasid s šiandien taip skaudžiai žalojamos Lietuvos istorijos paveikslo nuvalymas nuo jos praei iai svetim aplipdym ir pried , tremties istorik rašytasis našas ir j surinktoji medžiaga tur t rasti sau prideram viet .

D L DORIN S RELIGIN S PAD TIES NEPRIKLAUSOMOJE LIETUVOJE

STASYS YLA,
Putnam, Conn.

Atsakyti J s klausimus n -
ra lengva, nes jie apima gana
pla ias aritis. Antra vertus,

reikia reali duomen . Atsaky-
mai be duomen gali virsti
improvizacija. Jausdamas atsa-
komyb už jaunesn skaitytoj ,
kad nesusidaryt vaizdo ar per-
d tai juodo ar perd tai švie-
saus, buvau ketin s visai neat-
siliepti J s prašym .

1. PILIETIN MORAL REIŠKIASI PILIETINI PAREIG SUPRATIMU IR J S ŽININGU VYKDYMU. AR GARS JO NEPRIKLAUSOMOJE LIETUVOJE T PILIETIN MORAL ARDANTIEJI REIŠKINIAI, KAIP IŠEIKVOJIMAI, KYŠI- NINKAVIMAS, KITOKIA KORUPCIJA, DIVORSAI? AR TAI ROD TENDENCIJ DID TIARMAŽ TI?

Atkuriant nepriklausom val-
styb viešoji dorov (J s va-
dinate pilietine) d l karo at-
nešt nauj s lyg išgyveno
l ž, kuris nebuvo apgal tas li-
gi nepriklausomyb s galo. L -
žis buvo neišvengiamas. Tauta
nebuvo paruošta staigiems po-
litiniams, socialiniams, ekono-
miniams ir kitokiems vykiams,
kurie susib go trumpo laiko b -
gyje. L žis pasireišk vairio-
mis moralin mis negerov mis -

nusikaltimais viešajam turtui,
gyvybei, socialinei meilei.
Duomenys, kuriuos iš m s
teism ir policijos statistik
surinko kun. St. Krištanaitis
(Tiesos kelias 1940, N. 5, 6)
rodo, kad min ti nusikaltimai
ne maž jo, bet augo. Labiau-
siai pl t si nusikaltimai prieš
vieš j turt . Valstybinio tur-
to išaikvojim 1922-25 padary-
ta už 10 milijon lit ; 1929-
30 policijos užregistruota 678

išeikvojimai valstybinio turto ir 66 - privatinio. Vagys ir 1931-37 m. b gyje padid jo 22 kartus. Nusikaltimai prieš gyv- b (nužudymai), policijos duomenimis, 1930-1936 padvigub - jo. Savižudyb s tame tarpsnyje laik si toj pa ioj pozicijoj. Sužalojimai muštyni metu 1926-37 išaugo šešis kartus. Skaudžiausia žaizda buvo negimusi gyvybi žudymas: per metus buvo nužudoma apie 10.000 (St. Gruodis, Negimusiųs gyvyb s naikinimas, 81).

Socialin s meil s nuosmukio vaizd rodo šie duomenys. Prieš I did. kar pavainiki Kauno gubernijoj b ta 4,8proc., tuo tarpu nepriklausomoj valstyb j gal j skai ius išaugo ligi 16 proc. Susirgimai lytin mis ligomis 1929-37 padvigub jo; šiomis ligomis sergan i j pa- staruoju laiku b ta 40.000. Vie- š paleistuvys i bei suvedžio-

jim 1930-37 pagaus jo maž- daug pustre io karto, šeim iš- siskyrimai, Kauno metropolijos kurijos duomenimis, 1929-38 b - gyje padvigub jo; faktiškai šei- m pasimetimai ir nelegal s susimetimai buvo žymiai pa- gaus j tarp inteligent .

M s gyvenimas nepriklauso- moj Lietuvoj kilo vairiais atž- vilgiais, tuo tarpu moraliniu at- žvilgiu jis krito, keldamas di- del susir pinim . D l to buvo nemaža rašoma, jieškoma prie- žas i , daromi žygiai (vysk. B io paskelbtas dorinio atgi- mimo s j dis), vartojamos mo- ralin s sankcijos (vyskup pa- skelbti rezervatai išpažintyse ypa d l nusikaltim prieš gy- vyb).

Nemanau, kad m s morali- n pad tis b t buvusi bloges- n už kaimyn . Bet gi Lietu- va anks iau buvo žinoma labai aukštu doriniu savo lygiu.

(2) VISUOMENINIS GYVENIMAS REMIASI TOLERANCI- JA, JEIGU JA VADINSIM NUSITEIKIM PAGERBTI KIT ŽMOG IR JO SITIKINIMUS. AR NEPRIKLAUSOMOJE LIE- TUVOJE BUVO PAKANKAMAI ŠITOS PAGARBOS ŽMOGUI, IR AR TOJI TOLERANCIJA LINKO DID TI AR MAŽ TI?

Gerbti žmog , neži rint, kaip jis sitikin s, yra krikš ioniš- sios etikos reikalavimas. Šitos tolerancijos, mano supratimu,

katalikai viešajame gyvenime parod labai daug, ypa pasta- rajame nepriklausomyb s laiko- kotarpyje. D l to jie laim jo

STASYS YLA

Gim 1908.1.5 Luci n k. Ukmerg s ap. Ukmerg s- gimnazijoje 1920-25. Kaune kunig seminarij , ir teologijos-filosofijos fak. baig 1932. Tais pats metais šventintas kunigus. Toliau studijavo to paties fakulteto filosofijos skyriuje pe dagogik ir psychologij , sykiu buvo mokytojas Pe kauskait s gimnazijoje. Nuo 1935 teologi-jos-filosofijos fakultete pastora-lin s teologijos d stytojas ir jos katedros ved jas.

Per pirm bolševikmet , jieš-komas suimti, pasitrauk Vokietij ir Berlyne buvo lietuvi parapijos kapelionas bei lietuvi s jungos pirmininkas. Lietu-vo n gr ž s ir prad j s v l dirbti universitete teologijos fakultete, 1943 buvo vokie i su- imtas sykiu su kitais intelek-tualais. Tai buvo naci repres- sijos už lietuvi boikot nor- tam organizuoti legionui. Iš Stutthofo kaceto iš jo 1945 tik su karo pabaiga. sijung Kir- cheime lietuvi tautin s de- legat ros, vadovaujamos kan. F. Kapo iaus, veikl 1946-50: buvo patar jas pastoracijos ir spaudos reikalams; tada para- š daug pastoracinio pob džio broši r .

Nuo 1950 Putname, Conn., Nekalto Prasad jimo seser kapelionas.

Visuomeniniame veikime, su- sijusiam su religija, su kult - ra, su aukl jimu - ne su poli- tika, dalyvavo ir dalyvauja pla-iai - "M s laikraš io" kole- ktyvo narys narys 1936-38, "XX amžiaus" dienraš io kole- ktyvo narys 1936 - 40 Lux Christi redaktorius 1951-53; KVC tarybos narys 1936-38, a- teitinink vyriausios tarybos narys, skaut pirmijos tarybos narys, politini kalini s jun- gos pirmininkas 1946-47, Ame- rikos lietuvi bendruomen s tarybos narys nuo 1955.

Ta iau savo prigimtim la- biau rašto nei žodžio žmogus paraš didel kiek rašt . Iš- jusi atskairom knygom stam- besni rašt — Laisvamanyb Lietuvoje 1936, Komunizmas Lietuvoje 1937, Siauroji ir pil- nutin katalikyb 1939, Žmo- n s ir žv rys 1951, eil mal- daknygi , kuri sulietuvin- tus terminus gindamas, paraš dar studij "Liturgin s termi- nologijos klausimu" 1953, Lais- v s problema 1956. Paskutinis darbas dirbamas - Šiluvos Ma- rijos istorija.

daug simpatik , šalinink ir net artim talkinink (bent spaudoje) iš vairi kit m s grupi .

Katalik nusistatym , man- ding, taikliai išreišk vysk. J. Staugai io diocezinis laikraštis "Žemai i Prietelis" (1940, N. 17): "Nieko taip nuoširžiai mes,

Lietuvos katalikai, netrokšta- me, kaip taikoj ir garbingame sutarime gyventi su kitaip ma- naniais pilieiais. Bet... ar lie- tuvi tautos konsolidacijai pa- sitarnaus, jei iš naujo bus pri- keliami pilni neapykantos Vol- tairo šmeižtai?.. N vienas ka- talikas negali nor ti kovos d l

kovos. Bet jei ta kova mums bus primesta, mes mok sime j garbingai vesti”.

Kova dėl sitikinim buvo vedama vis laik , ta iau išsiskyr kovos metodai. Katalikai seniai buvo atsisak pikto tono ir aštresni form . Kitaip buvo su tais, kurie ved priešreligin kov . Nekult ringiausia buvo “Kult ra’ ir “Laisvoji Mintis”. Prieš juos pasisak net jaunesnieji liaudininkai, kurie jieškojo sugyvenimo su katalikais, ypa pastaruojų laiku. laisvamani priekaištus liaudininkams, kad jie “baigia mus nuvairuoti klero atgimim ”,

“Lietuvos žinios’ (1940. N.88) atsikirto “Kult rai” ir “L. Miniai” šiuo b dingu, tarp kit , pasakiau: “*J vardas ‘laisvamaniai’; o j principai prievarta’.* Tikrajai tolerancijai faktiškai kliud ne skirtingi sitikinimai, bet, pasak vysk. Paltaroko laikrašio “Panev žio Garso” (1940, N. 20), primityvios kovos priedmon s, vien plika j ga ar užmaskuota prievarta, grubi agitacija ar šlykšti demagogija. Taip kovoja tik neišsiaukl j ... Tie simptomai suart jan iom grup m jau yra svetimi, neskaitant vieno kito mažesn s reikšm s šeš lio”.

(3) VALSTYB S GYVENIME TAM TIKR VEIKSNI TAKOJE SUSIDARO SKIRTINGOS SOCIALIN S KLAS S, IR KYLA TARP J KOVA. AR ŠITOS SOCIALIN S NEAPYKANTOS IR KOVOS BUVO PASTEBIMA LIETUVOS GYVENIME?

Apie klasi neapykant ir kov netenka kalbti. Tos kovos niekas efektingai ir nežadino, išskyrus komunist pogrind . Tarp senos kininkijos ir naujai susiformavusios darbininkijos bei mies ionijos vis dar buvo nat ralus s lytis. Daugis darbinink buvo kil iš kaimo. Taip pat ir valdinink , tarnautoj , nauj j pramoninink bei prekybinink lietuvi . Su kaimu ir ten esaniais artimaisiais jie nebuvo nutrauk ryši .

Ta iau b ta ryšk jan io nepasitik jimo. Mies ionys neš si prabangos keliu, kada bendras m s gyvenimo lygis vert gyventi kukliau. Tai piktino kininkus ir darbininkus. Šiuos reiškinius teko prisiminti knygel je “Nerami dabartis ir ateities perspektyvos” (1940).

Dėl skurdo ir sunkesni s lyg darbininkijai rodyta susirpinimo. Man daugiau žinomas susirpinimas iš katalik

pus s. Buvo dvi gyvai veikusios ir plačiai užsimojusios labdaros institucijos - Vaikelio Jozaus Draugija ir šv. Vincento Pauliečio Draugija. Kauno ateitininkai, Kauno Pilies kuopos pavasarininkai ir Kauno kunig seminarijos klie-

rikai turėjo socialinius breljus ir labai s kmingai r pinosi Kauno fort varguomen s šelpimu. Šiaip darbininkijos socialiniais reikalais r pinosi Krikščioni Darbinink S junga. Visa tai švelnino ir lygino, bent psichologiškai, socialines tampus.

(4) RELIGIJA YRA DALYKAS, D L KURIO GREI IAUSIAI IR AŠTRAUSIAI GALI KILTI KOVA VALSTYB JE. AR BUVO TOS KOVOS VALSTYB JE? AR PALANKUMAS RELIGIJAI TUR JO TENDENCIJ AUGTI AR MAŽ TI? KIEK TA PRASME NUL M NAUJI PASTORACIJOS METODAI, KIEK PA I VALSTYB S PILIE I INTELEKTUALINIS SUBRENDIMAS?

Religija atsistojo kovos plotm n žymiai anksiau, negu atsik r valstyb . Valstyb praradom, o ši kova dar t siasi, nors ir švelnesn mis formomis. Tos kovos priežastis gl di ne religijoje, o tose priešreligin se srov se, kurios iškilo ypa 19 amžiuje. Valstybin s priemon s buvo panaudotos ar esti panaudojamos kovai prieš religij , dl to buvo neišvengiama, kad j ieškota t pa i priemoni religijai ginti.

Šios kovos akivaizdoje pas mus m kristalizuotis vadina m neutralizatori srov . Neutralizacijos princip iškl Basanavius jau Aušroje. J pakartojo Kudirka, bet praktiškai

patys nu jo kovos keliu. Ši srov faktiškai suformavo Kubilius ir Smetona. Jos tikslas pradžioj buvo tautin s vienyb s, o paskui valstybinio vienalytiškumo d liai pristabdyti iš vienos pus s ateizm , iš antros religijos vieš j pasireiškim . D l šios taktikos tikslingumo daug diskutuota prieš I didj kar .

Tautininkai išpopuliarino mint m s visuomen je, kad religija kliudo sutarti valstybiniais klausimais. Ši mintis buvo jiems palanki kurti ir toliau išlaikyti j vadinam vidur tarp religiškai stiprios daugumos ir priešreligiškai nusi stausi srovi . Kai kas gal -

t pasakyti, kad tautininkams pavyko pasiekti norim rezultat - ta prasme, kad j valdymo laiku religijos ir ateizmo kovos laipsniškai švelnjo, ir srov s rod graži ženkl sutarti bei konsoliduotis.

D l srovi konsolidacijos, tai ji iš dalies dar si d l to, kad buvo bendras reikalas išvesti krašt iš tautinink sukurtu vienpusiškumo valstybiniame gyvenime. Šis rezultatas nebuvo palankus patiems neutralizatoriams. O d l religijos ir ateizmo kov šveln jimo, tai b - ta visai kit priežas i . Viena, maž jo atsineštis iš rus mokykl priešreligiškos takos. Antra, gyv jo m s inteligentijos s lytis su Vakaraais, kuriuose reišk si persisv rimas religijos pus . Tre ia, katalik pus je išaugo stiprios intelektualin s j gos, kurios toli pralenk skai iumi ir paj gumu priešreligiškai nusiteikusi j , vis dar savo pažangumu tebedididžiuojan i j j gas. Ketvir-

ta, visame krašte buvo plaiai ir gražiai išsiskleidusi katalikiškoji akcija, k lusi religin s moningum ir praktin religin gyvenim . Nepaskutin j vietoj skirtinas vaidmuo ir m - s kunigijai, ypa jaunesn s kartos, kuri buvo geriau parengta intelektualiai ir pasimokiusi nauj pastoracijos metodu.

Apie 1935-40 m s tautoj jau buvo aiškiai pastebimas persisv rimas religijos pus n m s inteligentijos sluogsniuose. B - dinga, kad tame laikotarpyje gr žo katalikyb s keli du žym s m s universiteto rektoriai, abu buv socialdemokratiai - Julius Gravrokas ir Vladas epinskis; prie ši berods priskirtinas tretysis rektorius, taip pat buv s socialdemokratas, Mykolas Biržiška. Panaši konversij skai ius augo, žad damas nauj santyki sprendim viešajame gyvenime.

TRYS LIUDYTOJAI APIE NEPRIKLAUSOMOS LIETUVOS GYVENIM IR K RYB

JUOZAS BRAZAITIS, Brooklyn, N. Y.

Lietuvos nepriklausomyb s keturiasdešimt met sukaktis met pradžioje buvo paskelbta. Kad galimas ta proga nepriklausomos Lietuvos pažinimas paskelbimu ir nesibaigt , m ginom iš savo pus s atgavinti nepriklausomo gyvenimo vaizd keliais pasikalb jimais su to gyvenimo dalyviais ir liudininkais. Pasikalb jimais su asmenimis, kurie yra išaug grynai nepriklausomoje Lietuvoje ir joje buvo m reikštis savo k ryba paiose pirmose eil se — kiekvienas savo srityje.

Dr. Antanas Maceina, pats pajgiausias filosofinis talentas, kur dav nepriklausoma Lietuva, pasisak pereit kart . Dabar suteikiam liudijimus trij . *Dr. Zenonas Ivinskis* buvo paprašytas atsakyti d l humanistini moksl pad ties, konkreiai d l istorijos, kuri buvo tokia svarbi atgimimo dvasiai ugdyti. *Dr. Adolfas Damušis*,

atstovas tiksli j ir pa i moderni j moksl , kurie buvo taip apleisti ligi nepriklausomyb atgaunant, atsak j klausimus, kurie rodo t moksl pažangos eig nepriklausomoje Lietuvoje. Prof. kun. *Stasys Yla*, pastoralistas, prašytas pareikšti savo paži ras d l tautos moral s, kuri yra pagrindas ir visai tautinei k rybai bei visuomeniniam gyvenimui.

J liudijimai neišsemia visos nepriklausomos Lietuvos vaizdo. Ta iau duoda pagrindinius bruožus ir paskatina jau pat skaitytoj perm styti atvirai, nuoširdžiai ir konkreiai, kaip sunkiais žingsniais teko kopti pažang .

Nepriklausomo gyvenimo liudininkais parinkti šie asmens dar ir d l vienos ypatingos priežasties - jie visi yra taip pat sukakties žmon s, susilauk šiomet po 50 met .

Su kiekvienu iš j yra susipyns ir ia apie juo rašan-
iojo veikimas. Betgi gilus ir
pagarbus sentimentas tiems vy-
rams, tariu, nesukliudys pa-
žvelgti juos objektyviai, kaip
dalel tos pa ios gyvosios
Lietuvos.

I

Adolfas Damušis

Jis liko atminime, pradadant
nuo anos 1931 met dienos, ka-
da automobiliu vijom s trauki-
n, kad iš tolo pamojuotume
rankomis jam, vežamam Var-
ni koncentracijos stovykl .
Vežamam Lietuvos valdžios sa-
kymu už veikim ateitinink
moksleivi organizacijoje. Gau-
sesni vaizdai susiklojo nuo 1941,
kada susitikom rezistencijoje,
laikinojoje vyriausybe, pas-
kiauv l rezistencijoje.

Pirmos išvados apie Damu-
š susidar jau laikinosios vy-
riausyb s veikime. Joje Damu-
šis buvo, turb t, jauniausias
(33 met). Pos džiuose ty-
liausias ir ramiausias. Kitiems
akis nekrito. Paskiau paty-
riau, kad savo ministerijoje
(pramon s) jis buvo vienas iš
judriausi ir k rybingiausi ad-
ministratori . Jis žinojo, ko
siekia. O siek planingai, be
reklamos, neduodamas pajusti,

kad jis yra viršininkas. Auto-
ritet laim jo savo taktu ir taip
pat tvirtu nusimanymu savo
specialyb je.

T autoritet jam pripažino
ne tik jaunesni bendradarbiai
ministerijoje ar universitete,
bet ir vyresnieji. Kai 1941 pra-
šiau prof. Ig. Kon i, tik išsi-
vadavus iš bolševik kal jim ,
kad sutikt prisiimti fakulteto
dekano pareigas, jis atsisakin -
jo, si lydamas joms A. Damu-
š . Netrukus fakulteto taryba
ir išsirinko Damuš dekanu.

Nuo tada teko j steb ti re-
zistencijoje, iki jis v l atsid -
r kal jime. Jau okupanto vo-
kie io kal jime su kitais Vliko
nariais ir rezistencijos kovoto-
jais. Kai 1945 iš jo laisv ,
tur jau laim s b ti vienas t
pirm j lietuvi , kuriems teko
j ir kitus pasiimti iš Bayreu-
tho kal jimo. Nuo tada iš to-
lo teko v l steb ti jo veikim
jau laisv je, tremtyje.

Tame steb jime A. Damušio
portretas, aišk j s jau laikino-
sios vyriausyb s veikimo metu,
dar labiau ryšk jo ir piln jo.
Portretas nesud tingais, ryšk-
kais, epiškais bruožais.

*

A. Damušio portrete reiškia-
si žmogus, tvirtai atsir m s
dvilyp tikrov — profesin
veikim ir visuomenin . Be
vieno kurio modernus žmogus

ADOLFAS

DAMUŠIS

Biografinis žinios

Gim 1908.6.16 Toscicoje, Morigilevo gub. Rusijoje. Su tėvais grįžo Lietuvai 1919. Panevėžio gimnaziją baigė 1928, Kauno universiteto chemijos technologijos inžinieriaus laipsniu 1934. Studijas gilino Berne ir Frankfurte u. 1937-38. Už disertaciją "Aluminio geležies degimo takta portlandcemento susitraukimui" daktaro laipsnis 1940. Nuo 1934 laborantas, asistentas ir pagaliau docentas Kauno universitete ir 1942-44 technologijos fak. dekanas.

Organizaciniame bei visuomeniniame darbe — moksleivių ateitininkų sąjogos pirmininkas 1930-31, Grandies korp. pirmininkas 1932, studentų ateitininkų sąjungos pirmininkas 1933, Liet. Aktyvistų fronto ir pas-

kiau Lietuvių fronto vadovų sąjungos narys 1940-44, sukilimo prieš bolševikus 1941 vienas iš organizatorių, laikinojį vyriausybės pramonės ministeris, Tautos Tarybos narys ir Vliko vicepirmininkas 1943-44. Vokietijoje Kempteno gimnazijos direktorius, ateitininkų federacijos vyr. vadovas 1946-52, Amerikoje LRK Federacijos pirmininkas 1954.

Visuomeniniame darbe lydi Lietuvijoje už veikimą ateitininkuose areštai ir koncentracijos stovykla Varniuose 1931, už rezistenciją vokiečių kalinimui Vokietijoje 1944-45, už jaunimo stovyklos organizavimą Amerikoje šmeižtai ir intrigos.

vargiai tektų laikyti sveiku reiškiniumi. Profesionalas bei visuomeninis duoklės virš savo profesijos robotu, vergu. Visuomeninis veikėjas bei profesijos virš visuomeniniu elgeta.

A. Damušio portrete reiškiasi žmogus, tvirtai atsiremęs moderniu tikrovės ir pasaulio žiūros principus. Jo tikrovės modernumo simbolis yra jo pasirinktoji profesija — chemijos technologija. Jo atsiremimui savo išpažtamos pasaulio žiūros principus liudija jo pareiškimai, jo paskaitos, kur aktualius gyvenimo reikalus sprendžia pagal principus reikalavi-

mus. Liudija ir jo gyvenimo praktika pagal savo išpažtamos pasaulio žiūrą.

Tai žmogus, tvirtai atsiremęs lietuviško gyvenimo tradicijas ir pažangas. Kaip tradicinis lietuvis, Damušis tiki Dievą ir Katalikų Bažnyčią, tiki nepriklausomą Lietuvą, tiki ištikimybę lietuvių tautai; tuo tik jį gyvena ir už ją kovojama nesusvyruodamas. Bet jis nesustingsta tradicijose. Jis veržias to gyvenimo naujas formas, naujus metodus. Jis nebijo rizikuoti prieš didelius, pavojingus planus. Imasi juos vykdyti ne jaunuolišku bravu-

riškumu, bet giliu ir r pestingu apskaitymu, kiek tie planai gali b ti real s ir vykdomi.

Jeį prof. K. Pakštas Lietuvoje kalb jo apie lietuvi atsili-

kim ir ragino imtis didesni užsimojim , kurie pagreitint lietuvi tautos pažang , tai Adolfas Damušis yra simbolis t nepriklausomoje Lietuvoje ki-

UŽ K BUVAU IŠTREMŲS VARNIUS

Kai 1930 rugs jo m n. švietimo ministerio K. Šakenio sakymu buvo uždrausta moksleiviams ateitininkams veikti gimnazijoje, aš buvau moksleivi ateitinink s jungos centro valdybos pirmininkas. Centro valdyba tada veiklos nesustabd , bet siuntin jo paštu kuopoms programos ir aplinkrašius, kurie liet grynai lietuvi katalik aukl jimo ir lavinimosi reikalus. Kadangi pinig ir pašto išlaidoms niekad per daug netur jome, siuntin jome ir toliau atvirus laiškus spaudini teis mis, aiškiai po aplinkrašiais pasirašydami. Keli toki laišškai iš pašto atsid r saugume. Kauno miesto komendantas pulk. P. Saladžius pasiskubino paskelbti bausm , b damas, turb t, tikras, kad b siu be matant suimtas. Bet buvau iš šalies sp tas. Tad pasisl piau, kad tur iau laiko sutvarkyti studij reikalus ir aplankyti vis eil moksleivi kuop .

Po poros savai i vien nakt 1931 vasario, rodos, 27, ateitinink namai Laisv s al ja 3 buvo apsup ti apie šimtin s policinink ir saugumo tarnautoj . Tada centro valdybos sekretori J. Žemaitait iš tr m t višk , Antan Masion , kuris buvo jaunesni j ateitinink glob jas ir t nakt spausdino jiems aplinkraš t centro valdybos kambaryje, išvež 6 m nesiams t višk , o mane 6 m nesiams koncentracijos stovykl Varniuose.

Nors ir labai sl p , kit dien buvau iš saugumo dabokl s išgaben-

tas Kauno geležinkelio stot , bet ten jau buvo per por šimt ateitinink student , kuri dalis mane nulyd jo net iki Šiauli . Šiauli stotis buvo pilna moksleivi ateitinink su savo kapelionu. Mane lyd j policininkai d l to labai nervinosi.

Varniuose jau radau dr. P. Karvel , Ateitinink Federacijos generalin sekretori J. Štaup ir student ateitinink s-gos pirminink dr. J. Meškausk .

Varni koncentracijos stovykloje buvau nuo 1931 kovo 4 iki birželio 16 d. Po to buvau ištremtas t v gyvenam viet Panev žyje be teis s iš miesto rib išvykti. Tik tai t met spalio 15 draudimas buvo nuimtas, ir tada atvykau Kau- n studij t sti.

Kit vasar po gražiai pra jusio Mariampol s rajono pavasarinink kongres lio kaip dienos pirmininkas buvau Mariampol s komendant o ištremtas v l dviem m nesiam t višk . Š kart buvau laimingesni j tarpe, nes d l to paties kongres lio prof. Pr. Dovydaitis ir prof. J. Eretas buvo pasodinti kal jim .

T dvej met eigoje bent penkis kartus teko b ti suimtam ir tardomam. Reikia prisipažinti, kad policininkai, su kuriais teko susidurti, buvo mandag s, reiš k užuojautos ir apgailstavimo pasiteisindami, kad jie yra ver iami savus piliecius t syti po dabokles ir lagerius.

lusi j g , kurios paj g nuga-
l ti tradicin baim imtis di-
desni ir dr sesni plan , rei-
kalaujan i daug rizikos.

Du žygiai galima b t laiky-
ti tos dr sios rizikos virš n -
mis. Pirmas — tai sukilimo or-
ganizavimas 1941 prieš sovieti-
n okupant . Tai rezistencinis
didelio užsimojimo žygis, kurio
priekyje buvo A. Damušis su
L. Prapuolenu, inž. J. V bra
ir eile jo draug . Antras — tai
jaunimo stovyklos organizavi-
mas Amerikoje. Tai jau dr sus
didelis užsimojimas kult rinia-
me veikime. Daugeliui veik j
jis atrod ne vykdomas, fantas-
tinis, pasmerktas iš anksto su-
silaukti nepasisekimo. Bet Da-
mušis, tuo metu b damas LRK
Federacijos pirmininkas, rizika-
vo, ir draug , talkinink tame
rizikingame žygyje, kaip ir su-
kilim organizuojant, jam ne-
pritr ko. Tai iš ties buvo su-
kilimas prieš lietuvi pasiten-
kinim smulkiais darbais savo
parapijos ribose.

A. Damušio portrete tur t
reikštis dramatiški bruožai, nes
dramatišk situacij jam iš tie-
s prieš akis buvo nemaža.
Dramatiškas gali b ti žmogus,
pastatytas tarp ištikimyb s sa-
vo tik jimui ir pavojaus lais-
vei ar net gyvybei. Ta iau Da-
mušio portrete tie momentai
n ra sudramatinti. Kasdieninia-

me savo pasireiškime Damu-
šis išlygina bet kok tempim ,
dramatizm ramiu, giedriu
žvilgsniu, kartais juoku; jo
kalba be patoso, be egzaltaci-
jos, o tik ramiu, taikingu to-
nu, griežtu minties formulavi-
mu kaitintas ir egzaltuotas
nuotaikas gr žina tikrov s
nesudramatint plotm .

Tokis kasdieniniame gyven-
ime. O nepaprast , pavojaus ir
kent jimo moment vieni su sa-
vo pozityviu charakteriu dar
labiau praskaidr ja, kiti pal ž-
ta, lyg nuo j b t nukritusi
kauk , kuri normaliaame gyve-
nime buvo pridengusi silpny-
bes. Damušis buvo pirmojo ti-
po. Ir šis bruožas visam Damu-
šio portretui, kuriame yra dra-
matini moment , duoda epinio
ramumo, giedros, dvasinio pir-
mavimo. Iliustracijai išimu iš
archyvo Damušio senesnius at-
sakymus jo veikimo du mo-
mentus, svarbius momentus.
D mesio verti jie ne tik tuo,
kad atskleidžia netolimos pra-
eities fragmentus, bet ir paties
t fragment dalyvio nat ral ,
ne "herojišk " pasakojimo
ton .

*

Ši vasar ma iau v l A. Da-
muš jaunimo stovykloje Dai-
navoje. Rod stovyklos plot .

Bridom per aukšt žol nuo kalnelio pakaln ir antraip. Gal jai užsimiršti, kad esi už t kstan i myli nuo Utenos ir Zaras . ia taip primin a nas vietas. Su pasitenkinimu Damušis aiškino, kaip visuomen j , detroitiski , pastangas suprato ir par m ; taip didieji sunkumai jau nugal ti; aiškino, kas dar galima b t organizuoti ir gerinti. Ir jo aki ryškus žvilgsnis lyg b t dar susiaur j s ir pasmail j s kaip to, kuris yra sulauk s laim jimo ir su juoko gyslele prisimena visus kliuvinius, lyg tai b t buvusi tik praeitis.

Nenor jau gesinti to giedraus ramumo naujais paklausimais apie kliuvinius. Žinojau, kad n ra ko j dramatinti. Žmon s n ra vienodo sukirpimo, d l to nei vienodo galvojimo. Visur ir visais laikais pažangesnioji iniciatyva susilaukia pasipriešinimo. Tai yra nat rali kova tarp pažangos ir konservatyvumo. Lietuviškoje dirvoje ji gal t atrodyti nenat rali tik tuo, kad pasipriešinimas reišk s iš t , iš kuri lauktum kaip tik paramos. Bet ir t reišk tenka priimti ramiai kaip ženkl , kad nepriklausoma Lietuva jo dvejopa kryptimi: augino žmones su sparnais, augino žmones ir su paniais.

KAIP BUVAU NACI AREŠTUOTAS IR KALINAMAS

Vokie i gestapo (slaptosios policijos) buvau suimtas 1944 birželio 16 ir prijungtas prie kit anks iau suimto Vliko nari grup s.

Su mimo priežastis buvo tokia. — 1944 pavasariop, kai jau kur laik veik radijo ryšys su Švedija, Vlikas buvo nutar s si sti ten vien karišk kaip ryšinink ginkl užpirkti, kuri , man me, b sime reikalingi. Šis pasiuntinys buvo suimtas, kai band laivu iš Estijos keltis Suomij . Tardymo metu jis išdav savo tiesioginius ryšininkus, o pastarieji išskai iavo visus Vlike esan ius asmenis, net naiviai nurodydami, kas kuriam pogrindžio vienetui atstovavo, nors buvome pasižad j joki u b du Vliko sud ties niekam ir niekad neišduoti.

Nuo geguž s pabaigos slaps iausi. Birželio viduryje slapta aplankiau savo šeim , persik lusi iš Kauno Panemun . Ten ir buvau suimtas.

Saugume buvau apkaltintas šiais punktais. Es :

(1) Vlike atstovauju nelegaliai katalik grup s pogrindžio organizacijai Lietuvi Frontui ir esu Vliko vicepirmininkas;

(2) mano žinioje yra Lietuvi Fronto biuletenis, kuris orientuoja pogrindžio vadus, ir kad be to aš dar palaik s ryšius su pogrindžio laikraščio " Laisv " redakcija, kuri kursto lietuvius prieš vokie ius;

(3) esu tarpininkav s tarp Vliko ir Lietuvos užsienio atstovybi ir grei iausia su aukšt j dvasiški pagalba per mane ateina Eltos biu-

PASAKOJA

A. DAMUŠIS

letenis, kuris duod s žini iš Jungtini Amerikos Valstybi ir D. Britanijos radijo transliacij ;

(4) esu betarpiame ryšyje su lietuvi rezistencijos vadu Juozu Ambrazevi ium;

(5) Vliko ryšys su liet. rezistencijos kariniu sektorium ein s per mane, ir aš esu nuolatiniame ryšyje su gen. St. Raštikiu, gen. St. Pundzevi ium, pulk. dr. J. V bra ir kt.

Gestape Kaune buvau tardomas iš ekoslovakijos atsi sto gestapininko Rauch ir kauniškio vokie io Heldke. Jie man praneš , kad j turimais daviniais turiu jausti, kad ant pe i galvos aš jau netur s. Bet kadangi jie žin , kad aš mylis savo šeim ir es s prisiriš s prie jos, tai jie man duod prog : jei-gu išduosiu 10-12 Lietuvi Fronto vadovaujan i asmen ir nurody-siu "Laisv " redakcijos žmones, jie darysi visk , kad lik iau gyvas. Ragino nevaidinti didvyrio, bet ži r ti praktiškai, nes j žodžiais, "gyvenimas toks gražus ir viliojan-tis eis ir be tav s, ir tavo aukos niekas neprisimins".

Tada tikrai jau iau, kad mano galva jau nebeilgai bus ant pe i , tad skubinausi ja naudotis ir nieko neišdaviau, tuo vykdydamas Lietu- vi Fronto ir anks iau Lietuvi Aktyvist Fronto nusistatym . Atsi-sakiau net min ti ar patvirtinti Vli-ko nari pavardes, nors tardytojas man jas sumin jo visas, išskyrus vien , neva remdamasis kit parody- mais.

Frontui su bolševikais pal žus, mus išgabeno Ryt Pr sijos In-

sterburgo kal jim , iš ten per Ka-raliau i Allenstein , po keli sa- vai i iš ten per Thorn Lands-berg prie Warthe. ia išbuvome apie pusšesšto m nesio. Bolševikams art jant, mus perk l Berlin-Te-gel kal jim . Po dviej savai i 1945 vasario 10-11 laivu, paskiau traukiniu išvež Bayreutho kal - jim prie ekoslovakijos sienos.

Mus kaltino sunkiausiu "hoch- verrat" nuostatu, ir buvome "Volks- gericht" žinioje, taigi pa i didžiau- si kalini kategorijoje. Iš kal ji- mo buvome varomi sunkiuosius darbus, kai buvome Landsberge, o paskiau Bayreuthe. Tegal jome dirb- ti tiktai lauke, ne po stogu. P g ir atolydži metu kažnai peršla- p drabužiai užšaldavo ant m s k no. J išsidžiovinti negal jome, nes cel s buvo nek renamos. Bet jei- gu kita diena buvo kiek saul ta, drabužiai išdži davo, ir mes atgy- davome.

Nesitik jome išsilaikyti per žie- m . Jau iu, kad t žiem Lands-berge išlikau gyvas d ka savo žmo- nos, brolio ir draug , kurie suda- r ryš per vien mon s meist r , priskirt prie m s kalini gru- p s; jis agr. B. Gaidži nui ir man perdav kiek maisto. Sunkiausiai žiemos m nesiais tai buvo tokia pa- rama, be kurios tikrai neb iau ga- l j s išlaikyti.

Bayreutho kal jime, duonos kiek sumažinus iki 125 gram die- nai, prad jome silpti ir tinti. Dr. J. V br iš darbo tur jome vesti jau už paranki . Aš pats irgi prad jau atsilikti nuo kolonos. Bet ga- l gale 1945 balandžio 14 at jo iš- sivadavimo valanda, Jungtini Val- stybi armijai už mus Bayreuth .

Iš kal jimo iš j s tesv riau 48 kg. Po dviej savai i pasiek me Wuerzburge sik rus Vlik . Po ke- turi dien vykau pas savo šeim , radau juos visus gyvus ir sveikus prie Alpi kaln pap d s Allgau miestelyje.

II

Kun. Stasys Yla

1936 vasar buvom susirink keletas pasitarti d l galimo religin s kult ros leidinio. Besvarstant nelauktai atvyko A. Daugirdas, tada Žaibo leidyklos vienas iš direktori , ir kaip visad prastu ramiu b du išpa-sakojo, kad dienraštis "Rytas" cenz ros uždarytas ir kad tega-lima leisti nauj laikrašt nau-jiems žmon ms. Pasi l imtis iniciatyvos. Pirmykštis planas organizuoti religin s kult ros leidin buvo nustumtas šal ir buvo priimtas tas naujas pa-s lymas. Kun. Stasys Yla ta-me pasitarime buvo tas, kuris pirmasis pasi l naujam dien-raš iui ir vard — XX am-žius. Tur b t, belg , katalik laikraš io pavyzdžiu.

Tas momentas yra pats pir-masis, su kuriuo kun. Stasys Yla sir ž atminime. Nuo ta-da teko dirbti su juo "XX am-žiaus" kolektyve, teko sekti jo dažnus pasisakymus spaudoje religin s ir tautin s kult ros klausimais. Jo mintys buvo pa-sakomos taip, kad dar si arti-mos ir patrauklios. Jos suve-d ir artimesnius asmeninius santykius. Net 1943, kada ge-stapas padar jo bute krat ir j su m , paskutinis jo atsisvei-

kinimas telefonu buvo man skirtas.

*

Stebuklas mums rod s, kada 1945 ruden patyr m, jog kun. Stasys Yla iš jo iš Stutthofo kaceto gyvas. Sunku buvo ti-kti, kaip jis pak l kaceto kan-ias, kada jis Lietuvoje tur da-vo ištisas dienas praleisti lo-voje. Jo organizmas buvo ne tik silpnas, bet ligos tiesiog bu-vo sitaisiusios jame sau bu-vein . Aname silpname k ne regimai tur jo b ti nuostabiai gaji ir tvirta dvasia. Fizin s j gos ir laisv je atsid rus ne-buvo proporcingos jo dvasiai, stipriai, dinamiškai gyvenime ir id jose.

Steb damas kun. St. Ylos dvasin dinamizm , atsimeni, kad jis yra aukštaitis rytietis. Atsimeni tada ir Vaižganto Na-pal Šešiavilk . Napalio b du kun. Yla vis save skiria pa-m gtam objektui. Jam atsideda visa širdim. Apie j galvoja vi-s laik ir kitiems apie j kal-ba. Jo imasi ne intelektualis-tiškai, planingai, sistemingai, bet emocionaliai, su visa aistra. Dirbs dienomis ir naktimis, ka-da kiti jau seniai poilsiauja.

Tai nereiškia, kad susidom -jimo objektas nebus pakeistas kitu. Ateitinink veikimo va-dov lio rašym gali l tinti, kad visa širdim ir atsid jimu pul-

tusi studijuoti Šiluvos istorij . Jis puls is rašyti broši ras, gal ir eil raš ius, o paskui paveikslus piešti, griovius kasti, akmens tvoras tverti. Ir visur su tuo pa iu nirtimu. Žinoma, ne visuose darbuose jis veik vienodu pasisekimu.

*

Ta iau ir viename ir kitame ir dešimtame darbe jam išky-la nuolat ir nuolat tas pats ir vienas siekimas — pastoracinis, padaryti žmog geresn .

Pastoracin je srityje kun. St. Ylos dinamiška mintis dair si pavyzdži ir kv pimo vakar Europos id jose ir praktikoje. Pastoracijos studijuoti specialiai buvo nuvyk s Pranc zija, Belgij . Iš ten buvo artima jo prigim iai id ja — universalia m kataliky b s turiniui jieškoti individuali tautini form , kuriomis prieit ar iau prie žmogaus individualy b s. Lietuviško gyvenimo form jis d jo maldas, giesmes, skirtas vaikams. Lietuviško gyvenimo r pes i d jo viešas bažnytines maldas. Šia prasme jei poezijoje ir mene tautsak bei tautodail panaudojo Kr v , Putinas, Galdikas, tai su tautiniais motyvais pastoracijoje m gino reikštis kun. St. Yla. O gindamas savas vestas naujoves maldaknyges, ypa-

IŠ KUN. ST. YLOS LAIŠKO

Galb t jau ir sensu, nes seniau, atitr k s nuo žmoni , ir trumpu laiku gal jau s sti prie darbo, geriau koncentruotis ir vogtin m valand l m dar š t padaryti... O tiek dar gyv ir, rodos, aktuali - ne tiek praeties, kiek dabarties - problem iškyla, kaitina smegenis ir magina imti plunksn ir, jei ne k atvesti, na kam akis atverti - tuo vis mažiau žmogus betiki, -bet nors pa iam išsakyti save ir gal bent atei iai pad t susivokt, kas m - s dienomis pulsavo, dramatiškai plak si, jieškojo pla i vanden ir hermetiškai užsidar uždarame kiaute ar priešingai iš perpla i vanden gr žo savo seniau jieškotus uostus.

Keletas prad t , pus t darb šaukiasi laiko, ramybes ir koncentracijos ir atrodo, kad praeis dar keletas met , kaip jau pra jo — ir liks galutinai paliudyti, kad žmogaus norai ir pastangos niekad n ra pilnai vykdomi.

Tik d l vieno neramu — daug kas, k . mes kartais laikomo šiuo metu labai reikšminga ir kam turime eikvoti brangi energij ir laik , kartais atrodo sulaiko mus nuo daug esmiškesniu, vertingesni ir reikalingesni darb . Turiu galvoj ne vien kult rinius ar rašto darbus. Kartais ir t pa i kult r mes pervertiname. Darbas žmogaus tarnybai, ypa jaun žmoni , juos ugđant ir formuojant šiais didžio pasimetimo laikais, b t labiausiai pasotin s ir prasmingas... Atleisk, kalb damas apie laik , užmiršau, kad iš nakties peršokau ryto valand .

iai Marijos Mergelės termin , jis parašė moksliniu metodu atžvilgiu vien iš savo geriausiai dokumentuotą raštą — „Liturginis terminologijos klausimu“.

Kitas kun. St. Ylos pastoracinis metodas, kuris dar s populiarus vakar Europoje, bet kuris toks vengiamas Amerikoje ligi šiol — apaštalauti individualiai. Kun. St. Yla jo namus, jo organizacijas. Labiausiai pas tuos, kurie buvo reikalingi itin religin s užuovijos. Steng si suprasti j reikalus ir pergyvenimus ir juos kelti savo pavyzdžiu ir savais pasikalb jimais. Nueis kur kun. St. Yla „apaštalauti“, tai gali nelaukti jo pareinant — nežinai, kada baigsis ten pasikalb jimas, nes tai priklausys nuo vietoje susidariusios nuotaikos, ne nuo racionalinio apskaitymo ir iš anksto suplanavimo.

Kiek jis pataikė prie žmoni prieiti ir kiek jo vardas tarp Amerikos lietuvi buvo populiarus, parod pirmieji bendruomen s rinkimai. Juose kun. St. Yla gavo daugiausia bals iš vis kandidat . O jo taktika prie žmogaus prieiti, lygiai sugeb jimas žvelgti žmogaus psichologij geriausiai pasirod jo labai rpestingai parašytame vaikale „Žmon s ir žv rys“. Kaceticin s literat ros tai pati

stipriausia knyga. Ji yra taip pat dalinis veidrodys pažinti, koki psichologini tip buvo davusi nepriklausoma Lietuva.

Prid kim dar kun. St. Ylos žodžio, pamokslo, paskaitos, intym ramum , kartais sulyrint nuotaik . Juo siek klausytojus ne priblokšti gražbylyst s patosu, bet grei iau pažadinti klausytojo nuosav susim stym .

Tokis yra tas naujo kunigo at jimas nepriklausomos Lietuvos gyvenime.

*

Kun. Yla nebuvo toks vieningas Lietuvos gyvenime. Jis buvo vienas iš daugelio kunig , kuriais r m si Lietuvoje gyvoji dvasia, religin , moralin , tautin .

Tai degantis žiburys. Degantis savyje, neramus, jieškodamas nauj keli ir form . Sykiu degantis ištikimai ir jautriai bažny ios autoritetui ir jos garbei.

Ne visada toki yra m gštami, nes sustingusi tradicijose visada esti daugiau. Ta iau Lietuvoje buvo hierarch , kurie vertino ir r m šit krypt , ir ji žad jo naujo atgimimo.

Kiek tokios dvasios žmon s derinasi amerikn gyvenim , sunku pasakyti. ia tebevyrau-

III

Zenonas Ivinskis

Jis liko labiausiai mano atminime nuo 1932 tos dienos, kada gržo iš Berlyno, gavęs istorijos daktaro laipsn. Nuo tada per eilę stebėjimo ir bendradarbiavimo metų jis iškilo mano akyse kaip žmogus, kurio charakterio pagrinde buvo ir liko gamtos vaiko natūra. Iš tos natūros jo daugelis jo savybių - milžiniška sveikata ir jėga, ištvermė ir energija. Energija veikime, ne samprotavimuose ir refleksijose. Tuo ir yra pajėgus natūralus gamtos žmogus.

Iš tos pačios versmės tekėjo ir labai maži reikalavimai sau, savo fizinei egzistencijai, mokėjimas mažu kuo pasitenkinti.

ja dvasia, kuri reikalauja, kad avys rinktųsi apie piemenį, kur gali rasti bažnyčioje ir zokristijoje. Kad piemuolankytų pas avis, ia dar svetima. Daugelis naujos ateivijos kunigiai skaudžiai atsitrenk. Kun. St. Ylos laimė, kad jis yra mažiau priklausomas nuo šios dvasios ir gali reikštis savo pastoracijoje sava natūralia švieša.

Iš tos pačios versmės reišks, kita vertus, didelis dvasinis alkis ir veržlumas į nuraminti naujais pažinimais. Tas alkis ligšiol nepasotintas, nors amžius su penkiasdešimimetais paprastai jau mažiau imlus. Ligšiol Ivinskis skuba išnaudoti kiekvieną valandą sistemingai, reguliariai, įieškodamas naujos mokslinės patirties archyvuose, knygoose, gyvenime. Skuba tramvajuje, traukinyje mokytis svetimų kalbų žodžius. Skuba užsirašyti naujas datas ar vykius ant laikraščio, ant stalo. Tas visas žinias godžiai sugeria, lyg išdžiūsi žemai, žemai sugeria rąsus lašus. Neperstoja ligšiol, nors ir žino, kad to žinojimo yra maris, ir jį lašais neišsemia.

Mokslinio pažinimo geismas buvo stipresnis už egzistencinio saugumo jausmą. Ivinskis galėjo emigruoti, galėjo kolegijose gauti daktaro vietą. Bet jis laikėsi atokiai nuo emigracijos ir pasiliko prie mokslinio pažinimo šaltinių, prie jo pamėgtos istorijos, rizikuodamas neturėti minimalių lyg savo kasdieninei duonai. Pasirinko egzistencinį netikrumą, kad turėtų mokslinio darbo galimybes.

Mokslinio pažinimo geismas gamtinio vaiko natūraliai pripildė enciklopedinio pažinimo tiek, kad jo dėka atsistojo Ivinskis

lygioje plotm je su Europos mokslininkais, virsdamas aktyviu tarptautini istorijos konferencij dalyviu, rimtu diskusij partneriu. Tuo atžvilgiu jis yra pirmas tokio masto tarp nepriklausomos Lietuvos istorik .

*

Istorijos moksle Ivinskio nat ra siekia pažinimo iš tiesiogini šaltini . Gal ia reiškias vieno iš jo buvusi istorijos mokytoj paskata - prof. kan. A. Aleknos, kurio mirt palyd damas spaudoje, Ivinskis itin aukštino velionies kritišk žvelgim faktus ir t fakt jieškojim šaltiniuose. Vargiai kuris kitas jo meto Lietuvos istorikas yra tiek pervert s ypaiai du archyvus, kuriuose yra gausu lituanistikos - Karaliauiaus ir Vatikano archyvus.

Ta iau ir istorijos moksliniame darbe, manding, atsispindi Ivinskio gamtos vaiko nat ra - skub jimas surinkti kuo daugiausia fakt , dokumentuot , metrikuot , kaip tai yra b dinga ir Ivinskio straipsniams žurnaluose. Tai, sakytum, istorinis "inventarizmas", "materializmas". Kad b t paryškintas istoriko Ivinskio šis bruožas, galima prisiminti šalia jo kit jo istorijos koleg Adolf Šapok , kuris pasuk s kita linkme - la-

biau problematik , sintetinius apibendrinimus iš mažesnio skai iaus fakt .

Istorikas Ivinskis yra toje istorijos mokslo stadijoje, kada domimasi labiau paiais faktais nei j išd stymo forma. Tokis yra Ivinskis ir kituose ne istoriniuose darbuose. Mažiau jam r pi savo žini išd stymo forma, jos elegancija, kuo pasižymi kitas jo kolega Lietuvos istorijos srity - Simas Sužied lis.

Jei Lietuvos istorijos mokslas pradžioje labiau dom josi politine Lietuvos praeitim, ypaiai jieškojo joje herojikos, tai nepriklausomos Lietuvos istorikas Ivinskis yra labiau pasuk s Lietuvos kin praeit , jos kult r ir religij . Tos r šies yra jo pagrindiniai veikalai, pradendant disertacija, habilitacija ir ypaiai baigiant jo premijuotu veikalu apie vyskupo Merkelio Giedraio amži .

*

Istorijos moksle Ivinskis nebuvo ir n ra nuskend s. Jis žinojo, kad Lietuva gyveno tokius laikus, kada inteligentas turi reikštis ne tik vertikaliai, bet ir horizontaliai - atiduoti duokl visuomeniniam gyvenimui. Tai žinodamas, jis neprotestuodavo, kada buvo šaukiamas visuomenines pareigas -

redaktorius, politikus, labdaros organizatorius, rezistencin konspiracij . Kuriuose tos r šies darbuose yra Ivinskis dalyvav s, surašyta Lietuvi Enciklopedijoje. ia tereikia konstatuoti, kad visuomeniniame veikime reišk si ta pati Ivinskio nat ra - labiausiai jos principingumas, dinamiškumas, konkretumas.

Principingumas reikalauja iš asmens dr sos rizikuoti nemalonumu, nepatogumu, pavojum. Jei nebuvo malonumo reikštis ne pagal valdan iojo režimo reikalavimus nepriklausomoje Lietuvoje, tai su pavojum teko rizikuoti okupacij metais. Bolševikams už mus Lietuv , Ivinskis (tuo metu XX amžiaus dienraš io vicedirektorius) su kitais intelektualais buvo pakviestas pasirašyti pareiškim soviet naudai. Ivinskis buvo vienas iš labai nedaugelio, kurie atsisak pasirašyti, nors pakartotinai telefonu buvo raginamas. Vokie i okupacijoje kartu su kitais universiteto dekanais teko atsidurti kalinime ginant studentus nuomobilizacijos. Tos r šies gr sm s nebuvo jau tremtyje, bet nemalonum buvo nemaža, kada derybose tarp Vliko ir min. Lozorai io Ivinskis reišk sav nuomon ir d l jos buvo išskirtas, sakysim, iš deryb daly-

viamis pob vio, kad nešokiruot deryb partnerio. Nebuvo malonumo ir 1952, kada Vliko vykdom j taryb sudarin jant atvyk s iš Amerikos dr. Trimakas padar sugestij skubinti tos tarybos sudarym ir neduoti laiko Ivinskiui, tada LF atstovui Vlike, susisiekti su savo bi iuliais Amerikoje. Atsakytas ryšio su Amerikos bi iuliais ir paliktas savo atsakomybei ir moraliai spaudžiamas, Ivinskis ryžosi 1952 rugpi io 5 pad ti savo paraš po raštu, kuriuo išved Lietuvi Front iš tos organizacijos. Išved iš organizacijos, kad neišvest iš garbingumo plotm s.

Pasi m s visuomenines pareigas, Ivinskis jose buvo konkretus ir dinamiškas. Tokis jis buvo ir fakultet organizuodamas 1941, ir Savišalpos draugij lietuviams Berlyne šelpti 1944, ir Raudonojo Kryžiaus valdyboje 1946, ir santykius su Vokietijos staigom megzdamas 1952, kada buvo užsieni reikal tarnybos valdytojas, ir pagaliau organizuojant Baltijos institut Bonnoje.

Tai buvo priežastis, kod l Ivinskis buvo pageidaujamas bet kuriame darbe. Kiekvienas žinojo, kad Ivinskis j atliks, d damas vis savo energij ir sumanum . Santykiuose su kitais - tiesus, ekspansyvus, nuo-

širdžiai atviras. Gamtos vaiko nat ra tiki, kad ir kiti yra be joki užkulisini min i , lygiai atviri su juo. Kiti žinojo, kad Ivinskis gins savo princip tvirtai, bet jis niekad nelaiko savo oponento savo priešu tik d l to, kad nuomon s išsiskiria. Gal b t, tas nuoširdumas dar Ivinsk patraukl kitiems. Labiausia jaunimui. Ivinskis su jaunimu taip pat jaut si labiausiai savas. Su juo m si ne tik diskutuoti, dainuoti, bet ir lenktyniuoti, šokin ti, nors neš ant savo pe i profesoriaus ir dekanos rimtyb . Jaunimas su juo kartu juok si, juok si ir skyrium iš jo jaunuolišk staigmen , nes j pri m labiau su sau artimo žmogaus meile nei su atokia pagarba.

Gyvenimas po 50 met gali atsiliepti ligšiolinio gyvenimo tempui, bet vargiai paj gs sulaužyti Ivinskio ligšiolinio pasireiškimo linij .

Betgi 50 met sukaktis lyg sp ja: ar nepakaks šiuo tarpu, anot Vyd no, kasti gyvyb iš kap ; ar nemetas iš t miru-

si popieri jau kurti paveiks- l , kuris prašnekt gyvom spalvom ir linijom apie Lietuvos praeit ? Persiritus antr pusšimt , ar nemetas surinkti medžiag paversti veikalu ir paleisti pasaul . Tai b t nepriklausomos Lietuvos aukl - tinio objektyvus monumentas Lietuvos garbei.

*

Trim sukakties žmon m tenkinom s ryškindami, koki žmon i yra davusi nepriklausoma Lietuva. Galerij tekt prat sti ne tik vaizdais prof. K. Pakšto, prof. J. Puzino, kurie reiškiasi savo raštais šiame nr., bet ir vaizdais kit moksl o, meno, literat ros žmon i , kurie išaugo Lietuvoje ir prisid jo prie jos pažangos. Nors j n pavardži ia negalim suminti, bet, min dami nepriklausomyb s sukakt , jau iam jiems visiems respekt — ir tiems, kurie atsid r laisvame pasaulyje, ir tiems, kurie liko t vyn je.

BALT EMIGRACIJOS EUROPINIS UŽDAVINYS

KULT ROS FILOSOFIJOS POŽI RIU

ANTANAS MACEINA, Freiburg i. Br.

VADO VIETOJE

*Nepriklausomoje Lietuvoje kult rin s k rybos krypt ir tau-
tos veikimo uždavinius labiausiai žym jo ir ryškino prof. Stasys
Šalkauskis. Nepriklausomyb s veikim okupacijai sukliudžius,
tremtyje atsid rusi lietuvi buvim labiausiai m si prasmin-
ti ir j veikimo uždavinius ryškinti prof. Antanas Maceina.*

*Lietuviams tremtiniam buvo skirtas Maceinos sp jamasis
ir skatinamasis raštas "Rezistencija prieš tremties dvasi " (
Laisv Nr. 2). J prat s savo pareiškimais "40 met sukakties
temomis" (Laisv Nr. 15). Jais sp jo nuo pavojaus užsida-
ryti savame kevale. Jais skatino eiti gyvenim ir reikštis ja-
me k rybiškai, dinamiškai — augimo ir auginimo, ne konser-
vavimosi keliu; Abraomo, ne Odis jaus pavyzdžiu...*

*sp jantis Maceinos raštas buvo "Trys pavojingos Vakar
iliuzijos" (Laisv Nr. 12). Jame dokumentaliai rod , kaip
Vakar Europos intelektualai (filosofai, sociologai, teologai) klai-
dingai sutinka bolševizm ir rengia keli Vakar minties ir
k rybos kapituliacijai.*

*Logiška jo išvada — apeliuoti laisv je atsid rusius trem-
tinius, kad prisiiimt misij b ti tarpininku, kurs pad t su-
prast vakarie iui tikr j bolševizmo esm ir sykiu jo gr sm .
Apie ši tremtini bei Baltijos emigrant paskirt jis prašneka
rašte "Baltijos emigracijos europinis uždavinys", kuris ia skel-
biamas. Juo prašneka ne tik lietuviui, latviui, estui, bet ir va-
karie iui, kuriam yra prieinama vokie i kalba. Tai jo paskai-
ta Balt Draugijos suvažiavime 1957 kovo 23 Lueneburge, pa-*

skelbta rinkinyje "Die baltischen Voelker in ihrer europaeischen Verpflichtung", Hannover-Doehren 1958. Iš ten j ia ir imame.

Tuos kelis Maceinos raštus reikia imti drauge, nes jie vienas kit papildo ir paryškina.

Skatindamas emigracij vykdyti europin uždavin , Maceina pirmasis stoji avangarde, tarpininko vaidmen atlikdamas atsi-tiktiniais pranešimais vokiškai kalban iai visuomenei, nuolatin -mis paskaitomis Freiburgo universitete, veikalu "Das Geheimnis der Bosheit" (leidžiamu ir ispaniškai) bei kt. raštais. Gilus fi-losofinis žvilgsnis aktual klausim ir nuostabiai sugestyvi forma yra tai, kas gali pagauti europin šios dienos žmog , atsid rus prieš bolševizmo kult rin gr sm .

Šios r šies veikla Maskvos komunizmui n ra miela. Mask-va tad ir pasiskubino reikalauti iš Bonnos vyriausy b s, kad už-draust veikti vairiems emigrant mokslinio pob džio institu-tams Vokietijos teritorijoje. Tai rodo, kad komunizmui pavojin-giausia yra mokslin tiesa ir j pastatyti prieš komunizm yra teisingas kelias. — Red.

KALB TI apie balt emigrant europin uždavin yra sun-ku, bet sykiu ir svarbu: sunku, nes t uždavin šiuo metu tegalime sivaizduoti tik labai blankiai; svarbu, nes m s emi-gracijos buvimo prasm ir vert yra kaip tik šio uždavinio vykdymas.

Akivaizdoje gr sm s iš ryt vakar Europos kult ra yra susvyravusi, net sukrikusi. Paskubomis ji dabar jieško gyvenimo formos, kuri b t pakankamai paj gi duoti k rybin atsakym

ryt išš k ir tuo b du išvengt pavojaus apsikrauti sveti-mais elementais. Tuo tarpu betgi šita nauja forma mums vai-denas tik paiais bendraisiais bruožais; konkretus dalyvavimas jos k ryboje liekasi vis dar svarstymo plotm je ir d l to rei-kalingas intensyvaus aiškinimosi. D l tos pa ios priežasties ir bal-t ind lis šiam reikalui negali b ti formuluotas su reikiamu ryškumu.

Iš kitos pus s šitas ind lis mus skatina kaip m s bu-vimo pateisinimas. Daugelis emigracij sunyko kaip tik d l s buvimo pateisinimas. Daugelis emigracij sunyko kaip tik d l to, kad jos nususuko nuo visuotini savo laiko problem ir susitelk išimtinai savo, sav taut , likim . tai žvelgdamas, Josef de Maistre tar kiet sprendim apie emigrantus. "L'emi-

gration ne peut rien et ne vaut rien — Emigracija nieko negali ir nieko nereiškia. J. de Maistre ia tur jo mintyje 18 amžiaus galo Pranc zijos emigrantus, bet jo žodžiai tinka ir kitoms emigracijos, kurios nesusivokia jieškoti išsigelb jimo vykdan t aukštesn uždavin . Taigi nors m s europinis ind lis yra toks neaiškus, mes turime j tyrin ti ir derinti savo emigrantin pad t : mes turime bent sis moninti tai, kad mes turime tam tikr europin pareig .

1. EUROPOS GYVENIMO FORMA

AMERIKIETIS, kai nusileidžia Lissabonoje ir paskui ke liauja pro Madrid , Bazel , Prah Maskv , turi 8 kartus pereiti sienas, aštuonis kartus susitikti naujas tautas, kalbas ir papro ius, aštuonis kartus keisti pinigus ir surinkti savo pase bent 16 antspaud . Tai j baisiai erzina, nes jis yra priprat s tok pat kelio gal tarp New Yorko ir San Francisco nukeliauti be joki kliudym . Europin vairum jis pajau ia kaip žmonijos atsilikimo likut , kur pagaliau reikt pašalinti. Dabartin amerikie i pasisakym už Europos sujungim galima aiškinti tarp kito ko kaip j nusistatym prieš europin margum . Nes Europa tikrai yra marga. Baltijos vokie io grafo Hermann Keyserlingo pasisakymu, “n ra žem je niekur kitur tokio vairumo kaip tas prie Azijos kontinento mažuose pusiasaliuose, kuriuose gyvename mes, europie iai; net Indijoje tokio n ra”. Indija, pasak Keyserlingo, yra “atsitiktinis šalia vienas kito buvimas”, tuo tarpu Europa vaizduoja “esmingai diferencijuot organišk paveiksl ”. Europos tautos savo esme nuostabiai skiriasi viena nuo kitos¹”. Kiekvena iš t aštuoni taut , kurias amerikietis savo min toje kelion je sutiks, turi sav istorij , sav kult r , sav galvojimo ir gyvenimo b d . Ir taip yra visoje Europoje. “Balkanai yra tikrasis jos (Europos) prototipas”, — sako Keyserlingas ne be humoro, bet iš esm s teisingai².

Ta iau visame šitame europiniame margume yra vieningumo pradas. Kai tas pats Keyserlingas, kuris taip pabr ž europin vairum , leidosi kelion apie pasaul , savo žyg jis taip pateisino:“ Europa man s daugiau nebeskatina... Visa Europa iš esm s yra vienos dvasios³”. D mesio verta! Amerikie iui, kuris Europ paž sta tik iš viršaus, krinta ak šitas vairumas

ir j net varžo. O europie iui, kuris pergyvena savo kontinent iš vidaus, Europos vieningumas yra pagrindinis dalykas. Ir abudu teisingi. Europa iš tikr j yra suskilus kaip Balkanai, ta iau yra palaikoma išvidinio principo, kuris šit suskilim nugalai ir visiems europiniams pasireiškimams spaudžia bendrumo žym .

Tas priešingumas ir yra b dingas europinio gyvenimo formai. *Jose Ortega y Gasset*, europin s id jos dekanas, kaip jis pats vadino⁴, tvirtai pažymi, kad europini taut istorija visada yra tur jusi “dvilyp gyvenimo form ”. Kiekviena Europos tauta savo istorijos eigoje gyveno dviejose dimensijose: *europin je* bendruomen je, kuri sudar “didžiul europini papro i sistema”, ir savo *tautin je* bendruomen je, kuri tuos bendruosius papro ius diferencijavo.

Didel Europa ir reliatyviai maža tauta tai dvi socialin s plotm s, kuriuose europinis žmogus buvo nuolatos. Buvo net toki šimtme i , “kuriuose europin bendruomen apsprend kiekvienos tautos nuosav gyvenimo b d”, pavyzdžiui, Karolio Didžiojo amžius arba 18 šimtmetis ^{4*}. Kai tik europin s tautos savo istorijos eigoje prie šitos bendruomen s prisijung , nuo tada jos gyveno ne tik sau ir nesijaut esan ios pilnai suverenios. Aukštesn vienyb jas apgaub ir reišk tak j veikimui⁵. Ar tai vienybei atstovavo popiežius ar karalius, ji buvo realyb . Europin s mon europin se tautose buvo visados gyva ir reišk si forma, kuri atitiko epochos dvasi . Vienyb Europa gyveno didžiose id jose krikš ionyb s, riteri , renesanso, humanizmo, idealuose laisv s, pažangos, žmoniškumo. Jei mes šiandien šit s mon ypatingai m giname ugdyti ir j regimomis m s s -lygoms tinkamomis formomis reikšti, tai mes tikrai prat siame pereit šimtme i darb .

Taigi vairumo ir vienyb s principai yra viso europinio gyvenimo pagrindiniai bruožai. Tautiškas ir europiškas yra j gos, kurios m s kontinento istorijai ir kult rai dav pavidal ir j duos ateityje. Vienyb Europa ir ateityje gyvens dviejose dimensijose, nes jos vienyb reiškiasi ne atskir individ ar tautini grupi skeveldr suliejimu nauj taut , kaip tai, sakysim, vyksta Amerikoje, bet suart jimu ir susipratimu s moning , kult roje pasireiškusi , istorijoje gil pagrind turin i taut . Ne individai arba uniformin s mas s, bet tautos yra ir liks konkret s europin s vienyb s neš jai. Tiesa, Ortega

teisus sakydamas: "Tautyb , kuri dar 19 amžiuje buvo gaivianti ir skatinanti apraiška, šiandien prarado savo j g , kuri duot paskatos ir plan atei iai⁶". Ta iau tai nutiko kaip tik d l to, kad europinio gyvenimo planavimas atei iai buvo vis labiau perkeliamas didelei anttautinei bendruomenei, Europai. D l to tautos jau iasi lyg atpalaiduotos nuo pareigos; jos nor t , anot Ortegos, "išsiils ti ir tam tikslui pasilikti namie⁷". Ta iau jos nepraranda tautin s s mon s ir tautinio atsakingumo už visum . Priešingai, šios dienos Europos vienyb gimsta iš taut gilaus atsakingumo už ateit . Akivaizdoje besikurian ios europin s bendruomen s taigi galima ir reikia kalb ti apie tautinius uždavinius ir atskir taut ar taut grup ind lius⁸.

2. *KULT RINIS SUSID RIMAS EUROPOJE*

TAUTINIAM uždaviniui Europos kult rin je bendruomen je suprasti turime visados tur ti prieš akis Europos kult ros strukt r ir jos raid . Visai schemaškai kalb dami, paprastai skiriame trejopus europin s kult ros tipus: roman , german ir slav . Santykiavimas tarp atskir kult rini tip sudaro europin s kult ros eigos istorin form . Europos kult ra eina per kontinent ne ramiai vien kult rin rat pakeisdama kitu, bet rungdamasi d l pirmavimo bendroje europin je dvasioje. Šimtme ius truko susid rimas tarp graik ir rom n kult ros; šimtme ius buvo Europos gyvenimas nužym tas tampa tarp pranc ziškojo "esprit" ir vokiškosios dvasios. Europos kult ros tautinis pagrindas tokiu b du pasireiškia ne tik Europos kult ros strukt roje, bet ir jos istorin je eigoje. Tame gl di m s kontinento gyvastingumas, vaisingumas ir pasaulinis vaidmuo.

Je visi ženklai neapgauna, tai susid rimas tarp romaniškojo ir germaniškojo kult ros tip yra iš esm s baigtas⁹. Europin kult ra yra pažengusi toli šiaur , užgriebusi Rusij ir tuo prad jusi nauj period Europos kult ros istorijoje. Judriausi kult riniai centrai šiandien yra jau ne tarp 40 ir 50 platumos laipsni kaip anks iau, bet jau tarp 50 ir 60. Priešakin Euro pos kult ros linija eina jau per Oslo, Stockholm , Leningrad , Maskv , Uf ¹⁰. Viduržemio j r tautos yra virtusios jau europin s kult ros užnugariu; tai jokiu b du nereiškia kult rinio nuosmukio: tai reiškia tik, kad šitos tautos nebedominuoja to-

liau susid rime tarp Europos kult rini tip . Prasideda, ties sakant, jau seniai prasid jo, susid rimas tarp german ir slav kult r ; susid rimas, kur pirmoje eil je turi pakelti Vokietija ir Rusija, kuris betgi darys takos visam europiniam gyvenimui. Dar daugiau: po to, kai Rusai pasist m jo net iki Elb s ir padalino Vokietij , Vokietijos erdv yra virtusi to susid rimo arena. Tai reiškiny, kuris turi didžiausios reikšm s kult ros filosofijos atžvilgiu. Vokietijos žem je ir vokie i tautos bus nulempta Europos kult ros ateinanti epocha.

Labai d mesio verta, kad šit pad t teisingai yra vertin ne tik vokie iai (kaip J.G. Herder), bet ir patys rusai. *A. Herzen* 1854 paskelb studij apie “Sen j pasaul ir Rusij ”. Joje an susid rim tokiu b du vaizduoja:

“Rusija gali paimti Europ iki Atlanto; bet ji gali b ti paimta taip pat iki Uralo. Pirmuoju atveju Europai tekt liktis suskaldytai, antruoju atveju jai tekt sudaryti glaudži vienyb ... Carizmas veržiasi pirmyn, skatinamas išsilaikymo jausmo ir paukš i keliavimo instinkto, kuris juos traukia Juod sias marias ar Viduržemio j r . Šitame kelyje yra ne manoma išvengt i susid rimo su Europa¹¹”.

Herzenas ia supranta ne tik politin konflikt : jis galvoja ia ir apie kult rin susid rim tarp Rusijos ir Europos. Slav tautos esan ios labai imlios svetimos kult ros vertyb ms; jos labai lengvai pasisavinan ios “kit taut kalbas, papro ius, men ir technik ¹²”. Kas betgi mums rodosi svarbiausia, tai Herzeno pažym jimas, jog šito susid rimo pagrindiniais neš jais yra vokie i tauta ir vokie i kult ra, nes atvira erdv vokie i kult rai yra jau ne vakaruose, o rytuose. “Vokie i mokslas, — sako Herzenas, — kuris negali peržengti Reino, labai lengvai pasiekia Volgos krantus ir nueina dar už jos¹³”. Taigi prieš šimt met Herzenas mat visai teisingai, kad nauja Europos kult ros istorijos banga nesilies atgal vakarus nei nesustos prie Rusijos sienos. Pagal Herzen istorija beldžiasi Rusijos duris, ir jei Rusija dur neatidarys, arba jei Europa pasiliks reakcionieriška, tai Rusija ir Europa žus drauge, o “istorija iškeliaus Amerik ¹⁴”. Nes “Rusijos ateitis priklauso ne tik nuo jos vienos: ji yra susijus su Europos ateitimi¹⁵”.

Šitie Herzeno žodžiai neprarado savo aktualumo, nors Rusija šiandien yra gavusi kit pavidal nei 19 amžiuje. Rusijos prasisveržimas Vakarus šiandien skatinamas ne tik paukš i ke-

liavimo instinkto, bet ir bolševikin s ideologijos, kuri siekia totaliai pasaul apvaldyti ir j pakeisti, tokiu b du kult rin susid rim aštrina ir paver is likimin m grumtyn m. D l to ir Vokietijos vaidmuo žymiai yra pasunk j s, bet sykiu ir gav s didesn s prasm s: Vokietija susiduria su nauja Rusija, kurios kult ra teb ra rusiška, bet jau nebekrikš ioniška.

3. *BALT TAUT VAIDMUO*

KOKI rol vaidina Baltijos tautos europin s kult ros tip susid rime? — Šalia didži j taut , kurios yra pagrindini Europos kult ros tip reišk jos, Europoje randam ir eil mažesni taut , kurios gyvena erdv je tarp didži j taut ir d l to vaidina *kult ros tarpinink* rol . Skai ium šitos tautos daugiausia nežymios, bet j dvasinis ind lis yra pažym tinas: jos atlieka tilto rol tarp dviej kult ros pasauli ir palengvina europin s kult ros jud jim ir jos vaisingum . Kada didieji ir aštriai išsivyst kult riniai tipai susitinka betarpiškai vienas su kitu, tada jie atsitrenkia stipriai vienas kit , sustingsta ilgiau trunkan ios kovos pad tyje ir j tarpusavio santykiai yra pasmerkti liktis bevaisiai. Nes didžiosios tautos paprastai blogai viena kit supranta. Aštrumams sušvelninti ir tarpusavio susipratimui paskatinti yra pašauktos mažosios tautos. Iš prigimties jos turi, vadinas, tarpininkauti. Vakaruose ši palaiming rol jos atlieka jau šimtmeiais. Prisiminkime tik šveicarus arba olandus, kurie tarp romaniškosios ir germaniškosios kult ros tarpininkauja tikrai s kmingai. Ar rytuose turi b ti kitaip?

Kult rinio tarpininkavimo nereikia aiškint tautini mesianizmu, pasekant slavofilais ar lenk mesianistais. Tuo tarpu, kai pastarieji savo taut kelia kit taut išganytojus, kult rinis tarpininkavimas rodosi tik kaip istorinis, daugiausia nes moningas vyksmas tarpininkaujan ios tautos buvime. tai savaiame nukreipia tautos geografin pad tis, istorinis paveld jimas, jos politin situacija. "Jau vien prisiimdamas, išlygindamas, perdirbdamas ir toliau perduodamas, kraštas atlieka tarpininko funkcijas". Taip aprašo kult rinio tarpininkavimo vyksm J. *Huzinga*¹⁶. Kult rinis tarpininkavimas yra grei iau tautos buvimas nei jos s moningas ir tikslingas veikimas.

Prie toki Europos kult rin s bendruomen s tarpinink tenka skirti ir Baltijos kraštus. Jie yra didžiajame kult ros kely-

je, kuris eina Europos pakraščiais nuo pietvakarių šiaur ir kur tiek vokiečiai, tiek ir rusai pasirenka, kad vieni kitus pasiekt: jie susitinka Baltijos erdvėje. Lenkija užtveria kelis vokiečių kultūrinius rytus. Ši slavų tauta yra per didelė, kad galėtų vaidinti tarpininko rolę. Kita vertus, ji per daug priešiška nusiteikusi rusų atžvilgiu, kad galėtų teisingai vertinti rusų kultūrą; ir vokiečių kultūra yra gana svetima lenkams. Lenkija stipriai gravituoja romaniškos kultūros ratą (kaip ir Rumunija); savo etnologijoje struktūroje ji turi daug bendro su prancūzais ir dėl to yra daugiau ar mažiau užsidariusi nuo abiejų savo didžiųjų kaimynų. Natūrali susisiekties linija tarp vokiečių ir rusų kultūrų eina, vadinas, ne per Lenkiją, bet per Baltijos kraštus. Baltijos tautos turi svarbiausias prielaidas, kad galėtų vaisingai tarpininkauti tarp slavų ir germanų kultūrinių tipų: stipriai formuojant gamtovaizdą, dvasios atvirumą šviesios kultūros vertybėms ir kitokiems kalboms.

Nebūtinai turime būti šalininkai Spenglerio teorijos apie kultūros augalinį charakterį, kad pripažintume gamtovaizdžio reikšmę kultūrai augti ir plisti. Pati kultūra gi yra gamtoje objektyvuota dvasia. Kaip žmogus, kultūros kūrėjas, turi savyje dvasią ir gamtą, taip ir žmogaus kūriniai yra apsprendžiami ir jau iš pat pradžių šitą dviejų pagrindinių buvimo sąlygų. Nuklystume vienašališkai spiritualizmui, jei kultūra darytume priklausomą tik dvasinei idėjai ir paleistume iš akių jos gilų ryšį su gamta. O baltiškoji gamta, kuri reiškiasi savo gamtovaizdžiu, yra tokios stiprios formuojančios jėgos, kad vairius žmonių tipus suformuoja *baltiškoji tip* (antropologiškai baltietis žmogus toli gražu nėra vienodas). "Aš pažįstu mažą gamtovaizdį su tokia formuojančia jėga", pastebi H. Keyserlingas, "tik šiaurės Amerika ir Balkanai man vaizduojasi kaip kraštai su tokia pat kurybine jėga". Kaip Amerikoje gamtos kuriamoji jėga gali sudaryti "tam tikrą žmonių rėš" iš priešingiausių rasių¹⁸, taip ir Baltijos kraštovaizdis spaudžia bendrą bruožą visiems Baltijos krašto gyventojams. "Reicho vokiečiai, kuris užaugo Baltijos kraštuose, tapo baltu; tas pats su lenku, švedu, rusu, net ir žydu"¹⁹. Baltas pagal Keyserlingą esą "pirmoji eilėje baltas, vokiškas, ar daugiau lenkiškas, švediškasis, ar rusiškas, pagal tai, ar jis tautinai svoriskiai skiria vokiečių, estų ar latvių tautybei. Kiekvienas tikras Baltijos krašto gyventojas pašalietis veikia pirmiausia kaip baltas... Yra labai daug galimų ir tikrų atspindžių pagal elementų pasiskirstymą. Tačiau bal-

tiškumas, kaip tokis, vis dėlto visur yra pagrindinis charakterio bruožas²⁰". Tai aiškinti istoriniu likimu mažiau begalima, nes Baltijos tautoms jis nebuvo *bendras pergyvenimas*. "Baltijos kraštuose gamtovaizdis yra pirmiausia tas veiksnys, kuris visus Baltijos kraštų gyventojus padaro baltais: jis turi didžiausios formuojanios galios²¹".

Apie baltų dvasios atvirumą šviesios kultūros vertyboms nereikia tarti daug žodžių: šitas atvirumas baltų tautoms vos nevirto pražūtį. Baltijos kraštų istorijoje buvo periodai, kada socialinis aukštasis sluoksniu Estijoje ir Latvijoje buvo vokiškas, Lietuvoje lenkiškas. Kai dėl Lietuvos, tai bajorija buvo lenkiška ne ta prasme, kad ji būtų atvykusi iš Lenkijos, bet ta, kad ji prisiėmė lenkišką kultūrą, nors bajorai nuo šimtmečių buvo vietiniai. Tačiau Baltijos kraštų tautinis atgimimas buvo ženklas, kad baltiškąji dvasia nedingo dėl savo atvirumo. Kai tik laikas atėjo, ji vėl staiga atsities ir iškilniškai nuosavą kultūrą. Jei mes šiandien galime kalbėti apie baltų europinį uždavinį, tai tik dėl to, kad baltiškasis žmogus ne tikai yra atviras didžiosioms germanų ir slavų kultūroms, bet kad jis drauge išsilaikė ir savarankiškas. Ir tai yra būtina, nes kultūrinis tarpininkas tik tada gali savo uždavinį atlikti, kada jis šviesiai nei atkakliai priešingas, nei jai bevališkai pasiduoda.

Ją, kuri baltietį žmogų saugoja nuo paskendimo šviesios kultūros, yra jo kitokia kalba. Pirmu pažvelgimu atrodo, kad kalbų vairumas apsunkina kultūrinį tarpininkavimą ir tos tautos, kurios nuosavos kalbos neturi, kaip šveicarai ar austrai, yra geresnėje padėtyje nei baltai, kurie vartoja tris kalbas ir nė viena iš jų negali susiprasti su kaimynais. Iš tikrųjų betgi yra atvirkščiai. Ši problema tyrinėjamas, J. Huizinga palygina, kaip tarpininko vaidmenį atlieka šveicarai ir olandai. Šveicarų kalba yra ta pati kaip ir jos didžioji kaimynų, tuo tarpu olandų kalba sava kalba, kuri priklauso germanų kalbų grupei, bet kuri vargiai galėtų suprasti vokiečių ar anglų. Šit reiškia J. Huizinga analizuoja ir prieina išvadą, ne šveicarų, bet kaip tik olandų naudai. "Šveicarai, — sako J. Huizinga, — pagal tai, ar jų gimtoji kalba yra vokiečių ar prancūzų, turi savo dvasioje pasirinkti vieną iš dviejų pusių²²". Jis yra jau iš anksto nuskirtas pasirinkti vieną ar antrą kultūrą. Vokiečių ar prancūzų gimtoji kalba neduoda šveicarui laisvės germanišką ar romanišką kultūrą, tarp kurių jis turi tarpininkauti, nekliau-

domai priimti ir perdirbti pagal savo dvasin b d . Tuo tarpu olandas t kult r atžvilgiu yra laisvesnis, nes jos ateina pas j ne savo pirmin s kalbos pavidalu, bet jas priima jau per- vilktas oland kalb . Jei olandas su savo kalba ir nebus pa- saulio išgirstas, tai jo savarankiškumas jam duoda t pirmeny- b , kad jis gali galb t geriau nei kita tauta Europoje suprasti trij didži j kaimyn dvasi . Be nuosavos kalbos olandas b - t mažiau tinkamas tarpininko vaidmeniui²³ . Jei J. Huizinga mintys apie Olandij teisingos, tai jas galima be rezerv tai- kyti ir Baltijos tautoms. Tuo b du balt kalb kitoniškumas nekenkia balt taut tarpininkavimo uždaviniui; atvirkš iai, tai pirmenyb , kuri balt dvasiai palieka daugiau laisv s atlikti tarpininko vaidmen labiau kuriamuoju b du. Oland tauta juk irgi k rybingesn nei šveicar .

4. TARPININKO UŽDAVINYS BALT S MON JE

ŠITA trumpa analiz svarbiausi priedaid , kurios reikalin- gos kult rinio tarpininko vaidmeniui, rodo, kad Baltijos tautos iš tikr j pa ia prigimtim yra paruoštos tarpininko uždaviniui. J geopolitin pad tis visiškai sutaria su j gamtin mis ir dvasi- nis ypatyb mis ir skatina balt tautas pergyventi savas kult ras kaip tilt tarp vokie i ir slav pasaulio. Bet Balti- jos tautos kaip kult ros tarpininkas reiškiasi daugiau nei tik pergyvenimu. Ir balt galvojime Baltijos taut tarpininkavimo vaidmuo yra suprastas ir perm stytas. Balt s mon , kiek ji reiškiasi balt istorijos ir kult ros filosofijoje, susitelkia ypa iai prie tarpininkavimo uždavinio tarp Vakar ir Ryt .

Laiko atžvilgiu lietuvi kult ros filosofas *Stasys Šalkauskis* (1886-1941) buvo pirmasis, kuris karštai m si šio klausimo ir kult rin tarpininkavim rod kaip lietuvi tautos tautin pašaukim , kaip jos buvimo prasminim ²⁴. Visa Lietuvos isto- rija buvusi apspr sta Lietuvos santyki su germaniškuoju ir slaviškuoju pasauliu: lietuviškoje žem je buvo pakeltos didžiau- sios grumtyn s tarp Vakar ir Ryt dvasios. Bet Rytai ir Va- karai, kiekvieni sau skyrium gyvuodami, yra vienašališki, d l to jie ilgisi vienas kito. Lietuvi tautos istorinis uždavinys es s tarpininkauti tarp šit dviej Europos gyvenimo kraštybi , su- daryti j organin sintez savoje tautin je kult roje ir tuo b - du tapti erdve dvasiniams mainams tarp Ryt ir Vakar . Lie-

tuvi tautinis atgimimas, Šalkauskio supratimu, buvo spontaniška reakcija prieš Ryt dominavimą, bet tai nereiškia, kad nepriklausomos Lietuvos laikotarpis buvo formuojamas išimtinai vakarietiškiškai. "Kad galėt gyventi ir tarptauti, lietuviai tauta turi tiek savo politikoje, tiek ir kultūroje išlaikyti pusiausvyrą tarp Ryt ir Vakarų²⁵". Tai esą svarbiausias lietuvių tautos gyvavimo idealas. Daugelyje savo atskirų studijų Šalkauskis mėgino nurodyti konkrečius kelius ir priemones šitam tautos idealui giliau pažinti ir jam praktiškai vykdyti.

Labai dėmesio verta, kad Baltijos vokiečių grafas *H. Keyserlingas*, Šalkauskio teorijos nepažindamas, priena tas pačias išvadas. Savo veikalė "Das Spektrum Europas" (1928) jis lygina Baltijos kraštus su Belgija²⁶ ir randa, kad Baltijos kraštai Europai reiškia dar daugiau nei Belgija. "Pastarasis kraštas tarpininkauja tik tarp giminiškų kultūrų; Baltijos kraštai ir baltų tautos tarpininkauja iš vidaus ir iš lauko tarp dviejų galinčiausių ir iš esmės skirtingiausių kultūrų. Šiame tarpininko vaidmenyje aš regiu baltų uždavinį²⁷". Baltijos kraštuose turės "kilti tarpinis pavidalas tarp Rusijos ir Europos", nes "tokio tarpinio pavidalo yra Europa reikalinga". Ji reikalinga "tarpinio ryšio su naujai tampančiais rytais, ir, bent, gyvo, konkretaus tarpinio ryšio, ne tik tarpininkavimo teorijos²⁸". Šitą gyvą tarpinį ryšį Keyserlingas mato kaip tik Baltijos kraštuose, kurie sudaro Vakarų Europos kultūros ribą, kaip Lenkija ir Rumunija. "Bet priešingai nei rumūnas ar lenkas, baltas nesijauia iš esmės esąs rusų priešas; jis nėra Rytams užsidas, bet net jiems atviras. Jis pergyvena rusų net kaip giminiškas ... jame, nors jis linkęs Vakarams, tebėra gyva rusiška natūra, stipri rusiška tampa, tik kultūvuota tradicijų forma²⁹". Dėl to baltas esą pašauktas "suformuoti savyje oekumenišką tipą, Ryt-Vakarų vairobi oekumenišką tipą".

Panašiai minėti, nors kitu atžvilgiu svarstant, randame ir Australijoje gyvenančio latvių kultūros filosofo *Paul Jureviš*³⁰. Skirdamasis nuo Šalkauskio ir Keyserlingo, Jureviš tautinės kultūros problemą svarsto, žvelgdamas daugiau asmens etinių vertybių idealu, ir dėl to mažiau kalba apie latvių tautą kaip bendruomenę, o daugiau apie latvių žmogų kaip asmenį, kuris turi realizuoti integralios tautinės kultūros idealą. Tačiau Jureviš jokių būdu neišleidžia iš akių, kad latvių tauta priklauso rytų tautoms³¹, iš kitos pusės betgi ji sieja savo tautos likimą su vakarų Europa. Rusija ir Vokietija yra jos,

kurios ir Latvijos gyvenim apsprendžia. Aiškiai teigia Jurevi s, kad kult ros pagrindai tegali b ti tik tautiniai ir kad tarp-tautin s kult ros iš viso n ra. Ta iau tuo pat sykiu jis pa-br žia, kad už kult ros tautinio elemento yra visuotin s vis žmoni išpaž stamos vertyb s³³. Jos yra apspr stos didži j euro-pin s kult ros tip , ir be j negalima susidaryti jokio tauti-n s kult ros idealo. Šiuo pagrindu Rusija ir Vokietija latvi tautai yra daugiau nei tik kinis partneris: jos daro takos esmingai latvi kult ros idealui, ir latvi susid rimas su savo didžiaisiais kaimynais sudaro latvi kult ros did j uždavin . Nors pats kult rinis tarpininkavimas Jurevi s n ra aiškiai išreikštas, ta au jis yra susid rimo tarp rusiškumo ir vokiškumo pagrinde.

Taigi balt filosofai, svarstydami savo taut , savo kult r istorin rol , nurodo t rol arba kaip s moning tarpininka-vim tarp Ryt ir Vakar (Šalkauskis ir Keyserlingas) arba bent kaip susid rim su Rytais ir Vakaraus norint galinti etin kult ros ideal (Jurevi s). Bet kuriuo atveju Baltijos kraštai suprantami kaip Ryt -Vakar susitikimo erdv .

5. BALT EMIGRANT PAD TIS

BALTIJOS krašt pad tis su Soviet S jungos okupacija betgi iš esm s pasikeit . Baltijos tautos gyvena dabar nebe riboje tarp germaniškos ir slaviškos kult ros, bet tik slaviško pasaulio viduje. Be abejo, balt kult ra pl tojasi ir toliau, bet užuot skatinama ir apvaisinama abiej kaimynini kult r , ji turi sunkiai grumtis su vienašališku rusišku dominavimu³⁴. Taigi kol truks dabartin politin pad tis, Baltijos kraštai yra išskirti iš tarpininkavimo uždavinini .

Ta iau ar tai reiškia, kad tarpininkavimo rol tuo pa iu yra sužlugdyta? — Aišku, Europa laikinai yra netekusi Balti-jos erdv s Ryt -Vakar susitikimams. Laisvajame pasaulyje bet-gi gyvena šimtai t kstan i balt , kurie yra pašaukti ir net pareigoti perimt ir toliau vykdyti savo taut europin uždavin . Nes dvilyp Europos gyvenimo forma lieka keliarodžiu ir Bal-tijos emigracijai: ir savo emigrantin je b tyje jie turi egzis-tuoti dviejose dimensijose — savo tautiškumo erdv je ir euro-pin s bendruomen s erdv je. Savo tautiškumo dimensija parei-goja Baltijos emigrantus išlaikyti ir t sti savo tautin kult -

r . Europin dimensija iš j reikalauja dalyvauti sprendime laiko problem , nuo kuri priklauso ir j taut likimas. Europinis Baltijos emigracijos uždavinys taigi yra *vykdyti pagal laiko galimyb sen balt kult rin tarpininkavim* . Kaip laisvi Baltijos kraštai tarpininkavo tarp Ryt ir Vakar , taip ir balt emigracija dabar turi surasti keli , kad šitam europiniam uždaviniui likt ištikima. — Kuriuo b du tai šiandien manoma?

Susid rimas su slav kult ra šiandien, kaip sakyta, yra bendriausias ir svarbiausias uždavinys visai Europai. Bet slav kult ra šiandien ateina Vakarus nebe “žmogiško visuotinum” forma, kaip tai buvo formulav s Dostojevskis³⁵; ji yra jau bolševikiškai nužym ta ir d l to sudaro didel pavoj vakar Europos kult rai. Praktiškai šiandieninis susid rimas su slav kult ra reiškia ne k kit , kaip susitikim su bolševikine kult ra. Dabartiniu momentu tas susitikimas palyginti dar kuklus, bet ilgainiui jis bus neišvengiamas: geležin uždanga kult ros srityje amžinai nebus nuleista, nes Rusijoje yra susidar s naujas žmogaus tipas ir nauja kult ra³⁶, kurie aistringai jieško ryšio su europiniais žmon mis ir europine kult ra ir juos laiko artimiausia erdve bolševikiniam laim jimui. Bolševikinis žygis Vakarus artimiausioje ateityje bus vykdomas pirmiausia kult rin je srityje. Dabartinis sovietinis siekimas surasti kontakt su Vakar kult riniu pasauliu — nuo sporto iki atomini moksl — turi tiksl ne atkelti vartus ir atidaryti duris Vakar kult rai Soviet S jung , bet surasti kelius ir priemones, kuriomis bolševikin kult ra siveržt Europos dvasi .

Iš ia kyla ir balt emigracijai visai konkretus uždavinys, b tent: paruošti Vakar pasaul neišvengiamam susitikimui su sovietine kult ra. Bolševizmo kult rinis veržimasis Vakarus neturi Europ užtikti netik tai. Vakar žmogus neturi be niekur nieko priimti bolševikin kult r , nors ji ateit ir koegzistencijos laikotarpyje. Kitaip jis bus bolševikin s kult ros nugal tas, nes jis šit kult r vargiai paž sta ir jos siekimus vargiai supranta. Vakar žmogus prieš j atsiduria arba naiviai atviras, nesir pindamas patikrinti šitos kult ros vert nei s moningai pažinti jos pagrindus; arba jis j bagatelizuoja, nepripažindamas jai jokios vert s ir prasm s. Vakar žmogaus laikysena bolševikin s kult ros atžvilgiu galb t geriausiai parodo, kaip labai jis šioje vietoje yra reikalingas tarpininko, kuris jam atskleist bolševikin s kult ros tiksl ir prasm . Balt emigracija tur t atlikti šit tarpininko uždavin .

Tiesa, tarpininkavimo terminas šiuo atveju, susitikime su bolševikine kultūra, gali baidyti. Bet tarpininkavimas ne visada reiškia tik pasilymą, jis dažnai reiškia spėjimą arba mažiau siai bent paskatinimą susimstyti. Kultūrinis tarpininkavimas savo esme yra atitinkamos kultūros *esmės ir prasmės nušvietimas*. Dėl to jis nėra jokia propaganda prieš kultūrą arba už ją. Jis yra paruošimas: 1. paruošimas subjektyvius dvasios gilesniam žvilgiui kultūros lobyną, 2. paruošimas patios kultūrinės vertybės, atskleidžiant joje slypinį prasmę. Jei bolševikinė kultūra yra pavojus europinei kultūrai, tai Baltijos emigracija, kaip kultūrinis tarpininkas, turi šitą pavojų parodyti ir Europoje. Bet tai ne manoma be bolševikinės kultūros gilesnės analizės. Tirti bolševizmą kaip kultūrinį reiškinį yra būtina, kad vakarietis žmogus galėtų susidurti su juo sąžiningai. Baltijos emigracija padarytą likiminį klaidą, jei ji tik plačiai bolševikinę kultūrą, užuot konkrečiai ir pagrįstai parodžius, kur yra šios kultūros grėsmė ir negerovė. Nuo Petro Didžiojo³⁷ rusai turi plačią kultūros programą, kurios tikslą galima būtų šiaip išreikšti: Rusija turi virsti europinės kultūros sostine. Bolševizmas imasi uždavinį vykdyti, tik nesirengdamas europinį kultūrą prarasti, kaip buvo norjęs Petras Didysis, bet radikalčiai nutraukdamas ryšius su Vakarų kultūros praeitimi: *bolševikinė kultūra nori ateiti Vakarus ne Vakarų kultūrą papildydama, bet ją pakeisdama visiškai kitomis vertybėmis*. Tai galutinis bolševizmo pastangų tikslas kultūrinėje srityje. Europa laukia iš baltijos emigracijos, kad ji prisidės prie bolševikinės kultūros programos ir jos kultūrinį siekimą demaskavimo ir tuo būdu atliks seną Baltijos krašto kultūrinę misiją. Ir naujos paties akivaizdoje tarpininkavimo uždavinys lieka amžinoji pareiga baltiesiems žmogaus, o ypač baltiesiems emigrantams.

Nėra šio straipsnio uždavinys pateikti konkretų planą, minėti pareigai atlikti: tai būtų reikalas baltiesiems kultūrinėms institucijoms, pvz. Baltijos tyrimo instituto ar Baltijos draugijos. Šioje vietoje galima nurodyti tik porą punktų, kurie gali pavaizduoti, kaip baltijos emigracijos uždaviniai turėtų būti suprantami:

1. Bolševizmas kaip kultūrinis reiškinys Vakarų pasauliui gresia ne mažiau kaip bolševizmo politinė sistema. Vakarų jaunimas jau įsisi vis labiau svetimas senajai europinei kultūrai ir dairosi naujo kultūrinio tipo. Bolševikinė kultūra jieškaniam

jaunimui pasisi lo kaip kult ra “didesn s dr sos³⁸” ir tokiu b - du ima ruošti kelius bolševikinio gyvenimo tvarkai.

2. Bolševizmas kaip kult rinis reiškinys neturi b ti bagatelizuojamas. Daugelis vakarie i (tarp j ir kai kurie balt emigrantai) daro klaid , lengvai susidorodami su bolševikine kult ra tuo vienu nurodymu jos propagandin charakter . Naujai išaugusios rus generacijos, kurioms komunizmas virto šventu sitikinim visiškai pakeit sovietini kult rini laim jim prasm , ypa iai dvasinio gyvenimo srityje propaganda jiems virto tik jimu.

3. Bolševizmas kaip kult rinis reiškinys sykiu yra ir revoliucinis. Jis laiko save žmonijos istorijos naujo periodo objektyvacija (sik nijimu) ir d l to reiškia pretenzijas b ti vienintele tikra ateities kult ra. Taigi tikra ir taikinga koegzistencija tarp Vakar ir bolševikin s kult ros yra negalima.

4 Bolševizmas kaip kult rinis reiškinys yra giliai rusiškas dalykas. Nors rus emigrantai pla iai paskleid legend , kad komunistin Soviet valdžia esanti “tarptautin s revoliucionieri profesijos sekta³⁹”, bet teisingas yra N. Berdiajevas sakydamas: “Bolševizmas rus tautai yra ne išorinis, bet išvidinis reiškinys”; jis “atitinka rus tautos dvasin b v⁴⁰”; dar daugiau: jis yra “tre ioji Rusijos didyb s, rusiškojo imperializmo apraiška⁴¹”. Slaviškojo elemento bolševizme negalima paneigti.

Jei balt emigracija šiuos (ir daugel kit) punkt teisingai nušviest ir tuo b du galint vakariet pažvelgti bolševikin s kult ros vid , tai j ind lis Vakar -Ryt susid rime tikrai b t svarus. Nes didžios kult r grumtyn s jau eina visu tempu. Slav prasiveržimas Vakar us yra didžiulis: rusai girtuokliauja šiandien ne tik prie Rygos uosto, kaip Petro Didžiojo laikais, bet ir prie Goethes bei Schillerio karst .

Pab gdami Vakar us, Baltijos emigrantai nor jo ne šit likimini grumtyni išvengti. Priešingai, j buvimas laisvajame pasaulyje galina juos toliau vykdyti tarpininkavimo rol . Tiesa, šitas kult rinis tarpininkavimas, kuris normaliais laikais ved german ir slav kult r tarpusav apvaisinim , šiandien yra pavirt s p jimu Vakar pasauliui ir bolševikinio pasaulio demaskavimu. Ta iau nepaisant šio pakitimo, baltietis žmogus, o pirmiausia balt emigrantas vis tebegyvena riboje tarp dviej pasauli , abudu juos savo dvasia apimdamas.

- 1). Das Spektrum Europas, Heidelberg 1928, p. 459.
- 2). t. p., p. 453.
- 3). Das Reisetagebuch eines Philosophen I, Darmstadt 1920, p. 7.
- 4). "Turiu tam kai kuri teisi, nes labai galimas dalykas, deja, kad esu šiandien tarp gyvųjų "dekanas", seniausias iš tų, kurie paskelbė tądį "Europai", Ortega. Plg. "Europäische Kultur und europäische Völker", Stuttgart 1954, p. 35.
- 4*). Europäische Kultur und europäische Völker, p. 14-15.
- 5). Pažymėtina, kad europin vienybė apima ir Baltijos kraštus jau net viduriniais amžiais. Tai rodo tarp kitko labai vaizdžiai lietuviškundas prieš Vokiečių Ordiną, kur Vytautas Didysis teikė visuotinei Konstanco konsilijai 1415: Lietuvos didysis kunigaikštis kreipėsi aukštesnei institucijai, kurios sprendimas turėjo galioti jama paia kaip ir Vokiečių Ordinui.
- 6). Europäische Kultur und europäische Völker, p. 36.
- 8). Šiuo klausimu Ortega ima prieštarauti pats sau, kai jis iš vienos puses pabrėžia Europos istorijos dvilypį formą, o iš kitos tvirtina, kad tautos "nebeturi daugiau jokios ateities": jos esančios "pavirtusios provincijomis"; jos esančios "augusios namus ir simovusios pantaplūs" (t. p., p. 35-37). Ortega ia klysta dėl to, kad jis savo žvilgsnū nukreipia tik romaniškas tautas, kurios kultūriname susitikime nebevidina pirmąsias roles ir todėl atrodo kaip provincijos, tikrai kaip kultūrinis užnugaris: net Paryžius, buvusi "prieš 40 metų pasaulio sostinė", pasak Ortigos, esančios virtės "nuostabių būdu provincijos miestu" (p. 35). Plg. tuo pat klausimu ir D. Cortes, Der Abfall vom Abendland, Wien 1948, p. 76.
- 9). Šio baigsmo simboliniu aktu galima būtų laikyti susipratimą tarp Vokietijos ir Prancūzijos dėl Saaro krašto: jis parodė, kad paskutinį kartą konkrečiai tampa yra pašalinta ir kad dirvos tolimesniam susidrimui nerakojieškoti Europos vakaruose.
- 10). Plg. Kazys Pakštas, Baltijos respublik politinė geografija, Kaunas 1929.
- 11). A. Gercen, So inenija, Geneve 1875-79, tomas V, p. 267.
- 12). T. p., p. 280.
- 13). T. p., p. 281.
- 14). T. p., p. 210; plg. t. X, p. 294.
- 15). T. p., p. 210
- 16). Geschichte und Kultur, Stuttgart 1954, p. 352.
- 17). Das Spektrum Europas, p. 362.
- 18). Plg. Das Reisetagebuch eines Philosophen II, p. 757.
- 19). Das Spektrum Europas, p. 382.
- 20). T. p., p. 383-384.
- 21). H. Keyserling, cit. veikalas, p. 386.
- 22). Geschichte und Kultur, p. 353.
- 23). T. p., p. 354.
- 24). Plg. jo veikalus; Sur les confins de deux mondes. Essai syntetique sur le problem de la civilisation nationale en Lithuanie, Geneve 1919; Tautybė, patriotizmas ir lietuvių tautos pašaukimas, Kaunas 1928; Lietuvių tauta ir jos ugdymas, Kaunas 1933. - Apie Šalkauskio tautinės kultūros teoriją plg. A. Maceina, Kultūros sintezė ir lietuviškoji kultūra, Židinys, Kaunas 1939, Nr. 4-12.

- 25). Lietuvi tauta ir jos ugdymas, p. 47.
- 26). Taip palygina ir Šalkauskis: Belgija esanti pašaukta tarpininkavimo uždaviniui savo tautin s sud ties d ka, Lietuva - d ka savo kult - rini prad , kurie yra nul m jos istorin raid (plg- Lietuvi tauta, p. 48-49). Imtis tokio palyginimo Šalkausk paskatino M. de Munnynck (plg. Psychologie du patriotisme, Fribourg 1914).
- 27). Das Spektrum Europas, p. 390.
- 28). T. p., p. 391.
- 29). T. p., p. 393.
- 30). Plg jo veikalus: Nacionales dzives problemas, Riga 1936; Dzive un liktenis. Refleksijas par latviško eksistenci, Kopenhagen, 1955.
- 31). Dzive un liktenis, p. 95-96.
- 32). T. p., p. 56, 134.
- 33). T. p., p. 20-21.
- 34). Apie Soviet tautybi politik plg. G. v. Rauch, Rusland: staatliche Einheit und nationale Vielheit, Muenchen 1953; das Bulletin der ukrainischen unabhaengigen Assoziation "Die Nationalitaetenpolitik Moskaus", Muenchen 1956-57. - Soviet S jungos komunist partijos centro komiteto nutarime pakartotinai pabr žiama, kad partija pasisako už "s jungini respublik teisi prapl tim kin s ir kult rin s k rybos srityje"; partija tiesianti keli "nacionalini respublik kiui ir kult rai spar iau pl toti" (Literaturnaja gazeta 1957, Nr. 80). Ar tai bus vykdyta, parodys tik ateitis. Ta iau nutarimo pri mimas rodo, kad nacionalini respublik tautin s teis s lig šiol buvo gana apribotos, t.y., kad kult ros pavyzdys buvo rus kult ra.
- 35). Savo kalboje apie Puškin 1880 birželio 8 Dostojevskis nurod Puškin kaip reišk j rus tautos veržimosi "universalum ir visuotin žmoniškum"; Dostojevskis skatino rus taut tapti "bro liais vis žmoni , visuotiniais žmon mis" Saemtliche Werke, t. 12, p. 134-35, Piper, Muenchen). Bolševizme yra visuotinio žmoniškumo id ja tik iškreipto pavidalo, nes sovietinis rusas yra brolis tik pasauliniam proletariatui ir tai "galingesnis brolis", arba "vyresnis brolis", kaip j vadina soviet poetas I. Maštas (plg. "Družba narodov' 1954, Nr. 4, p. 123).
- 36). Plg. R.A. Bauer, Der neue Mensch in der sowjetischen Psychologie, Bad Nauheim 1955; E.J. Simmons, Der Mensch im Spiegel der Sowjetliteratur, Stuttgart 1956; G. Karpow, Ueber die Kulturrevolution in der UdSR, Berlin 1956; L. Froese, Ideengeschichtliche Triebkraefte der russischen und sowjetischen Pedagogik, Heidelberg 1956.
- 37). Petras Didysis 1714 metais Rygos uoste, ištušindamas savo taur ant tik k nuleisto laivo, kalb jo tokius žodžius: "Istorikai nukelia seniausi moksl sostin Graikij ; iš ten jie keliavo Italij ir paskui išplito visus Europos kraštus... šit moksl keliavim po vis žem aš nor iau palyginti su žmogaus krauju apytaka, ir man rodos, kad jie savo buvein Anglijoje, Pranc zijoje ir Vokietijoje kada nors v l paliks ir keliems šimtme iams persikels pas mus" (plg. I.W. Kirejewskij, Russland und Europa, Stuttgart 1948, p. 6-7).
- 38). plg. "Literaturnaja gazeta' 1957, Nr. 51, p. 1.
- 39). Vestnik institut po izu eniju istorii i kultury SSSR, Muenchen 1952, Nr. 2, p. 6.
- 40). Das neue Mittelalter, Tuebingen 1950, p. 76.

TUNDR PUŠAIT

Iš Sibiro poezijos

*Prisiglaudus prie tundros veido,
Ir tu ia tremtin li dna.
Sakyk, sakyk, kas tau neleido
Su saule pasilikti šviesia?..*

*Ar tu myli ši žem šalt , —
Melsvas padanges pamiršai?
Kod l virš ne savo balta
Dairais po tundr taip li dni?*

*— Prisimenu padang balt ,
Su ilgesiu tenai žvelgiu...
Bet aš myliu t tundr šalt ,
Aplaistyt žmoni krauju.*

-
- 41). N. Berdjajew, Istoki i smysl russkogo kommunizma, Paris 1955, p. 99. - Plg. taip pat E. Sarkysianz, Russland und der Messianismus des Orients, Tuebingen 1955, p. 3.

Red. pastaba.

Lietuvos kult rinio tarpininkavimo rol buvo kit ir anks iau pasteb ta bei vertinta. M s d mes atkreip rus istoriko prof. J. J. Lappo 1901 veikal .

“Didžioji Lietuvos Kunigaikštija 1569 — 1586 laikotarpy, nuo Liublino unijos iki Stepono Batoro mirties.”

žangoje, tarp kitko, rašo: “Lietuvos Statutas buvo vienas iš šaltini caro Aleksiejaus Michailovi io statutui (Sobomoje Ulozenie). Vien tik tas jau yra rodymas apie didel Kunigaikštijos taka Maskvai. Ta taka buvo stipri ir nuolatin .

Lietuva tur jo daug duoti iš savo žymiai aukštesn s kult ros mažiau išsilavinusiai Maskvai. Ji (Lietuva) d l savo geografin s pad ties, buvo tarpinink ryt Maskvai perduodant jai vakar kult r . Ir didel s Petro reformos buvo takoje Lietuvos vidaus tvarkos, su kuria Petras Didysis tur jo susipažinti b damas Kunigaikštijoje su savo kariuomene šiaur s karo metu.”

ŠIAUR S G LEL

Iš Sibiro poezijos

*Nuošalioj pašlait j prie upelio
Pažyd s truput , pažyd s, —
Ir linguoja v juje galvel ,
Ir lietutis merkia lig širdies.*

*Laužo v tros, blaško uraganai,
Ir lašelis rieda stiebeliu.
Ir avi banda ia niekad nesigano,
Ir n ra jai seser g li .*

*Tik viena ji kalnel ži ri,
Lyg sapne sustingusi svaja...
Kažkur liejas pla ios saul s j ros,
Kažk v jas pabu iuoja — tik ne j ...*

*J aplenkia dienos aukso važiuos
Lyg našlait be mielos mamos.
Ir pavasaris ia vieši maža,
Ir mažai pašlait j šilumos.*

*Bet pažvelk jos veidel ger —
Tarsi šilum jauti gimt nam ,
Tegu p gos, tegu v tros bara, —
Tau su ja nežemiškai ramu.*

*Kai rytais einu nelaisv s keli ,
Ji galvel lenkia palyd t.
Vakare apie varg vargel
Alpdama ripuoja su žvaigžd m.*

*O jei kartais neišlaikius tekt
Atsigulti svetimuos laukuos —
Ji ir dien , ir nykiausi nakt
Tau iš tolo galvele linguos.*

Ar pasisek sunaikinti nepriklausomybę ši- jų dienų Lietuvoje?

JULIUS VIDZGIRIS

Nepriklausomybės idealas šiame pasaulyje neginijamai pripažįstamas ir žymi tautų, plajamasi atbudim, bendr visuomenės demokratizmo krypt. Tai išraiška ir kartu slyga naujos žmogaus sąmonės, kad kiekvienas turi teisi, kurias niekas negali k sintis, tarp jų teis laisvai lemt savo gyvenim, jų savarankiškai tvarkyti. N dien nepriklausomybės siekia ir jos ilgesiu gyvena net kolonij tautos, apie kurias visai iki šiol nekalbta. Tuo tarpu lietuviai yra viena t Europos taut, kurios pagratai didžiuojasi savo sena valstybine praeitimi, iš tikrų senesne, negu tuo gali girtis maskvinis pavergjas. Lietuviškoji nepriklausomyb — seniai subrandintas ir naujausios visuomenin s raidos sutvirtintas idealas. Svetima "globa", "vadovavimas", prievarta brukamas "išganymas" yra tai, kas sovietin je okupacijoje nuolat žeidžia lietuvių žmogiškojo orumo s mon. Ir šiuo tat poži riu okupacija yra m ginimas atsukti istorijos rat atgal.

Koks tai sunkus ir ne manomas užsimojimas, niekas to geriau nežino už pa ius okupantus, nes ir milžinišk j gog persvar beatodairiškai naudodami, jie jaut si priversti padaryti nuolaid, pirmiausia kapi-

tuliuoti žodžiais. Antai, komunistin agent žodyne pastaruoju metu naudojami anks iau buv išbraukti terminai, kaip "tauta", "tautos dvasia", "nacionaliniai ypatumai", dargi "nepriklausomyb". Tai domus komunistinio režimo prisipažinimas, kokia neišraujamai gili tautin s nepriklausomybės id ja pavergtoje tautoje. Nuolaidos neapsiribojo žodžiais.

Respublikini teisi prapl timo prasm

Po Stalino mirties daugiau pabr žtas vad. "nacionalini kadr" klausimas ir prapl stos respublikin s teis s. Tai labai ribotos priemon s, kurios nereiškia kokio žingsnio didesn krašto savarankum. "Nacionalini kadr" klausimas esm je t ra okupanto m ginimas kiek lanksniau vykdyti priespaudos politik. Gal ne taip beatodairiškai, bet žymiai nuosekliau ir giliau gali visus nurodymus iš viršaus vykdyti vietines s lygas gerai paž stas sandarbiautojas, negu svetimas at j nas. Su šia tendencija derinasi ir kiek prapl stos respublikin s teis s "valstybinio planavimo ir kinio finansavimo atžvilgiais teism ir administracin s veiklos srityje, kult rin je statyboje" (T.1958.3.12, 2).

"Pra j ketveri metai — teigia bolševikin TIESA —tai nuoseklus m s salies taut valstybingumo stiprinimo ir vystymo metai. Sukurta Aukš ausios Tarybos Ekonomin Komisija, kurios uždavinys yra r pintis, kad kiekvienai respublikai b t sudarytos vienodos s -

ID JOS

*JULIUS VIDZGIRIS socio-
logijos daktaras, buvęs Ameri-
kos Balso bendradarbis, spe-
cialiai sekęs ir sovietinį spau-
dą. Laikome, kad jo pateikia-
ma dokumentacija yra svarbi
norint teisingai Lietuvoje pa-
dėti vertinti.*

lygos vystytis ir augti, praplėstos respublikos teisės statymų leidimo srityje ir pagaliau visai neseniai pramonės valdymo pertvarkymas perdavus respublikoms visą teritorijoje esančią pramonę.. tarybinio demokratizmo stiprinimo metai, leninio partinio gyvenimo normatizavimo metai" (T 1958.3.16, 1).

Respublikini teisių plėtimas, "valstybingumo stiprinimas" faktiškai yra sovietinės imperijos centro prerogatyvų delegavimas ne pirmajame dalykuose.

Tiesa, kad ir koks suvaržytas vietinės administracijos aparatas savaimė yra veiksnys, siekiant savo gali sustiprinimo ir tuo pačiu netiesiogiai remiantis krašto savarankumo siekimus. Tik vis dar nematyti ženklų, kad jo taktika iki šiol būtų pasiekusi pažymtiną svarbą. Priešingai, valstybinis respublikinis aparatas kompartijai dūmiam stebi.

Lpck sekr. Sniekus šiemet spj;

"Mes turime taip pat kovoti ir su tendencijomis ..vienapusiškai aiškinti partijos nacionalinės politikos klausimus, akcentuojant tik tai, kas susiję su jungini respublikos teismis, nutylint jungini respublikos pareigas visos Tarybų Sąjungos atžvilgiu. Labai svarbus mūsų uždavinys yra auklėti partinius, tarybinius kadrus, visus respublikos darbo žmones gilaus bendrą junginį interesų supratimo dvasia, kovoti su valdymu autarkiniais atsiribojimais nuo bendrą Tarybų Sąjungos uždavinių ..tendencijomis" (T 1958.2.13)

Nepriklausomybės idėja ir jaunoji karta

Nepriklausomybės mintis gyvuoja ne tik vyresnėje kartoje, kuri patiria daugiau laisvo gyvenimo laikotarpiu. Ji gyva ir jaunoje, pokario metais sovietinės mokyklos išsijusioje kartoje. To neslepia patys sovietiniai pareigūnai ir jų spauda, kurioje režimo skundai yra padidėję po Vengrijos laisvės sukilimo 1956 m. rudenį.

Po Vengrijos vyki Sniekus viešai pareiškė:

"Ginkluotas ..reakcijos ..išpuolis prieš demokratinį Vengriją padarė sino reaktiverius ir mūsų krašte. Pradžioje kelti galvas buvusi priešliaudiška partija liko iai, ..išnaudotojiška klasi atplaišos, buržuaziniai nacionalistiniai elementai ir vairs jų pakalikai. Vieni jų dangstydamiesi kritika, kiti po tariamos demokratijos kauke, o kai kurie ir visai atvirai, — mągina kiršinti, šmeižti, skleisti nepasitikimą komunistų partija ir tarybinės vyriausybės politika Lietuvoje" (T 1956. 12.9, 2).

Sniekus tuo pačiu metu patvirtino sov. Moksl. Akademijos pirmą Matulį:

"...gandai kartais paveikia kai kuriuos nemokančius kritiškai galvoti inteligentus bei moksleivius, kurie ima patsi pas mus esamus trūkumus ir darbe pasitaikančias klaidas, užmiršdami respublikos darbo žmonėms laimėjimus" (T 1956.12.12,2).

Snie kus š.m. liepos 2 Kaune pareišk :

"Lietuviškieji ..buržuaziniai nacionalistai visokeriopaipai stengiasi paveikti m s jaunim , apnuodyti j šovinizmo nuodais, atitraukti nuo socializmo' (KT 1958.7.4).

Ir Matulis Lkp 10-me suv-me šiemet teig :

"Mokslini problem sprendimas vyko ir vyksta aštrios ideologines kovos s lygomis. Sudaužyt buržuazini nacionalist liku iai dar bando skeisti drums ian ias nuotai kas" (T 1958.2.14).

Lkj ck pirm. sekr. Petkevi ius Maskvoje kalb jo:

"Kj organizacijos, o drauge su jomis ir visas respublikos jaunimas griežtai pasmerk nihilistines paži ras m s tarybin tikrov , pasireiškusias 1956 m. atskirose student grup se, dav atkirt m gini mams idealizuoti praeit , atskiriems nacionalistiniams išsišokimams... Buržuaziniai nacionalistai ir lietuvi tautos išdavikai stengiasi šmeižti tarybin gyvenim , apjuodinti visk , kas mums šventa, užnuodyti m s jaunimo s mon nepasitik jimo ir skepticizmo nuodais. Jie m gina atskiras jaunimo grupes nukreipti nuo proletarinio ..internacionalizmo kelio klaiding vadinamo nacionalinio komunizmo keli " (KT 1958.4.18,2).

Buv s "sukarint organ " pareig nas (taip savo praeit Berijos tarnyboje slepi s) sov. rašytojas Guzevi ius-Gudaitis, statydamas reikalavimus savo kolegoms, taip pavaizduoja n dien jaunimo pad t :

"Yra jaun žmoni , kuriems neteko tiesiogiai pergyventi vis karo baisybi , kurie patys neturi skaudaus gyvenimo patyrimo, ir m s pareiga pad ti jiems pažinti t sunki , skaudži ir nepamirštam praeit . Bet yra ir toki žmoni , kurie tariasi, kad praelyje aplamai nebuv joki sunkum , joki varg , kad karas Lietuvoje prasid j s tik 1944 m... O k jau bekalb ti apie

prieškarinius laikus?.. Juo labiau pamiršti tie laikai, kai m s krašte siaut jo smetoninis fašistinis teroras... Reikia pilnai pavaizduoti t vakarykš i m s Lietuv , kad jaunimas netur t d l jos joki iliuzij !" (LiM 1958, nr. 24 (606), 3).

Apie jaunimo, ypa studentijos laikysen yra patikimesni liudijim , negu iškreiptas tikrov s veidrodis sovietin je spaudoje. Vakarų pasiek žinios apie masines demonstracijas Kaune 1956m. Vis švent j dien , kai demonstrantai Laisv s Al ja iš jo kapines, šaukdam i "Duonos ir laisv s!", "Mes solidarizuojame su vengrais!" ir pan. Kapin se nenutr kstamai aid jo tautos himnas ir tautin s dainos, ties žuvusi j už laisv kapais suplev savo tautin s v liavos. Panašios demonstracijos kiek mažesniu mastu vyko ir Vilniuje tuo pa iu metu. Jose dalyvavo tik studentai. Ras kapin se prie Basanavi iaus, iurlionio, kari ir partizan kap , apd lioj juos degan iomis žvakut mis, jie giedojo tautos himn ir žinom sias liaudies dainas. V lai vakare susirikiav s jaunimas pasuko

Aušros Vartus. Po keleto dien prasid jus areštams daugiausia nukent jo lituanistinio fakulteto studentai (Eur.Liet. 1957.6.27,1; The Interpreter, January 1958).

Kitas liudininko aprašymas, kaip jaunimas Kaune 1957 m. švent Vasario 16-j , buvo " Laisv " Nr. 15.

Toki ir panaši fakt šviesoje išryšk ja tikroji reikšm t žodži , kuriuos šiemet Lkp 10-me suv-me pareišk Paleckis:

"Deja, ir dabar dar m s vi suomen je sutinkami atskiri žmon s su anarchistin mis - individualistin mis smulkiaburžuazin mis nuotaikom is, politiniai cinikai, nenusikrat buržuazini nacionalistini atgyven n , m gstantys plep ti apie "laisv ", bet nesugebantieji atskirti, kur laisv ir kur nelaisv " (KT 1958.2.16,1).

Okupacija pridengiama nepriklausomybės falsifikatu.

Nepriklausomybės troškim pavergtuose lietuviuose n dien skatina tiek bendrai žmogiškoji, tiek ypatinga tautin padėtis. Viskas savotiškai tai veda. Net patys pirmojo režimo atstovai m gina nepriklausomybės žodžiu pridengti tšiamos okupacijos fakt. Antai, Sovietų kp 20-me suv-me Sniekus teig ;

“B dama Tarybų Sąjungos sudėtyje, lietuvi tauta igijo tikrą valstybingumą ir nepriklausomybę” (T 1956.2.18, 1).

Tokie ir panašūs oficialiosios propagandos pareiškimai tik labiau kursto nuslopintus nepriklausomybės troškimus pavergtoje tautoje. Juk tai pas pats, kas alkanam sakyti, kad jis sotus.

Okupanto argumentai nepriklausomybės idjos tarnyboje.

Pavergtajame krašte kurstančiai veikia užsieniui skirtoji tarptautinio komunizmo propaganda, kuri daug vietos užima vietin je spaudoje.

Aktyviai remdama kolonijini taut nepriklausomybės reikal, Sov. S-ga skelbia principus ir mintis, kurie atitinka analogiškoje padėtyje esančių pavergtųjų sitikimus. Kart pasirus visuotinai galiojanomis tiesomis, n ra pagrindo jas apriboti tik kai kuriomis tautomis: kas tinka Alžyriui ar Libanui su Jordanija, tinka juo labiau Lietuvai bei kitoms Soviet pavergtoms tautoms.

Pavyzdžio d liai pora citat iš dabartinio Soviet premjero ir kp sekret. Chruščiovo kalb :

“Laikas padaryti gal tam kraujui liejimui ir padėti susitarti Alžyro klausimu sutinkamai su Alžyro gyventojų interesais, atsižvelgiant Prancijos interesus... (Pakeikime Alžyr Lietuvai ir Prancijai Sov.

s-ga, ir koks lietuvis nepritart tokiam miniai? —m.p.)

“Kolonizatoriams laikas suprasti, kad kiekviena tauta gali ir turi būti visavaldis savo likimo šeimininkas...“

“m s (S.S-gos — mp) politika kit šali atžvilgiu, nepriklausomai nuo to, ar jos didelės ar mažos, aiški. Mes nesikišame į vidaus reikalus, nes esame tos nuomonės, kad politin santvarka, visuomenin santvarka, ideologija — arba kitaip, visa tai, k mes vadiname gyvenimo būdu, — yra vidin neatimama kiekvienos šalies tautos teis. Kiekviena tauta pati žino, kaip jai geriau šiuo metu gyventi, kuri pažiūrėti laikytis, kuria religija tikėti, ir niekas, jokia valstyb neturi teisės primesti kitoms šalims ir tautoms savo gyvenimo būdo” (T 1958.3.15, 2).

Tokiais pareiškimais patys Sovietai per nakt atstato tai, k dienos metu griaua.

Nepriklausomybės nostalgij keilia net paprasčiausias tarptautini žini stilius. Pvz. žinia apie Jungt. Arab Respublikos prez. Nasserio kalb Damaske:

“...užsienio viešpatavimas ir imperializmas niekuomet negrįš mūsų teritorij. Imperializmas visai m gino pasmaugti mūsų širdyse laisvės ir nepriklausomybės siekim, bet šis siekimas pasirod žymiai stipresnis už imperializmo galimybes” (T 1958.2.28, 3).

Oficiali Soviet tarptautin s politikos kalba ypa suteikia svairi argument, nes tereikia pasinaudoti tik analogija, kad visi tie teigimai pavirst kaltinimu komunistiniam imperializmui. Pavergtieji gyvena pačių komunistų kurdomis mintimis k.a.: “Bet ateis laikas, kai saulė, naujo gyvenimo saulė nušvis ir alžyriei (ir kod gi ne lietuvi ?

—m.p.) tautai. Jos neužgesinti taut krauju susitępusiems imperialistiniams budeliams” (T 1958.III.9 2).

Prisikait ir prisiklaus toki išsireiškim , jie vien dien , pasakys panašiai kaip dabar mokomi miltinguose: "Mes pareiškiame imperialistams: Kraustykit s iš Libano ir Jordanijos!" (KT 1958.VII.22 2).

Ir sovietin k ryba nepriklausomybes id j stiprina.

Lietuvi nepriklausomyb s jausmus lygiai kursto ir juos nuolat audrina sovietin k ryba iš vadina mo "didžiojo t vyn s karo" met . Kas žino, su kokiais jausmais n - dien jaunimas deklamuoja panašius žodžius kaip šie parašyti Salom - jos Neries prieš vokišk j okupant kovoje žuvusiai raudon j partizanei Melnikaitei atminti;

" ia mano žem Lietuva! —
Dreb kit, at j nai!
 ia milžin dvasia gyva —
J s žudote tik k n " .

Ir kas gi gali iš tikr j pasakyti, k jau ia lietuvis jaunuolis skaitydamas karo metu žuvusio to - tori poeto Musos Džialilio eilutes? Grei iau negu apie neatsimenam vokie i okupacijos laikotarp jame neišvengiamai gimsta dabarties vaiz - dai ir tada sovietin s eil s tampa aštria dabartinio režimo kritika le - galiu užslopint jausm pavidalu:

Budeliui

Ne, budeli, neatsiklaupsiu aš
ant keli ,
Nors mesk mane vergijon, nors
marink badu.
Stov damas aš mirsiu. Atgailos
žodelio —
Nors galv kirsk man — ne -
gird s tu.
Deja, kautyn se ne t kstant -
tik šimt
žudik toki š vials patliesiau
taikliais

Už tai aš atsklaup s savo žem
m gimt
Ir savo liaud paprašysiu man
atleist.

(T 1956.III.8.)

arba:

Netik ki!

Jei žini atnešt kas apie mane
Sakyt : — T vyn jis išdav !

Niekšas... —

Netik k, brangioji! Tau šito -
ki žodži

Draugai nesakys, jeigu myli
mane.

Ginkl suspaud s, kariaut iš -
jau.

Tu ir t vyn — už visk bran -
giau.

Argi galiu jus išduot? Niekada!
Kas man gyvenime likt tada?

(LiM 1956 nr.7)

Ar galima tik tis evoliucijos?

Nepriklausomyb s mint n die -
n j Lietuvoj palaiko j slegian ios
okupacijos ideologinis anstatas, tod l
nematyti ženkl , jog ta mintis ga -
l t b ti galutinai nuslopinta. Ta -
iau tai dar nereiškia, kad daug ko
b t galima tik tis iš evoliucijos.
Kas taip manyt , tepalygina posta -
linin krypt pavergtoje Lietuvoje
su kaimynin s Lenkijos komunistiniu
režimu. Jeigu Gomulkos režimas n -
ra idealas, tai Lietuvai ir nuo jo
dar labai toli. Gomulkai buvo leis -
ta kalb ti apie skirtingus kelius, ve -
dan ius socializm , kurie, anot jo
"priklauso ne tik nuo bendr j is -
torini s lyg , bet taip pat nuo
specifini s vyki , istorini ypatu -
m ir tautini bruož , kurie iš -
ryšk jo istorijos eigoje". Apie lenk
taut Gomulka yra pareišk s, kad
"joje d l šimtmetin s baudžiavos is -
torinio vystymosi eigos susidar y -
patingas jautrumas krašto nepri -

klausomyb ir suverenum lie ian-iais klausimais". Jo nuomone, "toki tautini bruož reikšm s, ypa socializmo statybos laikotarpyje, ne vertina ar juos neigia nihilistinis dogmatizmas, su kuriuo reikia kovoti, nes jis v lina ir net nuo tikslu nukreipia kov už socializm, kas išdavoje sukelia darbo masi nepasitenkinim" (plg. Gomulkos str. Pravdoje 1957.V.11).

Snie kus niekad nieko panašaus negal jo pasakyti, nors tie patys bendro istorinio palikimo šimtme iai sieja Lietuv ir Lenkij. Užuo iš-kl s lietuvi jautrum krašto nepriklausomyb s bei suverenumo dalykuose po t pa i tragišk Vengrijos vyki, Lkp ck pirmasis sekretorius, priešingai Gomulkai, lietuvis sp jo nem ginti pabr žti savarankiskumo rus atžvilgiu.

"Kas kursto prieš rus taut, kas nor t atpl šti lietuvi taut nuo rus tautos, tas kasa duob lietuvi tautai. Arba su rus tauta, su visomis tarybin mis tautomis nacionalinio klest jimo ..keliu, arba imperialistin vergov, lietuvi tautos sunaikinimo gr sm. Tre io kelio n ra". (T 1958.11.13).

Lygiai t pat pareišk ir Paleckis:

"Klausimas b ti ar neb ti lietuvi tautai, jos likimo ir b simosios gerov s klausimas yra glaudžiai susij s su tarybine santvarka, su broliška kit tarybini taut pagalba, su draugyste, kuri riša j su didži ja rus tauta" (KT 1958.11.16, 1).

Ta pa ia proga vienas ir kitas m gino pabr žti komunizmo ideologijos, vad. proletarinio internacionalizmo reikšm tautiniams klausimams. Snie kus:

"Proletarinis internacionalizmas ne tik neprieštarauja nacionaliniams lietuvi tautos interesams, bet sudaro j geriausio patenkinimo pa-

grind. Proletarinis internacionalizmas nepaneigia ir neatmeta patriotizmo savo tautai, meil s savo liaudžiai, pagarbos gimtajai kalbai, pažangioms nacionalin ms tradicijoms. Reikia teigiamai vertinti tai, kad yra atgaivinamos pa ios liaudies sukurtos pažangios nacionalin s tradicijos bei papro iai" (T 1958.II.13). Ir Paleckis: "Lietuvi inteligentijos tarpe yra atskir žmoni, kurie, nepakankamai gerai suprasdami partiskumo princip, komunistin ms idjoms priešpastato nacionalines idjas. Tai reiškia visiškai nesuprasti komunistin s ideologijos internacionalizmo ideologijos esm s. Tik ištikimas internacionalizmo, taut proletarin s draugyst s idjoms komunistas yra geriausias savo tautos patriotas. Kas to nesupranta, tas dar užsikr t s buržuazin s ideologijos raugu, nes kaip tik buržuazija stengiasi monopolizuoti nacionalines ..ir patriotines idjas, o pati iš esm s yra kosmopolitin" (KT 1958.II.18).

Kaip savotiška nuolaida vertintinas tas faktas, kad Snie kus pripažino, jog kai kurie režimo žmon s "iškraipo nacionalin politik" (plg. KT 1956.SII.9), pasmerkdamą "atitr kusius nuo gyvenimo darbuotojus, kurie yra abejingi tokiems klausimams, kaip nacionalini kadr ugdymas, gimtosios kalbos vartojimas ir kt.", kurie vadovaujasi "nihilistinis mis paži romis nacionalinius ypatumus" (plg. T 1958.11.13).

tamos ir bud jimo pad tis

Darant išvad artimai atei iai, nuslopin nepriklausomyb s troškim pavergtoje Lietuvoje reikia laikyti nuolatin s temptos, nepasitenkinimo ir galimo netik to sprogdimo židiniu. Tai uždeda pareig nuolat bud ti, kad neatsakingi sluoksniai iš šalies ar net pats priešas neišprovokuot, nepastatyt ir taip daug nukent jusio krašto pavojun, neduo t akstino dar žiauriau okupantui

atsiskaityti. Vengrijos vykiai ir Lietuvai yra sidm tina pamoka. Anksčiau cituotas Sniekaus šiemetinis spėjimas lietuviams premjero Nagy egzekucijos šviesoje gali būti laikomas daugiau, negu eiliniu tik okupanto valdymui, reiškiama žodžiu.

Okupacijai nusitariant, tenka mesti žvilgsnį ir tolesnį laiką perspektyvą, pramatyti jos padarinius. Prievartinis nepriklausomo gyvenimo plėtotis sustabdymas, nors ir yra esmėje bergždzias pasikėsimas prieš nesulaikomą istorijos eigę, tačiau gali ilgai nusitęsti ir tuo didesnę žalą atnešti ateities. Pačiu didžiausiu reikiama laikyti faktą, kad neišsivysčiusios nepriklausomybės ne manoma praeiti. O taip turi vykti, nes nepriklausomybė, kaip daug naujų ženklų rodo, yra lygstamas idealas. Tai nelyginant arti esanti aukštuma, kuri, kol jos papildysėsi, užstoja viską, tačiau jona kopus atsiveria nauja panorama ir naujos viršūnės. Kur nepriklausomybės idealas paneigtas, ten visa tautos energija skiriama jam siekti. Kur nepriklausomybė tapusi tikrovė, ten iškyla reikalas kreipti tautinį gyvenimą augštesniame ideal linkme.

Anttautinį bendruomenį ir tautą

N dienais laisvajame pasaulyje vis daugiau balsų pasigirsta apie anttautinį bendruomenį reikalą. Ne kas kitas kaip Anglijos premjeras Macmillan neseniai yra pabrėžęs "tarpusavio priklausomybės" reikšmę didžiosioms valstybėms. Iš tikrųjų, visiškai nepriklausomybės dienė nemanoma jungiantis bendram apsigynimui ir daug daugiau ieškant kėrybiškų kelių solidaritui tautų bendruomenei sukurti. T pat rodo ir vairs vakar. Europos apsijungimo procesai bei Jungtinių Europos minties pažanga pokario metais.

Bet gali kas nors klausti, ar prievartinis ryšys ir vid. Europos

jungimas sovietinėmis sistema kartais kaip tik tokio istorinio vystymosi paspartinimas? Juk žinome iš istorijos, kad tautų susivienijimas dažniausiai lydi jo prievarčią ir smurtą. Be to neapsiėmė nei Klodvigas frankus jungdamas, nei Mindaugas lietuvių gentis vienydamas.

taip norėtu atsakyti, kad n dienomis silygomis tarptautinį bendruomenį veda tik nepriklausomybės kelias. Bet kokia tikra tarptautinį bendruomenį remiasi laisva tautvaldija ir j tarpusaviniams interesais. Kaip kolonijinė tautos turipirma išsivaduoti iš svetimo jungo, kad galėtų kurti naujus lygybę ir teise paremtus santykius, taip lygiai ir Sovietų pavergtos tautos, tik atgavusios savo nepriklausomybę, bus pajėgios tapti vertingais platesniam tautų bendruomenės nariams.

Tuo tarpu okupacija vis labiau žadina ir aistrina nepriklausomybės troškimą, o kartu vėlina jos konstruktyvų peraugimą aukštesnėje vienybėje. Sovietinė okupacija, slopindama pavergtą nepriklausomybės siekimus, kliudo naujos darnios tautų bendruomenės susidarymą ir nieko gero nežada ateities. Netiesiogiai kurstydamą kraštutines nepriklausomybės kryptis, okupacija stabdo natūralų vystymą eigę.

K reiškiama nesaikingas nepriklausomybės supratimas, parodų paryt ir vid. Europos istorija tarp dviejų pasaulinių karų. Lietuviams specialiai tenka prisiminti, kad nepriklausomybės laikotarpiu neišspręsti ginčai su kaimynais, ypač su lenkais dėl Vilniaus, buvo atnešę daug žalų: viduje kūrė nesveikas nacionalistinio šovinizmo nuotaikas, užsienio politikoje klūd platesniam jungimui ir tarptautinio bendradarbiavimo pastangas.

Šiuo požiūriu sovietinė okupacijos aktyvumą tenka skaityti faktą, kad Lietuvai atitaistyto teritorinis skriaudos — sugrįžinti Vilnius ir

Klaip da. "Po pergaling ja tarybine v liava susijung visos lietuviškos žem s su sen ja sostine Vilniumi ir Klaip dos uostu' — tvirtina bolševikin Tiesa (1958.1.28, 1). Pastarieji aštuoniolika met pamažu užgyd t gili žaizd , kuri Lietuvos k ne buvo padar s dvidešimtmet truk s Vilniaus užgrobimas, jo dirbtinis atskyrimas nuo bendros krašto augimo raidos. Deja, Soviet tautin politika nuolat žeidžia tautinius pavergt j lietuvi jausmus ir skiepija juose neapykant dominuojan iai rus tautybei.

Snie kus Lkp 10-jam suv-mui nurod :

"Nacionalistiniai prietarai ..yra tas arklukas, kuris tur s pad ti nacionalistams nukreipti atskirus darbo žmoni sluogsnius ir ypa atskiras jaunuoli grupes iš proletarinio internacionalizmo kelio "nacionalinio komunizmo" klystkelius. Nacionalistiniams prietarams, ypa antirusiš-koms nuotaikoms kurstyti, priešai, be kita ko, stengiasi naudoti t fakt , kad lietuvi tauta daugel met kent sunki nacionalin priespaud . Jie stengiasi sutapatinti carizm su rus tauta" (T 1958.II.13).

Soviet pretenzijos surusinti buvusi Maž j Lietuv (Tilž s Sovietsku pavadinimas ir pan.) iš naujo lietuviuose kursto teritorin nepasitenkinim . Galb t, tai net s - moningas paverg jo politikos planas, naudingas kada nors nukreipti nuo tikrosios nepriklausomyb s.

Šiu klausimu domi vieno laišk o ištrauka:

"Aš gyvenu Karaliau iuje, ia lietuvi gana daug, tiktai jie nesu-sitinka, nes neturi teises susiorgani-zuoti. Bet, kiek gird ti iš kaimyn , lietuvi skai ius auga, ypa visos Mažosios Lietuvos, šiapus Nemuno, srityse. Mat, ia buvo atitremt daug rus , ta iau kai paskelb am-nestij , jie daugumoje gr žta namo. Nat ralu, nes kaip m s žmon s

dabar gr žta iš Sibiro Lietuv , taip ir rusai traukiasi namo iš Mažosios Lietuvos, kuri jiems — kaip ir mums Sibiras. Ir jie poselencais nenori b ti. D l to rus trauki-mosi Mažoje Lietuvoje susidaro tuš-tumos, kurias, ypa visu buvusiu pasieniu, lietuviai daro Mažosios Lie-tuvos infiltracij . Beje, dabar sienos tarp Didžiosios ir Mažosios Lietu-vos jau n ra, ir jud jimas per buvu-si sien yra visiškai laisvas. Di-džioji ir Mažoji susilieja vien Lietuv ...' (Neprikl. Lietuva 1958.III. 19, 6).

Cituojant naudoti sutrumpini-mai: Lkp ck — Lietuvos komunis-t partijos centro komitetas; Lkj ck — Lietuvos komjaunimo centro komitetas; T — Tiesa; KT — Kom-jaunimo Tiesa; LiM — Literat ra ir Menas.

Julius Vidzgiris

- Kun. J. P. buvo gr žintas iš Si-biro Lietuv . Paskui jis pats gr žo Sibir , kai apr pint tenai lietu-vi dvasios reikalus. Pasiunt pra-šym Maskv , kad jam leist sta-tyti bažnyt l . Vietoj atsakymo kun. J. P. buvo išstremtas iš Sibiro Lie-tuv .

- Knygos iš Vakar Lietuv nu-eina tik kai kurios. Tarp praleidžia-m minimi kairieji rašytojai kaip Aragon, Romain Roland.

- Lietuvoje buvo pla iai kalbama, kad arkivyskupas J. Skvireckas jau prie mirties; buvo sudarytas ten net komitetas jo k nui pervežti iš Va-kar ; tai buv s kažkeno pageidavi-mas iš Vakar . Apie sumanym jau nutilo.

Žvilgter jus dabarti- nes Lietuvos archeolo- gijos darbus

JONAS PUZINAS

Lietuvi sovietin je spaudoje nuolat pabr žiama, kad tik sovietin je santvarkoje susidariusios geros darbo s lygos mokslo žmon ms dirbti ir kad j vadinamoje "buržuazin je Lietuvoje" nieko ar visai ne daug tebuv padaryta. Ta iau žvilgter jus faktin pad t, tik paskutiniaisiais metais jau iamas didesnis pasist m jimas priek . Tik pernai po ilg svarstym tarpusavyje ir pasitarim su partijos organais išleisti pirmieji tomai Lietuvos istorijos (Lietuvos TSR istorija I tomas. Nuo seniausi laik iki 1861 met , 447 psl.) ir Lietuvi literat ros istorijos (iki A. Baranausko imtinai, 587 psl.). Ilgai nenusistatyta, kaip interpretuoti senosios Lietuvos istorinius faktus ir literat rinius reiškinius. Šiuo atžvilgiu kiek d kingesn proistorin s medžiagos interpretacija: ia tereik jo prisiderinti prie Soviet S jungoje prasto marksistinio-leninistinio atskir laikotarpi suskirstymo ir nusistojusios terminijos. Ta iau ir proistorikams nusmaigstyto darbo gair s dažnai buvo kilnojamos iš vienos vietos kit .: pradžioje aiškinant etninius klausimus teko derintis prie N.J. Marro sukurt teorij , 1950 pasmerkus jo moksl , staiga reik jo pasukti J.V.

Stalino nustatytas v žes kalbotyrai, o N.S. Chruš iovui nuvainikavus Stalin — v l vengti jo vardo. Visa tai, be abejo, buvo nemažas stabdys moksliniam darbams. Tod l ir nenuostabu, kad per 13 met ne padaryta tiek, kiek b t buv galima atlikti dabar turimomis darbo j gomis. Juk šiuo metu Lietuvoje dirba nemažas proistorik b relis: senosios kartos archeologas P. Tarasenska, Nepriklausomos Lietuvos aukl tiniai R. Jablonskyt -Rimantien , P. Kulikauskas, R. Volkait -Kulikauskien , o iš keleto naujai paruošt prad jo reikštis A. Tautaviius. Per t laik t sti kai kuri anks iau prad t tyrin ti kapinyn kasin jimai ir ištirta visa eil sodyb , piliakalni ir kapinyn . ia trumpai sumin siu archeologinius darbus, išspausdintus tik mokslo žurnaluose ir išleistus atskirai.

P. Tarasenska ir toliau tebedirba archeologijos populiarizacijos sri tyje. Jis, remdamasis archeologini tyrin jim medžiaga, yra išspausdint s apysak vaikams ir jaunimui: Užburti lobiai 1956 ir Didži j Tyruli paslaptys 1956. Be trumpo straipsnio apie Lietuvos piliakalnius rusiškai (Gorodiš a Litvy. -Kratkija soobš enija o dokladach polevych issledovaniyach Institut Istorii Materialnoj Kultury XLII 1951, 86-91 psl.), jis dar yra išleid s knygt Lietuvos piliakalniai 1956, 100 psl. Dabar skelbiasi ruošis 7 tom veikal apie Lietuvos piliakalnius.

R. Jablonskyt -Rimantien , specialiai tyrin dama akmens amžiaus laikotarp , yra paskelbusi rusiškai du vertingus straipsnius: apie Lietuvos mezolit (Mezolit Litvy.-KSIIMK XIII 1952, 40-52 spl.) ir apie seniausias kult rines sritis Lietuvoje (O drevneišych kulturnych oblastiach na territorii Litvy. - Sovetskaja Etnografija 3, 1955, 3-19). Be to, ji yra paruošusi vadov anks iau buv. Vytauto Didžiojo Kult ros muz jaus priešistorinio skyriaus (dabar vadi-

namas Kauno Valst. M.K. iurlionio vardo dailės muz. jaus pirminis kultūros skyrius): Pirminis kultūros skyriaus ekspozicijos vadovas 1956, 52 psl.

Tuo tarpu daugiausia darbas yra parašęs P. Kulikauskas. Iš jo straipsniai pažymėti; apie Lietuvos archeologinius paminklus ir jų tyrimo uždavinius (Litovskija archeologijės eskijje pamiatniki zada i ich izu enija. - Kratkijje soobš enija Institut Etnografii XII 1950, 59-61 psl.), Kurmai i (Kretingos raj.) plokštinio kapinyno tyrimai (Lietuvos Istorijos Instituto Darbai I 1951, 315-365 psl.), apie Lietuvos archeologinius paminklus tyrimai (Izsledovanije archeologijeskich pamiatnikov Litvy. - KSIIM KXLII 1952, 92-104 psl.), Lietuvos archeologijos mokslo klausimai J.V. Stalino darbas kalbos mokslo klausimais švietimo (Lietuvos Mokslo Akad. žinyras IX 1952, 168-178 psl.), apie ankstyvąjį Lietuvos apgyvendinimą (Nekotoryje dannyje o pervona alnom zaseleni territorii Litvy. - Trudy Institut Etnografii XIII 1954, 36-46 psl.), Kai kurie archeologiniai duomenys apie seniausias Lietuvos TSR teritorijoje augintus javus (Lietuvos Mokslo Akad. Darbai IX 1955, 75-84 psl.), Nauji radiniai Kurmai i kapinyne (Lietuvos Mokslo Akad. Darbai, serija A, 2, 1957, 141-151 psl.) ir Ragin n (Šeduvos raj.) archeologinius paminklus tyrimai ir "Ragin n kultūros" klausimas Lietuvos Mokslo Akad. Darbai, serija A 1, 1958, 65-89 psl.). Be to, P. Kulikauskas ir 1957 išleistoje Lietuvos istorijoje yra davęs Lietuvos proistorijos apžvalgą (5-37 psl.). Vertingiausi P. Kulikausko straipsniai yra apie Kurmai i bei Ragin n tyrimus ir apie javus, augintus Lietuvoje priešistoriniais laikais. Kituose straipsniuose tenka jam, kaip Lietuvos Mokslo Ak. bendradarbiui, pasisakyti principiniais sovietinis archeologijos klausimais, iškelti tari-

JONAS PUZINAS, buvęs humanitarinių mokslų fakulteto dekanas, archeologijos katedros vedėjas, svarbiausias specialistas archeologas, kurį davė nepriklausoma Lietuva. Dabar vienas iš Lietuvos Enciklopedijos redaktorių. Gyvena Philadelphijoje ir aktyviai reiškiasi bendruomenės veikime.

mas "buržuazinio" Lietuvos archeologijos mokslo negeroves ir t. t.

R. Volkaitis-Kulikauskienė, dabar Vilniaus universiteto docentė ir archeologijos etnografijos katedros vedėja, yra paskelbusi šiuos darbus: apie laidojimo paminklus Lietuvoje I t. kstantmeio gale ir II t. kstantmeio pradžioje (Pogrebalnyje pamiatniki Litvy konca I - na ala II tysia iletija našej ery. - KSIIMK XLII 1952, 108-122 psl.), apie arklikaupus Lietuvoje (Pogrebenija s koniamiu drevnich litovcev - Sovetskaja Archeologija XVII 1953, 211-111 psl.), Linksmu i (Pakruojaus raj.) kapinyno 1948 m. tyrimai duomenys (Lietuvos Istorijos Instituto Darbai I 1951, 279-314 psl.) ir Klasikinės visuomenės susidarymas Lietuvoje (Vilniaus Valstybinio Universiteto Darbai V 1954, 120-138 psl.). Pirmieji trys straipsniai yra dalykiniai ir praturtina mūsų negausi archeologinė literatūra, tačiau pastarasis daugiausia skirtas sovietinis archeologijos principams ryškinti. Didžiausias R. Volkaitis-Kulikauskienės darbas yra neseniai išjė - Lietuvos archeologiniai paminklai ir jų tyrimai 1958, 179 psl. Tai darbas, turintis tikslą supažindinti platesnius visuomenės sluoksnius su arche-

ologiniais paminklais, j tyrimo b - dais bei apsauga. ia nusakomi pagrindiniai archeolog. paminklai (senosios gyvenvietės, piliakalniai, kap tipai, alkakalniai, lobiai, senieji keliai ir brastos), suminimi pagrindiniai ligi šiol tyrin ti archeologiniai paminklai, duodama j nuotrauk ir kt. Po to patiekama trumpa archeologini tyrin jim istorija Lietuvoje, prieinama prie tyrin jim b d bei technikos, kalbama apie senov s paminkl registracij , žvalgomas ekspedicijas, archeologini žem lapi sudarym , plan paruošim , fotografavim ir kt. Pagaliau duodami 1949 met kult ros paminkl apsaugos nuostatai. Specialios Lietuvos archeologijos problemos šiame darbe nesprenžiamos. Be nepriklausomoje Lietuvoje tyrin t kapinyn ir piliakalni apžvelgiama ir visa eil paskutiniaisiais laikais ištirt stovykl bei sodyb , piliakalni ir kapinyn , ia duodama žini apie tyrin tas akmens amžiaus stovyklas Eiguliuose (prie Kauno), prie Versminio upelio ir ežero (Marcinkoni apylink se), Samantoniuose (Širvint vis.), apie naujojo akmens amžiaus pabaigos ir žalvario amžiaus pradžios gyvenviet Žaliojoje (netoli Maišiagalos), apie Turlojiškio durpyno (Kalvarijos vis.) raginius ir akmeninius dirbinius. Patiekiami duomen apie 4 tyrin tus piliakalnius: Nemen in s, Migonis , Lavariški ir Žiegdžiai . Pagaliau informuojama apie kapinyn ir pilkapi kasin jimus Laimu iuose (Pakruojaus vls.), Po kaluvkoje (Nemen in s vls.), Didžiuliuose (Šal inink vls.), Kapitoniškiuose (prie Rumšiški) ir kt. Apskritai, darbas parašytas sklandžiai ir duodama graži svarbesni j archeologini paminkl apžvalga. Darbas iliustruotas 89 archeologini paminkl paveiksiais, deja, daugelis iliustracij techniškai blogai atspausdinta, nors popierius ir neblogas. Tai bendra yda daugumos sovietini leidini , išskyrus gražiai leidžiam Lietuvi liau-

dies meno serij , leidinius Vilnius, Vilniaus universitetas, kai kuriuos albumus (pvz. Dainava), turistinius leidinius ir kt.

Trumpoje archeologini tyrin jim apžvalgoje neapsieinama nepakritikavus ir "buržuazin s" Lietuvos darb šioje srityje. Kai kur gerokai prasilenkiama su visiems prastine tiesa, ia, pavyzdžiui, tvirtinama, kad nepriklausomoje Lietuvoje nebuv archeologiniam darbui pasiruošusi žmoni ir kad Kauno universitetas neruoš s specialist . domu, iš kur gį dygo ia sumin t darb autoriai: pati R. Volkait -Kulikauskien , P. Kulikauskas ir R. Jablonskyt -Rimantien ? Juk jie ia visi ir dabar JAV s kmingai dirbanti proistorik M. Alseikait -Gimbutien buvo prad ti ruošti Vytauto Didžiojo Universitete Kaune ir, humanitarini moksl fakultet perklus Vilni , visi baig archeologines studijas 1942 metais: R. Volkait II.6, R. Jablonskyt V.23, P. Kulikauskas V.27 ir M. Alseikait VI. 3. Matyti, b ta ir kokio nors mokytojo, davusio jiems šokių tokius archeologijos mokslo pagrindus.

Iš jau po II pasaulinio karo paruošt specialist tuo tarpu prad jo reikštis A. Tautaviius, išspausdin s šiuos straipsnius: Ryt Lietuvos Pilkapiai (Lietuvos Mokslo Akad. Darbai I, serija A, 1955, 87-99 psl.) ir Kapitoniški pilkapiai (ten pat, 1957, 95-109 psl.).

Tai beveik ir visas 13 met darb balansas.

J. Puzinas

• Vilniuje sudarytas komitetas "kult riniam ryšiam" su lietuviais Vakaruose. Lietuvos delegacija prie JPT pasisak prieš ryšius su okupaciniais pareig niais, už ryšius su atskirais lietuviais pavergtoje Lietuvoje.

Lietuvos fizin geografija

KAZYS PAKŠTAS

Geografijos mokslas nepriklausomo-
je Lietuvoje ir Europoje

Lietuvos universitetas buvo steig-
tas 1922. Tais ir sekamais metais
valstyb skyr gan apiuopiamas su-
mas vairi katedr inventoriui ir
knygoms. Bet geografija universite-
tan at jo tik 1925 gale, ir jos rei-
kalams jau nebebuvo palikta joki
l š , nenumatyta jai net asistent .
Tad ilg laik geografijai teko ves-
ti nevaising kov d l keleto šim-
teli lit knygom ir žem lapiams.
Tik nuo 1932 geografija prad jo gau-
ti truput pinig ir numatytos dvie-
j asistent vietos. Šiuo metu so-
vietin propaganda šit Lietuvos u-
niversiteto silpnyb bando sumesti
Lietuvos buržuazinei santvarkai, ku-
riai ner p jusi Lietuvos žem nei
jos turta.

Eil met man teko vesti labai
sunki kov už geografijos reika-
lus universitete ir iš dalies gimna-
zijoje. Kaip tos kovos dalyvis, ne-
matau aš jokio pamato ia kaltinti
nei buržuazins, nei demokratin s,
nei diktat rin s santvarkos. Lietu-
vos inteligentija buvo iš jusi moks-
lus Rusijoje, kurios gimnazijos ir u-
niversitetai menkai išvyst geografi-
jos d stym . Tie ir kiti Rusijos pa-
vyzdžiai labai ilgai varž ir spaud
Lietuvos inteligent galvosen . Gre-
timoje Vokietijoje geografijos moks-
lai jau nuo pus s devyniolikto am-
žiaus dar didel pažang . Rusija,
jau nuo dvidešimto amžiaus pradžios,
savo skurdži geografijn literat -

*KAZYS ..PAKŠTAS ..nepri-
klausomoje Lietuvoje pirmasis
geografijos specialistas, geogra-
fijos profesorius Kauno ir Ry-
gos universitetuose, didžiausias
iš lietuvi keliautojas po Ame-
rik ir Afrik moksliniais tiks-
lais.*

*Amerikoje nuo 1939. Da-
bar profesoriauja Steubenville,
Ohio.*

r papildydavo gausiais stambi vei-
kal vertimais iš vokie i kalbos.
Pranc zo E. Reclus gars s veikalai
irgi buvo išversti rus kalbon. So-
vietin Rusija pirm tuzin met
irgi maitinosi tokiais vertimais, tik
jie b davu pras iau atliekami ir la-
bai skurdžiai, proletariškai išleidžia-
mi.

Mokslo pažanga n ra sustingusi
n vienoj Europos šaly. Ir pati Ru-
sija daro pažang . Jos žem s moks-
lai (geologija, geografija) ypa pa-
jud jo nuo koki 1930 met . Tuo
pa iu laiku ir Lietuvoje, jos labai
kuklioje erdv je, šie mokslai irgi pa-
sist m jo priekin. Ir jei ne karas
ir ne okupacijos, tai per paskutinius
dvidešimt met Lietuva jau b t
padariusi labai žymi mokslin pa-
žang visose moksl srityse, o ne
vien tose, kurios nekenkia Sovieti-
niam režimui.

Geografijos mokslas ir Sovietai

Sovietin se šalyse labai sunku pa-
sireikšti antropogeografijai ir poli-
tinei geografijai ir kitiems pana-
šiams mokslams, kurie gali bent kiek
paliesti žmoni ar taut dabarti-
nius vargus ir j li dn likim .

Tad sovietiniuose kraštuose šitos
moksl šakos visai apleistos. No-

rint nekvaršinti cenzori galvos, nieko nebespausdinama šiose srityse. Juk Lietuvoje vyko didžiausi antropogeografiniai pasikeitimai: daugyb sen j gyventoj išvežta ar išžudyta: vieton j atpl do didel s nauj kolonist gaujos ir pasisavin o an g rybes. Tad kog lgi dabar apie tai taip tylima? Kod lgi neišleisti tokio nedidelio žem lapio, kurs parodyt , koks lietuvi procentas dar liko kiekviename rajone ? Kas atsitiko su Mažosios Lietuvos gyventojais ? Šimtai panaši klausim atsirast , bet šiuo metu partijos visk žinanti cenz ra juk neleis toki klausim n prisiminti. Tai nemadn s klausimai.

Sovietuose dabar madoje tik dvi geografijos šakos: fizin ir ekonom n . Ir šie mokslai ten vietoje nestovi, daro stambi pažang . Laikoma, kad šie mokslai negali marksizmui pakenkti; net ir neišlavintam cenzoriui jie nesudaro didelio r pesio: jis tik priži ri, kad senieji režimai ar ideologijos b t protarpiais pasmerkiamos, ogi raudonosios šl ktos santvarka pagirta.

Veik vis šimtmet Rusija laik Lietuv be universiteto, kai išdrask Vilniaus universitet 1832 m. Tai dabar kiekvienas dešimtmetis mokslin s veiklos išvaro Lietuvos apleistuose dirvonuose labai ryški va g . Jau 1939 m. Lietuvos mokslin s literat ros (knyg , žurnal) vaivaras ir didumas, bent humanitarin se srityse buvo lygus penkiolikai milijon Amerikos gyventoj , nors Lietuva tuomet tur jo tik pustr io mil. gyv. Dabartin je santvarkoje labai nuken ia teologija (visai draudžiama), filosofija, istorija, literat šara ir daugelis socialinio mokslo šak . Bet gamtos mokslai ir technika turi net žymi privilegij .

Po 20 met Lietuvoje

Dvidešimt met m s šaly tai ilgas tarpas. Per t laik sp jo iš gimnazist iškilti naujos j gos. Tai

ryškiai matoma, nors ir nedažnais protarpiais pažvelgiant naujuosius Lietuvos mokslinius veikalus. Štai man pateko "Lietuvos TSR Fizin Geografija", I dalis, 504 dideli puslapi , su 197 kartogram , nuotrauk ir žem lapi . Popieris gan geras, ne rusiško tipo, bet ne visos nuotraukos pakankamo ryškumo. Tai didelis darbas, kur gal jo atlikti gan gausus b rys mokslinink . Ši stambi ir vertinga knyga turi keturiolika skyri , kuriuos paraš dvylika autori ; j keletas darbavosi Lietuvos universitete dar prieš sovietin okupacij . Kiekvienas geografinis veikalas gyja didesn vert , jeigu jo tekst gausiai iliustruoja nuotraukos, kartogramos, diagramos, žem lapiai. J ia gan gausu ir gan stropiai atlikt . Iliustracin medžiag braiž ir gamino apie pus tuzinis j technikoje nusimanan i žmoni . Tad veikalas iš jo visai modernus, turtingas mokslo žiniomis ir domus ne vien tik siauresnei gamtinink grupei. Tad jo ir atspausdinta net 12,000 egz. Man rodos, kad ir žymiai didesn s sovietin s šalys tokio veikalo dar neturi. Štai jo suglaustas turinys ir autoriai;

- I. Lietuvos TSR geografin pad tis — V. Chomskis ir K. Kaušyla.
- II. Lietuvos teritorijos geografinio pažinimo ir jos kartografavimo istorijos bruožai — V. Chomskis.
- III. Lietuvos vietovardžiai — S. Tarvydas.
- IV. Lietuvos geografin s aplinkos raida geologin je pad tyje — V. Gudelis.
- V. Lietuvos paviršiaus reljefas — A. Basalykas.
- VI. Lietuvos klimatas — B. Styra.
- VII. Lietuvos vidaus vandenys: U p s ir gruntiniai vandenys — A. Basalykas; ežerai — K. Bieliukas; Kurši marios — K. ervinskas.
- VIII. Lietuvos dirvožemiai — P. Garmus.
- IX. Lietuvos pelk s — A. Seibutis.

X. Lietuvos augalija — M. Natkevi ait -Ivanauskien .

XI. Apie gamtinius kompleksus Lietuvos TSR teritorijoje — A. Basalykas.

XII. Lietuvos gyv nija — A. Maionis.

XIII. Apie geografines aplinkos panaudojim ir jos keitim — S. Tarvydas.

XIV. Lietuvos TSR fizins geografijs rajonavimas — S. Tarvydas.

Tinkama šio veikalo apžvalga b t , jei kiekvienam jos skyriui b t pašv sta nuo vieno iki keturi puslapiai . Nujau iant šiai apžvalgai skirtos vietos didum , reikia tenkintis tik kai kuriomis trumpomis pastabomis.

Skyrius I (7-15 psl.) kalba apie Lietuvos geografin pad t . Kalbama ne apie vis Lietuv , bet apie apkarpyt rib susovietint Lietuv , kuriai Maskvos ponai pripažino 6,200 kv. km., pasisavindami vis Maž j Lietuv ir du tre daliu Vilnijos. Toji apkarpyta Lietuva ribojasi:

su Latvija	610 km.
su Gudija	724 km.
su Lenkija	106 km.
su Maž ja Lietuva	303 km.
Baltijos j ra	99 km.
Visos ribos	1,842 km.

Lietuvos paj rio ilgumas buvo ir dabar yra 91 km., bet šio veikalo autoriai š paj r pailgina iki 99 km. Lietuvos geometrinu centru jie laiko K dainius. Maž j Lietuv jie dabar vadina Kaliningrado sritimi, o Gudijai taiko rusišk vard : Baltarusija. Bet prastini lietuvišk Maž. Lietuvos vietovardžie jie dabar juk ir negal t vartoti.

Mažosios Lietuvos vietovardžiai pakeisti rusiškais, tad net šis stambus lietuviškai rašytas mokslo veikalas turi prisitaikyti prie naujos viešpataujan ios rus dvasios, kuri negali rodyti tolerancijos Tilžei, Gasmoms, Lazdynams ir ver ia juos ra-

šyti: Sovietsk, Slavsk, Krasnoznamenisk. Sugeb jimas taip greit rusinti Lietuvos pakraš i vietovardžius primena Hitlerio "geradarystes", pasuka lietuvio mint šiurp li des d l m s tautinio likimo. Bet 9 psl. šis veikalas vis d lto pripaž sta, kad dabar "Kaliningrado" srity lietuvi vis d lto yra ir jie ten v l sikuria.

Antrame skyriuje primenamas kunigaikš io M.K. Radvilo garsusis Lietuvos žem lapis 1613 m., kur visai teisingai laiko korifejiniu k riniu didž j geografini atradim gadyne (psl. 19).

Te ias skyrius patiekia Lietuvos vietovardžie apžvalg , duoda daug pavyzdži ir bando juos klasifikuoti. Ir ia labai uoliai vengiama pavyzdži iš Mažosios Lietuvos, iš Ašmenos ir Lydos apylinki . Didysis "brolis" matomai labai priži ri, kad mažieji "broliai" b t vis mažesni ir mažesni...

Sovietin s Lietuvos aukš iausia vieta laikoma Medinink aukštuma (292 m.), pietry ius nuo Vilniaus. Vidutinis respublikos aukštis yra 99 metr . Nemaža žini patiekiamas apie Lietuvos glaciogenines rinas, apie upi sl ni susidarym ir apie geomorfologin rajonavim .

Lietuvos klimato pilnesnis pažinimas labai paženg nuo koki 1922 met , kuomet Neprikl. Lietuva išties gan plat ir tank meteorologin tinkl . Rusijos valdymo metu (iki 1914 m.) Lietuvos teritorijoj veik vos 4 ar 5 stotys. Tad ir žini apie Lietuvos klimat tuomet buvo labai skysta. 1926-1939 m. vien Neprikl. Lietuvoje jau veik 15 stot i . Jei prie j prid sime Vilniaus krašto tre dalio penkias stotis, tai jau bus 20 meteorologini sto i mažoje ir gan vienodo paviršiaus erdv je. Šitos stambios pažangos sovietin s knygos, žinoma, negali n min ti. Sovietin s okupacijos metu sto i skai ius tik trupu iuk pasikeit ir prad tas radiacijos pilnesnis steb jimas.

Skyrius apie Lietuvos upes žymiausia dalimi remiasi m s garsaus hidrologo prof. S. Kolupailos prieškariniais darbais, vairiais jo matavimais. Jo našas Lietuvos hidrografijai buvo fenomenaliai didelis, atliktas dideliu kruopštumu ir kantrybe. Apie Lietuvos ežerus rašo prof. K. Bieliukas, dalyvav s Lietuvos universiteto limnologiniuose matavimuose jau prieškariniais laikais.

Skyrius apie pelkes rodo, kad j studijos gerokai pasist m pirmyn. Didžiausia respublikos pelke laikoma Katros pelk rytus nuo Marcinoni ; ji apima net 5,000 ha. Mišk plotui Lietuvoje tenka 21 proc.; bet Lietuvos miškai jau es . labai praretinti ir tur tik apie 60 proc. normalaus tankumo. 71 proc. mišk ploto tenk s spygliuoms. Apie 60 proc. vis mišk es tik treio boniteto, ogi antram bonitetui skiriama tik 34 proc. Brandži medži es lik tik 7,6 proc. žinoma, kaltinami tik vokieiai, rusai neminimi.

domus skyrius apie Lietuvos gyv nį , kur rašoma, kad Lietuvoje stuburin s gyv nijos esama 424 r š i , kuri tarpe 62 r šys žinduoli , 292 paukš i , 7 ropli , 11 amfibij ir 52 žuv . Stirn Lietuvoje es apie 16,000. Iš 292 paukš i r ši , ištikus metus Lietuvoje gyvena 55 r šys. Primenama ir jau išnykusieji Lietuvos gyvuliai, kaip tauras, stumbras, lokys, elnis, laukin kat ir vover skraiduol . Bebrai, kurie buvo jau visai išnyk (1935 m.), dabar (nuo 1948 m.) v l Lietuvoje veisti; dabar j truputis jau siveis bent 30 viet , ypa vidurin je Nemuno tekme je, B. Anioje, Merky, žemutiniame Neries baseine (Šventojoje, Širvintoje). Duodamas net bebr žem lapis 1956 m.

veisiama truputis ir svetimos kilm s žuv . Žinoma, visi tokie buržuaziniai žaislai gamtininkams b t gan malon s, kad tik lietuviu veisl b t ten lygiai pagerbiama,

Vieneri met kult rinis gyvenimas Lietuvoje

ME YS MUSTEIKIS

Praeitais metais tokia straipsnyje apžvelg me 1956 m. laikotarpio kult rin gyvenim pavergtoje Lietuvoje (ži r. Laisv Nr. 14), o šiame peržvelgsime 1957 metus, pasiremdami literat ros žurnalu "Pergali " ir laikrašiu "Literat ra ir Menas".

DRAMOS TEATRAI

Vilniaus Valst. Akademinis dramos teatras suvaidino 5 naujus veikalus: Balio Sruogos 'Apyaušrio dali ", R. Blaumanio pjes "Siuv j dienos Silmaiuose", Kazio Sajos komedij "Silva studentauja", A. Kornei iuko "Eskadros žuvinimas" ir J. B t no ir A. Kernagio "Pamilau dangaus žydrum " (iš J. Janonio gyv.).

Kauno Muzikinis dramos teatras dav 5 premjeras: I. Franko pjes

kaip ir gyvuli veisl s, kad lietuvi veisl neb t išveisiama ir gaut daugiau prog laisvai atsikv pti.

Neži rint prasto sovietinio papeikimo senoviniams feodalams, buržuazinei Lietuvai, nuskurusiems dvarininkams ir kitokiems išnaikint veisli žmon ms, kalbamas fizin s geografijos veikalas liks labai svarbiu ind liu Lietuvos pažinimo moksl . Kaipo toks, jis tenka sveikinti, ir jo rašytojams link ti geros kloties ir toliau Lietuvos mokslui darbuotis.

K. Pakštas

"Pavogtoji laim", Bizet oper "Perl iėškotojai", F. Šuberto muzikin komedij "Trij mergeli namai", V. Višnevskio "Raiteli pirmoji" ir J. Grušo 5-ki veiksm tragedij "Herkus Mantas".

Kauno Jaunojo ži rovo teatras 4 naujus veikalus: ž. Moljero komedij . "Škapeno išdaigos", A. Liobyt s pasak "Užburtas karali nas" (arba "Meškos Trobel"), V. Katajevo komedij "Apskritimo kvadrat ra ir R. Blaumanio dram "S nus palaid nas".

Klaip dos Dramos teatras dav 3. Kazio Sajos komedij "Septynios ožkenos", A. Himeros dram "Žmogus ir vilkas" ir J. Chlivickio "Neramios širdys" (šis veikalas vaizduoja, kaip rašo Literat ra ir Menas, "paskutinius fašistinio viešpatavimo Lietuvoje metus).

Šiauli Dramos teatras naujai dav 4 veikalus: E. Bindokait s pagal V. Valsi nien s poem parašyt pjeses - pasak "Gintaro lazdel", muzika J. Karoso, V. Miliuko dram "Vidurdienio debesys", ispan dramaturgo A. Kasano komedij "Medžiai stov dami miršta" ir A. Gudai io—Guzevi iaus pjes "Krantai Nemun lio'.

Panev žio Dramos teatras nauj veikal dav 4; B. Džonsono komedij "Suk iaus testamentas", St. Kosmausko dram "Kuo aš kalta", kurioje vaizduojamas n dienis inteligentijos gyvenimas, I. Turgienevo komedij "M nuo kaime" ir L. Rachmanovo — "Nerami senatv".

Marijampol s Dramos teatras 5 premjeras: A. Ž ri pjes "Šeštasis aukutas", R. Blaumanio pjes "Indranai", A. Movzono drama "Ramiamame skersgatvyje" (iš komunist — partie i gyvenimo), angl dramaturgo D. Fleqwerio komedij "Kaip valdyti žmon" ir J. yžiaus — "Versm" (jame vaizduojamas 1936 m. Suvalkijos sukilimas. Šis veikalas buvo labai aštriai iškritikuotas ir net pasipiktinta, kam jis iš viso leistas).

ME YS MUSTEIKIS. D I nesveikatos negal jo emigruoti ir gyvena dabar Gautingo sanatorijoje Vokietijoje. Bet energingai leidžia spaudai skirt informacijos biuleten Eli.

KITI TEATR VEIKLOS VYKIAI

Vilniuje, balandžio 21-26 vyko penki teatr varžybos su geriausiai veikalais. Buvo suvaidinta: B. Sruogos "Apyaujšro dalia" — Vilniaus Valst. Akademinio dramos teatro, K. Sajos drama "Septynios ožkenos" — Klaip dos Dramos teatro, A. N. Ostrovskio drama "Vasilisa Melentjevas"—Vilniaus Rus Dramos teatro (šio teatro veiklos atskirai neminiu, nes ji nieko bendro neturi su lietuvi kult ra), V. Mili no drama "Vidurdienio debesys — Šiauli Dramos teatro, ir J. Grušo tragedija "Herkus Mantas" — Kauno Muzikinio dramos teatro. Šias varžybas laim jo J. Grušo tragedija "Herkus Mantas" ir tuo pa iu kvalifikavos dalyvauti vadinamam II-jam Pabaltijo teatriniam pavasaryje, kuris vyko geguž s m n., Vilniuje. Jame Lietuva, Latvija, Estija ir Gudija (dabar Lietuvoj vadinama Baltarusija. Sovietai Gudij priskiria taip pat prie Pabaltijo ...) suvaidino po geriausiai savo krašto t met veikal , b tent: Lietuva — J. Grušo "Herk Mant" Latvija — J. Rainio pjes "Grojam šokam" Estija — E. Raneto pjes "S žin" ir Gudija — Z. Biadulos pjes "Lakštینگala" ir V. Višnevskio "Optimistin tragedija". Varžybose pirmoji vieta buvo pripažinta Gudijai už "Optimistin tragedij". Tai grynai sovietiškomis idjomis persunktas, kaip savaitraš io Literat ra ir Menas kritikai išsireišk , — "grynai partinis veikalas". Antroj vietoj liko estai, o tre ioj — lietuviai su "Herkum Mantu."

ME YS MUSTEIKIS

OPEROS — BALETAI

Vilniaus Valstybinis akademinis operos ir baleto teatras dav šias premjeras: E. d'Albero opera "Sl nyje" r žis. J. Grybauskas, dirigentas A. Kalinauskas; Mozarto "Pagrobimas iš Seralio" r žis. J. Gustaitis, dirig. I. Altermanas; lietuvišk baleto "Audron" libretistas ir statytojas V. Grivickas, muzika J. Indros.

Per Jonines Valst. akad. operos ir baleto teatras gastroliavo Marijampolje, duodamas operos "Pilnai" vien spektakl, ži rov buv 30.000.

Vilniuje, vykstant Pabaltijo teatriniam pavasariui, tos pa ios valstyb s varž si ir su muzikiniais spektakliais. Varžybas laim jo Lietuva su V. Klovos opera "Pilnai" ir J. Indros baletu "Audron".

Gruodžio m n. Valst. Akad. operos ir baleto teatras su dideliu pasisekimu gastroliavo Maskvoje vadinamam visa s junginame teatr , ansambli ir chor festivalyje, duodamas kelis spektaklius operos "Pilnai" ir baleto "Audron". Jury komisija už šiuos k rinius suteik pirmo laipsnio diplomus.

MUZIKINIS GYVENIMAS — KONCERTAI

Sausio 9 Vilniuje jaunas Maskvos virtuozas L. Bermanas dav fortepionu koncert , atlikdamas Bacho — Buzoni, Beethoveno, Liszto k rinius.

Sausio 12 Vilniuje Beethoveno k rini koncert smuikui su fortepionu dav . St. Vaininas ir A. Livontas.

Sausio 13 Valst. Filharmonijos salje, Vilniuje, koncert dav Valst. Akademinis choras, vadovaujama Janio D minio.

Sausio 15, 16, 17 Vilniuje ir Kaune koncertavo Sov. S-gos liaudies artist Žara Doluchavova su Sov. S-gos didžiuoju simfonini orkestru, vadovaujama liaudies artist A. Gauko ir Algio Ži raio.

Sausio 22 Vilniuje vyko G. Aksebrodo fortepiono koncertas, kuria-

me buvo išpildyti Paganini, Liszto, Šuberto, Mozarto ir Sibelijaus k riniai.

Vasario m n. Vilniuje, Valst. filh salje, buvo suruoštas M. I. Glinkos 100 met mirties sukak iai pamin - tijo k rini koncertas.

Kovo 6-7 Vilniuje tarptautinio Šopeno vardo konkurso Varšuvoje laureatas Paperno dav du koncertu: Šumano koncert fortepionui su orkestru ir antr — re ital .

Kovo 19 Vilniuje koncertavo Albanijos sovietin s respublikos dainininkas S. Rafaelis, kuris visus k rinius perdav pagal "itališk mokykl".

Pavasari Vilniaus Filharmonijoje vyko ciklas koncert , skirt Beethoveno 130-tosioms mirties metin ms pažym ti.

Balandžio m n. Vilniuje, Filharmonijos salje, Lietuvos radijo iniciatyva buvo suruoštas lietuvi klasik muzikos vakaras, kuriame atlikti vertingiausiai J. Naujalio, J. Gruodžio, J. Karnavi aus, M. Petrausko ir St. Šimkaus k riniai.

Geguž s 15 Valst. akad. dramos teatre vyko eilinis simfoninis koncertas su smuikininke Neli Školnikova.

Geguž s m n. Valst. filharmonijoje buvo atlikta Haydno oratorija, bet salje klausytoj buv labai mažai.

Birželio 16 Kaune vyko Vilniaus Akad. operos ir baleto teatro koncertas, kurio program išpild operos solistai ir baleto kolektyvas.

Nuo birželio 22 iki liepos 1, vadinamos lietuvi — lenk kult ros dekadros metu, Lietuvoje lank si Lenkijos liaud. ansamblis "Šlionsk", kuris dav kelis koncertus Vilniuje ir Kaune. Tame laikotarpy ir tuose pat miestuose vyko keli simfoniniai koncertai su sveiais iš Lenkijos. Lenkijoje tuo pa iu metu gastroliavo Vilniaus liaudies dain ir šoki ansamblis vadovaujamas J. Švedo. Gr - ž s iš Lenkijos, tas pats ansamblis vien m nes laiko gastroliavo Lietuvoje, aplankydamas Ukmerg , Pa-

nev ž., Šiaulius, Telšius, Palang, Klaipėda, Raseiniai ir kitas vietoves.

Vasaros metu Palangoje Valstybinė filharmonija surengė ciklą — 15 simfoninių muzikos koncertų. Programa atliko radijo simfoninis orkestras, kuriam dirigavo B. Dvarionas, A. Klenickis, A. Kalinauskas ir Ch. Potašinskas.

Spalio mėn. Valst. filharmonijos salje simfoninis muzikos koncertu buvo atidarytas 1957 — 1958 metų koncertinis sezonas. Vilniaus radijo simfoninis orkestras, diriguojamas prof. B. Dvariono, atliko V. Klovos simfoninį poemą „J rat ir Kastytis“, J. Gruodžio „Rudenį“, S. Prokofjevo „Septintą simfoniją“ ir R. Strausso simfoninį poemą „Tillis Eulenšpiegelis“.

Lapkričio mėn. Vilniuje pirmą kartą koncertavo žymus sovietų violončelistas S. Knuševičkis, atlikdamas Beethoveno, F. Šuberto, R. Štrausso, Skriabino, o taip pat S. Prokofjevo ir D. Šostakovičiaus kūrinius.

Gruodžio mėn. pradžioje Vilniuje koncertavo Moldavijos sovietinis choras „Doina“.

Gruodžio 20 Vilniuje Estijos radijo simfoninis orkestras davė koncertą, kurio programoje buvo išpildyti estų kompozitorių kūriniai, be to, Beethoveno, Wagnerio, Rossini. Koncerto programoje dalyvavo ir estų dainininkas — solistas T. Kuzikas.

Nuo spalio 19 per Vilniaus radijo kas šeštadienis buvo transliuojamos radijo dainos konkursui atsiųstos dainos. Šio konkurso rezultatus lėmė specialioji juri komisija, o plačios radijo klausytojų masės. Radijo muzikiniame leidime redakcija gavo apie 1200 klausytojų atsiliepimų, kurių didelis dalis buvo kolektyviniai — juos rašė ištisos šeimos, kolchoz brigados, fabriko

— monių cechai, mokyklų klasės, kursai. Radijo klausytojai palankiausiai vertino 22 dainas. Šias dainas specialiu koncertu atliko radijo estradinis orkestras, dirig. J. Barausko, radijo vokalinis ansamblis, diri-

guojamas A. Gimžausko, operos solistai — I. Ylien, A. Lietuvnikas, V. Noreika, K. Šilgalis ir daininink D. Cibulskytė. Dainas vertino klausytojai, susirinkę salje. Pirmą premiją gavo Kauno politechnikos instituto choro vadovas J. Šidlauskas, sukuręs dainą „Vasaros vakarų tylą“ (žodžiai J. Jakšto). Antroji premija atiteko kompozitoriui A. Klenickiui už dainą „Aguonėlis“ (žodžiai E. Mieželaičio) ir Valst. konservatorijos studentui A. Bražinskui, už dainą „Ugnelė“ (žodžiai A. Baltakio). Viliams šis vykis susilaukė didelio triukšmo. Sovietinė spauda aštriai pasisakė prieš tokio pobūdžio konkursą, kuriame sprendžiamas balsų turinčių klausytojų. Atrodo, kad klausytojai bus pasisakę daugiausia už tokias dainas, kurios artimesnės lietuvių tautinei dvasiai, o ne sovietikai.

Spalio mėn. Rygoje vyko Pabalčio tarybinis muzikos festivalis, kuriame dalyvavo ir lietuvių solistai, „LTSR Valst. nusipelnęs choras“, diriguojamas K. Kavecko, ir liaudies dainų šokių ansamblis.

Klaipėdos muzikos mokyklos dalytojai kovo 9 suruošė Klaipėdoje koncertą, skirtą tarptautinei moterų dienai.

PARODOS

1956 m. gruodžio mėn. iš Vilniaus Kauną buvo atkelta dailės A. Žmuidzinavičiaus kūrinių paroda, kuri truko iki 1957 vasario pabaigos.

Vilniaus dailės muziejus vasario 24 d. buvo atidaryta lietuvių liaudies meno paroda, kuriai eksponatai buvo gauti iš Šiaulių „Aušros“ muziejaus fondų.

Vasario mėn. Vilniuje buvo atidaryta ir Vilniaus miesto liaudies kūrybos paroda, kuri suruošė sostinės kraštotyros muziejus. Parodoje dalyvavo 124 liaudies menininkai, išstatydami daugiau kaip 700 vairių žanrų dailės kūrinių; tapybos ir grafikos eskizų, peizažų, portretų, me-

džio drožini , audini , mezgini ir kita.

Pavasarijant, Vilniuje, Valst. dailės muziejuje, buvo išstatyti lietuvi dailinink darbai, sukurti 1906 — 1940m.

Birželio mėn. Vilniuje, lenk liaudies ansamblio Šlionsk lankymosi proga buvo surengta lenk liaudies meno ir grafikos paroda.

Birželio mėn. Vilniaus dailės muziejuje buvo ind liaudies meno paroda su 900 eksponat .

Kauno valst. M.K. iurlionio vardo dailės muziejuje vasaros metu buvo atidaryta dailės paroda, kurioje dalyvavo 60 Kauno dailinink , pateik apie 300 tapybos, grafikos, skulptūros ir taikomosios — dekoratyvinės dailės kūrinių .

Lapkričio mėn. Vilniaus dailės muziejuje buvo vadinama respublikinė 230 lietuvi dailinink paroda, su 700 tapybos, skulptūros ir taikomosios dailės kūrinių . Paroda buvo skirta 40-ties metų spalio revoliucijos sukakties paminėti . Tos pačios sukakties proga ruošiamai didžiulei vadinamai visasąjunginei parodai Maskvoje buvo pasiūlyta Maskvoje 250 atrinkt lietuvi dailinink kūrinių .

Kauno valst. M.K. iurlionio vardo dailės muziejaus kilnojamoji paroda buvo surengta Rokiškyje, Anykščiuose, Dusėtuose, Užpaliuose, Obeliuose ir kitose ryt Lietuvos vietovėse.

KINO FILMAI

1957 Lietuvoje pastatyti du nauji filmai: "Tiltas" ir "Kol nevaliu..." Filme "Tiltas" vaizduojamas vieno provincijos miestelio Lietuvoje gyvenimas II-jo pasaulinio karo metu, vokiečių okupacijos. Gyvenimas vaizduojamas pro sovietiškus akinius. Apie film kritikai pasisakė nelabai palankiai, tačiau "Tilt" laiko geresniu už iki šio pastatytus lietuviškus filmus.

Antras filmas — komedija "Kol nevaliu..." ekranus paleistas gegužės mėn. Jo pagrindinis mintis —

"kol nevaliu, žmogus privalo susirasti savo tikrą vietą gyvenime". Filmas lengvo turinio ir be didelių pretenzijų .

SUKAKTYS

"Literatūra ir Menas" Nr. 2 paminėjo pirmąsias lietuvi meninink parodas, buvusias maždaug prieš penkiasdešimt metų .

Paminėtos sukaktys Ievos Simonaitytės, 60 metų .

St. Šimkaus, 70 metų gimimo sukaktis, rašytojo A. Vienuolio-Žukausko 75 gimimo metinis, rašyt. M. Lastauskienės-Lazdynėlės, 85-gimimo metinis sukaktis, muz. A. Kanauskos, 75-ųjų gimimo metinis, dail. K. Šimonio 70 metų gimimo sukaktis, dailinink prof. B. Pundžiaus ir M. Bulakos 50 metų sukaktis, Butkai Juozas 10 metų mirties sukaktis; paminti spaudoje ar vakarais dar V. Krivė, B. Sruoga, Adomas Lastas—(70 metų) K. Vairas—Rauskas (75 metų) ir solistas Juozas Mažeika.

KITI VYKIAI

Valst. Akad. dramos teatras vasario mėn. 23, 24 ir 25 dienomis, gastroliavo Maskvoje su "Paskendusių" spektakliu, buvo rodomas ir per Maskvos televiziją .

Tarptautiniame jaunimo festivalyje Maskvoje lietuvi dainininkai ir šokėjų liaudies ansamblio instrumentinis grupas ir dainininkas V. Noreika išsikovojo po aukso medalį, o Vilniaus jaunimo "chorinio dainavimo mėgėjai" —sidabro medalį .

Liepos 21 diena Lietuvos sovietinio ministrų taryba paskyrė 1957 premijas už "žymiausias kūrinius lietuvi literatūros ir meno srityje": Baltušiai—Juozui, Juozui—Albertui už noveli romaną "Parduotos vasaros" 25,000 rb.; Miežėlai Iui Eduardui už poemą "Broliška poema" — 25,000 rb.; Grušiai Juozui už istorinį tragediją "Herkus Mantas" — 15,000 rb.; Klovai Vytautui už operą "Pilnė" — 25,000 rb.; Indrai—Padleckiui Juozui už baletą "Audro-

n' — 15,000 rb.; Jurk nui Vytai-
tui už iliustracijas K. Donelai io
"Met " poemai — 15,000 rb.; Valst.
akademiniio dramos teatro režisieriei
Kymantaitei Kazimierai, dailininkui
Vilu iui Jonui, aktorei Ber kštytei
Janinai už spektaklio "Paskenduol '
pastatym — 15,000rb.

KNYGOS

Beveik visas knygas (išskiriant
vadov lius, kurie leidžiami specialios
leidyklos) leidžia dvi leidyklos gro-
žin s literat ros leidykla, politin s
ir mokslin s literat ros leidykla. Šios
dvi leidyklos 1957 išleido viso 347 kny-
gas: pirmoji — 178, antroji — 169.
Iš to viso skai iaus atrink s vertas
pamin ti knygas suskirs iau tris
grupes.

Grožin s literat ros leidyklos iš-
leistos vertingesn s knygos — litua-
nistika:

1. J. Grušo — Karjeristai; 2. B.
Sruogos rašt šeši tomai (išleisti vi-
si jo raštai); 3. L. Didžiulien s —
Žmonos — Atgaj l. (Apsakos, ap-
sakymai, pjes s); 4. Žemait s rašt
IV ir V tomai; 5. Vaižganto: Rink-
tiniai raštai. T.I. (Apsakos, apsa-
kymai, vaizdeliai). Raštai — T. II.
(Vaizdai, Iš Atsiminim). Tre ia
Vaižganto knyga — D d lap nu-
šov ; 6. V. Kr v s — Dainavos ša-
lies sen žmoni padavimai; 7. My-
kolai io—Putino — Sukil liai, t.I; 8.
Vienuolio —Padavimai ir legendos;
9. Kazio Sajos — Komedijos (L žy-
bos, Silva studentauja, Vis per ger
šird , Septynios ožkenos); 10. Litera-
t ra ir Kalba, t.II.; 11. L. Kiauleiko
—Palanga; 12. Bron s Buivydait s
— Aukšinis batelis; 13. Lietuvi
liaudies menas. Audiniai (albumas);
14. Lietuvi liaudies menas. Archi-
tekt ra (Albumas); 15. Užburta ka-
ralyst . Lietuvi liaudies pasakos;
16. Lietuvi tautosaka. Užrašyta
1944-1956 metais; 17.Festivalio šo-
kiai; 18. A. Lasto — Poezijos rink-
tin ; 19. A. Strazdo — Raštai; 20.
Salom jos Neries rašt I ir II tomai;

21. K. Donelai io — Mes vyžoti b -
rai; 22. Maironio — J rat ir Kasty-
tis; 23. Lietuvi liaudies pasakos.
Su dainuojamais intarpais. Užraš ir
paruoš J. Dovydaitis; 24. Iš Ryt
šalei s. Lietuvi liaudies dainos cho-
rams; 25. M. K. iurlionio — K ri-
niai fortepijonui; 26. St. Vaini no
— Pjes s fortepijonui; 27. B. Dva-
riono —Žiemos eskizai (fortepijonas)
37. A. Ra i no — "Oi tu sakale',
dain rinkinys chorams.

Politin s ir mokslin s literat -
ros leidyklos išleistos vertingesn s
knygos:

1. A. Lioginait , Vietinink reikš-
m ir vartosena dabartin je lietuvi
kalboje; 2. L. Zinkevi ius, Lietuvi
kalbos vardžiuotini b dvardži
istorijos bruožai; 3. J. Endzelynas,
Balt kalb garsai ir formos; 4.
Pirmoji lietuvi kalbos gramatika,
1653 m.; 5. J. Jablonskis, Rinktiniai
raštai, t.I.; 6. Lietuvi kalbos žody-
nas, t. IV.; 7. Lietuvos TSR istori-
ja, t.I. Nuo seniausi laik iki 1861
m. sukilimo. Red. kolegija: K. Jab-
lonskis, J. Jurginis, J. Žiužda (vyr.
red.); 8. Lietuvi literat ros istori-
ja, t.I. Feodalizmo epocha. Red. K.
Korsakas; 9. Lietuvi literat ros is-
torijos chrestomatija. Feodalizmo
epoecha. Red. K. Korsakas ir J. Le-
bedys; 10. A. Sprindis, Lietuvi li-
terat rin kritika. 1861-1905 m.; 11.
Kauno Valst. medicinos instituto dar-
bai, t.III.; 12. LTSR moksl akade-
mijos darbai, 4 s siuviniai; 13. V.
epulyt , Lietuvos žem s paviršius;
14. J. Tomk nas, Lauko bandym
metodas; 15. Antanas Žmuidzinavi-
ius, Zarasai — ežer kraštas; 18.
A. Medonis, Trakai.

Grožin s literat ros leidyklos iš-
leistos vertingesn s knygos — verti-
mai :

1. Kroninas, A.J. Citadel ; 2. Pru-
sas, B. L l , t. I ir II; 3. Dostojevs-
kis, F. Pažemintieji ir nuskriaustie-
ji; 4. Turgenevas, I. Pirmoji meil ;
5. Turgenevas, I. Medžiotojo užra-
šai; 6. Swiftas, D. Guliverio kelion s;

7. Andersonas, H.K. Pasakos; 8. Tolstojus, L. Prisik limas; 9. Tagor , R. Sudužimas; 10. Balzakas, O. Pussese-r Beta; 11. Hein , Heinrichas. Lyrika ir satyros.

BAIGIAMOSIOS PASTABOS

1957 met kny g rinkoje šiek tiek daugiau pasirod lituanistin s literat ros. Ta iau po pagars jusio X-jo kompartijos suvažiavimo 1956, Lietuvoje blykstel jusi viltis pasireikšči krašte lietuvi tautinei dvasiai daugeliu atvej v l buvo užgniauzta. Dar 1956 kai kuriuose teatruose numatytieji pastatyti veikalai, kaip V. Kr v s “Skirgaila”, “Šar nas’ ir “Žentas”, nebuvo pastatyti n 1957 metais. Geguž s m n. pabaigoje (19 57m). vyko apklausa ir aptarimas J. Juzeli no operos “Sukil liai” (pagal V. Mykolai io —Putino roman), kuri jau buvo pilnai paruošta ir numatyta pirm kart pastatyti 1957 m. spalio revoliucijos 40-me iui pamin ti, ta iau ji nepasirod . Aptarime išgirta muzika, ta iau išreikštas nepasitenkinimas libretu, ypa sukil li vado kun. Mackeivi iaus pavaidavimu. Žurnale “Pergal’ Nr. 9 (rugs jo m n.) buvo paskelbta, jog spalio revoliucijos sukak iai pamin ti bus pastatyta, be jau min tos operos “Sukil liai’, ir V. Mykolai io —Putino “Valdovas’ (Vilniaus valst. akademiniam dros teatro). Ir šis veikalas iki šiol nepasirod . Nežinia, kas atsitiko ir su opera “Dalia’ (kompozitorius — B. Dvarionas, libretistas — J. Mackonis), sukurta Balio Sruogos “Apyaušrio Dalios” motyvais; dar met pradžioje buvo jos aptarimas bei apklausa ir tur jo b ti neužilgo pastatyta, ta iau 1957 metais ji nepasirod . Kritikai šios operos libret išpeik d l B. Sruogos min i iškraipymo ir kad joje es perdaug meil s, permažai socializmo (Literat ra ir Menas, Nr. (9).

1956 metais ne tik tinai pasigyr K. Kaveckas, es Valst. filharmonija, min dama 15 met gyvavimo sukakt (1956 m.), tur jusi iš viso 15,000 koncert . Ta iau šios tuš ios pagyros nublunka prieš Valst. filhar-

TREMYJE

Pasaulio lietuvi bendruomenes seimas

LIETUVOS valstybei ir lietuviams katalikams ši sukaktuvini met išskirtinumas, ypatingumas laisvojo pasaulio lietuviuose kaip ir neįjuntamas. Nei j valstybin -politin veikla, nei religinis gyvenimas 500 met Lietuvos Didžiojo Kunigaikš io ir jos Šventojo Glob jo Šv. Kazimiero gimimo, 350 Šv. Mergel s Marijos apsireiškimo Šiluvoje, 100 met Lietuvos himno autoriaus dr. Vinco Kudirkos gimimo ir 40 met Lietuvos nepriklausomyb s atstatymo akto — neatžym jo nei naujomis visuotinio pob džio id jomis ar sumanymais, nei naujais k rybniais žygiais, nei pastangomis sulaužyti rutin ar atsikratyti snobizmo. Šiame tad kasdienyb s fone Bendruomen s Seimas su savo visais palydovais ryšk ja kaip ši sukaktuvini met vienintelis paminklinis vykis. Jis išjudino vis laisv j lietuvi tarpusavini tautini ryš i pajautim ir paskatino galvoti apie bendr sias tautines problemas.

monijos direktoriaus ir meno vadovo B. Federavi iaus pagyras; pastarasis metais v liau, t.y., 1957 m. Lit. ir Meno Nr. 40 rašo, kad Valst. filharmonija jau tur jusi daugiau, kaip 18,000 koncert Atseit, tik per vienus paskutinius metus koncert skai ius pašoko trimis t kstaniais (daugiau, kaip po 8 koncertus kasdien) Tokios nes mon s ver ia susilaikyti nuo krašto kult rinio gyvenimo vertinimo remiantis vien tik skai iais.

Me ys Musteikis

Pasaulio lietuvi bendruomen s seimui rengti organizacinio komiteto sekretorius, kuriam teko daugiausia darb .

Kiekvienas seim savaip vertinam. Bet autorius parodo ir t seimo rengimo virtuv , iš kurios matom ne tik, ko buvo norima ir kas pavyko, bet ir kokios yra m s pa i moralin s, intelektualin s bei k rybin s j gos.

K rybini ir moralini j g manifestacija

Jis pagyvino vis laisv j lietuvi tautin s s mon s budrum ir suteik tautin s dvasios pol kiams nauj impuls . Jis parod lietuvi k rybin paj gum , kur pripažino ir toki svetim j autoritetai, kaip žinomasis meno kritikas Stuart Preston. Bendruomen s organizacijos atžvilgiu seimas išbaig organizacin pastat , uždedamas jam stog — išrinkdamas PLB valdyb . m s tautos istorij seimas sirašo kaip laisvajame pasaulyje išsibars iusi lietuvišk diaspor tautinio gyvy-

bingumo, solidarumo bei k rybingumo manifestacija, sava mozaika apjungusi probleminius svarstymus bei pasisakymus, dainos bei muzikos koncertus, meno bei knygos parodas, iškilmingas pamaldas, sport bei ban ket . Tokia vairialyt tautin manifestacija be nebus pirmoji m s išeivijoje iš viso.

KO BUVO TIKIMASI PRIEŠ SEIMUI SUSIRENKANT

Prieš ..seimui ..susirenkant, neskaitant paties organizacinio komiteto oficiali ir neoficiali pasisakym , visa eil iškelt id j , pareikšt sugestij , pasi lyt projekt bendruomen s organizacijai ir veiklai savo aktualumo n ra nustoj sulig seimo sesijos pabaiga. Tarp j pažym tinos: 1) viso tautinio darbo vadovyb s koncentravimo id ja, vietoj praktikuojamos tautinio darbo padalos savarankiškoms sritimis, kaip kad yra Amerikoje; 2) bendruomen s organizacijos antpartiškumo išlaikymas; 3) atsakingus bendruomen s organizacijos postus jaunimo traukimo b tinumas; 4) bendruomen s organizacijos strukt - ros bei veiklos plotm s išpl timas.

Per tautinio darbo vadovyb s koncentravim norima to darbo naš - t lygiau paskirtyti, darbinink tr -

kum kaikurioms tautinio darbo sritims pašalinti ir lygiau visuomenines l šas vairioms tautinio darbo sritims paskirstyti bei tikslingiau jas sunaudoti. Dabar "dauguma šiaip gyvenime stipriau pasireiškusi žmoni tik neva priklauso (LB) apylinkei, ta iau laikosi nuošaliai nuo jos veikimo". Ir "trumpas bus m - s (LB) gyvenimas, jei vienur eis 40,000 doleri , o kitur liks 10 kart mažiau".

"Labai svarbus reikalas — kad Lietuvi Bendruomen (ben n s organizacija) išlikt nesrovin , vis bendrin kult rin s krypties organizacija", — reikalauja vienas iš KD vadovaujan i žmoni pridurdamas, kad "Bendruomenei neb t sveika, jei viena kuri politini srovi ... imt politiškai dominuoti vis LB veikim ".

Ši minti sutvirtina bendruomenininko balsas, kad "partijos šiuo metu lietuviško organizmo k ne sudaro tik nedidelius audinius, gi visi lietuviškumo klausimai turi remtis visais lietuviais". Tod l "svarbu, kad pagrindinius LB organus ateit žmon s, kurie suprast jos vargus ir reikalus, kurie išjudint apylinkes bei seni nijas

Jei ši met JV LB rinkimuose jaunimas aktyviai reišk si ir to rezultatai visai apiuopiami, tai kaimynin s Kanados lietuvi jaunimas ta prasme yra pajut s skriaud . "Kur jaunimo ir šiaip jaunesni atstovai?" — klausiamo, svarstant Kanados LB atstov sud t PLB Seime. Es jaunimo kandidatai "d l šeimyniško pob džio balsavim proced ros negavo užtenkamo balskai iaus'. Ir pagr stai reiškiamas pasipiktinimas iš tokio jaunimo negližavimo einan ia išvada, kad jaunimas tinka "prie dur bilietus pardavin ti". Kaip pa iame seime aišk djo, Kanados LB sprend jai, siekdami partiškai-politini tiksl , apsiribojo tik vadinamos KD —liaudinink

ašies plotme, rinkdami PLB Seimo atstovus, kad ir su skriauda jaunimui ir bendruomeniniam reikalui.

Kitas KD jaunimo lyderis, paliet s bendruomen s sunkumus, si lo perži r ti LB veiklos plotm ir m - ginti j prapl sti " socialin , ekonomin ir kitas sritis". Ir atsiliepdamas tautinio darbo vadovyb s koncentravimo mint , konkre iai si - lo, kad gal "konsultatyvinio organo sudarymas iš abiej organ (Alto ir LB Valdybos) nari išspr st ši problem (pasidalinimo sritimis) visam laikui". O bendruomen s organizacijos strukt ra, jo manymu, tur t b ti tokia, kad atsiremt ne tik apylink mis ir seni nijomis, bet ir kitomis veikian iomis tautin mis organizacijoms.

Iš priešėiminii svarstym ir pasisakym pažym tina dar mintis, kad pirmumas tur t priklausyti k rybos paramai, ne k rybos manifestavimo paramai. Es užuot pinig us leid meno parodai, koncertams, veriau leistume dailininkams, muzikams paremti, j veikalams išleisti.

K SEIMAS DAV IR KO NE STENG DUOTI

Paties seimo 3 dien sesijai org. komitetas buvo numat s, palyginti, nedaug svarstom dalyk :

(1) išėivijos pad tis vairiuose kraštuose; (2) priemon s ir galimyb s išėivijos lietuvybei išlaikyti. (3) PLB s ranga ir konstitucija; (4) atsišaukimai; pavergt j taut , laisvuosius lietuvius, pasaul .

Iš 2 p. pats seimas išskyr finansines priemones ir galimybes. Joms daug laiko gaišo, bet konkre iai nieko nepri jo.

(1) Išėivijos pad iai nušviesti org. komitetas 1958 sausyje išsiuntin jo 19 šali LB vadovyb ms anket , nustat s jos atsakymui birželio

15 dat . Iš atsakym duomen apie lietuvi skai i , organizacijas ir j veikim , bendruomen s organus, spaud , mokyklas, mišrias šeimas ir kt. komitetas galvojo iš anksto paruošti atitinkam suvestin seimo svarstymams. Sykiu tai b t gair s ir antrajai temai. Atsakymai anket betgi at jo datuoti kovo 15, balandžio 10, geguž s 11, 29, birželio 10, 16, liepos 10, 11, 15, 20, 27 28, rugpj io 8, 10, 12, 15, 17, 25. Tod l tik seimo sesijos išvakar se tebuvo sp ta padaryti suvestin . Seimo atstovai j tegavo susirink pirmo pos džio. Savo pranešimui apie priemones ir galimybes lietuvybei išlaikyti referentas S. Barzdu-

kas suvestin s duomenimis pasinau-
doti jau negal jo. Net "PLB Seimo
Vadovui" kaikurie duomenys buvo
galima suteikti tik korekt ras skait-
tant. Bet jei seimas, nors tik pas-
kutin minut suvestin gavs,
bet j sigilin s, dar išklaus s
seime dalyvavusi atitinkam krašt
t atstov paaiškinimus, tai b t
tur j s savo svarstymams rimt pa-
grind . Bet, atrodo, seimas paiai
problemai d mesio nekreip . Suvestin
s net nepaskelb . J perskaity-
ti pakviestas seimo sekretorius V.
Kleiza atsisak . Tod l diskusijos iš-
kart nukrypo lokalin plotm .
Tiesa, ir šioje plotm je kaikurie sei-
mo atstovei kalb jo pasireng ir
pateik domi samprotavim . Ta-
iau bendras vis krašt išeivijos
pad ties vaizdas neišryšk jo, ir ati-
tinkam išvad seimas nepadar .
Tai buvo nekokia preliudija antra-
jam seimo svarstym punktui.

(2) Netur j s galimyb s savo
pranešimo apie priemones ir galimy-
bes išeivijos lietuviybei išlaikyti pa-
remti vairi krašt bendruomen s
faktin s pad ties duomenimis, refe-
rentas tenkinosi daugiausia dalyko
principine plotme Lietuvi Chartos
r muose. Šiuo poži riu referatas
buvo turiningas ir domus, bet aka-
demiškas, ne tikroviškas, ne pavaiz-
dus. O referento uždavinys, man at-
rodo, bus buv s pavaizduoti prak-
tiškas galimybes bei priemones. Vi-
sokias galimybes: vidines, kurios pa-
reina nuo žmoni nusiteikimo, no-
ro, tik jimo, idealizmo, bei išorines,
kurios pareina nuo veikian i sta-
tym , uždarbi , kompaktini ko-
lonij buvimo, nuo visuomenini -
intelektualini j g ekvivalento ir
t.t. Praktin s galimyb s implikuoja
ir praktines kli tis, kurios vienur
reiškiasi tam tikra trintimi tarp LB
organ ir lietuvi katalik , kitur
tarp LB organ ir politini orga-
nizacij , tre iur taip vadinam de-
šini j ir kairi j .

LB organ. santykiai su bažny-
ia ar su politika yra jautrus da-

lykas, bet PLB Seimas gal jo pa-
sakyti katalikams, liberalams, socia-
listams, kad LB organizacija yra
VIS LIETUVI , tod l negalima no-
r t, kad ji tarnaut tik katalikams,
ar tik liberalams. Antra vertus, baž-
ny ios vaidmuo išeivijos tautinei gy-
vybei yra toks reikšmingas, kad ir
aršus bažny ios priešas, bet tikras
lietuvis, to nevertinti negali. Net jei
kartais bažny ios atstov elgesys
nesiderina su lietuviybe, ir tuo atve-
ju reikia takto, kantryb s ir ryžto
negerovei veikti gerumu. Jokiu at-
veju negalima neglizuot bažny ios
poveikio išeivijos lietuviybei.

Nors LB organizacija n ra apa-
rat ra politiniams uždaviniams ir
tiesiogine prasme negali tapti poli-
tiniu veiksmu, bet iš to neina, kad
LB organai turi atsisakyti VIS kon-
kre i prog savo turimas galimy-
bes panaudoti LIETUVOS reikalui.
Tai kaip tik yra LB organ tautin
pareiga. Taiau ši pareig at-
likdami, LB ar PLB organai neturi
tapti tik kurios partijos ar partij
samb rio satelitu, nes tatai vest
bendruomen s suskilim ir jos
vieningos organizacijos sužlugdym .
Šia prasme kanadiški pasinešimas
yra pavojingos krypties.

Kaikuriuose kraštuose senojj e-
migracijoj žymus vaidmuo tenka bu-
vusio vadistinio Lietuvos režimo tuo
ar kitu b du nuskriaustiems ar per-
sekiotiems lietuviams. Nors tai jau
praetis, bet daugkur ji tebeaitrina
tautin solidarum ir kliudo LB or-
ganizacijai. Seimas ir ia gal jo sa-
vo autoriteting žod tarti, kad, jei
jau taika ir negalima, tai b tinos
yra bent tarpusavin s paliaubos, nes
negalime b ti vieni kitiems tarpu-
savyje priešai, kai esame išsirikavi
prieš bendr m s ir Lietuvos prie-
š .

Priemones ir galimybes svarsty-
damas, seimas nesusidom jo n bend-
ruomen s organizacijos pritaikymu
vietos s lygoms. Pvz. kaikuriame
krašte jau nuo seno veikia kuri
bendrin kult rinio pob džio orga-

nizacija, besir pinanti bendraisiais tautiniais reikalais. Vis tik bendruomenininkai, užuot toki organizacij stiprin , imasi kurti šalia specialius LB organus, kurie, b dami lygiagret s veikian iai bendrinei kult rinei organizacijai, nei užnugario, nei prasm s neturi. Tik kompromituoja LB organizacijos id j . Seimas gal jo išaiškinti, kad LB organ funkcijos pagal aplinkybes gali b ti patiktos ir kuriai veikian iai kult rinei bendrinei organizacijai arba net organizacij samb riui, panašiai kaip Anglijoje. LB organ klausimas yra tikslingumo klausimas ir vis krašt bendruomen ms pagal vien šablon jie sukirpti ne manoma.

Priemonės ir galimybes svarstydamos, seimas, atrodo, gal jo gilintis ir lietuvi kalbos nevertojanti lietuvi jungim LB organizacij , taip pat tautin s mokyklos pad t . Kod l pvz. tik apie šimtini lietuvi skai uojanti Danijos LB paj گیا tur ti tautin mokykl , o per 6.000 lietuvi skai uojanti

Urugvajaus LB nepaj گیا n vienos tautin s mokyklos tur ti. Negi tik d l to, kad Urugvajuje tebeveikia Lietuvos pasiuntinyb ?

Tai tik viena kita aktualija ant seimo stalo palikta nejudinta. Tiesa, diskusijos buvo gausios, bet tik nedaug tem .

Apsir ž s Lietuvi Chartos principine plotme, iševijios lietuvi b s išlaikymo priemoni bei galimyb i referentas toki praktišk priemon kaip pinigai, nat ralu, perleido praktiškesniam referentui J. Ba i nui, kuris paryškino, daugiau pagrind bei konkretizavo jau priešseiminiuose svarstymuose Kutkaus kelt lygesnio ir tikslingesnio visuomeninio skatiko paskirstymo mint . Tai buvo "karšta bulv " KD-liaudinink ašies nuotaik seimo atstovams. Tod l ir sprendimas aiškus: klausimo spr st seimas nekompetentingas. (Sic!). To maža. V liau seimas pasirod finansini klausim svarstyti n nepaj gus. Klausimas liko pakib s ore. Tai bene li dnuiasias seimo epizodas.

K SEIMAS DAV , BET DAV BLOGAI

(3) Pasaulio Lietuvi Bendruomen s s rangai ir konstitucijai referentu, Amerikos LB pirmininkui insistuojant, organizacinis komitetas met pradžioje pakviet Kanados LB pirminink , j , kaip ir kitus referentus, prašydamas savo pranešim ir PLB organizacijos konstitucijos projekt teikti org. komitetui iki birželio 30. Ta iau nei pranešimo, nei konstitucijos projekto org. komitetas iš viso nemat , iki seimas jo neprad jo svarstyti.

Pateiktas konstitucijos projektas su kaikuriomis pataisomis seimo priimtas. Du dalykai priimtoje konstitucijoje abejotini. Vienas — Lietuvi Chartos optiškas subordinavimas kon-

stitucijai. Galb t konstitucijos autoriai bus galvoj , tuo b du Lietuvi Chart "sukonstitucindami", jai daugiau orumo ir galios suteikti. Bet tai klaida. Lietuvi Chartos orumas ir galia yra jos turinyje. O jos jungimas po bendra antrašte "Pasaulio Lietuvi Bendruomen s Konstitucija" daro j optiška tik PLB organizacini nuostat priklausiniu.

Antras, jau esminis primtos konstitucijos abejotinas dalykas — jos centralistin kryptis. Teisyb , vis krašt LB apjungianti unitarin PLB organizacija su vyriausiu seimu, su vienu centriniu vykdomuoju organu — labai viliojanti perspektyva. Ji buvo suviliojusi ir 1949 Vliko

primt "Laikin j Pasaulio Lietuvi Bendruomen s santvarkos nuostat " redaktorius. Ta iau tikrov diktuoja savus nuostatus, kuri nepaisyti neapdairu. Kurios praktin s reikšm s kaip PLB vykdomasis centras — PLB Valdyba Toronte, ar kaip "Vyriausias PLB organas" — PLB Seimas gali tur ti atskir krašt LB organams, kai t vyriausi vykdom j organ vyriausia priemont ra žodis be jokios sankcijos ir kai kiekviena LB apylink faktiškai yra suvereni. D l šio kio vietini LB organ suverenumo kartais pvz. net krašto plotm je negalima sudaryti centrinis vykdomasis organas. Palyginti negausi Kolumbijos LB (ne daugiau kaip 400 lietuvi) ir pa iame PLB Seime dalyvavo dviej LB pavidalu. Nežinau, ar j atstovai taip pat už PLB organizacijos centralizm pasisak . Bet paradoks b va visoki . O vietini LB organ suverenumo reiškiniai yra ne tik Kolumbijos LB organizacijoje. Šios apraiškos ypa sid m tinos siekiant centralizmo PLB organizacijoje. Pigu b t LB vietiniai organai subordinuoti augštesniesiems, jei tatai diktuo t koks realus interesas. Pigu b t ir atskir krašt LB organizacijos subordinuoti PLB vykdomajam centrui ar "vyriausiam PLB organui" tuo atveju, jei tas vyriausias organas tur t reali priemoni savo vyresniškumui paremti. Tatai manoma, turint savo valstyb s užnugar ir param , Bet dabartin je Lietuvos pad tyje to n ra. PLB organizacijos medžiagin ir moralin atrama yra atskir krašt LB savanoriška parama. Parems — a i . Nerems — nepriversi. Tod l ir PLB organ santykiai su atskir krašt LB organais tegali klest ti abišaliu sutarimu, bet ne konstitucine subordina cija ir vyresniškumu. Šiais sumetimais PLB Seimo Org. Komitetas buvo numat s PLB centriniam organams kukli pad t — derintojo, informatoriaus, studijuotojo, be pre-

tenzijos vykdom j , juoba vyriausi valdži , be pretenzijos nustatin ti. Kadangi tai pirmas bandymas, neturint savos valstyb s užnugario, sukurti viening , susiklausiusi PLB organizacij , tai ir psichologiškai atrod tikslingiau prad ti kukliai, tik nuo bendro PLB biuro ar sekretoriato, kad, iškart perdaug apžiojus, pa iai PLB organizacijos id jai neb t pakenkta. Kanadiškis projektas ir PLB Seimo dauguma betgi pasirinko valdymo ir nustatin jimo krypt . Gerbdami demokratin metod , ir tie, kurie šioki krypt laiko graži iliuzij kryptimi, turi vistiek nuoširdžiai link ti, kad seimo pagimdytas PLB organizacijos naujagimis nepasirodyt negyvybingas, nes tai b t žala paiai PLB.

KLAUSIMAI, KURIUOS REIK K JO PAVESTI JAUNIMUI

(4) Seimo atsišaukimai pavergt j taut , laisvuosius lietuvius, laisvojo pasaulio parlamentus ir vyriausybes org. komiteto nebuvo numatyti seimo darbotvark s punktais. Juos tur jo seimui pateikti jo sumanym redakcijos komisija. Bet kad komisijai nereikt prad ti iš nieko, org. komitetas buvo sutar s su prof. S. Sužied liu (atsišaukimas taut), V. Sidzikausku (atsišaukimas pasaul), S. Barzduku (atsišaukimas laisvuosius lietuvius), kad jie parašyt attinkamus projektus. Projektai buvo seimo komisijai (P. Maldeikis, P. Vainauskas, kun.dr. Bal i nas, A. Devenien , L. Graužinien) teikti. Komisija vietoj seimo atsišaukimo pavergt taut ir atsišaukimo laisvuosius lietuvius pateik seimui vien trij dali "kreipim si savo tautie ius": a) " pavergtuosius lietuvius", b) " ankstyvesni j išei vij ", c) " laisvojo pasaulio lietu-

vius". Gal tod l, seimo iškilmingame pos dyje pri jus eilei skelbti seimo atsišaukimus pavergt taut ir laisvuosius lietuvius, komisijos pirmininkais su visais atsišaukimais buvo ding s. Nežinia, kuriais sumetimais komisija suplak kr von abu tuodu atsišaukimus ir kuriais sumetimais iš savo "kreipimosi laisvojo pasaulio lietuvių" išskyr "ankstyvesni j išėivij ", tartum ji laisviesiems lietuviams nepriklausyt ar jos tautiniai uždaviniai b t skirtingi. Juo labiau keistas "ankstyvesniosios išėivijos" iš laisvojo pasaulio lietuvi išskyrimas PLB Seimo atsišaukime, kuris nat raliai tur t skelbti Lietuvi Chartos principus, kad "Pasaulyje pasklid lietuviai sudaro viening Pasaulio Lietuvi Bendruomen ".

Atsišaukimu laisv j pasaul seimas iškilmingai prašo laisvojo pasaulio tautas, j parlamentus ir vy-

riausybes trij dalyk : a) kiekviena tinkama proga priminti lietuvi tautos teis laisv ir nepriklausomyb ; b) nesid ti jokius sandrius, kurie tvirtint ar prat st Lietuvos pavergim ; c) Jungtinese Tautose ir tarptautin se konferencijose kelti Lietuvos ir kit soviet pavergt valstybi laisv s ir nepriklausomyb s atstatym , šio atsišaukimo projekto, gal tod l, kad buvo angl kalba, komisija nereferravo. Užtat jo paskelbimas iškilmingame seimo pos dyje buvo komišškai tragiškas. Nors po to kaikas aiškino, kad p. Devenien t atsišaukim skai iusi Teksas tarme, tačiau keistu sutapimu ta Teksas tarm nieku nesiskyr nuo Ukmerg s apylink se vartojamos angl kalbos tarm s. Tuo tarpu seimo sekretoriat e s d jo ir l pas kramt ionyksi mokykl daktarai ir studentai, be kita ko geri kalb tojai, V. Kavalis, V. Kleiza, V. Vardys.

AMERIKOS VYRIAUSYBES POLITINIS GESTAS

Be min t atsišaukim seimas pri m rezolucijas: a) d l lietuviškojo aukl jimo bei švietimo; be kita ko pareigodamas "Pasaulio ir atskir krašt bendruomeni kult ros bei švietimo tarybas r pintis, kad reikalingi lietuviškajam mokymui geri vadov liai b t laiku paruošti, išspausdinti ir b t prieinami vis krašt lituanistin ms mokykloms"; b) d l lietuviškos kult ros ugdymo ir populiarinimo; be kita ko nutardamas kurti Pasaulio Lietuvi Bendruomen s vardo nuolatines kasmetines literat ros, muzikos ir dail s premijas; c) d l informacijos ir spaudos; be kita ko d kodamas spaudai už LB pastang param , bet sykiu pageidaudamas, kad PLB Valdyba leist savo periodin leidin ; d) d l šv. Kazimiero ir dr. V. Kudirkos sukak i ;

e) d l LB santyki su politin mis bei šalpos organizacijomis; be kita ko nutardamas pasveikinti Lietuvos diplomatus, Vlik , Alt ir Balf . Si lymas pasveikinti taip pat ir Lietuvos Laisv s Komitet , kurio pirmininkas ir pa iam seimui pirmininkavo, ir visas laisvinimo darb dirban ias organizacijas seimo daugumos buvo atmetas.

Seimas pasiunt pad kos telegramas JV prezidentui ir Valstyb s sekretoriui už Amerikos nusistatym nepripazinti soviet agresijos padarini Lietuvos atžvilgiu. Atsakydamas PLB Seimo pad k , Valstyb s Sekretoriaus Dulles vardu V. D. Public Services Skyriaus šefas M. S. Rice d koja seimo pirmininkui ir, be ko kita, rašo:

"Baltijos taut nelaim Jungti-

ni Valstybi vyriausybei kelia gil susirpinim. Mes atsak me pripazinti Baltijos valstybi jungim Soviet S jung ir, kaip zinote, tebet siame buvusi valdžioje prieš Soviet S jungos okupacij Lietuvos, Latvijos, Estijos vyriausyb atstov pripazimim. Kaip prezidentas Eisenhoweris ir Valstyb s sekretorius Dul-

les daugeliu atvej yra pabr ž, šios vyriausyb s politikai tvirtai siekia komunist viešpatavimui Ryt Europoje taikiomis priemon mis padaryti gal ir pad ti Ryt Europos kraštams atgauti valstybin nepriklausomyb. B kite tikras, kad Jungtyni Valstybi vyriausyb panaudos kiekvien tinkam priemon šios politikos vykdymui".

AR ATSAKOMYB S, AR SAIKO NEJAUTIMAS,

AR PIKTA VALIA?

PLB Seimo svarstymuose dalyvavo: iš Argentinos 1 (numatyti 8), iš Australijos 1 (numatyti 5), iš Austrijos niekas (1), Belgijos - Olandijos niekas (1), Brazilijos 7 (10), Britanijos 3 (7), Chil s niekas (1), Danijos 1 (1), Italijos 1 (1), JV 36 (41), Kanados 13 (14), Pranc zijos 2 (2), Kolumbijos 2 (2), Švedijos niekas (1), Šveicarijos 1 (1), Urugvajaus 1 (6), Vokietijos 4 (6), Venecuelos 3 (3), Zelandijos niekas (1). Viso atstov buvo numatyta 112, dalyvavo 76, tarp j 49 atstovai ir 30 antrinink (3 antrininkai laikinai). Iš JV nedalyvavo kun. J. Bakšys, J. Ginkus, M. Katiliškis, R. Mieželis, kun. V. Rimšelis, M.I.C. Savotiškas nesusipratimas vyk s su atstovu J. Ginkum. Kaip vyriausias seimo atstovas Ginkus tur jo b ti seimo amžiaus pirmininkas. Bet j kažkas painformav s, kad org. komitetas numat s kit amžiaus pirminink. D l to Ginkus pasijut s žeistas ir nei seime, nei koncertuose, nei bankete nedalyvav s, nors šiaip buvo labai aktyvus org. komiteto talkininkas. Faktiškai org. komitetas buvo tikras, kad Ginkus seime dalyvaus ir bus amžiaus pirmininkas ir, jam neatvykus, susidar kebli pad tis, nes iš eil s seniausias

seimo atstovas Ba i nas nebuvo - sp tas ir nebuvo pasireng s. Tod l visas tas seimo epizodas iš jo blankus. Kažkoks pokštininkas ir Ginkui ir seimui prastai pasitarnavo.

Kadangi seimo pos džiams laikas buvo aiškiai apr žtas, org. komitetas seim sveikinti žodžiu buvo numat s tik Lietuvos atstovui Washingtone. Ta iau seimo prezidiumas tatai pakeit. To padarinys—pakeista seimo iškilmingojo pos džio darbotvark ir pats pob dis. Org. Komitetas šiam pos džiui buvo numat s, ir seimas tatai buvo pri m s, šioki darbotvark: malda, himnai, seimo pirmininko žodis, seimo atsišaukim paskelbimas (taut, j laisvuosius lietuvius, pasaul), Kult ros Fondo pirmininko žodis, kult ros premijos jury komisijos aktas, Ohio Liet. Gydytoj Draugijos pirmininko žodis, premijos laim tojo žodis. Seimo prezidiumas, - vesdamas ir dar pirmoj eil j iškišdamas partiškai-politin s reklamos vadinamus "sveikinimus", iškilming j pos d pavert savotišku turgum, kuriame partiškai-politin reklama ne tik nustelb pos džio kaip kult rin s manifestacijos pob d, bet ir sumaitojo iškilmi viening tautin nuotaik.

NEVIETOJE IR NELAIKU

POLEMIKA

Nors, kai didieji susiniauja, mažajam veriau nesikišti, bet d l dr. Girmiaus - dr. Maceinos "susiniavimo" neiškeniu savo dvylekio neprikiš s. Dr. Girmius PLB Seimo iškilmingame posdyje kultūros premijos laimėtojų vardu tardamas, kaip paprastai, turinng žod, be kita ko, pasak, kad "ne apšvietimui iš barbariškos smon susitelk enciklopedijos prenumeratoriai... LE žygyje slypi lietuviškoji valia likti savo tautoj... Išleisdami savo kalba enciklopedij ... norime paliudyti m s tautos (turb t savo tautos) kult rin lyg'. Tod l es nesutink s su viename leidinyje reikštu samprotavimu. Nors nepasakytas, tas leidinys yra Laisv Nr. 15 ir tie samprotavimai yra dr. Maceinos, kuris ten, be kita ko, rašo: "M soji nuotaika tremtyje yra antikult rin. Visuomen, kuri neperka knyg ir neskaito žurnal, o gausiai prenumeruoja bendrojo turinio enciklopedij, yra liekana iš 18 šimtme io... Kai enciklopedija virsta beveik vienintele kult rine vertybe, tai ženklas, kad visuomen s kult rin s mon yra pasidariusi nepaprastai barbariška". Dr. Girmius su tuo nesutink s. Visd lto tarp dr. Maceinos ir dr. Girmiaus samprotavim esminio skirtumo nesimato. Ir dr. Maceina enciklopedijos, kaip enciklopedijos, nenuvertina, bet konstatuoja, mano supratimu, tikr ties, kad Antano, Jono, Petro knyg lentynoje ta viena kult rin vertyb enciklopedijos pavidalu, be joki kit kult rini vertybi knyg bei žurnal pavidalu, vistiek liudys to asmens kult rin nuosmuk, arba dr. Maceinos žodžiais — kult rin s - mon barbarišk, nesgi pati viena enciklopedija žmogaus tautinio kult ringumo dar negali liudyti. Nema nau, kad ir dr. Girmius tok tautiet, kurio knyg spintoje rast

tik pa i vien LE ir daugiau jokios lithuanistikos, tikrai laikyt užtenkamai valing "likti savo tautoj" ar tinkamai atstovaujant tautos kult riniam lygiui. Taip, pati LE tikrai liudija vali "likti savo tautoj", liudija tautin s kult ros lyg, bet jos tas ar kitas savininkas dar neb tina. Dr. Maceina ir samprotauja apie tam tikros r šies LE savininkus ir j kult rin vert, o dr. Girmius — apie pa ios LE kult rin vert. Tai n ra tas pats.

KAIP ŠIAIS LAIKAIS

SEKAS ORGANIZUOTI

Atskir epizod visuose svarsty muose bei pasisakymuose sudaro "Lietuva Okupacijoje". Nei sovietin s propagandos taigojamajam, nei išeivijos išsineštajam Lietuvos vaizdui esamos tikrov s neatitinkant, laisvasis lietuvis, tiek savo kovoj su sovietine demagogija, tiek savo santykiuose su Lietuvos draugais, neretai pasijunta kaip ir beginklis. Tod l PLB Seimo Org. Komitetas man b siant tikslinga seimo proga par pinti okupuotos Lietuvos dabartin s kin s, kult rin s, religin s, politin s pad ties kondensuot tikrovišk apžvalg. Tam savo sumanymui vykdyti komitetas 1958 pradžioj kreip si okup. Lietuvos gyvenimo atitinkamas sritis paž stan ius žmones, prašydamas juos talkos šioms temoms: 1) Lietuvos valstyb s tarp tautin teisin ir politin pad tis; 2) lietuvi tautos politin pad tis- Lietuvos okupacin santvarka; 3) švietimas okupuotoje Lietuvoje, 4) sovietin indoktrinacija, 5) literat rin s k rybos pad tis, 6) okup. Lietuvos menas ir teatras, 7) lietuvi kalbos sovietinimas, 8) religijos ir bažny i pad tis, 9) pramon s ir prekybos pad tis, 10) susovietintas žem s kis. Kiekvienai temai buvo numatyta ne daugiau kaip 20 psl.

Kiekvienas rašinys komitetui numatytas teikti ne v liau kaip birželio 30.

Kaikurie prašytieji tuoj pat atsak negal prašomai temai angažuotis, kaikurie atsak talk tik liepos m nes, kaikurie sutiko, bet netes jo, kaikurie savo rašinius atsiunt komitetui tik prieš pat seimo sesij . Tarp vairi atsisakymo motyv kaikurie yra savaip nauji. Pvz. org. komiteto prašymo pastab , kad tuo tarpu komitetas negali angažuotis už prašom talk atlyginti, kaikas palaik "humanistini moksl profesionalams diskvalifikacija —nemek ti honoraro už atlikt darb ". V lgi kitas prašytasis savo netes jim motyvuoja tuo, kad "Pla iai apie tai žinias paskleid (atseit, prašyta tema referat paraš), silpninsime m s kovos ryžt su okupantu" (Sic!). Iš 10 tem gav s tik 7 medžiag ir stigdamas medžiagos tokioms temoms kaip religijos ir bažny i pad tis, pramon s ir prekybos pad tis, meno ir teatro pad tis, — org. komitetas tur jo savo pradin sumanym išleisti "Lietuva Okupacijoje" leidin keisti ir 6 temoms tenkintis 250 egzempl. rotatoriniu leidiniu. Rašinys apie lietuvi kalbos sovietinim , autoriui sutikus, perduotas "Aidams".

Tad daugeliu atveju PLB Seimo svarstymai ir pasisakymai neiš jo pagal plan . Ne d l to, kad planas b t buv s netik s ar ne-realus, bet, pirmiausia, d l daugelio krašt LB vadovybi delsimo suteikti laiku reikiamus duomenis (Chil s LB vadovyb pvz. visai neatsiliep), d l kaikuri talkinink savotiškos paži ros nustatytus terminus ar pat reikal , pagaliau, d l pa iame seime susidariusi partiškai-politinio atspalvio nuotai k , kurios seimo svarstymus kartais kaitino veik iki sprogo, iki seimorum žeminan io žongliravimo, kai priimti nutarimai tenpat v l buvo anuliuojami.

Parodos

Bendruomen s seimo kult rin reprezentacija

buvo šakota: knygos paroda, meno paroda, kamerin s muzikos koncertas, dainos-muzikos koncertas.

KNYGOS PARODA

buvo tikrai pavaizdi ir patrauklios išvaizdos. Ir b dinga - d l jos buvo mažai priekaišt . Bet ar tik d l to, kad ji b t buvusi be priekaišto? Gal veikiau d l to, kad ji buvo gana pašal je nuo visos PLB seimo

Ta iau ir pro visus tuos šeš - lius aiškiai prasimuša seimo svarstym bei pasisakym teigiamoji reikšm . Teigiamos reikšm s yra - vairi krašt lietuvi tautin gyvenim vaizduojanti suvestin , taip pat priemoni bei galimybi lietuvybei išlaikyti pranešimas ir diskusijos. Teigiamos reikšm s yra PLB konstitucijos nustatymas ir PLB Valdybos sudarymas. Teigiamos reikšm s kult ros premijos teikimas ir ta perpildžiusi didžiul sal iškilmingojo pos džio auditorija. Teigiamos reikšm s seimo rezolucijos ir "Lietuva Okupacijoje". Teigiamos reikšm s tie gaus s lietuvi ir sveitim j , gubernatori , senatori ir kongresman , kult rinink ir politik , draugij ir asmen sveikinimai ir Valstyb s Departamento atsveikinimas. Ir jei ia buvo paryškinti seimo svarstym bei pasisakym šeš liai, tai tik tam, kad b t parodytas ir antrasis medalio šonas - tie sunkumai, kuriuos stato tikrov , ir tos iliuzijos, kuriom kaikas grinda PLB organizacij .

eigos ir aplamai nuo pašalines publikos jud jimo. J ir bi iulio Vaitkaus elegantišk spaudos kiosk galima buvo aplankyti tik specialiai jieškant. Jei knygos parodai negalima buvo gauti patalpos greta seimo pos dži sal s, tada gal jau buvo tikslingiau j tur ti Free Baltic House patalpose. Komitetui knygos paroda kainavo \$247.06.

MENO PARODA

atvirks iai tur jo tinkamas patalpas, nors ir riboto ploto. Riverside muz jus yra kiekviename "Visitors Guide to New York" kaip lankytina New Yorko žymyb . Ši amerikie i staiga, nemokamomis patalpomis at - jusi m s k rybos manifestacijai talk , parod didel lietuviams ir lietuviškajam menui palankum . Apie parodos menin lyg galima spr sti iš to, kaip j vertino meno kritika. O kritika svetim j , kuriems ši paroda buvo pirmiausia skirta, j vertino teigiamai. Tad reng j sumanymas suorganizuoti reprezentacin lietuvi meno parod negin ijamai yra pasisek s.

Ta iau lietuvi paveikslus išstatyti svetim j vitrinoje galima buvo tik veikus ne veikiamas pa i lietuvi dailinink nuomoni prieštaras. Daugeliu parodai svarbi klausim m s dailinink nusistatymai pasirod diametriškai priešingi.

Organizacinis komitetas, tautin s k rybos reprezentacijai pasirink s tapyb ir skulpt r , atsid j s aiškinioti su m s dailininkais tokios reprezentacijos praktiškas galimybes. Tam reikalui tur jo platesnius pasitarimus su New Yorko ir jo apyl. lietuviams dailininkais, susisieki su Amer. Liet. Dailinink S-ga Chicagoje ir su Liet. Dail s Institutu. Rezultate aišk jo dvejopas m s dailinink poži ris vairiais tokios reprezentacijos klausimais. Vieni pasisak už reprezentacin eksponat griežt atrank , antri - už daugumos pa-

sitik jim turin ius eksponatus, už demokratij . Vieni pasisak už tai, kad reprezentacinei meno parodai "pagrindin ir galutin norma... eksponat menin vert", nepaisant "kokiai organizacijai dalininkas priklaus, ar nepriklaus," antrieji, kad parodos patalpos "b t tikslinga proporcingai paskirti atskir viet dailininkams; Chicagai tiek, New Yorkui tiek, ir t.t.' Vieni pasisak už parodos juri komisij iš asmen , nepaisant j organizacin s priklausomyb s, antrieji - už juri komisij iš organizacij atstov . Vieni - už traukim tautin s k rybos reprezentacij svetimiesiems vis iš Lietuvos kilusi prasikišusi k r j , antrieji - už siauresn tautin rat . Vieni - už atsižvelgim svetim j nuomon atrankant reprezentacinius eksponatus, antriesiems - "svetim j juri komisija b t g da". Vieni - už nesikišim dailinink organizacinius reikalus, antrieji už parodos veiksn "visiems dailininkams sujungti". Vieni - be joki prejudicij betkurio kito dailininko atžvilgiu, antri su diskvalifikavimu to ir to, nes jam "svetima profesin etika." Vieniems "Jei Dail. Instituto nariai parodoje nedalyvaut - parodos rengimas išvis tur t atkristi," antrieji primin , kad "Chicago's dail. s-ga pritarianti parodos organizavimui, jei net kai kurie dailininkai ir nedalyvaut ".

Spaudoje ("Draugas" 1958.1.4) buvo keliama mintis organizuoti dvi parodas ar dvilyp parod . Es ir pirmojo Pasaulio Lietuvi Kongreso metu (1935) Kaune vykusio meno paroda tur jusi dvi juri komisijas ir dvejas patalpas. Ta mintis buvo radusi atgarsio ir Org. komitete, kuris 1957.X

11. buvo nutar s "prašyti dail. Januš pajieškoti tinkam patalp , kuriose gal t tilpti vis kryp i k riniai arba bent vadinamos realist krypties k riniai." To jieškavimo rezultate org. komitetui buvo si loma nuomoti "Trade Show Building" patalpos (nuomos \$1.500 už 4 dienas) arba pa iame "Statler" viešbutyje.

Dail. Jonynas dar m gino gauti "National Academy of Arts" patalpas, bet pasirod j didžioji dalis užimta. Org. komitetas, skaitydamasis su l šomis, kurios iki pat seimo buvo labai kuklios, nesiryžo angažuotis brangiai parodos patalp nuomai vietoj nemokamai gaunam reprezentacini Riverside muz jaus patalp .

Bet dar sunkiau negu parodos patalp klausimas sprend si parodos organizacijos sudarymas. Org. komiteto pakartotiniai bandymai pa i dailinink tarpusavio prieštaraivim Skiles ir Charibd s aplenkti, sudarant "nepriklausom " parodai organizuoti komisij arba parodos organizavim pavadant "nepriklausomam" parodos komisarui - uždusdavo pa ioje užuomazgoje. Pats faktas, kad reprezentacin parod organizuoti org. komitetas yra nutar s jau 1956.9.22., o parodos rengimo komisija su juri, ekspozicijos, katalogo sekcijom sudaryta tik 1958.5.10., t.y. tik po pusantr su viršum met vairi bandym ir pasiaiškinim , rodo, kad parodos sumanym gal jo ištikti tas pat likimas, kaip ir simfonin s muzikos koncert . Faktiškai parodai organizuoti beliko tik 3 m nesiai, kad tai neiš jo parodos naudai - aiškinti netenka. O kad visd lto parodos organizavimas iš akligatvio buvo išjudintas, tai gal daugiausia d ka dail. V. Vizgirdos atsid jimo, kantryb s ir nuoširdži santyki su skirting menini paži r kolegomis. Jam pavyko parodos rengimo komisijon prie sav s sutelkti dar (ne kaip organizacij atstovus, bet kaip dailininkus) Jonyn , Kašubas, Lap , Puzin , Viesul , Žoromsk , juri sekcijon - A. Galdik , V. Kašub , P. Puzin , R. Viesul , katalogo sekcijon - V.K.Jonyn , A. Kašubien , R. Viesul . Nors faktiškai šioje parodos organizacijoje reiš s kryptys ir draugijos, (Jonynas, Kašubos, Lap — New Yorke liet. dail. draugija, Puzinas - Chicagos liet. dail. s junga, Vizgir-

da - L. Dail. Institutas, Galdikas, Viesulas, Žoromskis - nepriklausomi), visd lto dalis dailinink net nelaukdami, kaip ta parodos organizacija praktiškai reikšis, a priori paskelb jai savo nepasitik jim ir boikot pa iai parodai. Dail. Puzinas pasitrauk iš rengimo komisijos ir juri sekcijos, net neband s bendradarbiauti. Šis apriorinis boikotas ne tik sudrumst visuomen s šeimn tautinio vieningumo nuotaik , bet iš reprezentacini tautin s k rybos eksponat išjung eil k rini , kuri buvimas parodoje b t buv s pozityvus. Nepaisant šio Chicagos liet. dailinink s jungos boikoto, paroda, kaip vaizdingai j atidarydamas Liet. atstovas Washingtone J.Kajeckas apib dino, "nuostabiai atspindi lietuvi dailinink pastangas ir liudija Lietuv gyv j veikaluose visame pasaulyje..." Kad paroda liudijo Lietuv , tatai pripažino ir amerikie i meno kritika, žodžiu, Bendruomen s Seimo meno paroda buvo vienintel m s tautin s k rybos reprezentante, atitikusi Vakar pasaulio meno kult ros dabartinius standartus. Šalia iškilming j pamald šv. Patricko katedroje, vienintel seimo kult rin reprezentacija, atkreipusi amerikie i viešosios opinijos d mes ir sulaukusi palankaus su pratimo. Maža to. Parodos reprezentacinis vaidmuo n ra pasibaig s su parodos uždarymu. Per 350 egz. parodos katalogo yra išsiuntinti visus kontinentus 26 valstybi meno galerijoms, muz jams ir meno mokykl bibliotekoms. Šiuo atveju katalogo angl k. ir žangoje suminti k rybiniai ryšiai su lietuvi menu to ki tarptautinio vardo meninink , kaip Soutine, Lipchitz, Zorach, Shahn, Berenson ir kt., neviename pasauliniame meno centre Lietuvos vardui palaikyti gyvam ypa tur s teigiamo poveikio. Gaila, kad iš šio katalogo išsibrauk kaikurie lietuviai dailininkai. Paroda tur jo \$240.80 pajam ir \$1,043.15 išlaid .

Koncertai

Org. komiteto tautinės k rybos reprezentaciniuose planuose iš pradžių buvo numatyti kito pobūdžio. Nei kamerinės muzikos koncerto, nei vadinamo didžiojo kantat koncerto org. komitetas nebuvo planavęs. Tautinei simfoninei muzikai org. komitetas buvo numatęs simf. muzikos koncertą, o liaudies dainai ir muzikai — liaudinės k rybos koncertą. Tik pradėjus tiems koncertams rengtis JVB centro vald. narys kultūros reikalams Alf. Mikulskis savo 1956.9.30. rašte org. komitetui pasiūlydavo iškeisti “masin misteriją”, kurioje esantys “sutilpti jungtiniai chorai, simfoninis bei kanklinis orkestras, tautiniai šokiai, baletas, vokalistai: solistai, dramos aktoriai — deklamatoriai, dekoratyvinis menas ir kita”. Org. komitetas šiam didingam ir gražiam, bet trupiam fantazavimui rimto dėmesio neskyrė, palikdamas jį autoriui puoselėti liaudinės k rybos koncerto vietoje, o savo keliu tęsdamas konkrečius simf. muzikos koncerto pasirengimus. Pirmą rimtą krizę org. komiteto koncertiniuose planuose vyko, kai misteriška misterijos reikalą iš jo ginti pati JVB centro valdyba. “Skaitantis su realiomis galimybėmis. (Sic!) — 1957. 3. 16 Centro Valdyba rašo org. komitetui, — tenka iš kelių siūlymų rinktis tautinis, kuris mums būtų a) b) dingesnis tautiniu atžvilgiu, b) b) dingesnis savo skatinamajam bei auklėjamajam k rybine taka, c), pakeliamas finansiniu atžvilgiu”. Todėl reiki “1) Simfoninį su lietuvių muzikos koncerto atsisakyti, nes: (a) neturime tautiniais motyvais sukurti visuotinai reikš-

mingą k rini ... (b) ...didelio muzikinio išsilavinimo klausytojų per daug taip pat neturime,” (c) simfoniniam koncertui išleisti 8-9,000 — dol. “skriaust kitus PLB Seimo mėnesinius pasirodymus”. Kadangi ir po šios centro vald. intervencijos org. komitetas nelinko savo pirmąjį išnustatymo d l muzikinę programą keisti, tai netrukus (1957.3.27) JVB centro valdyba, savo nusistatymą kartodama, pridėjo dar naują argumentą už “masin misteriją” prieš simf. ir liaudinės k rybos koncertus. Esantys “renkantis tarp instrumentalinės muzikos koncerto ir vokalinės muzikos parengimo, daugiau pirmenybi turį antrasis atvejis... (a) yra prieinamesnis didesniai klausytojų skaičiui, (b) yra b) dingesnis lietuvių tautos dvasiai, (c) tuo pačiu tinkamesnis reprezentuoti...”

Šiokių JVB centro valdybos moralinio spaudimo rezultatas: 1957. 5.18 org. komitetas 9 balsais prieš 3 atsisakė planuoti simfon. ir liaudinės k rybos koncertą ir pasisakė už misteriją ar jos pakaitalą, patos programos organizavimą perduodamas JVB centro valdybai, konkrečiai jos nariui kultūros reikalams, (Alf. Mikulskiui, sau pasilikdamas tik pastatymo techninius dalykus ir pinti.

Tačiau ši Bendruomenės Seimo muzikinės reprezentacijos paruošiamąjį darbą padala neveik kaip reikiant. Ilgesnį laiką nesant aiškaus programos repertuaro, negalėjo išjūti ir techniniai pasirengimai, nors iš Clevelando ir buvo taigojama nedelsiant angažuoti Metropolitan op. patalpas. O kai programos repertuaras ir vykdytojais 1957 pabaigoje nebuvo aiškūs, org. komitetas m visai b) gštaiti, kad su Bendruomenės Seimo muzikine reprezentacija neišeit prastai. Tik 1957 gruodyje paaikšėjo vadinamo kantat koncerto programos metmenys ir apytikrūs mata, toli prašokusi “misterijos” i-

niciatori neperžengti žad t \$8,000 — rib . Org. komitetas, susid r s u aiškiai nepakeliama koncerto pinigine našta, 1958 sausyje kreip si atitinkamus chor us bei ansamblius, kiek jie patys gal t prisid ti prie savo kelion s išlaid suorganizavimo, ir jiems pranešdamas, kad d l l š sto kos simfoninio orkestro koncerte negal s b ti. Vis chor bei ansambli atsakymai sutapo: koncerto programoje dalyvausime, jei bus atlyginta kelion ir koncertui bus angažuotas simfoninis orkestras. Šioj dalyk pad ty 1958. 2. 20. org. komitetas nutar jungtinio chor bei simfoninio orkestro koncerto atsisakyti, tenkinantis solist koncertu. Tai buvo antras pos kis ir antra kriz Bendruomen s Seimo muzikin s reprezentacijos program rengiant. Ypa nemaloniai šio nusistatymo buvo paliesti koncerto programai jau besirengi chorai ir ansambliai. Tatai gal jo j santykius su LB organais sukomplikuoti. Susidariusi pad t besiaiškindamas su JV LB centro v-ba, org. komitetas ryžosi chor kelion s ir orkestro samdymo išlaidoms angažuotis iki \$5,000. — Praktiškai tai reišk , kad koncerte gal s dalyvauti tik “ iurlionio’ ir “Dainavos’ ansambliai, “Pirmyn’ ir “Varpo’ chorai bei 45-50 asmen simfoninis orkestras.

Aš nežinau, ar oficialiosios priežastys tikrai yra ir faktin s treiajai Bendruomen s Seimo muzikin s reprezentacijos pasirengim krizei, bet 1958. 6. 25. koncerto rengimo komisijos pirmininkas (J. Makauskis) org. komitetui “paaiškino, kad, jo nuomone, parengiamieji darbai neina, kaip reikiant, net koncerto dirigentas dar nežinomas, kad visuomen koncertui labai abejinga ir tod l gresi s didelis deficitas, o tod l reiki klausimas perži r ti, ir jis si - lo užplanuoto koncerto nerengti’. Si lym balsuojant, balsai pasidalino lygiomis, ir tuo b du jis atkrito. Komisijos pirmininkas ir toliau atsid - j s r pinosi koncerto reikalais. Ir

buvo didžiai laimingas jo visuomen s kme.

Koncerto meninis lygis kaip smarkiai papiktino, žinant visas jo organizavimo pinkles, tas lygis nesunku suprasti, o gal net atleisti. Org. komitetui buvo aišku, kad, išmainydamas simfonin s muzikos koncert “misterij ” ar jos pakait , jis keikia meninio lygio vertyb masin vidutiniškum , jis keikia tautin s muzikos k rybinio paj gumo reprezentacin demonstracij daugiau ar mažiau tautiškai egzaltuojant muzikin “kratin arba mišrain jomarkinio charakterio”, vieno muziko žodžiais tariant.

Kadangi buvau tarp trij org. komiteto bals prieš atsisakym nuo simfoninio koncerto, tad nesu interesuotas t atsisakym ir koncerto pob džio pakeitim ginti. Ir vis d l to, nepaisant meninio lygio vertyb s iškeitimo “jomarkinio charakterio muzikin kratin”, šiuo atveju tas iškeitimas Carnegie Hall užtvinusiai lietuvi masei buvo laimingas. Net dirigavimas, atsiprašant, užpakaliu, šios mas s ne tik neerzino, bet jai liudijo dirigento didel atsid jim savo uždaviniui. Koncerto dalyvi neretose akyse išspaustos tautin s egzaltacijos ašaros, mano supratimu, bus nuplovusios ir meniškai brendusi jo dalyvi pasipiktinim “meno išniekinimu”. Nereik jo tik kviesti svetim - j muzikos atstov , kad nesusidaryt klaidingo sp džio apie m s muzikin s k rybos ir kult ros tikra lyg .

Koncertas tur jo \$9,456.50 pajam ir \$10,421.50 išlaid .

Kamerin s muzikos koncerto min tins kilo 1957.3.12 komiteto pasitarime su muzikais simfoninio koncerto reikalais, šis koncertas numatytas kviestinei publikai ir vienaip ar kitaip susytas su meno paroda. Tatai apsprend jo priklausomum ir patalpas. Gaila, kad jos pasirod tokiam

Religin reprezentacija

Bendruomen s seimo religin reprezentacija šv. Patricko katedroje, dalyvaujant pa iam kardinolui Spellmanui, apskritai pra jo sp dingai ir ne tik pamald dalyviuose, bet ir viešojo amerikie i opinijoj sulauk platus atgarsio. Ta iau kaikurie organizaciniai tr kumai taip pat labai r ž m s tautin savigarb . Pvz. per birželio vyki min jimo pamaldas lietuviškieji New Yorke — New Jersey chorai savo giesme maloniai aid jo tos pa ios katedros didžiuliuos skliautuos. O gi Bendruomen s seimo iškilmingose pamaldose, dalyvaujant keturiems geriausiems lietuviškos giesm s meno kolektyvams, ne stengta ir "Pulkim ant keli " su giedoti net taip, kaip parapijos vidutinis chorelis. Nebuvo jokio susiklausymo ir vadovavimo. Tiesa, org. komitete tuo reikalu iš anksto ir nieko tarta nebuvo. Buvo pasitenkinta prel. Balk no iniciatyva gauti pa maldoms pa i katedr . Tik tam tikru org. komiteto abejingumu religin s manifestacijoj tautiniam vaidme-

koncertui perprastos. O nenumatytas vieno koncerto vykdytojo iškritimas taip pat j kiek "nubiednijo", nors pianistas A. Kuprevi ius buvo žav tinas. Kadangi vadin. didysis koncertas buvo "sumasintas", tai tikslinga buvo bent lietuvi kamerin s muzikos tinkama reprezentacija svetimiesiems. Tam jis reik jo atjungti nuo parodos ir atitinkamoj aplinkoj pateikti kviestinei svetim j publikai.

Kamerinis koncertas tur jo \$397.00 pajam ir \$250.000 išlaid .

niui galima paaiškinti ir tai, kad seimo proga išvis nebuvo evangeliš- k pamald , nors evangelikai tam tikr bendruomen s dal sudaro. Post factum d l to iš kaikuri evangelik teko pajusti nepasitenkinimo, nors, jei laiku t dalyk b t kas org. komiteto d mes atkreip s, ir k konkreiai pasi l s, — komitetas b t mielai atsiliep s.

Kad m suose religin s reprezentacijoj tautinis vaidmuo dar nesu- prastas ir atitinkamomis progomis kaip reikiant nepanaudojamos, liudi- jo seimo atidaromosios pamaldos, ce- lebruotos prel. P. Juro. Paradoksas: kai bažnytin staiga sumažina mums galimyb reprezentuotis, šaukiame, kai galime bažny ia pasinaudoti re- prezentacijai, ja nesinaudojame.

Daug ko tr ko bet vis d lto...

ia prisimena ir kaikuri rašy- toj tam tikras nepasitenkinimas, kam seimo proga buvusi pamiršta li- terat rin k ryba. Pasigesta literat ros vakaro. Literat rin s k rybos reprezentacija Bendruomen s Seimo proga iš dalies reišk si knygos parodoje. Literat ros vakaro tiesiog org. komitetas nesvarst . Netiesiog tas klausimas buvo liestas, svarstant su- manym ryšium su Šv. Kazimiero 500 met gimimo sukaktimi seimo metu pastatyti Landsbergio "V j gluosniuose". Buvo prieita vieningos nuomon s, kad, esant seimo dienoms jau ir taip perkrautoms vairi "pa- rengim ", dar kas terpti neb t tikslinga. Tiesa, tuose svarstymuose nedalyvavo literat rin s k rybos at- stov , bet, jei patys rašytojai li- terat ros vakaro reikalu b t pa- rod bent mažiausios iniciatyvos, or- ganiz. komitetas ne tik neb t jos

Biurokratijos ir demokratijos susidūrimas

ALTE

Alto sušauktas š.m. birželio 27-28 Amerikos lietuvi kongresas Bostone sukėlė daug aistringą kalbą dėl jame viešai prasiveržusios trinties tarp biurokratijos ir demokratijos.

Lietuvi Enciklopedija biurokratiją pažymi kaip "valdinink valdžią, neprieinamą visuomenės kontrolei... atsakingą tik savo vyresnybei". Biurokratija turi savo teigiamą ir nei-

giam žymį. Teigiama joje yra valdžios centralizacija ir pastovumas. Tarp neigiamų žymi Enciklopedija mini stoką santykiu su visuomene, perdidelį kišimąsi visus reikalus ir asmens iniciatyvos trukdymą. Biurokratija yra pateisinama laikais, kada visuomenėje yra maža visuomeninio susipratimo ar nusimanymo ir kada ji yra linkusi nuoširdžiai, be kritikos pasitikėti autoritetais. Biurokratija yra sunkiau pateisinama, kada visuomenėje ima augti iniciatyva, o su ja ir atsakomybės už visuomeninius reikalus pajutimas bei aktyvaus dalyvavimo noras. Tai normalus kelias demokratiškai bratančioje visuomenėje.

Amerikos Lietuvi Taryba veikia nuo 1940. Nuo to laiko ji daug pa-

kliudus, bet visomis savo išgalimis mielai parmas.

Seimo proga buvo sporto šventis su lengvosios atletikos varžybomis ir krepšinio bei futbolo rungtynėmis, dalyvaujant Bostono (Dainava), Brooklyn (Atlet), Hartfordo (Grandis), New Yorko, Waterburio (Gintaras), Worcesterio (Vytis) liet. sporto klubams.

Konkultūros vaidmuo išeivijos tautiniam gyvenimui yra labai reikšmingas, ir Bendruomenės Seimo sporto šventė buvo verta daug daugiau dėmesio, negu faktiškai sulaukė dėl vykstančių tuo pat metu seimo posėdžių.

Sporto šventės organizatoriai išdoro nepasunkino.

Ir apie tai, ko neturjome?

Gal ir neblogo tradicija visokius seimavimus ir seimus baigti jaukioje salėje vakariene. Tačiau seimo banketas moko, kad ta tradicija nederiva vykdyti šabloniškai. Pvz. kuriam galui tas vadinamas "garbės stalas", kai jis kelia tik beprasmišką nesusi-
pratimą, kas už jį turi atsakomybę? Ku-

riam galui publik beprasmiškai varginanti ištyrusi oficiali dalis net su keliomis ilgomis prakalbomis? O specialiai kviesti kalbotojai — tikras nesusi-
pratimas. Vienas pozityviausias seimo banketo privalumai — tai jo pajamų \$500 — su viršum likutis nuo jo išlaidų: \$5,687.95 pajamų ir \$5,168.10 išlaidų.

Ar be nuostolių?

Organizatoriai visai seimo ir jo papildini suorganizavimo apyvartai turjome 24,6 tūkst. dolerių pajamų ir apie 24 tūkst. dolerių išlaidų, skaitant JV LB Centro Valdybos 3,297.98 grąžintą paskolą. Pats organizatorius išsivertė be atlyginamą darbininką. Komiteto veiklai ir seimo kultūrinės reprezentacijos nepritekliams buvo dosni visuomeninė parama. Dail. Jonyno dovanai sukurtas PLB Seimo ženklelis komitetui davė apie \$400 — pelno ir asmenų, staigiai bei organizacijai aukos per \$3,000.00. — Tad ir finansiniu atžvilgiu seimas buvo graži tautinio solidarumo manifestacija.

Vt. Vaitiekūnas

sitarnavo bendram Lietuvos reikalui. Jos vadovams ir veik jams priklausom vis pad ka už laik ., energij , kuriuos jie atidav Lietuvai pagal sumanum ir išgales. Ta iau nuo 1940 iki dabar Amerikos lietuvai visuomen je yra vyk dideli atmain , o Alto priekyje yra išlik tie patys žmon s su tais paiais psichologiniais nusiteikimais, kuriuos jiems per eil met išugd Alto organizacin strukt ra su aiškia biurokratinio principo persvara.

Alto vadovyb sudaroma skyrimo ar delegavimo keliu: keturios grup s (ALRK Federacija, Tautin Sandara, Socialdemokrat S junga, Tautin S junga) skiria Alto taryb po 7 atstovus, o Susivienijimas Lietuvi Amerikoje ir Lietuvi Romos Katalik Amerikoje Susivienijimas skiria po 3 atstovus — viso 34, vykdom j komitet keturios grup s po vien atstov . Nors vairiuose miestuose yra Alto skyriai, bet jie neturi jokios tiesiogin s takos Alto organams sudaryti. J veikla ribojasi vietos reikalais ir pinig rinkimu centrui (vykdomajam komitetui). Tokios pat reikšm s turi ir Alto šaukiami Amerikos lietuvi kongresai. Jie išklauso Alto vykdomojo komiteto pranešim , atveža vykdomajam komitetui pinig , pareiškia sugestij Alto veiklai. Ta iau tos sugestijos t ra rekomendacijos, pageidavimai, bet neturi jokios pareigojamosios reikšm s Alto vykdomajam komitetui (skelbdamas Bostono kongreso rezoliucijas, Alto vykdomasis komitetas visai praleido tas, kurios jam nepatiko).

Tokia yra strukt ra. Kol lietuvai veik j daugumas buvo susitelk aukš iau min tose šešiose grup se, jie gal jo tur ti bent netiesiogin s takos Alto organus sudarant — rinkdami atstovus pa i Alt sudarant grupi viduje. Kada ilgainiui padid jo skai ius t , kurie toms grup ms nepriklauso, bet stipriai pasireiškia Alto veikloje, j dalyvavi-

mas, net ir netiesioginis, Alto organ sudaryme yra ne manomas. Tokia pad tis skatina j kritik esamai organizacijos strukt ros rutinai, palankiai biurokratijai. Iš kitos pus s Altui vadovaujantieji žmon s susigyveno su tradicija, kad jie neb t kritikuojami, kad iniciatyva ir taka iš j rank nepereit kur kitur. (D l to Alto vykdomasis komitetas ilgai tenor jo pritarti tik tokiai Amerikos lietuvai bendruomenei, kuri b t Alto žmoni kontrol j; d l to Naujienos ir Sandara taip stojo prieš bendruomen , kai ji pasirinko nepriklausom keli ; d l to ir šiemet, kai d l Amerikos Balso Europoje uždarymo aliarmavo ne Alto vadovyb s žmon s, tai vienas iš altin s vadovyb s žmon i spaudos vedamajame paaiškino: apie rengiamas reformas mes seniai žinjom, bet tyljom; kai reik s, mes pasisakysim ir paraginsim visuomen imtis akcijos).

Šitos dvejopos nuotaikos psichologiškai jau tiek buvo pribrendusios, kad šiemet Bostone vyko tai, ko anks iau neb davo. Ties sakant, ten nieko ir nebuvo, kas normalioje demokratin je santvarkoje b t suk l kivir . Tiktai su biurokratine dvasia susigyvenusiai Alto vadovybei kongrese tarti kritikos žodžiai paiai kongreso tvarkai, tikriau netvarkai, atrod revoliucija ir pasik sinimas prieš Alt ir Lietuvos laisvinim . Reakcija kritik buvo sumelodramatinta (pirmininkaujan io iš jimas iš prezidiumo ir pos džio). Kiti du vykdomojo komiteto nariai per savo laikraš ius Naujienas ir Sandar pasisteng pirminink pristatyti kankiniu (jis susirg s iš susijaudinimo!), o patys reikšdami jam užuojaut ir smerkdami jo tariamus skriaud jus, suvaidino, lyg visa kritika kongrese j nelie ia, lyg ji b t nukreipta tik prieš Alto pirminink , nors ji buvo taikoma visam komitetui ir gal daugiausia pa iam sekretoriui P. Grigai iui, kuris vis Alto politik dominuoja ir labiausiai

Balfas pažangos kelyje

Balfo seimai daromi kas dveji metai. Paskutinis buvo lapkričio 29-30. Newarko, N.J. Dalyvavo 86 skyrių atstovai (po vien nuo 50 narių) ir 14 Balfio direktorių.

Seimas buvo labai rpestingai paruoštas. Tai nuopelnas vietos rengimų komiteto ir Balfio reikalvedžio kun. L. Jankaus. Valdybos pranešimai rodo, kad Balfio globojanti ranka pasiekė ne tik Vokietiją, Aus-

triją ar kitą laisvą pasaulį, bet ir Lenkijos lietuvius, Sibirą, pačią Lietuvą.

Veikimui toliau gyvinti ir plėsti buvo galvojama, kad naudinga būtų ir Balfio vadovybėje duoti daugiau pasireikšti tiems Balfio veikėjams, kurie vietose pinigų organizuoja (šiam seimui suvežė apie 25.000 dol.). Jau prieš seimą Balfio pirmininkas buvo tuo klausimu taršis su visuomenini grupių centrais, kurie lig šiol skirdavo Balfio direktorius, kiekviena grupė po 5. Reformoms neprieštaravo tautinėjungis ir katalikų federacija, prieš pasisakė socialistai ir sandariai. Klausimas liko nesutartas, bet jis iškilė seime.

yra tos biurokratinės dvasios reprezentantas.

Alto vykdomojo komiteto narių, reiškusių „užuojaut“, spaudoje buvo kaltinami dėl vykių Bostone „bendruomenininkai“, „tautininkai“, „frontininkai“. T vis „kaltinink“ priekyje pastatė prof. Balvitk. Likimas pasityčiojo iš Alto vykdomojo komiteto narių tuo, kad prof. B. Vitkus kaip tik yra krikščionių demokratų grupės žmogus. Pažymėtina betgi, kad prof. B. Vitkus buvo vienas iš šešiolikos tautininkų, kurie 1936 buvo pasirašę deklaraciją „organiškosios valstybės kryptis“. Vadinasi, anais laikais turėjo pilietinės drąsos pasisakyti prieš sustingimą autoritetinio režimo rutinoje. Nėtenka stebėtis, kad jis ir šiuo metu išėjo prieš sustingimą Alto biurokratijoje, negriaudamas nei Alto, nei jo žmonų, o tik norėdamas daugiau modernios racionalizacijos ir kryptingumo veikime. Alto vykdomojo komiteto žmonėms nukreiptas prieš jų pyktis pavertė jį šiuo demokratinio pažangumo ir opozicijos prieš biurokratinę rutiną simboliu. Bet dmesio vertas faktas,

kad kitu keliu nuėjo jo grupės oficiali vadovybė — oficialiu raštu įdėlto spėdama ir jo žygį papeikdama.

Kokios išvados? Jei Alto vadovybė būtų jautus bent kiek lietuvių visuomenės evoliucijai, ji būtų galėjus nesunkiai jungti naujas jėgas savo vykdomam darbui, o taip pat būtų sustiprinus ir savo asmeniną savo visuomenės opinijoje. Tai būtų buvęs laimėjimas ir Lietuvos reikalui. Bet Alto žmonėms pasigriebta kovos linija, nevengiant iškraipyti faktus, priskirti prof. B. Vitkui tuos pasakymus, kurie priklauso visai kitoms asmenims ir dėl kurių pirminkaujantis išėjo iš posėdžio, ir toliau neties kalbėti per akis; neiškentimas neoperavus pačiame kongrese berniškos kultūros stiliumi („Jei turiau revolverį, tai aš jį nušaučiau“, „norėjau paleisti k“).

- M. Vaidyla) neleidžia daryti išvados, kad Alto vadovybės žmonės būtų norėjus suprasti laiko dvasią. Laiko dinamika, deja, pralenkė tuos daug dinarabavusius, bet biurokratijos supantus veikėjus.

Kai nominacij komisija jau paskelbė nominuotuosius grupi atstovus direktorius, po penkis iš keturi grupi kaip ir anksčiau, Chicagos Balfo veikį (apie 60) vardu A. Bružas paskaitį rezoliucij, kurioje buvo reikalaujama bent dalį direktori rinkti seime iš aktyvi Balfo veikį. Rezoliucija regimai rado daugumos gyvį pritirim. Bet ji susilauk srovi lyderi pasipriešinimo. Nors Chicagoje katalik federacija reformos si lymui neprieštaravo, bet ia seime krik. demokrat veikį jai (Pr. Vainauskas, St. Dzikas, Vl. Viliamas) norjo išlaikyti senį grupi skyrimo, ne rinkimo princip. J triukas nukreipti d mes nuo rezoliucijos, suniekinant rezoliucijos skaitytøj, buvo seimo dalyviams kiaurai permatomas ir dav priešing, nei jie siek, rezultat: po karšt diskusij, kurias pirmininkaujiam prel. P. Jurui nelengva buvo nukreipti tiesi vag, sustiprjo pritarimas Chi-

cagos Balfo veikį j rezoliucijai. Seimo delegatai visais balsais nutar vietøj 20 direktori tur ti 24 direktorius, Balfo pirminink renkant skyrium. Pirmininku buvo perrinktas kan. J. Konius. Iš 24 direktori pats seimas išrinko 12, kitus 12 paliko grup ms paskirti. Slaptu balsavimu buvo išrinkti kun. V. Martinus, Providence, R.I., El. Paurazien, Detroit, Mich., P. Minkas, Woodhaven, N.Y., M. Zujus, Wilkes-Bare, Pa., Vl. Dilis, Newark, N.J., V. Abraitis, Richmond Hill, N.Y., Al. Baronas, Chicago, Ill., S. Cerien Mulks, Linden N.J., K. Paulis, Kearny, N.J., A. Rugys, Paterson, N.J., V. Alksninis, Maspeth, N.Y., J. Stukas, Hillside, N.J.; v liau pirmame direktori pos dyje atsisakius S. erienei Mulks, jos viet jo Ig. Daukus, Chicago.

Srov s paskyr: tautininkai — A. Trelok, J. Gink, N. Rasten; katalik federacija — kun. J. Pakalnišk, M. Rudien ir K. Gaizut;

KAI KURIE SKAI IAI IŠ BALFO VEIKIMO

Per 1956-58 metus Balfas turjo pajam pinigais 198,293.20 dol., g-ryb mis 523,148.50, viso 829,087.33. Išlaid viso 717,968.02.

Pinigin s pajamos yra daugiausia aukos, viso 130,637.00. Chicago daugiausia — 27,109.20, New Yorkas - Brooklynas 9,580.70, Detroitas 10,533.80, Clevelandas 5,179.00.

Aukotojai iš šalies: kardinolas Spellmanas 15,000.00, Amerikos katalik vyskupai 20,000.00.

Išleista pinigais daugiausia Vokietijai 19,214.73, be to, pinigais dar Vasario 16 gimnazijai 48,840.07, piniginei šalpai kituose kraštuose

8,738.10, drauge su maistu ir kitomis g ryb mis Vokietijai 66,731.07.

Lietuvai siuntin liams 28,863.27, Sibirui 12,401.78.

Balfo administracijai, personalui ir kt. centre, Miunchene, Chicagoje 45,844.92.

Balfas kreip si Lenkijos valdži, kad leist atidaryti Varšuvoje Balfo agent r. Kreip si prieš dvejus metus taip pat Soviet S jungos atstovyb. Atsakymo jokio.

Atei iai Balfo reikal ved jas kun. L. Jankus numat, kad Balfo biudžetas porai met tur t b ti 190,000 pinigais ir 600,000 g ryb m. Biudžetui vykdyti si l sustiprinti skyri veikim, tam reikalui turi parodyti direktoriai iniciatyvos, birželio m n. organizuoti Balfo vajas, vesti šelpiam j kartotekas šalpai koordinuoti, kad vienas negaut dusyk, o kitas visai nieko.

Europos Bi iuli penkta studij savaitė savait

Nedidelis Bernriedo kaimelis prie Štarnbergo ežero, Vokietijoje. Apšuptas žaliuojančių kalvų ir sodų, jis kiekvienam lietuviui primena ku-

socialistai — N. Gugien, B. Spudien, St. Bried; sandariejai — A. Devenien, J. Audn, A. Andriulion. Revizijos komisijon išrinkti I. Jatulis, St. Dzikas, St. L. Šys.

Nelabai vykusi procedūra pirmą rinkti direktorius, o jau paskiau skirti grupi atstovus. Gal būt, galvojama: jei neišrinksi, tai bus galima t pat kandidat paskirti. Gerai, jei skiriamasis nebuvo kandidatas rinkimuose. Bet jei jis buvo renkamas ir nebuvo išrinktas, tai kokia jo moralin savijauta, kai j jau paskiria. Tokia skriauda šiame seime padaryta A. Devenienui, J. Audnui. Dar didesn jiems skriauda, kada Sandara ir j paskyrimo nepripažino, paskelbdama, kad niekas nebuvo tam galiotas.

Gerai, kad diskusijoje dėl organizacinės reformos parod reikiamo lankstumo ir susiorientavimo Balfo pirmininkas kan. J. Konius, pranešdamas, kad tokioms reformoms Balfo statusas nra priešingas. Tad Balfas lengvai persirito per tas uoles, ant kuri taip nelaimingai buvo sukliuvęs Alto seimas. Tik keistas atrod paties pirmininko nesusiorientavimas, kada Philadelphijos atstovs S. Ramanauskienis pasiūlymą padikoti prel. J. Balknui, kuris išbuvo Balfo vicepirmininko pareigose 14 met ir dabar jau pasitrauk, pirmininkas reagavo neigiamai: "Ne, o kam to reikia". Krikščioniška yra padkos nelaukti, bet žmoniška yra padkos pareikšti (d.).

r nors jo gimtojo krašto kampel. Todl ia taip savaime plauk lietuviškos dainos garsai tyliais vakarais, kai suvažiavo iš Italijos, Šveicarijos, Pranczijos ir Vakar Vokietijos Europos Lietuvi Fronto Bi iuliai savo penkt j Studij Savait, vykusi rugpjio 17 - 24 dienomis.

Tokios savait s yra skirtos ne tik asmeniniam susitikimui t, kuriems brangios tos lietuviškojo pasipriešinimo idjos ir tradicijos, kurias pirmaisiais Lietuvos okupacijos metais krašte suk r rezistencinis Lietuvi Fronto s j dis. Buvo aktyv s šio s j džio nariai ir jau užsienyje išaug s jaunimas, vurt Lietuvi Fronto Bi iuliais, t sia t pa i rezistencin kov laisvojo pasaulio krašt s lygomis ir kasmet susirenka studij savait je apsvarstyti aktuali klausim . Ypatingai kreipiamas d mesys padiai t vyn je, atsižvelgiant bendr vakar krikščioniškojo žmogaus situacij ir iš to išplaukianias pareigas. Todl savai i programose daug vietos skiriama teorinei — paskaitinei daliai.

Rugpjio 18 d. Bernriede atidarydamas penkt j Studij Savait, Europos Lietuvi Fronto Bi iuli pirmininkai prof. Zenonas Ivinskis apžvelg ligšiolini savai i turin ir pabr ž j periodiškumo reikšm .

Pirm j paskait skait kun. D. Kenstavius — "Lietuvos krikščionyb s broožai". Krikščionyb yra nesikeičianti, vientisa, ta iau ji neturi nuosavos kultūros formos; ji naudojasi tautiniais kultūromis ir jose pltojasi. Krikščionyb s tiesos yra vienodos, ta iau formoje krikščionyb gali tur ti skirting atspalvi, skirting liturgik (ryt ir lotyn), skirtingus papročius ir gali bti skirtingai išgyvenama. Krikščionyb paskirose tautose turi k nors originalaus, ko nra kitose tautose. Ir lietuvi tauta originaliais krikščionyb s broožais — papročiais išsiskir-

ria iš kit taut (kal dojimas, at-
laidai, rekolekcijos). Lietuva, b dama
tarp Ryt ir Vakar , turi kiln
uždavin — jungti rytiesišk ir va-
karietiš k krišk ionyb .

Dr. Jonas Grinius savo paskaitoje
— "Lietuvi literat ra ir menas po
Stalino mirties" peržvelg ir verti-
no kult ros ir literat ros reiškumus
pavergtoje Lietuvoje. Po Stalino mir-
ties Lietuvoje kult rinei laisvei varž-
tai šiek tiek atleisti, ta iau sovie-
tin linija paliko lygiai tokia pat,
tik gal kiek gudriau vedama, gud-
riau siekiama sovietiš k tiksl . Pa-
laisv jimas krašte išryškino, kad ne-
pasitenkinimas okupantu Lietuvoje
yra ne kiek nesumaž j s. Jaunojo-
je kartoje antisovietin s, ypa anti-
rusiškos tendencijos aiškios. Jaunie-
ji rašytojai ir kiti kult rininkai dau-
dumas nepasidav okupanto sieki-
mams.

Me io Musteikio pranešimas —
"Kult rinis ..gyvenimas ..pavergtoje
Lietuvoje" papild dr. Grinius p-
skait . Pranešime statistiniais davi-
niais pavaizduotos kult rin s apraiš-
kos krašte 1957 met laikotarpy,
palie iant teatrus, operas, baletus,
muzikin gyvenim , parodas, kino
filmus, suka i min jimus, naujai
išleistas knygas ir kita.

Dr. Julius Vizgiris skait ištrau-
k iš savo sociologin s studijos apie
visuomenin pavergto krašto raid .
Jis pla iai paliet besit sian ios oku-
pacijos padarinius nepriklausomumo
bei savarankumo siekimams bei kraš-
to visuomen s s rangai, ypa atsi-
žvelgiant prievartin žem s kio
sukolektyvinim ir ne krašto intere-
sais vykdom pramoninim .

Inž. Prano Zund s pranešimas —
"Švietimo ir mokslinio darbo orga-
nizacija okupuotoje Lietuvoje" sta-
tistiniai daviniais pailiustravo dabar-
tin švietimo pad t krašte. Paly-
ginamieji skai iai daugeliu atvej
yra palankesni nepriklausomos Lie-
tuvos laikams; ypa to laiko pažan-
ga buvo didesn , kaip kad soviet

okupacijos metu. Sovietai kreipia di-
del d mes švietimui, ta iau tik to-
d l, kad nori kuo grei iau išsiaukl -
ti sau palankios pasaul ži ros in-
teligent prieaugl . Dr. Vizgiris š
pranešim pla iai papild kai kuriais
duomenimis, o ypa samprotavimais,
komentarais, išvadomis.

N dienei Vakar pasaulio dva-
sios problematikai, su kuria ia gy-
venantiems lietuviams nuolatos ten-
ka susidurti, buvo skirta dviguba pa-
skaita—"Egzistencialistinis ir mark-
sistinis žmogus". Pirm j dal —
"Egzistencialistinis žmogaus sampra-
ta" vystė fil. kand. Jonas Meduša-
kas. Prelegentas ryškino labiausiai
Kierkegaard, Jasperso, Sartre eg-
zistencialistinio žmogaus samprat .

Su dideliu d mesiu buvo išklausy-
ta dr. Antano Maceinos paskaita —
"Marksistinis žmogaus samprata".
Išd st s marksistin s pasaul ži ros
pagrindus, prof. Maceina nurod , jog
komunistinis žmogus siekia b ti tech-
niku, kolektyvistu ir ateistu. Jo ta-
riamas žmogaus išsilaisvinimas vyk-
sta Dievo paneigimu, žmogaus asmens
palenkimu kolektyvui ir jo išk li-
mu prieš gamt . Toks marksizmas,
jau kaip galyb , graso ir visai žmo-
nijai. Kaip jam atsispirti, k pas-
tatyti prieš marksistin samprat ?
Tik krišk ionyb — krišk ioniška-
sis žmogus gali prieš marksizm at-
sistoti, jam pasipriešinti. Ta iau sa-
vo išvadose prof. Maceina pripaži-
no, jog ir krišk ioniškasis žmogus
neretai yra nuo sav s nutol s, ir
tod l marksizmas n dien iškyla kaip
akstinas atgaivinti krišk ioniško
žmogaus didingumui ir visuomeniš-
kumui.

Tarptautini vyki apžvalgas
padar Eduardas Turauskas ir dr.
Pranas Padalis. Vien vakar min.
Turauskas paskait savo domi
prisiminim iš laikotarpio prieš
pirm j soviet okupacij ir tuoj
po jos, kuriuose buvo atskleista ano
meto politikos užkulisi .

Paskutin studij savait s prane-
šim padar kun. dr. Juozas Vaiš-

nora — apie religin pad t oku-
puotame krašte šiuo laiku.

Po kiekvienos paskaitos ir prane-
šimo vyko išsamios, kartais labai
ilgos diskusijos.

Vakarais vyko vairi šalutin pro-
grama, skirta daugiausia bi iulišku-
mo dvasiai puosel ti. Dažnai skamb
jo lietuvišk dain melodijos.
Per bi iulišk tarpusavio bendravi-
m visi dalyviai jaut si es lyg vie-
nos šeimos nariai. Vien vakar bu-
vo jaukiai pamin ta profesori A.
Maceinos ir Z. Ivinskio 50 met su-
kaktis. Kaip ir kitose st. savait se,
buvo pravesta Valand l T vynei
jaukioje Bernriedo koplyt l je, kur
vyko tam pritaikintos pamaldos,
skambant lietuviškom giesm ms, ir
kun. D. Kenstavi aus pamokslas -
poetiškas religinis žodis. Kit vaka-
r vyko T vyn s Valand l , kurios
metu buvo atliktas Alinos Grinien s
paruoštas literat rinis montažas —
Nev žis ir Dubysa. St. savait s da-
lyviai gražias dienas, puošn j Štarn-
bergo ežer ir jo apylinkes išnau-
dojo poilsio malonumui, o vien po-
piet suruoš ekskursij laivu apl-
link Štarnbergo ežer „ lietuvišk
dain skambesiu užpildydami vis
apylink .

Penktoji studij savait baigta
rugpj io 24 d. pamaldomis ir bai-
giamuoju aktu. Mišias laik ir pa-
moksl pasak kun. dr. Jonas Aviža.
Uždarymo akte prof. Maceina dav
visos savait s id jin skerspj v , nu-
šviet iškilusius lietuvi , kaip vaka-
rie i , uždavinius ir išryškino Eu-
ropos LFB kult rin s veiklos gaires.
St. savait s dalyvi vardu kalb jo
min. Turauskas. Uždarymo akto pa-
baigoje buvo perskaitytas ELFB svei-
kinimo Lietuvai, kuris kit dien
buvo perduotas radijo bangomis per
Amerikos Bals , Miunchene.

Studij savait s metu vyko ir
Europos LFB metin konferencija.
Išklausyti valdybos, kult ros komisi-
jos, Europos Lietuvii Informacijos

Amerikos-Kanados studij savait

Giedroj vakaro tyloj prie Spyg-
lio ežer lio, 1958 rugpj io 10 d.
8 val. vakaro dr. V. Majauskas, sto-
vyklautoj vadovas, prad jo 2- j
Amerikos ir Kanados LFB studij
savait . Po vedamojo žodžio pa-
kviet prof. dr. Ad. Damuš , asis-
tuojant R. Šomkaitei ir inž. P. Na-
ru iui, pakelti tautines v liavas. E.

(ELI) pranešimai ir apsvarstyta to-
limesn veikla. ELFB pirmininku
perrinktas v l prof. Z. Ivinskis. Kon-
ferencijoje apsvarstyti ir kitos studij
savait s reikalai. Nenorint per-
daug apsisunkinti technišku-organi-
zaciniu darbu, juo labiau, kad ku-
rortin se vietov se vasarojimo metu
tr ksta viet nakvyn ms, šiais me-
tais buvo kviesta mažai sve i (iš
viso dalyvi buvo 35, suvažiav iš
Italijos, Šveicarijos, Pranc zijos ir
Vakar Vokietijos). Už tai susilauk-
ta iš vairi paži r kult rinink
nepasitenkinimo. Panaši priekaiš-
t teko nugirsti ir pa ioje studij
savait je. O vienas asmuo, pirm
kart ia dalyvav s, taip pareišk :
“Esu didžiai nustebintas st. savai i
augštu lygiu, aktualumu, objektyvu-
mu. Gailiuosi, kad iki šiol jose ne-
dalyvavau”. Neži rint technišk
organizacinii sunkum , ateityje tu-
r t b ti kvie iama kuo daugiau
dalyvi ir visi ia bus patenkinti,
visi patirs naudos ir pajus tikr lie-
tuvišk dvasi , kurios tremtyje
mums labai tr ksta’. D l min t
priežas i , jei tik aplinkyb s leis,
Europos LF bi iuliai kit studij
savait yra numat kviesti dau-
giau sve i .

R. J. ir V. M. (ELI)

Blandytei deklamuojant, Lietuvos himn giedant pakilo Amerikos ir Lietuvos v liavos.

Rytas po maldos ir pusry i iki piet buvo svarstomos paskaitinink paruoštos mintys, o popiet, kadangi saul kaip užsakyta negail - jo savo spinduli , buvo užtenkamai progos ir sm l papurenti ir vanden pataškyti, kuris spyglio ežer lyje toks skaidrus. Vakara is skamb - jo dainos, žav jo kult riniai paren gimai ir susim stymai arba "Spyglio Koto" pakutenimai.

Sekmadienio vakar atžym jo Detroito lietuvi programa, kuri išpild p. Gobien s paruošta tautini šoki grup "Šilain " ir smuiko ir piano muzika (Maryt ir Kazys Lekniai).

Pirmadienis — diskutuojama lietuviškoji kult ra (dr. Kaupas vadovauja), vakare atgaivina nuotaik dr. S. Ali no "Spyglio kotas" ir dainos.

Antradien — laisv s kov prasm s diskusijos (vedant kun. dr. Baltiniui ir inž. P. Naru iui), vakare "Spyglio kotas", dainos ir šokiai.

Tre iadien : rytams iki penktadienio kun. Pr. Garšva paskelb trij dien mald už persekiojam , tylin i j Bažny i. Dienos diskusijos liet moters vaidmen rezistencijoje (vadovavo Al R ta Nakait Arba iauskien). Vakare: literat ros vakaras: sav k ryb skait Al R ta-Arba iauskien , dr. Kaupas ir Aloyzas Baronas.

Ketvirtadien — Lietuvos pramon s apžvalga (patiek dr. A. Damušis), vakare linksmavakaris su "Spyglio kotu", redaguotu dr. Kaupo ir dr. S. Ali no., dainos ir šokiai.

Penktadienis — susikaupimo diena. Kun. Garšvos pamokslas ir pamaldos. Aldona Nasvytyt -Augustinavi lien paskaitoje palygino M. Pe - kauskait s k ryboj vaizduot moter su rezistencijos moterimi. Vakare; didingas laisv s kovose žuvusi - j pagerbimas. Stovyklos vadovas dr.

V. Majauskas pakviet prof. Brazait nuleisti v liav . Tautiniais r - bais apsilvilkusios lietuva is teik juod gedulo juost . Juodai perrišta v liava, giedant himn , deklamuojant E. Blandytei ir A. Kizienei nuleidžiama iki pus s stiebo. Prof. Damušis taria susikaupimo žod . Tamsioje naktyje visi užsideda žvakutes ir eisenoje po vien žygiuoja mišk — tylos eiseną. Eisena sustoja miško dauboje; ten prie dail. A. Valeškos piešto didingo Marijos su Nukryžiuotoju paveiklo nežinomojo partizano kapui atžym ti — susikaupiamą. Mergait s padeda g les. Giesm "O Dieve", Blandyt s deklamacija, "Marija, Marija". Vis perskaitomas bendras aktas — pasižad jimas. Eil raštis - Palubinskien s. Viešpaties Angelas. Žvaku i tylos eiseną gr žta prie gedulo v liavos, ten žvakutes sudeda, ir visi pasirašo pasižad jimo akt . Gilioj naktyje prie laužo ant ežero kranto giedamos partizan ir patriotin s dainos. Penktadien po piet perskaitomas dr. A. Musteikio referatas apie lietuviškos kult ros raid . Partizan min jim paruoš p. A. Kiziene .

Šeštadienis — santrauka visos savait s min i , ir buvo paskutin paskaita — J. Brazai io apie lietuvi tautos charakter . Stovyklos vadovas dr. Majauskas moderniška i r kruopš iai suruoš s ir praved s studij savait , 8 val. vakaro suvieia visus poilsio ir studij savait s baigos minutei — v liav nuleidimui. Prof. J. Brazai iui tarus baigiam j žodel , asistuojant prie v liavos (dr. Razmai, Irenai Lozaitytei ir Vikt. Palubinskiui) Tautos himnui skambant nuleidžamos v liavos.

Taip jauku ir gera savam lietuviškam kampelyje ir toli esant nuo Lietuvos. Džiaugsmas ima ne tik kad gambiai techniškai toki didel mas žmoni tvark gabus administratorius Buitkus, bet kad ir iš visuomen s menk pinig stovyk-

PASAULY

Kur Lietuvai durys yra atviros?

LIETUVOS TARPTAUTIN PAD TIS

Leidinyje Lietuva Okupacijoje, paruostame PLB seimo organizacinio komiteto, yra dr. S.A. Bačio, Lietuvos ministerio Paryžiuje, pranešimas apie Lietuvos tarptautinį teisinį ir politinį padėtį. Jame yra kai kuri ligšiol nežinoti viešiau konkrečiai daviniai. Jų dalį pakartojame.

*

KAIP SU PRIPAŽINIMU

Lietuva tarptautinai teisės atžvilgiu tebėra nepriklausoma valstybė. Atskiri Vakarų kraštai nelygiai teisiškai nepriklausomybę pripažįsta.

„Aiškiausia laikysena yra Jungtinių Amerikos Valstybių ir Vatikano. Vakarų Vokietijos atskirai kraštų teismai nevienodai sprendžia. Vieni Lietuvos prijungimą prie Sovietų Sąjungos de facto pripažįsta, kiti nepripažįsta. Yra neaiškumų ir Belgijos bei Olandijos praktikoje... Lietuvos prijungimo de jure nėra pripažinusios nei Vokietija, nei Belgija, nei Olandija. Griežtai nuosekliai laikosi D. Britanijos teismai. Kol D. Britanijos vyriausybė prijungimo de jure nėra pripažinusi, teismai daro tik tokius sprendimus, kurie logiškai eina iš tokio vyriausybės nusistatymo. Reikia pabrėžti, kad JAV nusistatymas yra aiškiausias ta prasme, kad JAV nepripažįsta ne tik Lietuvos prijungimo prie Sovietų Sąjungos, bet ir jokių Sovietų Sąjungos administracinių aktų Lietuvoje, taip pat neleidžia JAV teismuose Sovietų konsulams atstovauti Lietuvos piliečiams ir nepripažįsta okupuotos Lietuvos sovietiniams statymams galios... Prancūzijos laikysena eina iš kasacinio teismo sprendimo, pagal kurį Prancūzija Lietuvos prijungimo nėra pripažinusi nei de jure, nei de facto. Minutas teismas savo sprendimą remia Prancūzijos sutartimi su Latvija, bet iš analogijos tatau tinka ir Lietuvai. Faktas, kad Prancūzija nėra atidavusi Latvijos aukso Sovietų S -

los komitetas per tokį trumpą laiką sugebėjo sudaryti sąlygas (pastatus, rengimus, maudyklą), kuriose jau taip miela atstogauti.

Po viliavos nuleidimo žavio puikus p. Stankaitis koncertas ir p. Strolis vyrų dvigubas kvartetas su liaudies ir partizanų dainomis, o baigai viską peržvelgiant „Spyglių kotas“, redaguotas dr. K. Ambrozaio, dr. Kaupo ir dr. S. Alio, ir „Spyglių dainėlių“ išpildymu dr. Pemkaus su dr. Majausku.

Nenorėjo niekas skirstytis namo, jau dabar pradami laukti kitą mėnesį studijų ir poilsio savaites, kurių jau apsimuršę suruošti Clevelando bi-

ulijai: inž. yvas, J. Mikonis ir Vl. Palubinskas.

1959 metų studijų savaitėi Clevelando komisija vietą parinko ten pat kaip ir 1958 — Dainavos jaunimo stovyklą, kuri patogiausiai pasiekiamą iš svarbiausių vietovių. Laikas yra gautas rugpjūčio 9—15. Svarstomieji klausimai bus pranešti vėliau.

jungai, taip pat rodo, kad prijungimo nepripažstama”.

PRIMINIMAS TARPTAUTIN JE
OPINIJOJE

Žinom, kiek gausiai Amerikos Kongrese minimi Baltijos kraštai. Autorius nurodo kai kuriuos tos ršies faktus iš Europos.

“Praeit met sausio 18 Prancizijos deputatas Bouxom, raštu paklaus švietimo reikalus tvarkant valstyb s minister , “kuriais sumetimais mokykl vartojami vadov liai Baltijos valstybes žymi Soviet Sjungos dalimi, nors Pranc zija nei ši valstybi prijungimo, nei išnykimo n ra pripažinusi” (Ži r. ‘Journal off. Nr. 14, 1957, 678 psl.), tai buvo atsakyta, kad “vadov li paruošimas ir leidimas n ra kontroliuojamas, ir ministerija už tai neatsakinga”...

“1958.4.23 D.Britanijos House of Commons žurnale (94 nr., 934 p.) parlamento debatuose nurodyta, kad pulk. Beamish primin Baltijos valstybi likim ryšium su “virš ni konferencijos” klausimu ir nurod sutartis, kurias Soviet S junga su lauz Lietuvos, Latvijos, Estijos atžvilgiu. 1958.5.2 Europos Tarybos Patariamajo Seimo pos dži metu Pranc zijos senato vicepirmininkas Ernest Pezet savo kalboje primin Soviet S jungos taktik , jos su lauzytas sutartis, pabr ždamas, kad negalima sutikt su Chruš iovo dešinosios rankos — Mikojana teze, pasakyta jam V. Vokietijoje besilankant, es “vienu br kšniu praeitis turi b ti pamiršta”, kai galvojama apie “virš ni ’ konferencij ’ (ži r. Doc. A. 40.309).

AR YRA MANOMAS KOKIS
SPRENDIMAS?

“Vienas kitas juristas dar pareiškia nuomon , kad Lietuvos, Latvijos, Estijos nebuvimas Jungtini Taut ir kit tarpvalstybini or-

Kai vykiai pradeda ried ti

ATSTOVYB S PRIE VATIKANO LIKIMAS

Dr. S.A. Ba kio apžvalgoje parodyta, kokia buvo Lietuvos politin pad tis tarptautin je plotm je iki dabar. J prat siant naujais vykiais, tenka pasteb ti, kad 1958 metais šiek tiek pajudino sustingusi pad t. Deja, ne m s naudai. Niuans pasireišk Amerikos vyriausyb s smulkiuose veiksmuose. Jie m rodyti faktin maž slydim nuo vyriausyb s tebedeklaruojamos ir nekeitamos principin s linijos — nepripažinti Lietuvos jungimo Soviet S jung : Briuselio parodoje žem lapyje Lietuva atsid rusi Soviet S jungos teritorijoje; pranešime apie Amerikos l ktuvo pasirodym viršum Baltijos paj rio žem s (Lie-

organizacij nariais sunkina j tarptautin pad t, apgailestaudami, kad veikianti tartautin s bendruomen s juridin technika neleidžianti juridiškai Baltijos valstybi nepriklausomyb s atstatyti ir padaryt nusi kaltim atitaisyti. Pad tis gal t b ti pakeista tik j ga. O tokios tarptautin s j gos tam vykdyti n ra. Karo d l to n viena valstyb neprad s. Praktiškai tad tas gražus principinis Lietuvai palankus tarptautin s teis s ir moral s nusistatymas tereiškia tai, kad yra atviros durys Lietuvai, Latvijai, Estijai nepriklausomyb atgauti ir suverenumo vykdym atstatyti (plg. Ch. Rousseau: Droit International Public, Paris 1953, 289-291 p.)”.

tuva ir Latvija faktiškai) vadina-
mos sovietine teritorija. Tai žygiai
ne priva i asmen , bet valstybes
informacijos agent ros ir valstyb s
departamento. Su širdg la sek me
Amerikos Balso Miunchene likvidavi-
m ir j vertinom, kaip appeasemen-
to nauj žingsn pakeliui santy-
ki atolyd ir susigyvenim su sta-
tus quo, kaip to reikalauja daugelis
Amerikos opinijos formuotoj .

Daug didesn s politin s ir mora-
lin s reikšm s yra Lietuvos atstov-
vyb s likimas prie Vatikano. Iš lig-
šiolinio status jis pajud jo staiga
1958 gale. Šiuos žodžius rašant ne-
buvo dar tikr žini , ar atstovy-
b tikrai bus uždaryta, ar diploma-
tinis status atšauktas tiktai atstov-
vui asmeniškai ir kokios to viso
priežastys.

Eventualus atstovyb s likvidavimas
Lietuvai reikšt didžiausi politi-
n sm g nuo pat Lietuvos okupaci-
jos metu. Jo padarinius sunku tikrai
apskaityti. Galimas daiktas, tuo b t
atimtas moralinis pagrindas laikyti
Lietuvos atstovybes ir kitose valsty-
b se, ypa iai katalikiškose.

Ryt - Vakar santykiuos tuo
b t atimtas moralinis pagrindas
nepripažinti status quo politikos ir
ryt Europoje.

Tai b t simbolinis gestas, kad
politikoje moralinis principas turi už-
leisti viet oportunistiniam. Daug
kur oportunizmas seniai jau domi-
nuoja. Bet Vatikano šis žygis b -
t aiškinamas kaip oportunistinio
principo pilietinimas, sankcionavi-
mas.

M s laik paradoksams b t
prid tas dar vienas naujas: kai Jung-
tin s Valstyb s, palaikydamos Bal-
tijos atstovybes, remia moralin prin-
cip , Vatikanas, atšaukdamas vienai
iš t valstybi diplomatin status,
remia oportunistin princip .

Šitokios išvados tiek sunkiai ti-
kimos; jos taip priešingos visai lig-
šiolinei Vatikano praktikai, kad ir
tas Lietuvos atstovyb s likimo fak-
tas, iš kurio logiškai plaukia anos

išvados, tenka priimti ir vertinti su
dideliu apdairumu ir politine išmin-
timi, jieškant, kas už to fakto sle-
piasi ir kas reikt daryti, kad Lie-
tuvai b t naudingiausia. M s pa-
i tuo reikalui toki samprotavimai:

(1) Galimo atstovyb s uždarymo
faktas yra lietuviui skaudus, juo la-
biau jis skaudus lietuviui katalikui.
Ta iau mes nesi lytume argumentuo-
ti, kad tokis faktas sumažins išti-
kimyb Katalik Bažny iai ir su-
kels palankum "tautin s bažny ios"
id jai. Tai nieko bendro neturi su
ištikimybe tik jimui. Aiškinimas, kad
tikintieji atsitrauks nuo bažny ios
d l šio politinio fakto, parodyt
tik paviršutinišk , naiv ir tik ji-
mo ir žmogaus dvasios pažinim .

(2) Su kartumu prisimename fak-
tus iš nepriklausomos Lietuvos san-
tyki su Vatikanu, kada mums tr -
ko ir politin s išminties, ir elemen-
taraus takto (Vatikano atstovui lan-
g daužymas, apm tymas kiauši-
niais, deportavimas, oficiali parei-
g n pareiškimai, kad Vatikanas
neturi kariuomen s...). Už tat su
juo didesniu jautrumu už praeit
nor tume, kad kreipiantis pareiški-
mais Vatikano b t vengiama ir
šiuo atveju "protest " ar panaši
nevykusi žodži , kuriais negali-
ma santyki pagerinti su tais, su
kuriais t santyki nor tume. Jei
j nenorime, tada jau kitas reika-
las, kitas tada ir žodynas... Jeigu
j norime, tada yra pareiga pasi-
gilinti sav j pus , ar ji yra tvar-
koje ir ar ji nepagreitino Vatikano
apsisprendimo pasinaudoti formaliu
pretekstu (kredencial panaujinimas)
kad baigt santykius su atstovu, ir
kas daryti, kad galimai mažiausiai
nukent t Lietuvos reikalas.

(3) Lietuvos nelaimingoje pad ty-
je jos lik atstovai yra respektuo-
jami ne tik pagal tai, kiek antro-
ji pus turi politinio intereso. Gera
dalim priklauso ir atstovo intelek-
tualinio, moralinio imponavimo, pra-
našumo, nuo jo taktingo dinamizmo.
Mes turim eil toki atstov ki-

tur. To negalime betgi pasakyti apie Vatikaną. Vatikanui nebuvo paslaptis, kad Lietuvos atstovas Vatikane neturi santyki su kitais atstovais; kad jis neturi santyki su savo lietuviškąja visuomene. Dar daugiau: savo atstovybę jis nėra šeimininkas. Net kada pakibo klausimas ties atstovybės likimu, lietuviškos diplomatijos vienintelis šiuo metu užnugaris, lietuviškoji visuomenė, informavosi iš svetimos spaudos, o iš savo atstovo apie padėtį nieko negirdėjo. Iš ten atėjo tik pavilnas šauksmas: gelb kit! Ar tai nepribrandino ir Vatikane nuomonės, kad Lietuvos reikalais rūpinasi ir jiems atstovaujantys kiti, bet tik ne Lietuvos oficialūs atstovai?

Mums rodos, kad Lietuvos atstovo likimas Vatikano yra didelis ir skaudus spėjimas ir kai kuriems atstovams kitur, spėjimas arba atstovauti darbais, ne tik titulu, arba negalint eiti pareigų, paįmantis iniciatyvos, tartis ir jį ieškoti formulės, kuri galint pasitraukti ir perleisti pareigas naujam asmeniui. Esama padėtis gresia baigti Lietuvos atstovavimą su dabartiniu atstovu išnykimu. Kai kurie atstovai daro daugiau, nei slygos leidžia. Bet kai kuri atstovų veiklos pobūdis, tikriau neveikimas, gresia to atstovavimo baigmą paskubinti.

(4) Su atstovybės prie Vatikano likimu mums nutiko tas pats, kas nutikdavo staigiais sunkesniais momentais Lietuvoje — pritrkdavo informacijos ir vadovaujančios rankos. Ir šiuo klausimu pasimetė. Veltui vienas dienraštis paskelbė; veiksniai budi ir veikia. Bet veiksniai tylėjo. Prabilo tik tada, kada iniciatyva pradėjo verstis per galvas iš šalies. Dalis tos iniciatyvos sveika - telegramomis prašyti Vatikano, kad atstovybės nenaikint. Dalis iniciatyvos abejotinos vertės. Mums ji rodos paįmanti reikalui net žalinga, nes užuot kovojus už at-

stovybės pripažinimą pradėjo kovą už diplomatijos šefo pripažinimą.

Tokiu žygiu kovą dėl atstovybės išplečiamą kovą pirmiausia dėl diplomatijos šefo, paskui tik dėl atstovybės. Išplėsti kovai laimėti yra mažiau galimybi nei susiaurintai,

Kai tokia yra padėtis, vargiai yra tikslingos pastangos kovoti Vatikane dėl diplomatijos šefo pripažinimo. Lygiai nebuvo pagrįstas kai koks tikėjimas. Kad nepripažinus šefo galėbinti pripažinti Vliko skirtas atstovas. Kovos dėl atstovybės suplakimas su kova dėl diplomatijos šefo ar Vliko primato mums rodo taktinį klaidą, jei tikrai norima atstovybę išlaikyti. Jei kliša kredencialų klausimas, reiktį ieškoti lengvesnio kelio, kuris nebūt kontraversinis ir dėl to gal lengviau priimtinas ir svetimiesiems, šiuo konkrečiu atveju ir Vatikanui.

(5) Atidedant šal diplomatijos šefo kontraversinį klausimą, galėbinti svarstoma viena iš galimybi — turėti veikiantį diplomatų kolegiją ir veikti jos vardu.

Tokios kolegijos moralinis svoris galėbinti didesnis ir svetimėj ir savjakyse, nes jis remtųsi ne kontraversiniu raštu-galiojimu, bet realiai veikiantį, su svetimais ir savais susiduriančią diplomatų konsulų pasitarimų sprendimais. Jis reiktų ne vieno asmens, bet visų sutarimų ir veikimų. O tokio sutarimo tarp diplomatų pritrkų net šiuo konkrečiu atstovybės klausimu. Vienas elgėsi vienaip, kitas kitaip. Vieningo veikimo nepajėgduoti diplomatijos šefo titulo buvimas, kaip tas titulus nepajėgdu atstovus pareigoti, kad jie visi lygiai būtų apsikrovę darbu, lygiai ir atlyginimu. (Atlyginimo dydis dabartinį praktikoj yra atvirkščiai proporcingas darbams).

Tiesa, tokia diplomatinė kolegija nėra statymais pramatyta ir formaliai negalėbinti pripažinta. Bet ar pripažinta kita institucija, kuri norimūsi lyti, bet kurios nepriima.

Faktinis pripažinimas tarp svetim - j priklausys tik nuo kit geros valios, kaip nuo jos priklauso ir atstov pripažinimas. Ta iau ir sveitim j akyse b t daugiau moralinio autoriteto, jei b t veikiamma ne vieno, bet kolegijos vardu ir dar jeigu jos sprendimai b t paremti vieningai visuomeninio užnugario. Ar neb t tada lengviau išsprendžiamas ir klausimas, kada vietoj negalin io eiti pareigas diplomato ar mirusio reikt pristatyti nauj , kandidat . Tokis sprendimas gal b t tokiu atveju priimtinas ir Vatikanui, jei jis tenor jo ar tik nauj kredencial , ar tik naujo atstovo, o ne atstovyb s likvidavimo.

Diplomatin s kolegijos buvimas apsaugot ir nuo pavojaus, kad Lietuvos atstovavimas greitai gali baigtis su atskir asmen išsibaigimu.

Tai viena iš galimybi , kuri darosi labai aktuali, kai vykiai imaried ti ir laikas neveikia m s naudai. O išeities reikia jieškoti, kad b tume pasiruoš ir didžiausiems sm giams.

J. B.

*

P. S. Sprendimas d l atstovyb s paaišk jo — tai kompromisas tarp to, kas buvo, ir visai nieko. Tenka priimti fakt , nors skaudama širdimi, ir toliau prie jo derintis. Sunkiau priimti to fakto priežasties aiškinim .

Oss. Romano aiškinimas, kad Lietuvos atstovui diplomatinis status atšaukiamas grynai technikiniais-juridiniais motyvais, gali b ti lengviau suprantamas ir priimtinas psichologijai piet žmogaus, labiau linkusio form , o juo labiau psichologijai žmogaus, išaugusio senosios Romos formalistin se ir legalistin se tradicijose. Sunkiau tai suprantama šiaur s žmogui, kuris link s labiau vertinti esm , ne formalin pus . Noras laikytis raid s juo sunkiau suprantamas, kada šis popie-

Dar apie Lietuvos ap jim Briuselio parodoje

Briuselio tarptautin je parodoje Lietuva buvo apeita Amerikos ir Vatikano paviljonuose. Tuo tarpu geriau buvo pasielgta su Latvija abiejuose tuose paviljonuose. Lietuvos atstovui Washingtone padarius žygi , buvo pasi sta Amerikos paviljon ir lietuviškos spaudos pavyzdži . Paaišk jo taip pat, kad latviški pavyzdžiai ten buvo atsirad priva ia vienos latv s paviljono tarnautojos iniciatyva. M ginom aiškintis, kod l buvo apeita Lietuva Vatikano paviljone. Gerai informuoti šaltiniai mums pateik tokios informacijos ir komentar .

*

Vatikanas, tur j s Briuselio parodoje savo paviljon , pats tiesiogiai jo nereng , o paved tam reikalui sudarytam komitetui iš belg Briuselyje. Nors iš anksto nebuvo žinomas Vatikano paviljono planas, bet

žius parod , kad su tradicijom nesiškaito ir lengvai j atsisako. Anas laikraš io legalistinis aiškinimas (šiaur s žmogui primena Evangelijos šeimink , kuris negelb s duob kritusio asilo, nes jam svarbiau - vykdyti legalistin pareig — subat šv sti.

Šiaur s žmogui b t lengviau susigyventi su atviru, tiesiu esm s pareiškimu: daroma tai, tikintis palengvinti tikin i j pad t Lietuvoje. Tokis pareiškinimas b t suprantamas kaip noras iš dviej blygybi rinktis mažesn .

buvo spjama, kad ten bus pavaizduota ir Tylos Bažnyia. Tod l Liet. pasiuntinyb prie Šv. Sosto iš anksto (dar keli m nesiai prieš parodos rengim) pasisi l Vatikano valstyb s sekretoriui talkinti medžiaga ir eksponatais. Už tai buvo padkota ir pranešta, kas t paviljon rengia, ir pažad ta talka pasinaudoti. Po to viskas nutilo.

Tik rengus parod , j atidarius ir aplankius pirmiesiems lietuviams (Sidzikauskui, Matulioniui), j pasbteb ta, kad Tylos Bažny ios skyriu-je veik nieko n ra apie Lietuv , kai tuo tarpu Latvijos eksponat yra. Ties sakant, Tylos Bažny ios skyriu-je nesiekta pavaizduoti kiekvien krašt už geležin s uždangos atskirai, o duotas tik bendras vaizdas, kaip atrodo persekiojama Bažnyia už geležin s uždangos; eksponatai imti iš vis krašt . Jei latvi eksponat pateko daugiau negu lietuvi , tai d ka vieno latvio kunigo, kuris pateko parodos reng j talkininkus.

Kai jau parod lankiusieji lietuviai labai aliarmuojamai atsiliep apie lietuvišk dalyk nebuvim Vatikano paviljone, tada Liet. pasiuntinyb prie Šv. Sosto raštu 1958.

VI.17 kreip si Vatikano parodai rengti gen. komisar p. Paul Heymans, atkreipdama jo d mes apie Lietuvos pamiršim Vatikano paviljone. Jis t pat met VI.24 atsak , kad reikal perdav s T vui Joos, kuris es s atsakingas už Tylos Bažny ios skyri .

Kiek palaukus ir nematant kad T vas Joos skub t k nors dar-ryti, Liet. pasiuntinyb liepos 25 d. raš pa iam T vui Joos pranešdama, kad Heymans pažad j s reikal sutvarkyti ir tod l laukiama atatinkam žygi , nes medžiagos ir eksponat turima surinkt . Joos rugp. 9 atsak apgaillestaudamas, kad nuo pat pradžios nebuvo, kas jam talkint Tylos Bažny ios skyriaus rengime lietuviškais eksponatais: jis

kreip sis kažkok komitet ir kunigus iš už geležin s uždangos, bet negav s nei medžiagos, nei adres , pagal kuriuos b t gal j s rasti asmenis, kurie suteikt informacij ir medžiagos eksponatams.

Nors medžiaga buvo tuoj pristatyta, bet dar rugs jo l d. kun. Danauskas praneš , kad T vas Joos savo pažad dar n ra išpild s. Tik dar kart paakinus, tai buvo padaryta — panaudota medžiaga suteikta pasiuntinyb s ir kun. Danausko (nors su kai kuriomis klaidomis, netiksliais parašais po vyskup atvaizdais).

Iš to seka:

1) Mes lietuviai perdaug pasitikime svetimaisiais, manydami, kad m s reikalas jiems taip lygiai žinomas, kaip mums. Užmirštame, kad tik pa i bud jimu ir veržlumu galima laim ti bent tiek, kad neb -tume išskirti iš kit .

2) Neb t tikslo kaltinti už tai, kas vyko parodoje, nei Vatikanas, nei Liet. pasiuntinyb prie Šv. Sosto (kuri, kaip mat me, padar iš savo pus s, kas reik jo padaryti) nei kiti Romoje gyvenantieji lietuviai nepadairumu ar apsilaidimu.

3) Padaryta klaida, kad savo laiku nepajieškota Belgijoje asmen lietuvi , kuriems b t buv pavelta vietoje bud ti ir pateikti reikiam medžiag (kaip padar latviai).

4) Negalima kaltinti n Vatikano paviljon rengus komitet , kuris pats nors netur jo nusistatymo išskirti Lietuv , bet savo iniciatyva (be lietuvi pagalbos) nepaj g surasti reikiamos medžiagos pavaizduoti ken ian i Lietuv . Kad tokio nusistatymo neb ta, matyti iš to, kad padarius aukš iau min tus žygius, buvo tinkamai atitaisyta ir padaryta, ko nor jome. Deja, gana pav -lintai.

Bjaurusis amerikonas

Ar ne keistas reiškinys: po pastutinio karo Amerika nepados žemes niekam neatm; Amerika pirmoji atskubjo su pagalba atsilikusiems kraštams, o betgi Azijoje, Afrikoje amerikietis labiau nekeniamas nei sovietas, nors jis yra grobikas, galvažudys, apgavikas? Net Europos kaimiečiai, kurie dar laikosi ant kojų tik Amerikos pinigų dėka, šnairuoja amerikiet. Kur priežastis?

*

W. Lippmannas ir kiti jo nusistatymo publicistai atsakym, suranda greitai: kaltas valstybės sekretorius Dulles; kalta visa vyriausybės užsienio politika. Gilesni priežastis randa Amerikos nesukm užsieniui pusiau beletristiniame, pusiau reportažiniame, bet šarmantiškai parašytame veikale Ugly American du autoriai William J. Lederer ir Eugene Burdick. Lederer yra jaunas kapitonas, specialus asistentas prie Amerikos kariuomenės viršininko Pacifike, per penkerius metus išmats labiausiai piet Azijoje, buvęs radijo reporteris ir eilinis knygos autorius. Burdick buvęs laivyno leitenantas, Kalifornijos universiteto politinių mokslų dėstytojas; jo specialybė Azija. Šitie kvalifikuoti žmonės mums pasakoti apie Amerikos veiksmus piet Azijoje. Jie sakosi, kad faktai yra tikri, tik jie sukaltinti vietomis ir sutelkti apie žmones, kurie virsta jau beletristiniais tipais. Tie žmonės tai amerikiečiai pareigūnai, atsiųsti Azijos kraštus

su specialiais uždaviniais. Apie juos pasakodami, autoriai netiesiogiai ir atsako, kodėl vieniems nevyksta, kitiems pavyksta.

Ilustracijai atpasakojam vieną vaizdą. —

Piet Azijos valstybėje Sarkhanoje uraganas nusiaubė kraštą ir atnešė badą. Sovietų atstovų per savo slapto agentą (Amerikos atstovų svertį) patyrė, kad Amerika siunčia 14,000 tonų ryžių nukentėjusiems apylinkėms. Per kitą agentą (Amerikos atstovų šoferį) patyrė, kad pirmas laivas su Amerikos javais atvyks per porą dienų. Tada Sovietų atstovas Krupitzynas mums siūlo veikti energingai. Jis nupirko sostinę keletą tonų ryžių juodoje rinkoje, sukrovė sunkvežimį ir nugabeno 300 mylių pietus, kur labiausiai siautė badas. Ten komunistų laikraštis specialioje laidoje pirmo puslapio antraštėmis paskelbė, kad Rusija, Sarkhano draugas, palengvins badą ir kad Rusijos atstovas pats atvyks su pirmu ryžių transportu.

Atvykęs Krupitzynas per garsia kalbūsi ir radij pasakė, kad Rusija imasi pastangas draugams pagelbėti. Penkias tonas, kurias jis atgabens su savimi, galima bus rasti vietiniame komitete. Bet reiki būti kantriems, — toliau kalbėjo Krupitzynas puikia sarkaniame tarime, — keli laivai šiomis dienomis atvyks su Rusijos ryžių kstančiais tonais, ir bus laisvai jAVai išdalyti. Krupitzynas neužmiršo tarti, kad Sarkhana ir Rusija draugai ir jungtininkai ir vienas už kitą stovi, kitaip daro kolonialiniai ir kapitalistiniai kraštai — jie kitiems nepadeda, jeigu negali iš to pasipelnyti.

Amerikos laivas su javais atvyko po poros dienų. USIS agentas atsiuntė kino operatorius. Po Amerikos atstovo ir ministerio pirmininko fotografavimo ir jo kalbėjavus

m iš laivo ir krov sunkvežimius. Muitin s valdininkai tikrino kiekvien maiš ir raš kreida ant kiekvieno sava sarkhanie i kalba. Kai sunkvežimiai atvyko Plutal, sutiko juos 10,000 minia. Garsiakalbiai sarkhanietišškai paskelb , kad Rusija laiko savo žod , kur neseiniai dav Rusijos atstovas. Iš minios pasigirdo prieštaravimo: tai juk Amerikos sunkvežimiai ir šoferiai taip pat amerikieiai. Sarkhanos komunistai tuojau atkirto: "Mes juos išnuomojom iš amerikie i . Argi Rusijos atstovas ne sp jo, kad kapitalistinis pasaulis visk daro d l pelno".

Minioje dar buvo abejojimo. Jie buvo gird j , kad laivas yra su Amerikos v laiva, ir mat , kad ryžius atgabeno Amerikos sunkvežimiai. Bet kada sunkvežimiai iškrov ryžius, sarkhanieiai pamat , kad komunist agentai buvo sak teisyb : ant kiekvieno maišo sarkhanietišškai buvo užrašyta — "Šie ryžiai yra dovana iš Rusijos".

Amerikieiai fotografavo ryžii išdalinimo vaizdus ir besišypsnius laiming žmoni veidus. Niekas neužsimin apie amerikie i dovanas, ir vietos spaudoje to taip pat nebuvo.

Tik po savait s Amerikos atstovyb patyr , kas buvo tikrai vyk . Amerikos atstovas m bartis, nuvyks Sarkhano vyriausyb . Patyrr apie tai ir Washingtonas. Bet gyventojai ir toliau tik jo, kad tai buvo Rusijos dovana.

M nuo po istorijos su gr dais Soviet atstovas reportavo Maskv . Girdi, Amerikos spauda atakuoja atstov , kad jis dav si apgaunamas. Gali j pakeisti. Tai b t nenauddinga. Jis, Krupitzynas, jau pasitvark s taip, kad vietos spauda pagirs Amerikos atstov už vietos gyventoj reikal supratim . Patar Maskvai tuo tarpu pulti Pravdoje Amerikos atstov . Reiki tokiu b du tikinti Amerikos valstyb s departament , kad jo atstovas Sarkhandoje labai gerai eina pareigas.

Tame pat raporte Rusijos atstovas betgi reišk didelio susirpinimo Burmoje pasireiškusiu T vu Finian. Tai katalik misjonierius, kuris vartoj s j zuitišk dialektik ir dar s didel tak . Reiki surinkti visus davinius, kaip jis turi b ti likviduotat...

Ir autoriai jau ima pasakoti apie nauj tip — T v Finian, gimus Worchestery, bet paskirt misijas, kur labai sigal j komunistai. Prieš vykdamas, jis studijav s Lenin , Bulganin , Marks , Stalin , kit komunist raštus. Greitai jisai suprato, kad visi tie nelogiški komunist pareiškimai ir š kiai yra tik simboliai, kuriais jie išreiškia savo tik jim . Jis sitikino, kad komunist tik jimo nesugriauja žinios apie kruvinus valymus, kaip ir katalikai nenustoja tik jimo d l buvusios inkvizicijos. Komunistai pasisavino iš bažny ios ritualo, tik jimo, pasiaukojimo, entuziazmo reikalingum , apaštalavimo energij . Betgi skirtumas tas, kad komunistai tarnauja piktam. Kunigas suprato, kad tiedu tik jimai negali b ti vienoje vietoje tuo pa iu metu. Arba arba.

Nuvyk s apaštalausti tikrajam tik jimui, T vas Finian žinojo, kad pirmiausia turi atlikti tris dalykus; susirasti vietos gyventoj dr s katalik , išmokti j vietin kalb , priprasti prie j vietinio maisto. Pastarasis dalykas jam reišk kelet savai i nuolatin s dezinterijos. Tik tada jis prad jo organizuoti akcij prieš komunizm ...

Sekant tos akcijos aprašym gau ni konstatuoti, kad tai tas pats metodas, kaip lietuviai laisv s kovotojai organizavo pogrind prieš okupantus—slapti b reliai, slapta spauda ir lapeliai ir t.t. T vas Finian taip elg si, kad suk r sp d , jog ne jis veik prieš komunistus, bet vietiniai konspiratoriai. Jie iš tikr j ir kovojo toliau, kai T vas Finian išvyko kitur.

Ateities mokslai ir žmogaus asmuo

Mokslo pažanga skubiai braujasi ne tik erdves, bet ir žmogaus organizmą. Erdvėse pasieks m nul, pasieks Venerą, Marsą. O žmogaus organizme? Iki kol žmogaus organizmą galės brauti, nesuardydama asmenybės? Tokis klausimas susilaukia ir rašytojų susidomėjimo. Vienas toks rašytojas ginimas t problem žvelgti aprašomas ia toliau.

Yra literatūrinis žanras, kuris vadinasi istorinis romanas. Jame istoriniai faktai t r a r - mai, ant kurių rašytojas kuria situacijas ir žmones, žodžiu, kuria fikciją iš mokslinių (istorinių) prielaidų. Jis žvilgsnis nukreiptas žmonijos praeitį. Šitas žanras yra literatūros kritikai pripažintas, ir istoriniai romanai k r jai nesijauia posniai didžiojoje rašytojų šeimoje.

Esama ir kito literatūrinio žanro, kuris vadinasi mokslinė fikcija. Jis n r a visiškai naujas — Jules Verne jau brovosi

*

*

Eina tipas po tipo (vienas iš Texas, kurio t vai es atvyk iš Lietuvos). Jais rodoma, kad pagrindinis Amerikos nepasisekimų užsienio klaida yra žmogus, — siunčiamas užsien asmen menkas intelektualinis ir moralinis pasiruošimas: jie nemoka vietinės kalbos, nepažįsta papročius, neturi apaštalinio dvasios; atvykdami svetimus kraštus, jie atsiveža amerikiečių gyvenimo stilių, juos demonstratyviai gyvena, atsiriboję nuo vietinių žmonių kaip getho, o vietinio gyvenimo pažangą užsimoj organizuoti amerikiečių gyvenimo stilium. Tuo serga ne tik amerikiečiai bet ir prancūzai kolonistai, kurie dar turi kit žym — nor pasipelninti. Bet dėl to ir eina pralaimėjimai. Autoriai sako, kad tokios klaidos nedaro sovietai atsiumiami žmonės. Pozityviais tipais autoriai rodo, kaip ir amerikiečiai turėtų elgtis, kad laimėtų vietinį gyvenimą pasitikim ir dkingumą.

Ji išvados bei sugestijos gali būti išreikštos ambasadoriaus MacWhite prašymais valstybės departamentui:

(1) Aš prašau, kad kiekvienas amerikietis (ir jo šeimos nariai), siunčiamas Sarkhaną, mokytų skaityti ir rašyti sarkhanietiška. Tai liečia karinį ir civilinį personalą.

(2) Aš prašau, kad vienam amerikiečiui tarnautojui nebūt leistas atsigabenti savo šeimos narių, kol jis nepareikš sutikimo tarnauti bent dvejus metus. Jei jis atsigabens šeimą, jis turi žinoti, kad jam nebus duota prabangini butas, bet turės gyventi patalpose, kurios šiame krašte laikomos normalios. Ir maistą jie turės pirkti vietini krautuve.

(3) Aš prašau, kad Amerikos "pikėkai" (parduotuvės) būtų atšauktos iš Sarkhano ir kad joki Amerikos produktai ia nebūt pristatomi, išskyrus tualetų reikmenis, k - diki maistas, pienas, džutės, kavos ir tabakas.

žem s vidurius ir keliavo m nul apie 1865 metus. Šio žanro k r jai taip pat atsiremia mokslin patirt ir kuria fikcij iš m s dien griežt j moksl prielaid . Jie ta iau savo žvilgsn kreipia pasaulio ateit . Literat ros kritikai dar vis šnairuoja šituos bandomus, ir mokslin s fikcijos k r jai dar vis išeina pasaul po kukliu kišenin s knygut s (pocketbook) viršeliu.

J rinka labiausiai yra jaujoji karta. Karta, kurios žvilgnis nukreiptas ateit , o ne

(4) Aš prašau, kad amerikie iam neb t leista atsigabenti s krašt savo priva i automobili . Priva iam susisiekimui ia užteks taxi, dvira i .

(5) Aš prašau, kad visi amerikie iai, kurie tarnauja Sarkhane, b t pareigoti perskaityti knygas Mao Tsetungo, Lenino, Chou En-lai, Markso, Engelso ir Azijos komunizmo vad . Tai turi b ti atlikta, prieš vykstant Sarkhan .

(6) Aš prašau, kad visa m s veikimo programa b t paž stama valdžios tarnautojui ir kad jis vykdamas netur t joki iliuzij ...

Aš žinau, pone, kad tie prašymai yra nepaprasti. Masinio ginklavimosi ir didži imperij rungtyni metu jie gali atrodyti net komiški. Bet, kartoju, didieji dalykai yra ne kas kita kaip suma mažiausi daleli , ir, svarbiausia, mes pralaimime kovas kaip tik šioje srityje... Kiek turiu teis s ir galimybi , aš jau taip darau priimdamas nauj personal .

Jei mes negalime užsienio tarnybai tur ti amerikie i , kurie yra

praeit . Karta, kuri laboratorijose skaldo atomus, kuri veržiasi užkariauti erdv , kuri operacin se sal se nebebijo peiliu atverti žmogaus širdies, kuri išmoko elektron pagalba paerzinti smegen l steles ir atskleisti pas monio pasaul . Tokia yra mokslin s fikcijos skaitytoj - ir k r j - karta. Vienas iš t k r j , labiau populiarius, negu galima tik tis jo amžiuoj, yra Algis Budrys.

WHO nebando m s nukelti nei kitas planetas, nei persokti kelis šimtus met . Istori-

pakankamai treniruoti, pasiaukoj ir atsid j uždaviniam, mes ir toliau pralaim sime Azijoje. Rusai laim s ir toliau be š vio, ir mums beliks tik vienas pasirinkimas — tapti agresorium su atominiais ginklais.

Aš laukiuj s atsakymo...

Po keli savai i ambasadoriui MacWhite atsakymas at jo — sugestijos buvo atmestos, ir jam liepta gr žti Washington ...

Tai finalas ne amerikoniškas - be happy end. Bet mes nor tume tok happy end prid ti: kai knyg perskaitys daugiau pareig n ir Amerikos visuomen s, tada gal ims rodytis ir MacWhite si lymai primtini, o knyg , tikrai paskaitys — jau dabar ji yra virtusi bestselleriu.

Kai "The Ugly American" perskaitys George Allen, Amerikos informacijos biuro direktorius, reikia manyti, jis prad s g dytis savo tvirtinimo, kad Amerikos Balsui nereikia kalb ti tautin m kalbom pavergtuosius kraštus, nes ten pakankamai suprant ir angliškai...

ja vyksta apie 1980 metus, kada m s pasauly telik du frontai: sovietin sfera ir alijant sfera. Šaltasis karas tebevyksta, karas ne ore ar po vandeni, bet mokslin se laboratorijose ir žvalgybos kartotekose. Žodis karas nustojo savo geografinio aspekto. Tai yra dviej pasauli mokslin s pažangos karas.

Tie, kurie jieško tik lengvo pasiskaitymo nemigai nuvaryti, pervers knygy per por valang ir atsimins tiktai, kad tai yra špionažo istorija. Sovietai gr žina alijantams b tyb, kuri yra pusiau robotas, pusiau žmogus. Tai tur t b ti Lucas Martino, amerikie i mokslininkas, dirb s prie slapto K-88 projekto. Laboratorijos sprogime Martino buvo beveik sudraskytas gabalus. Sovietai j pagrieb, išlaik ligonin j kelis m nesius, "sulipd", padarydami iš jo robotišk baisenyb ir gal gale, alijant spaudžiami, gr žino. Bet ar toji pabaisa, art janti nuo soviet pasienio, tikrai yra Lucas Martino? O gal tikrasis Martino yra lik s anapus ribos, tuo tarpu, kai ši art janti baisenyb yra tik šnipas, apšarvuotas visa informacija, išgauta iš tikrojo Martino? Lygiai šis robotas gali b ti tikrasis Martino (tikras tiek, kiek jame liko žmogaus k no ir žmogaus organ, nepa-

keist metalo dalim, kurios funkcionuoja elektron pagalba...), bet Martino su "išplautais smegenim"? Kiekvienu atveju, yra pavojus, kad K-88 projektas neb ra sovietams paslaptis. Ir per ištisus penkeris metus amerikie i žvalgyba jieško atsakymo j klausim "kas"?

Tokie yra WHO r mai. žvalgesnis skaitytojas tuose r muose suras problem, prieš kuri jau šiandien stovi chirurgai, matydami sumaigytus trafiko nelaim se k nus, problem, kuri laisvajam pasauliui neduoda ramyb s nuo pat kardinolo Mindsenty bylos — b tent, žmogaus problem. Iš vienos pus s žmogaus, kaip fizin s biologin s b tyb s su nuostabiai funkcionuojan iu aparatu, iš kitos — žmogaus, kaip protingos b tyb s su visu kompleksu intelektualini ir moralini savybi.

Martino buvo praktiškai mirs, kai j pristat sovietin ligonin, ta iau "tam tikrom aplinkyb m mirtis n ra nuolatin b sena" — paaiškina kinietis daktaras Kothu saugumie iui Azarinui. Martino operacijos aprašymai ne d l to siaubingi, kad jie detalizuoti ligi šiurpumo, bet d l to, kad skaitytojui kykla klausimas: iki k kios ribos elektronika, servomechanika, apskritai technika gali brautis biologin srit, nesunaikindama žmogaus esm s?

Beveik visi Martino organai buvo pakeisti dirbtiniais ir veik preciziškai, elektron varomi, jo mirusios nerv l stels buvo atgaivintos, bet ar Martino po viso to liko žmogus? O jei ne žmogus, tai kas?

Ir jo "smegen plovimas" d l to buvo nelengvas: kaip sulaužyti b tyb , po kurio metaline "oda" negalima pramatyti jokios išraiškos, kuris nei jaudinasi, nei pyksta, nei bijo, žodžiu, neturi jokios silpnyb s... Ir vis d lto saugumietis Azurinas priemon suranda. Tai ne tos brutališios ir neišmintingos priemon s, kurias prieš 50 met naudojo jo pirmataikai. Ir jos ne visada b davo efektyvios. Azurino smegen plovimo technika yra tobula: ji pritaikoma net tokioms b tyb ms, kurios yra pusiau mechanizmas, pusiau žmogus.

Azarino charakteristika prašosi ver iama:

"Anastas Azarin nebaig jokios akademijos, niekad netur jo laim s pabraižyti lentos ar pasidaryti užrašus knygel j. Kol jie (jo bendradarbiai - ne saugumie iai - iš užsieni reikal ministerijos) blizgino savo uniformomis klasi suolus, jis su t vu tamsiam miške, dar prieš aušr , kirsdavo medžius ir vilkdavo sunkius r stus. Kol jie ruošdavosi egzaminams,

jis priži r jo darbo kolonas taigoje. Kol jie s d jo susikuprin prie savo rašom stal , jam teko valgyti prasčiausios r šies ryžius su mažais, parudusiais Mandžurijos gyventojais. Kol jie ils - josi namie, skaitydami laikrašius, iaušk dami su žmonom ir svajodami apie karjer tarnyboje, jis kaleno dantis lauko ligonin j, beveik mirdamas šiltine..."

Amerikos intelektualas paprastai tik tiek tepaž sta sovietus, kiek jis paskaito Walter Lippmann taigojimus ar keliautoj sp džius. O jaunas Algis Budrys, kuriam niekada neteko susidurti su komunizmu akis ak , teisingai pajuto, kad neapykanta yra didysis sovietinio gyvenimo variklis; kad jei gu Amerika gali teis tai didžiutis savo F.B.I. vyrais, tai soviet saugumietis yra arba kriminalistas, arba psichopatas sadistas, arba neapykantos ir keršto visam pasauliui pritvink s Azarinas.

Daug darbo valand Alg. Budrys tur jo d ti savo medžiagos studijas, iki anatomija, fiziologija, mechanika, technika ir m s laik istoriosofija susilipd vienet . Kiekvienu atveju, rezultatas buvo vertas pastang .

V. B.

ID JOS SPAUDOJE

Diskusija d l k rybos nuosmukio.

— D l demokratijos. — D l nepriklausomyb s id jos nusavinimo. — D l visuomenin s reikšm s praeityje. — D l visuomeninio svorio pokario gyvenime. — D l pasaul ži ros ir politikos. — D l kolonijos Hondre. — D l jaunesn s kartos vertinim .

1.

Daugiausia atgarsio susilauk 60 kult rinink pasirašytas atsišaukimas "Paspriešinkime kult riniam nuosmukiui". Aštr s pasisakymai d l jo dar labiau paryškino ne tik kult rin s k rybos nuosmuk , apie kur kalb jo pasirašiusieji, bet ir apskritai minties suskurdim , loginio galvojimo degradacij ir socialin s kult ros sumenk jim , kartais tiesiog chamizm .

Toki ženkl pademonstravo net diskusijos d l k rybos ir visuomen s New Yorke bendruomen s seimo metu, nos ten ir buvo rinktiniai žmon s. To buvo tarp t , kurie buvo pareiškimo id j priešininkai, neapsi jo be to ir pareiškimo kai kurie šalininkai.

Susid rim tarp pareiškimo šalinink ir jo priešinink stebintiems ir toliau iš šalies b t lengviau apsisprsti už t ar kit pus , jei iš vienos pus s b t kult ros aukšto lygio atstovai, iš kitos — kult ros diletantizmo atstovai. To, de ja, n ra. Tarp pareiškim pasirašiusi yra ir k rybini diletant ; tarp pareiškimo priešinink yra ir aukštos kvalifikacijos kult rinink . Tas paradoksalus reiškinys ir yra viena iš priežas i , kod l pareiškimo autoriai negali surinkti visu šimtu procent pritarimo iš steb to-

j , klausytoj , nes ties atneša ir j padaro taigi ne tik login argumentacija, bet ir jos neš jo k rybin s, moralin s kvalifikacijos.

Kokis bus diskusij rezultatas, dar per anksti pasakyti. Pereitame nr. buvom nuog stav , kad pareiškimas nelikt tik bomba pelk ir kad jis nesibaigt tik aptaškydamas sprogdinamuosius ir sprogdintojus. Aptaškymo b ta gausaus. Kad besitaškant b t nusausinga pelk , vargiai to galima tik tis. Nuoširdžiai lauktume, kad kult rininkai nustot pelk tašk ir judint iš jos pat kult ros vežim savais pozityviais k rybiniais darbais.

2.

Diskusija prisidengus demokratijos skydu, bet ne d l demokratijos. Ji labiausiai buvo varoma Naujien polemikoje prieš bendruomen . Socialistinis laikraštis tikin jo , kad bendruomen tvarkosi antidemokratiškai, o Altas, Balfas demokratiškai. Bendruomen sudarin ja savo vyriausius organus tiesioginiais rinkimais, Altas ir Balfas (iki šio seimo) srovi susitarimu. Tokis aiškinimas rod ne bendruomen s nedemokratiškum ir Alto demokratiškum , o tik tai, kad laikraš tui r pi pirmoje eil je dominuojan ios pozicijos, kontrol s išsaugojimas savo rankose. Demokratijos terminas t ra jam tik skydas, priedanga.

Taigi diskusija apie demokratijos supratim , apie jos tobulesn vykdym su Naujienom yra beprasm .

3.

R pestingai parašytoje knygoje "Lietuva budo" jos autorius Steponas Kairys su sentimentu vaizduoja savo vaikyst ir su socialdemokrato poži riu vaizduoja Lietuvos visuomenin gyvenim . Autorius kartoj a vien iš Lietuvos socialdemokrat m gstamiausi tezi — kad socialdemokrat partija pati pirmoji savo program rašiusi nepriklausomos Lietuvos siekim (1895). Tai

tezei rimtai m oponuoti 1958 Varpe B.G.N. Ji pacituoja iš paties St. Kairio knygos t soc. demokrat programos straipsn , kuris turi reikš-ti nepriklausom Lietuv :

“Savistovi demokratiška respublika, susidedanti iš Lietuvos, Lenkijos ir kit šali , paremta ant liuosos federacijos”.

Po to pasisakymo analiz s autor daro išvad , kad tai n ra savaranki Lietuvos respublika, apie kuri kalb jo socialdemokratai, o respublika iš Lietuvos, Lenkijos ir kit šali ...

Savo ruožtu autor pareiškia tam tikr pretenzij nepriklausomyb s id j liaudinink naudai. Es varpininkai, “o ne kas kitas paruoš taut tiems vykiams, jie j išaukl jo, žieb meil savo gimtajam kraštui, siekdami atkurti nepriklausom Lietuv (60 p.). Tiesa, autor pasako, kad dabartiniai liaudininkai n ra pareišk , kad jie yra vieninteliai varpinink palikuonys. Jeigu pasitrauk iš Varpo kunigai, v liau socialdemokratai ar dar kas kitas skaito save taip pat varpinink palikuonimis, tai j reikalas’ (61 p.). Po šitokio atsakymo monopolizuoti varpinink id jas, kitu sakiniu jau sako kitaip : “Ta iau vieninteliai neapleid Varpo ir jo skelbt id j , per m jo v liav ir iki šiol j išlaik yra valstieiai liaudininkai”. Taip tikrojo tik jimo yra tik vieninteliai liaudininka, kiti yra atskal nai.

Klausim , kam priklauso nepriklausomyb s pirmumas, vargiai bus kada išspr stas, nes taip aiškinantis galima skelbti ir tez , kad S. Daukantas to paties nor j s. Panašiai yra lik s klausimas neišaiškintas ir d l pirmojo lietuviško laikra šio id jos pirmumo...

4.

Tarp socialdemokrato St. Kairio ir valstie i liaudinink atstovo B. G.N. Varpe susikryžiauo nuomon s

ir d l socialdemokrat bei liaudinink reikšm s lietuvi tautos praeities gyvenime. St. Kairys aiškino, kad varpininkai netur jo ryšio su kaimu, su liaudimi, netur jo politinio nusistatymo, nebuv kovingi prieš car . Tuo tarpu socialdemokrat partija buvusi darbinink gyn ja, j nariai buv dr s s, kovingi, revoliucingi, suprat laiko dvasi , s m si stipryb s iš vakar , tur aiški ekonomin ir politin program ir tt. Varpo bendradarbtam rimtai oponuoja, išryškindama varpininkus nemenkesniame lygyje.

Diskusija rodo, kaip ir dabar dar sunku pusšim io met praeit lygiai vienodai vertinti. Vertinimo daviniai gal b t dar kitoki, jei vien , kit ir tre i reikšm lietuvi tautai b t pamatuota kit matu — ne tik pagal tai, kas dr sesnius š kius svaid prieš car ir kas buvo revoliucingesnis. Tai mok jo ir Rusijos revoliucionieriai; tam nereik jo b ti n lietuvi veik ju! Rusija be caro Lietuvai buvo tokis pat priešas. Tai parod Rusijos valdžia, kai caras buvo nuverstas. Ano pusšim io met praeities veikl galima b t vertinti ir naujesniu matu — kiek kuri partija paruoš Lietuvos žmones savarankiškam gyvenimui; kiek steig jiems skaitykl , mokykl , koperatyv , arbatini (vietoj daužom monopoli), kiek dav teisini patarim kovoj prieš dvar ir prieš t pat car , kiek pad jo atsistoti ant koj kiškai ir kult riškai. Kažin, ar socialdemokratai nor t manyti, kad jie šiuo atžvilgiu buvo lietuvi visuomen s priekyje ?

5.

Socialdemokrat rol jau ne praei iai, o dabar iai ir atei iai palieia J. Kaminskas Darbo žurnale, kurio naujas nr. yra redaguotas jau jaunesnio žmogaus — dr. J. Repekos.

Senosios kartos veik jas J. Kaminskas prikiša frontininkams, kad jie es, 1943 pogrindiniam laikrašt ly "pranašavo: šiam karui pasibaigus, beliks vienintel k rybiška j ga, pa j gi atkurti ir vairuoti materialiai ir moraliai suniokot pasaul. Ta j ga b sianti krikš ionyb. Bolševizmo 'sukompromituotam' socializmui 'frontininkai' pranašavo negarbing smukim. Lietuvos socialdemokratams, jei... neklystu, buvo pažad tos nemokamos pakasynos. Bet neatrodo, kad frontininkams b t sek si pranašauti".

Toliau J. Kaminskas pasakoja, kaip po karo stipr jo socialdemokratai. Nurodo faktus, kaip darbie iai 1945 buvo sustipr j Anglijoje, soc. demokratai Švedijoje, Norvegijoje, Austrijoje, Danijoje, Belgijoje, Vokietijoje. Teigia, kaip socializmas pakirto pagrindus kapitalizmui, sulaik komunizm, dav nauj id j. Minint tokius faktus socializmo nuopeln tezei paremti, negalima užmiršti ir kit fakt, kurie ne socializm suniekint, bet atsakyt pagrindinius klausimus pokariniam gyvenime. O toki klausimai yra kova su komunizmu, kova su sovietiniu pavergimu. Taigi, ar socialistin s partijos padar užtvank prieš komunizmo potvyn? Vargiai atsakytum teigiamai, jei prisimintum Pranc zijoje socialist bendr "Liaudies front" su komunistais, Italijos socialist didžiosios dalies ir lig šiol jim su komunistais, o Vokietijos socialist ir dabartiniu metu laikym si politikos, palankios ryt Vokietijos komunistam ir Maskvai. Kas komunizmui Europoje labiausiai priešinasi šiuo metu — Italijoje, Pranc zijoje, Vokietijoje? Mums ir dabar rodos, kad didžiausias komunizmui pasipriešinimas eina iš krikš ioniškosios id jos žmoni, kurie prieš komunizm gal jo pastatyti konstruktyvines id jas.

Pokarinio gyvenimo didžioji antra tarptautin problema kaip išvada iš pirmosios yra taut pavergi-

mas. Šiai problemai mes esame labai jautr s kaip ir visi tie, kurie kovoja, kad j t vyn s b t išlaisvintos. Anglijos ar Vokietijos ar Švedijos socialist politika yra palankesn status quo, kuri teisina sovietinius pavergimus. Taigi negalime pasidžiaugti socialist tvirta parama kovoje už taut laisv.

Tre ia, Anglijos pavyzdžiu autorius nurodo, kok sm g socializmas sudav kapitalizmui. Tai tiesa. Bet šalia šito fakto Anglijoje tenka atkreipti d mes Vokietijos pavyzd

— ia realizuotas vadinamasis "Mitbestimmungsrecht", kuris galina darbinink dalyvavim moni administravime. Darbinink naudai tai padar krikš ioniškosios id jos atsistovai, ko socialistai neišdr so n Anglijoje.

Ketvirta, teisingai J. Kaminskas kalba Austrijos pavyzdžiu, kad pokario socialdemokratai pergyveno didel evoliucij (apie tai buvom raš ir Laisv Nr. 2, 8). Pokario socialdemokratai kai kur padar didel evoliucij, atsisakydami nuo istorinio materializmo, nuo klasi kovos, nuo kovos prieš religij. Atsisak nuo to, kas buvo esminga socialdemokrat ideologijai. T pa i linkm pajuntame ir J. Kaminsko aiškinime, kad socialdemokratai siekia naujo žmogaus "beklasin je visuomen je", kad siekia pažadinti žmoguje žmog: p sti jame ruse nan i "dievišk j kibirkšt", kad Austrijos socialdemokratai gali susiprasti ir su katalikišk ja hierarchija... Taip, jiems tikrai nesunku susiprasti, nes Austrijos socialdemokratuose dingsta tai, kas jiems buvo esminga ir kas juos labiausiai nuo krikš ioniškosios minties skyr. Psichologiškai gal neprimtinas atrodyt pasakymas, kad pokario socialdemokratija kai kur dav si veikiam krikš ionišk id j; geriau tada sakykim neutraliu b du: krikš ioniškoji ir kai kuri krašt socialdemokratiškoji id jos suart jo.

Penkta, kai d l Lietuvos socialdemokrat, tai dar neseniai jie išpažino kitok tik jim, nei Austrijos ir net Vokietijos socialdemokrat, laikydami sen j dogm. (žr. Ateities keliu, 1946, 1949). Bet tokiems nepakitusiems Lietuvos socialdemokratams tikrai beliko tik pakasynos. Už tat su d mesiu sek m lietuvi socialdemokrat jaunimo pasisakymus (žr. dr. J. Repe kos pasisakymus, atpasakotus Laisv Nr. 6) ir konstatavom, kad jie savo ideologijoje vietoj ligšiolini dialektinio materializmo ir klasi kovos pasirinko etin humanizm, žmogaus asmens vert, žmoni koperavim bei solidarum. Mes tai sveikinom ir apgailestavom, kad sustojo pusiau kel je, pasilaikydami neapykant religijai. Belikt link ti ir šiuo atžvilgiu žingsnio pirmyn, kaip ir pats Darbo paskutinis nr. padar žingsn pirmyn savo technika ir diskusij tonu kult ra, palyginti su ankstesniu nr. M s ši diskusija skiriasi viena išvada nuo J.Kaminsko išvados: mums rodos, kad "frontinink pranašavimas" apie krikš ionyb s id jos ir socialdemokratijos id jos reikšm pokarin je Europoje pasirod teisingas.

6.

Katalikai, pasaul ži ra ir politika

Tokiu vardu Romoje išleista prel dr. L. Tulabos 60 puslapi knygel su vyskupo V. Padolskio prartaties žodžiu. Knygel yra skirta tam klausim trikampiu nagrin ti ne apskritai, bet specialiai lietuvi katalik gyvenimo fone ir paskatoje. Knygel, anot prartaties žodžio, turi nešti "daugiau šviesos šiuos mums aktualius klausimus" ir pad ti "grei iau nuraminti sisi bavu sias bangas", nes, autoriaus pirmaisiais žodžiais betariant, "jau virš desimt met, kai m s katalik tarpe vyksta gin as, kokia turi b -

ti politika: pasaul ži rin ar nepasaul ži rin " (7 p.).

Knygel eina tokiu keliu: duoda daug ištrauk iš popieži enciklik ir kit bažnytini autoritet ir daro iš j išvadas, arba atvirkš iai — skelbia savo tezes ir jas paremia autoritet citatomis. Kelias teisingas ir tiesos jieskanti b - t gal j s duoti pozityvi rezultatai, jei b t išvengta kai kuri klaid. Svarbiausia tarp t klaid yra metodin — tr ksta metodo, privalomo moksliniam svarsty mui.

Metodiškai klausim svarstant, jei knyga kritikuoja svetim tez ir j pasmerkia, tai lauktum, kad knyga t svetim tez, sakytum oponento tez, pateiks autentiškai, dokumentaliai, konkre iai cituodama, kas, kur ir kuriais žodžiais j viešai yra skelb s. To elementaraus mokslinio kelio knygel nesilaiko. Ji tenkinasi pareiškusi, kad jos kritikuojama "nepasaul ži rin politika jos teoretik, bent kiek mums žinoma, n ra aiškiau aptarta" (9p.). Kadangi ji "n ra aiškiau aptarta", tai autorius pats j "aptaria" ir tada ima j kritikuoti. Faktiškai knygel kritikuoja "nepasaul ži rin politik", ne jos "teoretik" suprast, bet pa ios knygel s autoriaus suprast ir formuluot. O autoriaus "nepasaul ži rin politika" tikrai kritikuotina, nes j autorius kildina iš liberalizmo ir net sutapatina su laicizmu (50p.). Tokiu atveju visai suprantamas autoriaus pareiškimas, kad "popiežius Leonas XIII atmesdamas liberalizm ir laicizm, atmeta taip pat ir nepasaul ži rin politik".

Gerai, kad autorius pasiskubina sp ti, jog popiežius, "tiesa, neverta paties termino — nepasaul ži rin politika, — bet aiškiai nusako jos esm, kaip j n dien m sieji formuluoja" (51p.). Pastaraisiais žodžiais autorius v l demonstruoja savo metod: nepasaul ži rin politik pats formulav s, j tada su-

kritikav s, dabar v l atmets j sa-vo oponentui, v l anonimui, tarsi sa-kydamas: tai va, kokia yra tavo tez ...

Tokis svarstymo metodas n ra mokslinis kelias, kuris turi vesti ties .. Tai publicistinis kelias, kuris veda efekt , sp d .

D l šio netinkamo metodo kny-gel negal jo pasiekti savo pagrin-dinio tikslo — nešti daugiau švie-sos apie pasaul ži rin ir nepasau-l ži rin politik .

*

Nepasiekus pagrindinio tikslo, knygel gal t b ti vertinga jau tuo, jei ji neša "daugiau šviesos" apie paties autoriaus paži ras.

Norint tas paži ras išsiaiškinti, tikslingiau yra kalb ti ne apie pa-saul ži rin ir nepasaul ži rin politik apskritai, o apie konkre ius klausimus, kurie yra esminiai pasau-l ži rin s ar nepasaul ži rin s po-litikos svarstyme ir kurie gali kil-ti iš santyki tarp trijų element : valdžios, pilie i ir pasaul ži -ros. B tent:

ar valstyb s valdžia nustato, ko-ki pasaul ži r ji si lo pilie iam išpažinti ir praktikuoti, ar palieka j patiems pilie iams bei j pa-saul ži rin m bendruomen m;

jei valdžia pozityviai neskelbia pilie iam, koki pasaul ži r jie tu-ri išpažinti, tai ar valdžia atmets iš viso pasaul ži ros reikšm pi-lie i ir valstyb s gyvenime ir val-džios priemon m vieš j gyvenim organizuoja taip, kad paskatint pilie ius ignoruoti pasaul ži ros rei-ka, ar valdžia vertina pozityviai pasaul ži ros apskritai reikšm as-men gyvenime ir paremia pasau-l ži rines bendruomenes lygyb s principu.

Pagal atsakymus tuos klausim-us to trikampio — valdžios, pi-lie i ir pasaul ži ros —pagrin-diniai santykiavimo tipai esti trejo-pi:

(a) valdžia mano, kad pilie iai turi išpažinti t pasaul ži r , ku-ri skelbia ar remia valdžia, ir valstyb s gyvenim taip organizuo-ja, kad pilie iam teigt valdžios pasaul ži r valdžios priemon mis (statymai, policija, piniginis subsi-dijos, valdžios viet skirstymas ir tt.). Tai totalizmo kelias.

(b) valdžia skelbia, kad pasau-l ži ra yra kiekvieno privatus ir vidaus reikalas, ir valdžia savo prie-mon mis gyvenim organizuoja taip, kad pilietis pasaul ži ros nejust viešojo gyvenimo srityse. Tai laiciz-mo kelias.

(c) valdžia pripaž sta, kad as-mens formavimas, asmens k ryba n ra manoma be pasaul ži ros ir pasaul ži ra, grsdama asmens ir k rybos pažang , tuopa iu yra po-zityvus veiksnys viešajam gyvenimui; ta iau valdžia pati pasaul -ži rini klausim nesprendžia ..ir netvarko, palikdama tai pilie iam ir j pasaul ži rin ms bendruome-n ms. Tai demokratijos kelias.

kur tip labiau art ja kal-bamos knygel s pasisakymai ? Apie tai galima spr sti iš eil s pareišk-im ;

(1) "Bažny ia ne tik atmets nepasaul ži rin s ..politikos ..mint , bet primygtinai reikalauja, kad po-litika remt si religine pasaul ži -ra; ir tai ne bet kokia, o ta, kuri pilnutiniai atsako tiesai, kuri kaip vienintel tikr pats Dievas nuro-d ". (11p.).

"Bažny ia reikalauja, kad val-stybin politika paisyt ir b t at-remta religin pasaul ži r , ir tai t , kuri yra tikriausia, arba, ge-riau sakant, yra vienintel tikra.

Taigi kuria pasaul ži ra politi-ka turi b ti atremta konkre iai ?

(2) "...katalikiška pasaul ži ra, paties Dievo nurodymu... yra vienin-tel tikroji, kuria tur t remtis kiekviena politika" (14p.).

(3) "Reikia pastebėti, jog pasaulis žiūrį politiką ne tikinai yra tapatinama su vadinama konfesine politika, ši pastaroji ne tik remiasi pasaulis žiūrį riniams ..principais, bet rįsiai taip pat ir tiek pat su kuria nors konfesija, kad ji iškelia virš kitų ir padaro valstybinę. Konfesinis politikos Bažnyčia primygtinai nereikalauja" (14p.).

(4) Valstybė tikrai neišmintingai elgtis, jei nebendradarbiautis ir neremtis ideologiją, kurios tiesioginiai ar netiesioginiai, vidiniai ar išoriniai stiprina valstybę.. (23p.).

Autorius ia vartoja terminą "valstybė", bet kitų vietų jis tam pačiam reikalui pavartoja terminą "valdžia". Ir tai būt tiksliau, nes "valstybė" apima ir valdžią ir piliečius, o kas dera pasakyti pasaulis žiūrį ros atžvilgiu apie piliečius, tas netinka kalbant apie valdžią. Suvok precizija palengvina išvengti neaiškumų ir kalbant apie pasaulis žiūrį ros ryšius su politika...

Jei grįšim prie klausimo, kuriam tipui artimesnis autorius pažiūrį ros apie valdžią, piliečius ir pasaulis žiūrį ros santykius, tai pirmieji knygelės teigimai rodo jos teigimą artimum su pirmuoju tipu. Nes: pirmas ir antras pareiškimai teigia, kad valstybinė politika turi remtis tik viena pasaulis žiūrį ra, kuri iškeliamama aukščiau vis kitų ir padaroma valdinė ir valstybinė. To knygelė reikalauja Bažnyčia ir vardu. Tačiau trečiasis teigimas jau kalba prieš tai, duoda suprasti, kad Bažnyčia ia kaip tik tokios politikos primygtinai nereikalauja. Ketvirtas teigimas dar aiškiau kalba apie pasaulis žiūrį ras daugiskaita, kuriomis valstybė gali remtis ir remti. Vadinas, nebe viena, vienintele, laikoma tikra ir teisinga, atmetant kitas.

Tuose pareiškimuose negali nekristi akis išvidinis prieštaravimas suvokiant valdžios kompetencijos ribas valstybėje. Taigi nėra šviesus

galvojimas klausimu, kuris labai šviesiai buvo atsakytas lygiai prieš 40 metų kito kunigo — Pranciškaus B. io pareiškime:

"...Vakaruose 16-tam šimtetyje sustiprėjo taisyklė cuius regio, eius religio (kieno karalija, to ir tikyba). Tačiau vakaruose ta barbariška taisyklė gana greitai žuvo. Jos vietą užėmė tik jimo laisvės principas. Jis sako: 'Valstybė neturi kištis religinius žmogaus santykiumus. Ji neplatina tik jim nei trukdo jiems' ("Apie apšvietimą").

*

Šviesa yra pakankamai aiški, kai knygelė aiškina santykius kitame "trikampyje": Bažnyčia — žmogus (ne Bažnyčios narys) — pasaulis žiūrį ra (katalikų). Keletas Bažnyčios autoritetų ir paties autoriaus pareiškimų:

Pa pasaulis žiūrį ros plitimas tarp kitų:

"...Bažnyčia yra pratusi labai rpestingai vengti, kad niekas prieš savo valią nebūt veriamas priimti katalikų tik jimo" — Leonas XIII (27p.).

"Is atžvilgio kitų religijų sekėjus yra politinis, civilinis ir socialinis tolerancija, kuri ir katalikams ... yra moralinis pareiga. Pati Bažnyčia Kanon Teisės Kodekse 1357 kanone suteikė teisę gali šiai tezei: 'Niekas neturi būti veriamas prieš savo norą priimti katalikų tik jimą' " Pijus XII (27 p.).

"Bažnyčia reikalauja ne tik paklausti kitaip manant, bet taip pat pataria ir skatina su jais, kiek yra galima, bendradarbiauti viešojo gyvenimo plotmėje, siekiant bendrojo gėrio" — L. Tulaba (27p.).

Bažnyčia ir partija:

"Bažnyčia mielai susilaiko kvietus tikinuosius partinį politinį veiklą; bet individualiai visada jiems pataria ir sako neapleisti savo pi-

lietini prievoli d l bendro vis
g rio' — L. Tulaba (46p.).

Katalikas ir moral politikoje;

"Katalikas dalyvauja s politin je
veikloje — kaip partijos narys ar
pavieniui — visada ir visame ar
valo vadovautis krikš ioniškais prin-
cipais. Neleistina, kad katalikas pri-
va iame gyvenime remt si vienais
d sniais, o viešajame kitais" — L.
Tulaba (46p.).

*

Referavom tuos knygel s punk-
tus, kuri vieni atneša teisingos
šviesos tiesai paryškinti, kiti ties ,
labiau aptemdo, tretį j iškrepia.
Nurod me metod , kuriuo galima
prieiti teisingesn sprendim . Palie-
kame pa iam skaitytojui steb ti pa-
teiktus pareiškimus ir daryti išva-
das, pasinaudojant tuo galvojimo me-
todu, bet nesiskubinant, nesiduodan
poleminiam karš iui. Polemika retai
kada atveda ties , o žmoni
santykius apkartina.

7.

domaus atgarsio susilauk prof.
K. Pakšto projektas organizuoti lie-
tuvi kolonij Brit Hond re. Pro-
jektas rado maža šalinink entu-
ziast , daugiau priešinink kritik .
Betgi d mesio verta buvo kritik
argumentacija, nes ji rod visuome-
n je sigal jusias ar sigal sian ias
nuotaikas. Vienam kritikos tipui b -
dingas N. Lietuvoje principinis pro-
jekto atmetimas. Jo autorius argu-
mentavo; reikia lietuviams tvirtintis
Lietuvoje, ne Hond re: reikia tad vi-
sas j gas skirti laisvinimo akcijai...

Buvo galima nustebti, kuo tas ko-
lonijos si lymas susikerta su lietu-
vi sistiprinimu Lietuvoje ir Lietu-
vos laisvinimu. Keistais galvojimo alo-
giškumas. Bet jis darosi d mesio ver-
tas daliai veik j , senesn s kartos
veik j , kuri mintis priprato prie

vienos brangios id jos, ir bet kuri ki-
ta nauja id ja j pergyvenime jau
priešinasi anai sigyvenusiai. Skaudus
tai psichologinis reiškinys, nes jis ne-
leidžia nei nauj id j priiimti, nei
surasti nauj form bei priemoni
senajai id jai realizuoti. Tai intelek-
tualinio sukalk jimo graudus reiški-
nys. Jo pasitaiko jau ir daugely ki-
t gyvenimo sri i .

Kito tipo atsiliepimas buvo Drauge.
Atsiliepimas priešingas prof. Pakšto
id jai, bet rimtai argumentuotas. Už
t argument buvo matyti asmuo,
susiformav s jau amerikinio gyveni-
mo takoje, link s matuoti daikt
ir id j vert naudos ir patogumo
matais. Kadangi kolonijos organiza-
vimas reikalauja rizikos, energijos,
pasiaukojimo, tai jis nepriimtinas, nes
Amerikos gyvenimas yra patogesnis
ir lengvesnis. Prieš š argument
blanksta kita vert — galimyb
kompaktiškiau išlaikyti lietuvyb
kitai kartai.

T pasisakym išklauius dar s
aišku: jeigu ta id ja b t išpopu-
liarinta 10-12 met atgal, kada
tremtiniai buvo Vokietijoje ir dair s
bet kur iš jos lageri sprukti, jos
realizavimas b t buv s beveik

Iš prof. K. Pakšto laiško:

...Brit laivyno mokslin s staigos
paskelb "Nature" žurnale savo il-
gamet tyrim baltojo žmogaus pri-
sitaikymo daug klimatuose. Išvados
optimistin s. Prie šilt klimat bal-
tieji geriau prisitaiko, kaip prie šal-
t , nes j pirmutin t vyn ir bu-
vusi dausose, ne vidurini je zonoje.
Bet didelis m s išglebimas ir sa-
vo vert s pajutimo stoka gali b ti
pa ia didžiausia kli timi sikurti
maž , graži ir pasiturini atsar-
gin Lietuv . Apvaldyti 12,000 kv.
km. gražios erdv s užtekt mums
ten tur ti 6,000 žmoni . Bet mes
tiek nebetur sime.

tikras, šiandien jai lemta liktis nevykdytai. Ne dėl to, kad ji nebūt tinkama lietuvybei ir ne vykdoma, bet greičiau dėl to, kad mes jai nesam tinkami: mumyse nėra dvasios tų žmonių, kurie kraują Amerikai.

O vis dėlto prof. Pakšto idėja buvo tais metais viena iš negausių, kuriom konstruktyviai mąginta žiūrėti ateitį.

8.

Varpo žurnale anksčiau senesnis kartos liaudininkų žmonių buvo žiūrima frontininkus kaip nėsanusius ar greitai išnyksiančius, veiksnį nereikšmingą lietuviškame gyvenime. Kitokios pažiūros pasireiškia naujesnis kartos žmonių galvoje tame pačiame Varpe 1958. Leonas Sabalius rašo:

“Man neatrodė, kad Lietuvių Fronto atsiradimas nebūt reikšmingas, ar kad jis būtų tik momento “asmenybių” pagimdytas. Jau vienas tas faktas, kad Frontas tam tikrą laiką atskirai veikia, turi svarbą ateitį, nes manau, kad ideologiniai klausimai tampa antraeilis svarbus

— gali būti formuojami ir performuojami — o laiko ir bendro darbo sukurtos pažintys, prestižo klausimai, sakyčiau “Fronto tradicija” neišvengiamai atsistos lemiančiomis pozicijom “vienybės” problemos svarstymuose.”

“Šalia minėtų neprincipinių klausimų, didžiausią kiltų dešinių vienybei matau Fronto stiprybę. Kaip kaikurioms partijoms (tautininkai, krikščionys demokratai), bet nevisoms (liaudininkai), Frontas, atrodo, kreipia didelį dėmesį jaunuojuomen, t.y. siekia tam tikrą jaunuojuomenės narių traukimo savo veiklos sistemom. Ir tame siekime Frontas labai sustiprėjo. Ideologiškai nepažangūs krikščionys demokratai, mano manymu, praranda žymų

LAIŠKAI

Iš daugybės kalbinių sveikinimų parenkame ir šia pakartojame tris: du gilius prasmės žodžius ir minties menininkų ir vien religinių dvasios rėmėjų.

ateitininkijos aktyvų. (O ir ne tiek svarbu, ypač išėivijoj, imponantiškai, kiek tikros studentiškojo gyvenimo mokyklą iš jusios pajūgos). Leisdamas sau pačiam nusistatyti aktyvaus nario pajūgo kriterijus, aš nematau žymių ateitininkų figūrų, kurios būtų nusijusios pas krikščionis demokratus. Žinau, tiesa, keletą, tačiau jau neabejotinai antraeilio pajūgo. Jau ir formuojasi viena išvada, stiprinanti dešiniuosius vien savo buvimu ir tuo pačiu kenkianti jiems, prisidama prie “skilimo” palaikymo. Fronto banga, be didelio pasipriešinimo iš krikščionių demokratų pusės, nusiņeš beveik visą paskutinį kelerį metų ateitininkų aktyvų. Sakau, “beveik vis”, nes negaliu užsimerkinti ir nematyti, kad yra ateitininkuose sparnas, kažkieno pavadintas “oportunistiniu”, kuris nėra nei su Frontu, nei su krikščionimis demokratais pasilikęs. Aš negaliu jau jį pavadinti oportunistiniu, nes manytų, kad ne kas kita, o tik dešinių vienybų yra įdmesio ir pastangų centre, verčiantis savo svorą sulaukyti nuo Fronto, gal jį neatiduoti nei krikščionims demokratais, o siekti jį sėjant susiliejimo kokia nors forma”.

*

POETO FAUSTO KIRŠOS

...Nauj j met proga gavau
Liet. Fronto Bi iuli laiškel — Si-
biro kapai — atvaizd . Smaigas
tyr žem ir numeris — viskas,
kas liko iš tremtini vargo dien .
Vaizdas šiurpus. Nauj j Met s -
vartai labai gilus susim stymas.
Lydi kan ia ir praž tis. Tuo tar-
pu skaitai —Brooklyno ir New
Yorko erdv je rengia puošnius ir
prabangius balius ir kauki vaka-
rus. Keista žmogaus dalia. Supran-
tama, negi verksi, atsis d s ant
akmens.

Labai a i už prisiminim ir ma-
loni prog pagalvoti, kas buvo,
kas yra ir kas bus. N. Met s -
varta metin proga. Deja, nesima-
to s vartos nei politik galvose,
nei politikoj, nei Lietuvos byloje.

Jums didžios ištverm s ir j g
darbuose.

Faustas Kirša

*

POETO JUOZO MIKUCKIO

Slinks metai - ilgas laiko plotas -
Nusk s praamži jie gelm j!

M s kelias, žygiais išvagotas,
Liks neišdildoma žyme...

Iš širdies daug geriausi link -
jim ir J s darbuose s km s!

Juozas Mikuckis

*

KUNIGO JUOZO VELU IO

Mieli Lietuviai Frontininkai,

Kai patikrinau užrašus, radau,
kad aš esu neužsimok j s už “
Laisv ” už 1958 metus. Dabar, ia
dedu \$6.00 už 1958 ir 1959 metus.

Šia proga aš dedu savo pasta-
bas. J s sakote, kad “LFB kriteri-

jai yra krikš ioniškoji moral ’...
Tai kod l J s taip priešišškai lai-
kot s prieš krikš ionišk j demo-
kratij ? Argi išmintinga yra skal-
dytis ? Viso pasaulio krikš ionys,
ypa katalikai, šiuo laiku, prade-
da telktis po krikš . demokratijos
v liava. Prisimenu vokie ius, ita-
lus. Popiežius Jonas XXIII jau da-
bar pradžioje paragino katalikus
eiti politik . Argi J s manytum -
te, kad krikš ioniškoji pasaul ži -
ra b t kli timi laisvai veikti kul-
t ros, politikos dalykuose? Kod l
Vokietijoje po krikš . demokr. v -
liava telkiasi katalikai, protestan-
tai ir liberalai?

Jeigu krikš . demokratas sukly-
do, tai ne tod l, kad krikš iony-
b ar demokratyb kalta, bet tod l,
kad žmogus kaltas. (Liuteris
padar klaid , kai jis man , kad
katalikyb ar popiežija kalta; ia
kaltas tebuvo tik žmogus).

Link iau, kad J s vietoje vilio-
jimo žmoni savotišk nauj po-
litin frontinink partij , prisid -
tum te prie krikš ioniškos demo-
kratijos didžiojo fronto, užmirštu-
m te asmenines žmoni klaidas,
gilintum t s krikš ioniškos demo-
kratijos skelbiamas id jas, duotu-
m te nauj ir šviesi min i pri-
taikant krikš ioniškus principus
gyvenime. Tai tokie Jums link jimai
šven i proga.

Su pagarba

Kun. Jonas Velutis

1958 m., gruodžio 11 d.
Chicago

Redakcijos atsakymas

Malonusiis Kunige,

Už link jimus d kojame, nes ti-
kime, kad jie eina iš nuoširdaus
susir pinimo ir net susijaudinimo.
Gal d l to susijaudinimo ir laiško
formoje taip gausu retorini klaus-
tuk , perd jim , kuri , manome,

atsisakytum t, jei ramiai ir logiškai juos dar kart pervertintum t. klaustukais pažym tus sakinius, manome, atsakymai seniai yra duoti Laisv laikraštyje, tad j nebekartosime. Sustosime betgi prie dviej J s susir pinimo pažadint svarbi, gal laiške svarbiausi, sugestij — jimo po viena v liava ir "nauj šviesi min i" jieškojimo.

Tai svarbios sugestijos, ir laikome naudinga d l j pasikeisti nuomon mis.

Antr j sugestij laikytume svarbesne, ir ji tur t b ti pirmesn. Duoti nauj min i, sumanym (kurie b t naudingi dvi lyp je šios dienos kovoje — už Lietuv ir už lietuviyb) yra pats didysis šiuo metu uždavinys. Jis reikalauja nuolatinio bud jimo, išradingumo, sumanumo pritykoti moment, iškelti id j, surasti priemon jai pateikti svetimiesiems ar saviesiems, ži rint, kam ji skiriama. — LF Bi iuliai šioje srityje stengiasi patys reikštis ir surastas id jas vykdyti. Šios srities id jas stengiasi kitiems sugestionuoti. Šios srities kit iškeltas id jas stengiasi remti, d damiesi visomis j gomis bendr joms - vykdyti darb. Chicagoj gyvendamas, gal b t tur jote prog pasteb ti, kaip Chicagos bi iuliai gražiai pristat Amerikos Balso reikal Amerikos legijono konvencijai; kaip drauge su kitais efektingai piketavo Menšikov ... Tie darbai suved juos po "bendra v liava" su kitais. Lygiai "po bendra v liava" jie jo, remdami bendruomen s veikim, talkindami Balf o veiklai sugyvinti ir jam pinig us organizuodami. "Po bendra v liava" jie jo jaunimo stovykl pinigais ir darbu remdami ir t.t. Kiekvienas konkretus darbas, ar j organizavo Altas, ar Vlikas, ar diplomatai, ar LNT, LLK, yra ir bus bi iuli remiamas pozityviu darbu.

Darbuose atsiranda vienyb ir "jimas po bendra v liava". Darbai daugiau sutelkia nei vardai. Darbai nusako asmen ir kolektyv charakter geriau nei "v liavos". Darbai ne visada esti toki taur s kaip v liavos. Darbai labiau žmones išskiria nei v liavos. O kai darbai išskiria, sunku žmones sutelkti "po bendra v liava".

Skirtingi darbai rodo skirting galvojim. Tik pavyzdžio d liai primename, kaip gali išsiskirti nuomon s konkreiais klausimais. Vieniems atrodo, kad svetimoje grup je pakeisti atstov kitu, sau palankiu, grynai sovietiniu metodu, yra leistina; kitiems tai atrodo nemoralu. Vieniems atrodo, kad jaunimo stovyklos nereikalingos ir d l to neremtin os; kitiems — kad tai visomis j gomis remtina priemon jaunimui lietuviškam išlaikyti. Vieniems rodos, kad jaunim reikia aukl ti partijai, kitiems — kad j pirmiausia reikia išlaikyti lietuvišk. Vieniems rodos, kad reikia pasmerkti viešai nepatinkamos grup s s skryd; kitiems rodos, kad kiekvienu lietuviškos k rybos pasireiškimu reikia džiaugtis...

Gal tum t sti tokius konkreius klausimus, kur nuomon s diametraliai išsiskyr ir vienus pasuko veikti viena linkme, kitus priešinga. Bet n ra prasm s juos toliau išskaitin ti, nes tai gali b ti priimta kaip noras kitam skaudinti. O tos intencijos ia neturime. Pikt žodži svaidymas ir skaudinimas toliau labiau ne tik nuo "bendros v liavos, bet ir nuo bendro darbo. Bendr darb siekiant pirmoje eil je, mažiau prasminga yra gin ytis apie "bendr v liav". Kam bus naudos, jei dar kart ir dar kart kalb sim, gin ysim s apie "bendr v liav", jei ta diskusija bus vykdoma panašiai kaip Ryt -Vakar diskusija apie "virš ni konferencij"? Vie-

nas lietuvišk "virš ni konferencijos" m ginimas jau buvo. Jis ne tik nesuved "po bendra v liava", bet dar labiau išskyr savo finalu : tame finale vieniems rod s, kad "virš ni konferencijos" diskusijos buvo tokios svarbios visuomenei žinoti, kad galimas buvo surasti pinig ir energijos išleisti t diskusij atpasakojim (pagražint) atskiru leidiniu. Kitiems tokis finalas k l nusisteb jim , kada nei pinig nei energijos neruosta jokiam leidiniui, iš kurio jaunimas b t gal j s geriau pažinti nepriklausomos Lietuvos laikus, o juk tai buvo 40 met Lietuvos nepriklausomyb s jubil jus!

Kitaip galvojantieji (ir d l to kitaip darantieji) turi teis manyti, kad jie eina pa iu geruoju keliu, kuris veda Lietuvos išlaisvinim ir lietuvyb s išlaikym . Bet mes turime taip pat teis manyti, kad tai yra kelias, kuris veda pelkes.

Jie turi teis manyti, kad mes, nesidami "po bendra v liava", skaldom vienyb ir d l to neverti nei Kristaus nei t vyn s. Mes savo ruožtu turim teis manyti, kad vienyb yra galinga priemon geram žygiui atlikti, bet vienyb pelkei mynioti n ra jokia doryb , ir d l to n ra sektinas anas igonas, kuris d l ra vienyb s sutiko b ti kariamas...

Jei mums linkite šviesi min i , tai viena iš j , mums rodos, šioje diskusijoje gal t b ti mums pati šviesiausia:

vengti diskusijos apie "bendra v liav ", kol darbuose yra diametralaus skirtumo;

vengti kitiems pasmerkimo, kad jie nesieltgia taip, kaip mes nor tume;

Vardai vykiuose

Amerikos Bals Europoje likidavus, lietuviškojo skyriaus paskutinis ved jas dr. Pranas Padalis persik l

Washingtono Amerikos Bals , dr. Kajetonas eginask išvyko Švedij , Alina Grinien likosi gyventi Miunchene, Vincas Natkus išvyko Tiubingen studij , dr. Juozas Sakalauskas likosi Vokietijoje taip pat be perspektyv , Jonas Stonys su žmona atvyko Amerik ir laikinai sustojo New Yorke. Iš viso lietuviško skyriaus neatleistas tik vienas prof. Stasys Žymantas, kuris paliktas einamajai informacijai lietuvi reikalais; dr. Vytautas Dambra va veikia bendrame skyriuje.

*

Lietuvos atstovyb s prie Vatikan reikalais Amerikoje visuomen pirmiausia ir gausiausiai informavo gen. konsulas Jonas Budrys New Yorke.

Romoje daugiausia pozityvi pastang atstovyb s reikalu dar vyskupas V. Padolskis, prel. Ladas Tubaba, kun. Vincas Mincevi ius; bendr darb d josi ir kiti Romoje gyven lietuviai.

Atvyko iš Vokietijos taip pat dr. Petras Karvelis, bet klausim rado jau išspr st .

dirbti patiems, kas manoma, ir talkinti kitiems, kas j pozityvaus daroma, jungiantis po bendro darbo v liava. ia yra tikrasis kelias vienyb .

Jums, mielas sveikintojau, dar kart d kui ir geriausias klotes!

J. Brazaitis

Amerikoje visuomenei direktyv , nors pav luotai, dav Lietuvos delegacija Jungt. Pavergtos Europos Tautose, Vlikas nei Altas savo komunikatuose joki direktyv neda v .

Alto sekretoriatas sausio 15 komunikate skelb , kad "...Lietuvos pasiuntinyb Vatikane n ra uždaryta, bet pasilieka kaip nepolitin staiga ir kad jos reikal ved jas diplomatinio statuso nebeturi".

Atstovyb s prie Vatikano komunikatas sausio 15 skelb , kad "Pasiuntinyb s reikal valdytojas ir pasiuntinyb s sekretorius ir toliau tur s diplomatin status , ir kad jie bus, kaip ir anks iau, rašyti diplomatin s raš " .

*

Dr. Stasys Ba kis, Lietuvos atstovas Paryžiuje, šiemet m si nešti lietuvi vard pranc z visuomen Milašiaus jubil jum. Sudaromas Milašiaus draug pranc z komitetas, vienas žurnalas sutiko skirti numer tam lietuviui poetui.

Min. Stasys Lozoraitis pasiunt protest Jungt. Taut sekretoriatui, kad jis delegacij s rašuose paskelb Soviet delegacijos nar Gašk Lietuvos užsieni reikal ministeriu.

Alto vardu L. Šimutis, P. Grigaitis, M. Vaidyla, M. Kižyt lank si apsaugos departamente d l karin s instrukcijos, kuri leidžia pabaltie i darbo batalijonams Vokietijoje tur ti sovietines Lietuvos, Latvijos, Estijos v liavas. Pažad jo "kvail " instrukcij ištirti.

Kan. Juozas Kon ius lank si Soviet atstovyb je, nor damas prieiti prie Mikojano ir išgauti atsakym jo prieš dvejus metus teikt prašym leisti Balfo atstov Sovietuose. Mikojano vietoj gavo pasikalb ti tik su Kapo ium, kuris atstovyb s registre fig ruoja kaip antaras sekretorius.

Žurnalistas Algimantas Šal ius lank si pas Soviet delegacijos Jungt. Tautose nar Gašk kult rinio bendradarbiavimo su Lietuva reikalui. Pavasar tas id jas k lus raštuose sovietiniam pareig nam Vilniaus radijas išvadino provokatorium.

*

Inž. Antano Rudžio pastangos - eiti Atstov R mus nebuvo s kmingos. Tai didelis sm gis ir kitiems lietuviams, nes demaskavo j toki politin jg , su kuria skaitytis n ra prasm s.

Los Angeles respublikon partij stipriai yra sijung s Leonardas Valiukas ir nominuotas respublikon asambl jos vicepirmininkus Los Angeles.

K stutis Skrupskelis Amerikos kolegij šachmat turnyre atstovavo Fordhamo universitetui.

Prudencija Bi kien pakviesta Cincinatti oper , turi taip pat gastroles piet Amerikoje.

Stasys Baranauskas laim jo Illinois valstyb s tenor konkurs .

*

Prof. Kazio Pakšto iniciatyva Washingtone ir New Yorke susidar b - reliai kolonizacijos galimyb ms Brit t Hond re studijuoti. New Yorke vadovauja geografas Antanas Bendorius ir j rininkyst s daktaras Mykolas Slapšys.

Ohio gydytojai paskyr nauj premij (pernykšt j premija buvo skirta Lietuvi Enciklopedijos redaktoriams).

*

Skaut akademinis s j dis paskelb jaunimo literat ros konkurs ; terminas iki balandžio 30; gali dalyvauti iki 30 met amžiaus; juri komisijoje M. Katiliškis, A. Landsbergis, H. Radauskas, R. Šilbajoris.

Vytautas Valaitis laim jo pirm premij "U.S. Camera" žurnal foto konkurse.

Vytautas Maželis surengė Chicagoje foto parodą. Jis gausiai lankė ir spauda paskelbė labai gerus atsiliepimus. Kun. dr. Juozas Prunskis pozityviai vertino Laisvės leidinį "pilnutinė demokratija".

Ryšium su generolo vizitacija Amerikos Marijonų vienuolyne vyko kai kuri atmaina ir Draugo redakcijoje: moderatorium paskirtas kun. Pranas Garšva, buvęs moderatorius kun. Vytautas Bagdanavičius pasiūlo redaktorium, administratoriaus pareigas perėmė kun. Albinas Spurgis. (Kai kurios spaudos žinia, kad

Draugo redaktorius buvęs numatytas kviesti J. Brazaitis, tik jis nesutikęs, iš tikrųjų — nei Brazaitis nesirengia sutikti, nei jo nesirengia kviesti!).

Tv Pranciškon provinciolu paskirtas kun. dr. Viktoras Gidžinas. Jis vadovauja Kennebunkport ir gimnazijai.

Stepas Zobarskas išvertė ir išleido lietuviškas pasakas angliškai —

Lithuanian Folk Tales; iliustravo Adas Korsakaitis (išleidimo reikalu buvo kreipėsis kai kurios lietuviškas staigas; vienos jį nieko neatsakė, kai kurios paprašė atsakyti, ar tos pasakos prisidės prie Lietuvos išlaisvinimo!). St. Zobarskas taip pat išvertė angliškai Juozo Grušo pasakojimą "Kelionė su klijais", kuri atspausdino žurnalas Artesian.

Antanas Vaičiulaitis išleido savo literatūrinį pasakų rinkinį "Aukštin kūrėlis".

Marius Katiliškis išleido naują romaną "Iš jusiems negrįžti".

Kazys Bradėnas metinį viduryje išleido poezijos rinkinį Morenų ugnys.

Petras Maldeikis išleido knygą V. Europos ir J.A.V. auklėjimas.

Kun. dr. Juozas Vaišnora išleido istorinį veikalą Marijos garbinimas Lietuvoje.

Sibiro poezijos, kuri šiame numeryje spausdinama, autorius, išbuvo Sibire 8 metus. Dabar grįžtas

Laisvės aukojo:

Dr. K. Ambrozaitis — \$10.00; K. Bružas, kun. A. Paškevičius, V. Ramonas, S. Rudys — po \$7.00; kun. K. Balys — \$5.00; J. Gelumbaus-

kas, S. Jankus, kun. Kemšis, A. Mažiulis B. Michevičius, B. Prapuolenis, N. Tautvila — po \$2.00; A. Ignaitis — \$1.00.

Mieliems žurnalų mėgėjams nuoširdiai dėkoja

Laisvės leidėjai

Spaustuvei esant paskutiniu metu itin apkrautai darbais, Laisvės teko laukti savo eilės. Dėl to suviliotą šį nr. leidžiame dvigubai didesnį.

PILNUTIN DEMOKRATIJA

Svarstymai apie valstybės pagrindus. 80 pusl.

Laisv leidinys Nr. 2

Galima gauti Laisv administracijoje ir pas Laisv platintojus.

“ LAISV ” ATSTOVYB S:

Australijoje: A. Grigaitis, 21 Brunswick St., Fitzroy, Vic. N. Butk-nas, 9 Cowper St., St. Hilda, Vic.

D. Britanijoje: V. Akelaitis, 41 Bloemfontein Ave., Shepherds / Bush. London W. 12.

Italijoje: Dr. Z. Ivinskis, via Brescia 16, Roma.

Jungtinėse Valstybėse: S. Daunys, 2234 So. Sawyer Av., Chicago 23, Ill., tel.: CLifside 4-6690; K. Gaižutis, 953 Maud Ave., Cleveland 3, Ohio; B. Polikaitis, 15483 Ward St., Detroit 21, Mich.; J. Žuolaitis, 2012 N. Catalina St., Los Angeles, Cal.; A. Gaigalas, 335 Titan St., Philadelphia, Pa., tel.: HO 7-4176; V. Vaitkus, 85 Arnold St., Waterbury, Conn., A. Sabalis, 251 Alphonse St., Rochester, N. Y.

Kanadoje: VI. Girys, 31 Concord Ave., Toronto, Ont., tel.: OL-2156; J. Pleinys, 113 Cannon St. E., Hamilton, Ont., tel.: 2-2698; J. Urbonas, 1421 Pelissier St., Windsor, Ont., tel.: CL-63049.

Vokietijoje: J. Medusauskas, Sckellstr. 12/3 r., Muenchen.

Švedijoje: P. Dada, Markvards g. 9, Stockholm, Va.

Šveicarijoje: Dr. P. Radvila, Werkgasse 50, Bern.

“ LAISV ” METIN PRENUMERATA: Amerikoje (Šiaurės ir Piet) — S3.00; Australijoje ir D. Britanijoje — L.-10; Italijoje — L.900-; Prancūzijoje — Fr.750.-; Švedijoje — Kr.8.-; Šveicarijoje — Fr.8.-; V. Vokietijoje — DM.6.-.

ATSKIRAS NUMERIS: Amerikoje — S.0.75; Australijoje ir D. Britanijoje — L.-2.6; Italijoje — L.250.-; Prancūzijoje — Fr.200.-; Švedijoje — Kr.2.-; Šveicarijoje — Fr.2.-; V. Vokietijoje — DM.1.75. (Norintieji gauti oro paštą primoka faktines oro pašto išlaidas).

LAISV leidžia — Lietuvių Fronto Biulienai.

Redakcijos kolegija: vyr. redaktorius — Juozas Brazaitis, redaktoriai — Dr. Juozas Kazickas ir Dr. Antanas Musteikis.

Viršelio vinjet — dailininko Telesforo Valiaus.

Redakcijos ir administracijos adresas: 219 Montauk Ave., Brooklyn 8, N. Y. Tel.: TAYlor 7-5041.

LAISV — TOWARD FREEDOM. Lithuanian magazine published quarterly by the Friends of the Lithuanian Front, 219 Montauk St., Brooklyn 8, N. Y.